

ISTORIJA MAČEVANJA U BEOGRADU I SRBIJI

VITEŠKO, DVORSKO I GRAĐANSKO MAČEVANJE

- EPOHA ŠKOLA -
1284 -1941

Aleksandar Stanković

DRUGO, IZMENJENO I DOPUNJENO IZDANJE iz 2003. godine

Edicija »RAPIR« knjiga III
Beograd 2014

**ШКОЛА МАЧЕВАЊА
"СВЕТИ ЂОРЂЕ"**

KNJIGA JE NAPISANA POVODOM 600 GODINA (1403-2003) OD ROĐENJA SREDNJEVEKOVNOG SRPSKOG BEOGRADA DESPOTA STEFANA LAZAREVIĆA I 195-GODIŠNJICE OTVARANJA VELIKE ŠKOLE U BEOGRADU TE PRVOG UVOĐENJA BORBENOG MAČEVANJA U GRAĐANSKO ŠKOLSTVO SRBIJE KAO REDOVNOG PREDMETA.

"...došavši našoh najkrasnije mesto od davnina, preveliki Beli grad, koji beše razrušen, a ja ga izgradih i posvetih Presvetoj Bogorodici. I druge povlastice dadoh njegovim stanovnicima."

Despot Stefan Lazarević

"...Стефан се прихвати посла око Белог града, који беше један од тих великих старих градова а на красном месту, као мало где у свету. Беше простран по изгледу налик на бродска једра у пристаништу, имао је сваковрсна утврђења и могућности добављања хране.

Овај Београд заиста беше седмврх, веома велик и прекрасан, сличан Сиону у вишњем Јерусалиму. Причали су људи да у свету нису ништа слично видели Јерусалиму, осим Београда, само што нема Јелеон. Он, међутим, има рајску реку Фисион (Дунав). Беше друго узвишење по свему слично Сиону, где се налази живоносни гроб.

Беше и висећи врт са кога је високи Деспот рекао: "Не саздах ли ја све ово крепком десницом и мишицом подигнутом!?" Заиста је овај град од свих царских градова најлепши изглед имао!"

Konstantin Filozof

*

Mač nije samo puko oružje namenjeno krvavoj borbi. On je u svim razvijenijim kulturama oduvek bio i znak dostojanstva, odličje časti, sakralni predmet koji ima mističnu moć života i smrti, most između dobra i zla, ovostranog i onostranog, profanog i svetog carstva. On je simbolisao i pravdu koja odvaja krivicu od nevinosti, moć i snagu, svetlost i mudrost. Mač je bio i glavni atribut viteštva i hrabrosti. Mačem se kroz vekove ubijalo ali i blagosiljalo, rasčinjavalo ali i inaogurivalo, nad njim se zaklinjalo ali i njim izvodio krvnički čin. Mač je imao i arhetipski značaj svetlosne simbolike - blesak Arhangela Mihaila koji kao oganj i zrak sunca raseca mrak, zlo i neznanje. O intelektualnoj dimenziji mača govori i čuvena japanska, veoma korištena izreka: "Bumbu no ichi" - "Pero i mač su u skladu". Presecanje Gordijevog čvora mačem ne simboliše samo moć sile već i prosvetljenje kojim se radikalno rešavaju i najveći problemi. Mač je, takođe, oduvek korišten i u magijskim i obrednim ritualima, on je predmet obožavanja, element drevnih plesova i deo pozorišne umetnosti. Mač je za istoričare nezaobilazni svedok i govornik istorije, jedan od najlepših i najcenjenijih predmeta primenjene umetnosti, osnovni pokretač metalurške tehnologije, nadmetački rekvizit...

No, kao što je mač oduvek bio više od pukog oružja tako je i mačevalačka veština oduvek bila više od pukog umeća namenjenog jedino efikasnosti u krvavoj borbi ili kurtoaznom nadmetanju. U Evropi od 16-19 veka, dakle u vremenu renesanse veštine, gotovo sve škole mačevanja su u sklopu svog imena imale i prefikse: »art«, »kunst«, »science«, »filosofia«... Učenje rajrasprostranjenije i najdugovečnije škole evropskog novovekovnog mačevanja – španske škole je predpostavljalo odlično poznavanje geometrije, mehanike, psihologije, filozofije, umetosti i mistike. Mač i mačevanje su, dakle, u civilizovanih naroda i ljudi, oduvek nosili u sebi više od puke neposredne vulgarne predmetne svrhe koju poseduju i zbog toga su u istoriji Evrope uvek bili nezaobilazni element i nematerijalne – duhovne kulture.

*

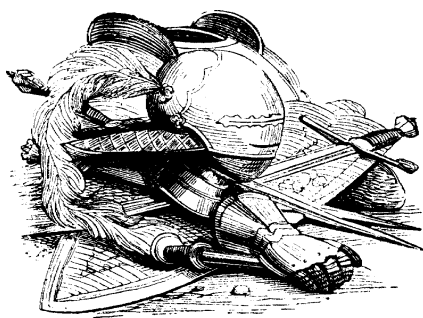
Na putu ka majstorstvu i vrsnosti u mačevanju,
ako se ide dovoljno duboko, široko i visoko razotkrivaće se ne samo tajne mačevanja već i tajne sveta jer svaki deo sveta odslikava u sebi i celinu sveta -
ἕν καὶ πᾶν - "Jedno govori o svemu".

Samo ukoliko ono čime se bavimo ne vidimo zatvoreno u njegovu školjku, ma koliko ona biserna bila, već težimo i da ga otvorimo i povežemo beskrajem niti sa celim preostalim svetom, pa i čime se **ne** bavimo, ono postaje plodonosno jer „Ljudska duša i duh su kao kišobrani - služe nečemu samo kad su otvoreni.“
(Konfučije)

Mačevalac se, stoga, na pravi način bavi mačevanjem tek kad mu se kroz njega počnu otvarati oči za razumevanje i onog što mačevanje nije, a skriveno je u principima upotrebe njegovog *mača*.

Uvek za sve u nekoj veštini postoje paralele u drugim veštinama i životu, i obrnuto, za sve u životu postoje paralele u veštinama. Zato je vrh *učenja bilo čega uvek u premašivanju učenog a vrh učenja mačevalačke veštine prevazilaženje mača*.

Ako se u tome ne uspeva izmiče ne samo najbolje mačevanja već i najbolje života, ne samo majstorstvo i vrsnost u mačevanju već i majstorstvo i vrsnost u življenju.

Ono što nije zapisano nikada nije ni bilo.

Ivo Andrić

Istorija sveta je istorija mača! I kao što svetska istorija mačevanja prati istoriju čovečanstva tako i istorija mačevanja jednog naroda prati njegovu nacionalnu istoriju. Dakle, kao što se iz svetske istorije mačevanja može zaključiti sve suštinsko o istoriji sveta uopšte tako i iz istorije mačevanja jedne zemlje može se zaključiti sve suštinsko o duhu njenog naroda i njegovoj nacionalnoj istoriji.

Istorija mačevanja u Beogradu i Srbiji do sada nije nigde značajnije sistematično istraživana niti je o toj temi napisana bilo kakva knjiga. Prvi istoričar mačevanja u nas - knez Andrej Aleksandrovič Gardenin je sakupio izvesnu građu i publikovao je kao seminarske radove, ali najvećim delom vezano za sportsko mačevanje i period 19. i 20 veka.

U ranijoj, inače veoma skromnoj, historiografiji mačevanja smatralo se da od smrti Despota Stefana Lazarevića pa sve do XIX veka škola mačevanja ni u Beogradu ni u Srbiji nije bilo. Istraživanja koja ću izložiti u knjizi pred vama, međutim, ukazuju na to da ih je ne samo bilo već i da su bile veoma raznovrsne.

Naime, burne i krvave istorijske okolnosti u navedenom periodu u Beogradu su u tolikoj meri imale odlučujući karakter da se istorija mačevanja u ovom gradu u velikoj meri razlikovala od istorije mačevalačke veštine u drugim delovima Evrope.*

*Beograd je osnovan pre oko 7000 godina na ušću dve velike reke i raskršću Zapada i Istoka, koji su Kelti nazvali »Singidun«, Rimljani »Singidunum«, Vizantici »Alba Greca, Ugari »Nandorfehervar, Italijani i Dubrovčani »Cestelbiancho«, Nemci »Weissenburg«, Turci »Dar-UI-džihad («Kuća ratova) , Vajsenburg, Fehervar, , Landorfehervar, Veligradon, Alba Bulgarika, Belgraduk, Princ Eugenštat, a Sloveni »Beograd«(»beli-grad« jer je načinjen od svetlog kamena - ime prvi put zapisano 878. godine od strane rimskog pape Jovana VIII) bio je predmet više od 40 osvajачkih pohoda i 137 rušenja. Srce ovog grada je oduvek bila beogradska tvrđava oko koje se i okretala sva istorija Beograda.

To srce, koje je stalno pulsiralo u ritmu rušenja i zidanja, Turci su nazvali Kalemegdan («kale» - grad, »megdan« - polje za borbu), što dovoljno govori o mestu na kome je Beograd podignut. Očigledno, Korbizjeov "najružniji grad na najlepšem mestu na svetu" (Beograd), kroz istoriju je bio veoma često najlepší grad na najstrašnijem mestu na svetu. „ (Milorad Pavić)

Opšta istorija evropskog mačevanja (koja će biti u kratkim crtama izložena u daljem tekstu) se u slučaju Beograda gotovo u potpunosti formirala, iz tog razloga, akcentirana na specifično i lokalno.

Mnogi burni istorijski događaji su uzrokovali da sačuvanih dokumenata o viteškom, dvorskom i građanskom mačevanja u Beogradu u epohi škola ima veoma malo a za pojedine periode da ih uopšte i nema.

Istraživanje istorije mačevanja u Beogradu u epohi škola za mene je, u tom smislu, bilo privlačno ne samo iz potrebe da se osvetli istorija Beograda - **grada ratova** i iz ugla mača - **kralja oružja**, već i iz razloga ličnog istraživačkog izazova s obzirom da o navedenom predmetu gotovo da nema sačuvanih neposrednih dokumenata. S druge strane istorija mačevanja u Beogradu na puno mesta ima tragičnih elemenata i kao da se dešava pod svojevrsnom životnom anatemom. Iz tog razloga smatrao sam za obavezu da istražim, pokažem i zapišem tu neobičnu sudbinu ove veštine u Beogradu.

O čemu je zapravo reč kad govorim o tragediji i anatemi? Ona je u tome što su pod bedemima Beograda padale vekovima na desetine hiljada ljudi napajajući uvek krvi žedno tlo uz pretnje, jauke, urlike i krvave osmehe proklinjući grad koji su otimali jedni od drugih despoti, veliki vladari carevina, cezari i obični razbojnici. No, veština mačevanja paradoksalno upravo u jednom takvom gradu, u kome je gotovo sigurno tokom istorije bilo **najviše** mačevanja u Evropi i ispod čijih se bedema i na čijim se ulicama ukrštalo i lomilo epohama na milione mačeva, jatagana, handžara, paloša i sabalja, danas bez tradicije i bilo kakve svetle istorije. U Beogradu se, dakle, više mačevalo no što se mačevanje učilo a mačevalačka veština kao da je rasla, sazrevala i evoluirala na jedan potpuno specifičan način i pod toliko intenzivnim okolnostima da nikad nije imala vremena da odraste i sazri već je uvek postojala kao voće osuđeno da se stalno bere nezrelo.

Mačevanje u Beogradu (pa i Srbiji), iz tih razloga, prati sasvim sporadično uobičajene evropske tokove, na jedan ubrzan, veoma zgusnut i dobrim delom čak haotičan način. Tako, tradicija mačevanja perioda VARVARSTVA, koju su upražnjavali naseljenici Sloveni, nije nikada bila zamenjena **prvim** podperiodom epohe ŠKOLA. On je preskočen i Srbi su odmah stupili u **drugi** podperiod epohe ŠKOLA. Ovaj, srednjovekovni period, iako sa najvišim dostignućima i dometima u mačevalaštvu tog vremena, trajao je dosta kraće nego u Zapadnoj Evropi. Razlog tome je propast srpske srednjovekovne države pod naletima Turaka. No, paradoksalno, prve turske ratne operacije oko Beograda su udarile temelje građanskim školama mačevanja tj. one su uticale na to da se u Beogradu formira prelazni oblik između viteške i građanske škole. Reč je o tada već postojećim i razvijenim viteškim školama koje su u okolnostima opsade grada dobile funkciju obuke u borbenim veštinama (pa i mačevanju) celoklupnog građanstva sposobnog za odbranu Beograda. Te škole, dakle, nisu više bile klasične viteške ali nisu bile ni prave građanske škole mačevanja u smislu svih elemenata njihove definicije. To su bile poluvojne škole. Ovakvi prelazni oblici će se u Zapadnoj Evropi (Švajcarska) javiti prvi put tek kojih 100 godina kasnije. Međutim, u Beogradu se prirodni evolutivni prelaz iz poluvojnih i vojnih u građanske škole mačevanja nikada nije dogodio. Temelji civilnih škola mačevanja, koji su sa tim prelaznim oblicima postavljeni, ubrzo su bili razrušeni pobedom Turaka zajedno sa temeljima despotovog srednjovekovnog Beograda.

Nakon toga u Srbiji mačevanje preskače celu epohu novovekovnog mačevanja u kojoj je mačevalačka veština u Zapadnoj Evropi dostigla ne samo svoju renesansu već i imala najburniju evoluciju. U Beogradu se, takođe, dvorske škole mačevanja pojavljuju fragmentarno i kratkotrajno tek u XVIII veku i to ne u Srba. Razlog ovome je bio jednostavan – dvorskog života u Beogradu u to vreme, u pravom evropskom smislu te reči, nije ni bilo a Srbi će svoj dvor dobiti tek u 19. veku.

S druge strane, kad je reč o građanskim školama zaostali feudalni uslovi na teritoriji Srbije pod vlašću Turaka su u velikoj meri otežavali i onemogućavali formiranje građanskog sloja, pa i civilnog društva koje je u to vreme širom Evrope uveliko jačalo.

Takođe, neprestani ratovi, razaranja i seobe su bili uzrok da se na teritoriji Beograda i Srbije istorija mačevanja gotovo u potpunosti odvija kao istorija ratnog i vojnog a ne civilnog mačevanja. Osim toga, okruženje u kome su se odvijali ti ratovi je uzrokovalo da glavno mačevalačko oružje koje se koristilo na teritoriji Srbije od XV veka ne bude zapadnoevropskog već ugarskog ili osmanlijskog porekla tj. ne rapir, špada ili floret već sablja, jatagan i pala. Dakle, nijedan osnovni preduslov za puno formiranje građanskih škola mačevanja u Srbiji do XIX veka praktično nije ni postojao.

Mačevaoci Beograda su mogli tek početkom XIX veka i u trajanju do tridesetih godina XX veka (kada je ne samo Zapadna Evropa već i Srbija tog vremena uveliko počela da stupa u epohu KLUBOVA) da nadoknade sve ono što je Zapadna Evropa u mačevanju evoluirala predhodna tri veka. Ovome, međutim, treba dodati dva svetska rata koja su pala upravo u to vreme i koja su u značajnoj meri uticala da se ova brza retrospektivna evolucije mačevanja u Beogradu i Srbiji zapravio nikad i ne dogodi.

Sportsko mačevanje tj. period KLUBOVA (što nije tema ove knjige) se u Beogradu ne pojavljuje u isto vreme kad i u zemljama Zapadne Evrope. Naime, sportsko mačevanje i sportske borbe koji su se organizovali širom Evrope sredinom XIX veka, u Beogradu su se pojavili par decenija kasnije, u značajno manjem obimu a sa reprezentativnim rezultatima tek kojih 50 godina kasnije. Tada su mnoge najveće evropske i svetske veličine mačevanja kao sporta radille, živele i sastajale se upravo u Beogradu druge polovine XIX i prve polovine XX veka.

U tom periodu je u Beogradu (i to pri vojsci) napisana prva (i jedina nama poznata) knjiga, na srpskom jeziku o mačevanju. Tekst koji pratite će epohu mačevalačkih KLUBOVA dotaći samo u onoj meri u kojoj je to bilo nužno zato što se epoha ŠKOLA lagano transformisala u epohu KLUBOVA zbog potojanja perioda njihovog mešanja i preplitanja. Vreme XIX i prve polovine XX veka je bilo vreme tzv. prve sportske epohe tj. sportskih akademija a ne takmičenja koja će biti karakteristična tek za drugu sportsku epohu tj. mačevanje u drugoj polovini XX veka.

Na temu sportskog mačevanja i treninga sportista i takmičara druge polovine XX veka (srcu perioda epohe KLUBOVA) osvrnuću se ovde samo kratko. To je bio period koji je u Evropskim zemljama rezultovao stvaranjem na hiljade sportskih klubova, mnoštva mačevalačkih akademija, izgradnjom stotina reprezentativnih i specijalizovanih sala za mačevanje, redovnim studijama na fakultetima za fizičku kulturu, naučnim istraživanjima po institutima za sport, državnim pokroviteljstvom, potpunom profesionalizacijom, desetinama hiljada školovanih i vrsnih trenera i hiljadama napisanih knjiga i studija o mačevalačkom sportu, modernom i kvalitetnom opremom, plaćenim ozbiljnim pripremama i putovanjima na takmičenja...

U našoj sredini u to vreme svetskog sportskog zamaha nije bilo ničeg od svega toga. Dovoljno je reći da za 61 godinu nije čak bila napisana ni jedna jedina knjiga o mačevanju (izuzev prevoda Pravila mačevanja Međunarodne mačevalačke federacije)! Kad se ovom još doda: opšte nerazumevanje (narodno i institucionalno) za mačevanje, predrasude, siromaštvo, specifičan mentalitet ljudi, amaterizam i slaba organizovanost u radu kao i noviji građanski ratovi koji su se odvijali na našem tlu, biće potpuno jasno u kakvoj sredini, pod kakvim okolnostima i uz kakvu nesreću je u nas morala da raste ta veoma lepa i izuzetna veština – mačevanje.

Smatrao sam zato, kad je već sve tako kako je, ***da mačevanje u Beogradu zaslužuje, ako ništa više makar da se osvetli, prikaže i sačuva od zaborava u svetlu nama dostupne slike ne samo njegove tragedije i prokletstva u nas već i u slici najlepših crta istorijske lepote u kojima se ono i kao takvo, pored svega, ipak često ukazivalo.***

Istorija mačevanja u Beogradu, u ovoj knjizi, će najvećim delom biti prikazana prvo kao istorija BORBENOG (klasičnog) mačevanja. To je prirodno pošto je i istorija evropskog mačevanja uopšte (sa trajanjem od preko 4000 godina) 90% istorija borbenog mačevanja (ratnog, dvobojnog i duelnog). Taj procentualni odnos od prilike važi i za istoriju mačevanja u Beogradu. To će biti tema koja je obuhvaćena sadržajem knjige do sredine XIX veka. Drugi deo knjige će razmatrati mačevanje u Beogradu od druge polovine XIX veka do II svetskog rata tj. kurtoazno predratno sportsko mačevanje.

Kad je reč o metodologiji, pisanje prikaza istorije mačevanja Beograda je bilo praćeno sa dve osnovne vrste problema. Prvi problem se odnosi na okolnost da je beležene građe o ovoj specifičnoj temi bilo veoma malo. Direktni i neposredni podaci koji se odnose na mačevanje su uglavnom kratki, sporedni ili uzgredni. Posrednih podataka ima još manje. S druge strane, i to malo podataka koji su bili zabeleženi je ili oštećeno ili nestalo u vihorima rušilačkih ratova koji su se neprestano u talasima smenjivali. Tako npr. samo u periodu I svetskog rata i Austro-Ugarskog bombardovanja iz najvećih topova na svetu – »merzera«, a koje je trajalo danima, je uništen izuzetno vredan deo fonda Narodne biblioteke. Nakon toga, u II svetskom ratu, tokom nemačkog šestoaprilskog bombardovanja je ciljano i smišljeno (dokazuju ratne karte Aleksandra Lera koji je rukovodio vazдушnim operacijama) u prvom naletu bombardovana Narodna biblioteka zapaljivim bombama od čega je

izgorelo 300.000 knjiga, 1.500 srednjevekovnih rukopisnih knjiga (mnoge od njih nisu bile ni proučene) i originalnih rukopisa na pergamentu, više hiljada starih štampanih knjiga iz 15, 16 i 17. veka, gravira, mapa, kraljevskih, carskih i crkvenih povelja i dokumenata...

Drugi problem je vezan za karakteristike same istorijske nauke. Svaki istoričar, bez obzira na istorijsku distancu, daje uvek najvećim delom **ličnu** interpretaciju događaja prošlosti, a u skladu sa svojom subjektivnošću. To je sasvim prirodno. Svaki događaj, pa i događaj iz naše neposredne sadašnjosti, je toliko bogat raznovrsnim slojevima i perspektivama da svaki posmatrač, bez obzira da li je reč o savremeniku ili istoričaru, o njemu mora imati različito viđenje u skladu sa svojim idejama, verovanjima, kulturom, nadama, interesima, obrazovanjem, estetikom, etikom itd. Svaki od posmatrača je, dakle, uvek nužno **tumač događaja iz neke perspektive** pošto gleda iz svog ugla i zato u tom događaju vidi za bitno u njemu uvek nešto blisko sebi. On ga jedino tako može svojim već stečenim znanjima obuhvatiti *tj. razumeti*.

Takođe, dokumente iz prošlosti o događajima koje koriste istoričari uvek piše **neko**. Dovoljno je samo usporediti istorijske dokumente o istoj bici, koja se dogodila jedne iste godine, u isti dan, sat i na istom mestu, kod poraženih i kod pobednika. Oni se uvek razlikuju ne samo iz vrednosnih razloga već i zato što je savremenik jednog događaja uvek, iz gnoseoloških razloga, i sam u zabludi o njemu. Naime, niko nikad nije razotkrio potpuno i neskriveno istinu o svetu u kome živi. Iz tog razloga je još teže i problematičnije otkriti bogatu, višeznačnu a delom uvek i protivrečnu istinu o svetu koji je nekad živio a sada već iščezao.

Dakle, svaka hronika, izuzev banalnih kalendarskih činjeničnih tvrđenja o određenim datuma događaja, je interpretacija i pokušaj rekonstrukcije. Međutim, glavni problem istorijske rekonstrukcije nije u tome što ona ne može dospeti do objektivnosti već suprotno - u tome što ona ne može dospeti do unutrašnjeg, najdubljeg, suštinskog - subjektivnog dela jednog događaja. Istraživač prošlosti je osuđen da se kreće uvek po površini života, njegovoj **slici**, onom vidljivom, zornom, izgled zabeleženom, dok su suštine, unutrašnji uzroci, preživljavanja i nevidljivi život aktera, sa pravim pokretačkim silama - zauvek nestali. Hroničar pomalo podseća na čoveka koji ide ulicom i gleda lica ljudi, beleži njihovo odevanje, kretanje i ponašanje ali mu ostaju skrivene njihove misli, oseti, osećaji, želje, nade... - zapravo sve ono što je za njih u tom trenutku njihovog života najvažnije.

Iz ovih razloga svaka istorija jednog događaja je pretežno uvek jedino SLIKA događaja a istoričar je umetnik koji barata ovim ili onim pojedinačnim faktima i slaže ih stvaralački u jedan veliki mozaik. Nekada su ovi mozaici veoma slični, ako se barata sa mnogo banalnih fakata, tako da se **slika** lakše rekonstruiše, a nekada su oni veoma različiti, ako je fakata malo.

To važi i za hroničare koji se bave ličnim pisanim dokumentima kao što su memoari. Ovi dokumenti, koji hoće da dohvate »unutrašnju istoriju«, su najzavodljiviji. Nisu su li stari Grci svoju čuvenu i najveću sentencu mudrosti: »Spoznaj sebe samog« napisali upravo zato što su smatrali da čovek najčešće sam svoje postupke, razmišljanja, osećaje, verovanja i nade najslabije i najpogrešnije poznaje, razume i tumači? Oni su osećali da je čovek sam za sebe najveća zabluda i tajna i zato izvor svekolikih zabluda i o svemu drugom!

No, sve navedeno ne znači da do bilo kakve istine o prošlosti nije moguće doći. Njoj se približavamo sve više ali uz neprestano borbu - **kritički**, kroz stalne ispravke i povećanje broja perspektiva pod kojima se događaji uvek iznova vide. Svaki ugao nekog istoričara je uvek neki stvarni ugao iz kojeg on kao živ, postojeći i istinski deo univerzuma gleda i govori. Iz ovog razloga i svaki od istraživača prošlosti ili sadašnjosti dohvata delom istinitost i otkida poneki komad istine iz iščezlog ili sadašnjeg vremena. Tako njegova slika stiče manju ili veću objektivnost, čak i kad on to ne želi.

Od svih navedenih nedostataka pati i ova hronika. Iz tih razloga sam u njoj dao SVOJU sliku događaja, sliku koja formom rekonstrukcije nudi jedno objašnjenje gore i ranije navedenih paradoksa i sadašnjeg faktičkog stanja. U tom smislu sam zabeležio samo događaje tj. onaj deo nekad živog sveta koji je neposredno izbio i isplivao na površinu – njegove posledice, i to samo rekonstrukciju tih događaja. Sav onaj njihov unutrašnji život i postojanje su samo moja naslućivanja i hipoteze pošto jedna ista posledica ima beskrajno uzroka kako po širini tako i po dubini.

Drugačijih, pa čak i suprotnih, tumačenja ove istorije može i treba biti. Što je više slika i uglova koji osvetljavaju jedan događaj to će on biti potpunije, bogatije i objektivnije osvetljen. No, zabluda je misliti da će iko ikada otkriti pravu suštinu života ove veštine u Beogradu. Mi smo zauvek osuđeni samo da baratamo površinama lica njenih prolaznika. Ona je nestala nepovratno sa svakodnevnim životom, dušama, mislima, nadama, željama, smehovima i patnjama mačevalaca iščezlih generacija i za nas će ostati neizreciva i naslućujuća stvar i tema ne istorije već POEZIJE. U tom smislu sam se trudio ne samo oko istine, koliko je to bilo u mojim moćima, već i oko lepote slike koju pružam u ovoj rekonstrukciji nadajući se da će makar ona ostati ako vreme jednom pokaže da su istine u njoj bile previše nepotpune i prolazne.

Svestan sam da će knjiga koja je pred vama izazvati delimično i oštre polemike u nekim našim konzervativnim mačevalačkim krugovima, višedecenijski naviklim na »mrtvo more«, pošto sam ovoj temi prilazio iz jedne nove, drugačije perspektive, različite od dosadašnje unificirane i uobičajene. No, to je dobar znak. Ono sa čime se svi slažu sigurno je nešto pogrešno! Suprotstavljenost, borba i različitost mišljenja (ne treba zaboraviti da se nekada u Srba za čoveka »s uma sišavšeg« govorilo da je »jednoumac«) je elementarni preduslov svakog intelektualnog i kulturnog bogatstva i napretka. S tim u vezi ću uvek biti spreman da se polemički i kritički javno borim oko svakog svog stava ma koliko god bilo izazivača na »dvoboj«.

Pisac i istraživač, naime, ne treba, kako to Vuk Karadžić kaže, da »ugađa čitateljima« već da stvaralački iskazuje lične perspektive gledanja na svet i izražava hrabro svoju slobodu mišljenja i pisanja pošto »Samo onaj ko slobodno misli – dobro prosuđuje«, kako je to rekao Konstantin Riga od Fere.*

***Veliki grčki junak i pesnik živ pretesterisan od strane Turaka u mučilištu tamnice kule Nebojše na Kelemegdanu 1789. godine.**

Autor, Beograd, januar 2014. godine

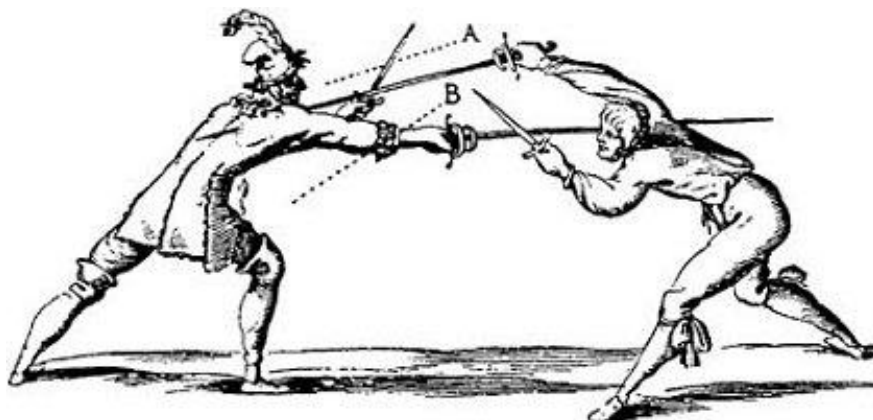
I DEO

I Glava

O mačevanju uopšte

»Mačevanje - to je umetnost pogoditi protivnika bez primanja pogotka. Poraziti protivnika nanošenjem pogotka a bez primanja pogotka učinila je mačevanje, kao veštinu, vrlo komplikovanom i teškom jer oku, koje vidi i pazi, razumu koji promišlja i rešava i ruci koja ispunjava, potrebno je dodati još i tačnost i brzinu, što sve ukupno daje život oružju kojim se rukuje.«

Molijer, 1650

Istorija evropskog borbenog mačevanja počinje na Kritu u bronzano doba sa čuvenim kritskim rapirom. Ova istorija je toliko duga zato što je mač imao višestruki značaj i funkciju. Naime, mačevanje, ili umeće vladanja hladnim mačevalačkim oružjem, kroz istoriju starog veka, srednjeg veka, novog veka i savremeno doba, nije imalo samo borbeni već i scenski, religiozni, etički, simbolički, nadmetački, umetnički i tehničko-oružarsko-industrijski značaj. Znati rukovati mačem je bilo neophodnost ne samo u uslovima rata već i u čestim i svakodnevnim čarkama, na lovu, putovanju, prepadu, ali i plesu, igri i nadmetanju. Mač nije bilo samo sredstvo borbe već i religioznog i svetovnog obreda i rituala (npr. krvnička egzekucija). Međutim, istorija mačevanja je počela i najvećim delom je trajala kao istorija borbenog mačevanja. Borbeno mačevanje je prvi, osnovni i najstariji vid mačevanja sa tradicijom na tlu Evrope od preko 4000 godina.

Pod borbenim mačevanjem se prvenstveno podrazumeva tradicionalna borbeno **veština** tj. tehnika i taktika upotrebe mačevalačkog oružja za **realnu**, smrtonosnu borbu. **Borbeno mačevanje** se deli na: vojno (pešadijsko, konjičko i pomorsko) i civilno a ovo na duelno (mačevalačka borba bez pravila) i dvobojno (mačevalačka borba po protokolu i pravilima). U borbenom (klasičnom) mačevanju se koriste evropski mačevi u koje spadaju: jednoručni laki mačevi (rapir, špada, floret), jednoručni teški mačevi (viteški mačevi) jedno-ipo ručni mačevi, dvoručni mačevi, teški dvoručni mačevi i srednje teški mačevi (grčki i rimski kratki mačevi i paloši), sablje, dage i bodeži.

Svi ovi tipovi mačevalačkog oružja, zajedno sa svojim specifičnim tehnikama, su se koristili u raznim periodima istorije Evrope: Krit i Mikena (kritsko mačevanje sa dva rapira); Antička Grčka (mačevanje kratkim grčkim mačevima – hoplitski mač i kopis); Antički Rim (mačevanje rimskim kratkim mačem – gladijus); Varvarstvo (mačevanje jednoručnim i dvoručnim teškim mačem); Vizantija (mačevanje rimskim dugim mačem - spatom); Srednji vek (viteško mačevanje – jednoručni teški mač); renesansa (mačevanje jednoručnim lakim mačem - rapir); Novi vek (mačevanje špadom, rapirom i dagom, dvoručnim i teškim dvoručnim mačem); Savremeno doba (špade, sablje, šlageri).

Kurtoazno mačevanje

Sušтина mačevanja, kao najtipičnije borbene veštine, je oduvek bila borba. Ova borba, međutim, nije uvek i jedino bila ubilačka. Naime, od borbenog mačevanja je veoma rano, još od samog početka istorije ŠKOLA, nastalo vežbovano (egzercirno) a iz njega **kurtoazno** mačevanje. U kurtoaznom ili **simulirajućem** mačevanju mačevaoci se bore ali bez namere da jedan drugog povrede tj. uz uzajamnu pažnju i poštovanje (kurtoaziju). Ovo mačevanje se, od samog početka pa gotovo do sredine 18. veka, izvodilo bez zaštitne opreme tj. sa pravim oružjem i tada mačevaoci mačuju oprezno i bez radnji koje mogu dovesti do povrede (npr. parira se bez uzvata tj. protivniku se dopušta vraćanje u stav, ne koristi se produženi napad, zaustavni bod ili presretanje, ruka se zaustavlja pre udara ili uboda, zabranjen je bod u šaku itd.). Kasnije se kurtoazno mačevanje izvodi, prvo, uz korišćenje pravog ali zatupljenog ili obloženog oružja a zatim uz upotrebu specijalno izrađenog bezbednog oružja i zaštitne opreme za telo.

Kurtoazno mačevanje se po svojoj **tehници** i **taktici** deli na dva tipa: **realno** i **sportsko**. Realno kurtoazno mačevanje je borba dva mačevaoca zaštićenim mačevima ili uz upotrebu zaštitne opreme po principima tehnike i taktike *stvarne* borbe. Ono bi se moglo definisati kao bezbedna *realna* mačevalačka borba. Sportsko mačevanje je nastalo sredinom 18. veka iz realnog kurtoaznog mačevanja i predstavlja mačevalačku igru. Sportski mačevaoci se nadmeću bez oslonca na tehniku, taktiku, zakone i oružje realnog mačevanja tj. mačevanje koji se primenjuje u sportu nema veze sa stvarnim mačevanjem dva duelanta. U sportskom mačevanju nije bitno zadati bod a ne biti uboden, već je bitno samo ubosti po dogovorenim pravilima a bez obzira na prateće posledice. U tom smislu je sportsko mačevanje slobodna *igra* sportskim mačevalačkim rekvizitima* po izmišljenim i dogovorenim pravilima.

*** U sportskom mačevanju se koriste: sportski floret, sportski mač i sportska sablja. Floret (zamena za borbenu špadu ili mali dvorski mač) je po formi i težini originalno oružje s kraja 17. veka no, sportska pravila koja su nakalemljena na ovo oružje su gotovo u potpunosti degradirali svu njegovu tradicionalnu vrednost.**

Sportski mač je potpuno izmišljeno oružje. Naime, on bi po formi i dimenzijama trebalo da predstavlja rapir. Međutim dok se rapirom i bode i seče (više bode no seče) sportskim mačem se isključivo bode. Sportski mač je, tako, oružarskom terminologijom rečeno, nešto između nedovršenog rapira i robusnijeg floreta.

Kad je reč o sportskoj sablji i ona je potpuno, igre radi, izmišljeno oružje. Sportska sablja nema elementarne atribute sablje kao konjičkog oružja. Naime, sablja za svoju osnovnu karakteristiku ima manje ili više povijeno sečivo (takve sablje su se i koristile do 30-tih godina XX veka u sportskom mačevanju s tim što su imale značajno masivnije sečivo) dok savremena sportska sablja ima sasvim pravo sečivo. U tom smislu bi sportska sablja, s obzirom na oblik sečiva i formu drške i garde, više odgovarala mačevalačkom oružju koje se zove paloš.

No, tehnika mačevanja palošem se značajno razlikuje od tehnike sportske sablje s obzirom da paloš, zbog relativno masivne oštrice, spada u vrstu poluteških mačeva a sportska »sablja« u veoma lagani sportski rekvizit.

Kad je reč o pravilima mačevanja treba razlikovati **spoljašnja** - protokolarna pravila koja postoje i u sportu i u pravoj borbi (ako je reč o dvoboju): pozdravljanje, ophođenje prema protivniku, prostor, organizacija itd. i **unutrašnja** pravila same veštine. Kad je reč o spoljašnjim pravilima ona su stvar dogovora i etikecije jedne epohe. Kad je reč o unutrašnjim pravilima u sportskom mačevanju ona su izmišljena kao i kod svake igre: brojanje, prvenstvo, važeće i nevažeće površine, hvatanje oružja prvom ili poslednjom trećinom, suđenje obostranih bodova u dogovorenim vremenskim intervalima itd. U borbenom mačevanju unutrašnja pravila su čist izraz prakse koju nameće **realnost**: *pogoditi u vitalno mesto a ne biti u isto pogođen!*

Od kad je načinjen prvi mač mačevaoci su se kurtoazno **nadmetali** međutim oni se počinju takmičiti tek sa razvijenim sportskim mačevanjem tj. sredinom 19. veka. Naime, vitezovi, musketari, džentlmeni ili samuraji nisu bili sportisti. Oni su mačevali isključivo do prvog pogotka. S druge strane na turnirima i nadmetanjima, koja su se organizovala do 19. veka, apsolutno je bilo strano hijerarhizovanje učesnika - ono **suštinsko** za svaki sport. Beleženje i uzimanje u obzir I, II, III, IV itd. mesta nije do sredine 19. veka uopšte postojalo. Na turniru je uvek pobeđivao samo jedan čovek i to jedno, pobedničko mesto, isključivo se uzimalo u obzir. Sportsko takmičenje bez evidentiranja i hijerarhijskog raspoređivanja svih učesnika gubi svaki smisao tj. svaki sport nestaje ukoliko nismo u mogućnosti da sve učesnike rasporedimo kvantitativno i kvalitativno od prvog do poslednjeg mesta po osvojenim rezultatima.

S druge strane mačevaoci do 19. veka nisu bili sportisti i zato što su mačevali po pravilima borbenog mačevanja. Veština u njih je bila realna igra koja je ujedno bila i zraz i priprema za stvarnu mačevalačku borbu što ih čeka na svakom mestu u svakodnevnom životu.

**Vežbovna (kurtoazna) sablja pitomaca Vojne akademije s početka 20. veka
(vlasništvo kneza Andreja A. Gardenina)**

Kurtoazno mačevanje se danas po pristupu i **ciljevima** deli, bez obzira da li je reč o realnom ili sportskom mačevanju u dva tipa. Prvi je **takmičarski** a drugi je **artistički**. Kad je reč o takmičarskom pristupu, u njemu se mačevaoci nadmeću jedan **protiv** drugog a protivnik je ono što se teži pobediti.

Kad je reč o artističkom pristupu, u njemu se mačevaoci nadmeću jedan **zajedno** sa drugim a ono što oni, saradujući, teže pobediti jesu sopstvena ograničenja i ograničenja koja pred njih i njihovu veštinu postavlja priroda sama. U prvom slučaju mačevanje je sredstvo samopotvrđivanja u drugom slučaju mačevanje je sredstvo samousavršavanja.

O ovim pristupima je govorio još davne 1928. godine osnivač »Prvog beogradskog mačevalačkog kluba« i Jugoslovenskog mačevalačkog saveza ruski knez **Ivan Vladimirovič Maksutov**:

"U mačevanju postoje dva načina borbe. Takmičenje i Akademija. U takmičenju (sport) glavni cilj je tuš-pogodak koji ide najčešće na štetu lepote, kodeksa i duha jer se u borbi za efikasnost malo obraća pažnja na ostale stvari. Na Akademiji sasvim je obrnuto. Tamo je glavni cilj da se pokaže što savršeniji i lepši rad i umeće veštine, a pogodak je sasvim sporedan." Drugim rečima u kurtoaznoj mačevalačkoj borbi može biti reč o borenju i takmičenju.

Mačevalac francuske škole mačevanja XVIII veka

Takmičenje je nadmetačka borba sa željom prestiža, plasmana i hijerarhijskog grupisanja u kojoj je cilj jedino čista brojčana pobjeda. Mačevaoci se, dakle, bore oko kvantiteta – ko prvi nanese protivniku 5 pogodaka taj je pobedio. Ovo je vrsta mačevanja za koju su najviše zainteresovana deca i mladi koji još nemaju dovoljno izgrađen identitet pa im je nadmetanje, u kome mogu pobeđivati, izuzetno privlačno i pogodno sredstvo sa vlastito samopotvrđivanje.

U takmičarskoj borbi je glavni i jedini cilj protivniku naneti pogodak a kako je nanešen taj pogodak (slučajno, ružno, na prevaru itd.) nije važno i ne uzima se u obzir.

Nasuprot tome u **borenju** mačevalačka borba ima sasvim drugi cilj i aromu. Tada nije toliko bitan pogodak koliko **način** zadavanja pogotka - njegov **kvalitet**. U tom smislu borenje je borba u kojoj je prvenstveni cilj umetnost - artizam u veštini mačevanja. Zbog toga se pogoci ne broje pošto mačevaoci zadovoljstvo nalaze u borbi samoj i njenoj lepoti a ne u brojanju i statusu učesnika. U borenju je, dakle, cilj borba sama (zato se i zove »**borenje**« - izvorna srpska reč za mačevanje) i uživanje u borbi bez obzira na krajnji ishod i pobjednika. Aksiom borenja je pobjeda umetničkog, kreativnog i stvaralačkog duha u borbama mačevaocima.*

* U takmičenju je svrha borbe izvan borbe same - ona je puko sredstvo pobeđivanja. U borenju je svrha borbe u njoj samoj i tada cilj nije pobjeda već uživanje u čistoj borbi i dohvatanju njenog sopstvenog unutrašnjeg bogatstva i lepote. Drugim rečima, kao poređenje, moglo bi se reći: svrha nije pobjeda u igri već igra sama! U borenju dva mačevaoca mogu jedan drugom naneti na desetine pogodaka a da njihova borba kao i vrednost pogodaka bude kreativno merena ništavna. S druge strane može biti zadat samo jedan jedini pogodak (za mačevaoca nevažno kome i od koga) ali da njegova vrednost stvori potpuno uživanje kako posmatračima tako i mačevaocima, da u njima izazove divljenje i čuđenje pred veličinom ljudskih sposobnosti.

Dok je u takmičenju mačevaocima glavni cilj lična pobjeda, prestiž, reputacija i uživanje u sebi i pobjedi svog sopstva, bez obzira na to u kakvom se stanju realno njihov duh i veština nalaze, u borenju je cilj mačevaoca sasvim nešto suprotno tome. U borenju nema nadmetanja oko prestiža ličnosti već zajedničkog rada na lepoti veštine koju trenutno oba mačevaoca upražnjavaju i u kojoj zajedno uživaju. Dva mačevaoca nemaju u borenju prepreku jedan u drugom već su obojca postavljeni pred zajedničku prepreku i problem: kako da, prevazilazeći sva lična i prirodna ograničenja, od svoje borbe načine umetničko delo i tako se stvaralački prekorače - transcendiraju.

Dok je u takmičenju borba, poraz i pobjeda nešto lično u borenju su oni uvek nešto zajedničko. Dok je takmičenje borba u kojoj se uvek zna ko je pobjednik a ko uniženi i poraženi, borenje je borba u kojoj se to nikad ne zna pošto u njemu dobro odaje počast odličnom a poraženi uživa u radosti obostranog uspeha podjednako kao i pobjednik. U borenju je pobjeda, dakle, zajednička i ona podjednako ispunjava zadovoljstvom i pobjednika i poraženog. Ona učesnike povezuje a ne razdvaja. Onaj ko je savladan veštinom protivnika, čijem je izrazu i sam doprineo, je zadivljen i podstaknut na sopstveno samousavršavanje i potrebu za prijateljstvom s njim. Mačevaoci u borenju zajedno saraduju u stvaranju lepote svog duela a mačevanje je ono što pobeđuje ili gubi a ne ovaj ili onaj mačevalac.

Dakle, dok takmičenje diferencira i razdvaja mačevaoca i ljude, borenje ih vezuje i spaja. Dok takmičenje stavlja mačevaoca pred stres pobjede i poraza, borenje ih uvodi u smirenje i borbu u koju stupaju rasterećeni od misli o pobjedi i porazu kako bi oslobođeni svoje ličnosti išli za idejom čistog i slobodnog artizma. Ko će u borenju pobediti nije važno pošto umetnost i tako nije traganje za pobjednikom.

Ova dva pristupa su, međutim, i nerazdvojno povezana i to kao baza i vrh piramide. U početku je cilj samo otkriće veštine, zatim uspešnost u veštini, pa lepota uz uspešnost i na kraju samo lepota: lepota spoznaje, lepota pobjede, lepota pobjeda i pobjeda lepote. Prvo i drugo su stanja početnika i većine, treće stanje je stanje zrelih i izabranih, četvrto stanje je stanje učitelja i nadarenih. *

* Tako, svaki polaznik u veštini prvo prolazi kroz učeničku fazu u kojoj se bori sa veštinom samom i otkriva lepotu učenja, saznavanja i osvajanja novog i nepoznatog. Ovakvi mačevaoci su u potpunosti zauzeti uživanjem u lepoti rada sa učiteljem i rešavanju zadataka koji se pred njih, kroz učenje veštine, postavljaju. Oni su nezainteresovani da svoja umeća okušaju na protivnicima ne zato što je škola mesto za učenje a ne nadmetanje već zato što ih njihova sopstvena borba sa veštinom u potpunosti ispunjava. Oni uživaju u lepoti učenja.

Zatim, na drugom stepenu, većina dospeva do agonističke faze u kojoj se počinje uživati u prostoj primeni osvojene veštine - osnovnom i najnižem stupnju mačevanja: utilitarnom, takmičarskom ili borbenom duelu. Za mačevaoca na ovom stupnju je bitna borba jednih protiv drugih i pobjeda jednih nad drugima. Prostije rečeno - lepota pobjede.

Treći stupanj razvoja uzima u obzir i činjenicu da se svaka veština na vrhuncu majstorstva pretvara u umetnost i na ovaj način spiritualizuje. Iz tog razloga uvek postoje mačevaoci koji, zbog svog umetničkog, kreativnog i stvaralačkog karaktera, veštinu ne zaključuju sa nadmetanjima. Oni u borbu unose estetske i etičke zahteve. Nije više cilj puka pobeda u mačevanju već *način* mačevanja i pobeđivanja. Da bi se mačevalac razvio do artističke faze tj. uživanja u *lepom* mačevanju i lepoj pobi potrebne su godine na putu kome cilj nije više samo savladati veštinu među drugim veštinama već *lepota* veštine – mačevanje kao umetnost. Takvi mačevaoci se ne nadmeću jedan protiv drugog i svaki za sebe, već jedan uz drugog i zajedno.

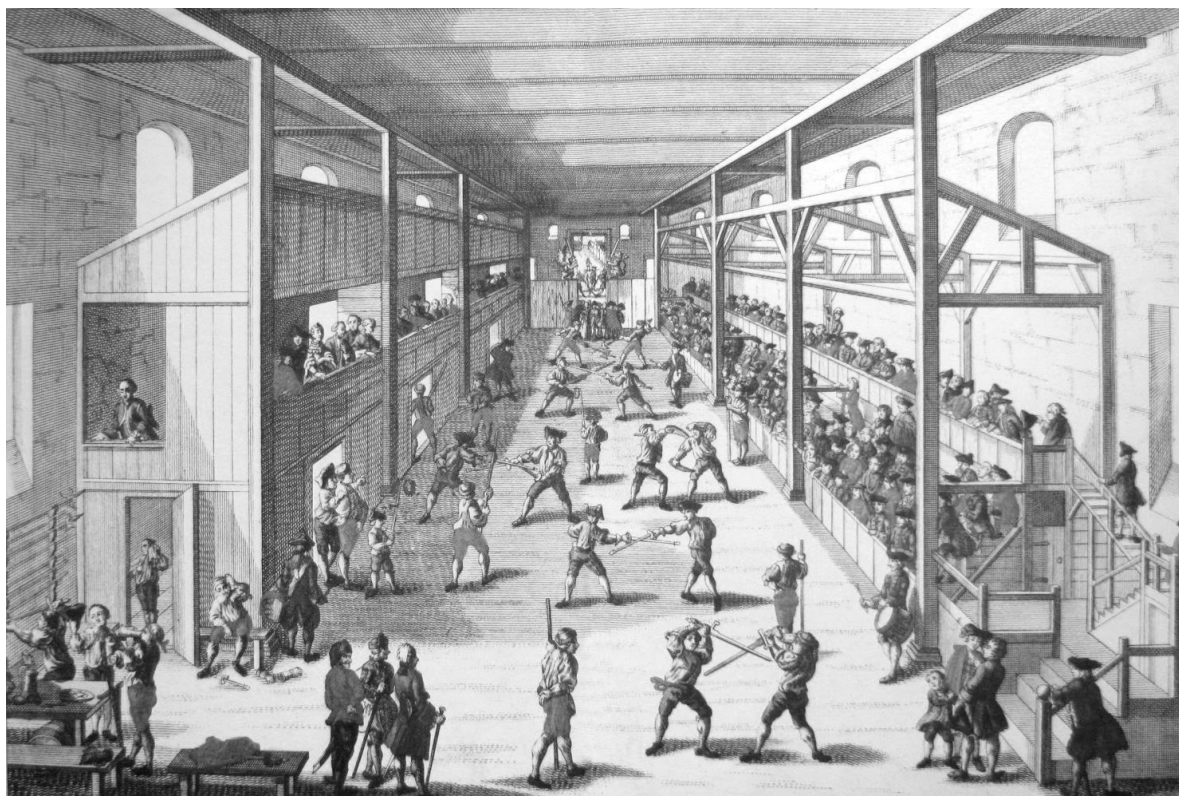
Za poslednju fazu su potrebne decenije upražnjavanja mačevanja u kojima je cilj, pre svega, mačevalac sam i njegovo telesno i duševno samousavršavanje. Mačevanje je tako za njega postalo samo put i lestvica među drugim putevima i lestvicama ostalih veština, da bi dospao do najviše veštine, onoj u kojoj se na vrhuncu stiču sve – veštine življenja.

Iz svega navedenog se može izvesti još jedno, veoma bitno razlikovanje. Obe vrste kurtoaznog mačevanja (i realno i sportsko) se mogu upražnjavati i kao borenje i kao čisto takmičenje. Drugim rečima, kao što se sportisti mogu nadmetati sa ciljem lepote (akademije) i sa ciljem pobede (obično takmičenje), tako to isto mogu i oni mačevaoci koji upražnjavaju realno kurtoazno mačevanje. No, dok u sportskom mačevanju u oba slučaja mačevaoci mačuju izvodeći čisto imaginarnu igru sečivima nezavisnu od realnih principa stvarne borbe u realnom kurtoaznom mačevanju se zahteva više. Ono od mačevalaca traži ne samo da pogodak bude izveden artistički ili samo efikasno već i da je uvek izveden u skladu sa zakonima stvarne, realne borbe koju mačevaoci u ovom slučaju simuliraju.

Krajem 17. veka je iz borbenog mačevanja formirano, u savremenom smislu, scensko mačevanje koje je postojalo i ranije ali u drugoj formi u gladijatorskim igrama, borbenim i viteškim protokolima i ratničkim plesovima. Ovo mačevanje je svoje mesto našlo u pozorišnim i filmskim komadima u kojima figuriše scensko-istorijska borba.

Pojam ŠKOLE mačevanja

Evropska građanska škola mačevanja novog veka - Nemačka škola mačevanja
FEDERFEHTER/MARKSBRUDER, 1720 godine

ŠKOLA mačevanja je najstariji i klasični oblik mačevalačke organizacije. To znači da je mačevanje, kako u svetskoj istoriji (Zapadna i Istočna Evropa, Daleki i Srednji Istok) tako i u našoj lokalnoj istoriji, bilo organizovano u okviru raznovrsnih ŠKOLA. U školama se drže **časovi** mačevanja od strane **učitelja** mačevanja radi učenja mačevalačke **veštine** a sa ciljem ne samo mačevalačkog osposobljavanja već i usavršavanja veštine i samousavršavanja učenika.

Terminologija koja koristi pojmove »škola«, »čas«, »učitelj« i »veština« je karakteristična ne samo za klasičnu evropsku civilizaciju već i za mačevaoce Dalekog istoka koji se nje neprikosnoveno drže u neprekinutom kontinuitetu već vekovima. Kad bi ste danas jednom japanskom mačevaocu kazali da je on sportista, mačevanje sport, da je učitelj mačevanja – trener, a on da dolazi na trening bili bi prezreni sa najdubljim gađenjem ne samo od strane mačevalaca već i običnih ljudi koji oduvek, tradicionalno i nacionalno vide mačevanje kao najveću veštinu, umetnost, deo zen kulture i filosofije. Iz tog razloga niti su nekada samuraji, vitezovi, musketari, ili duelanti 19 veka, sebe smatrali sportistima, iako su se nadmetali u mačevanju, niti su svoju veštinu smatrali sportom.

Pojam škole mačevanja ne treba, dakle, mešati sa pojmom mačevalačkog kluba koji je značajno uži po svom karakteru, značaju i funkciji. Klub postoji isključivo za **sportiste** i u njemu se drže isključivo **treninzi** isključivo od strane **trenera** a sa isključivim ciljem **sportskog takmičenja**.

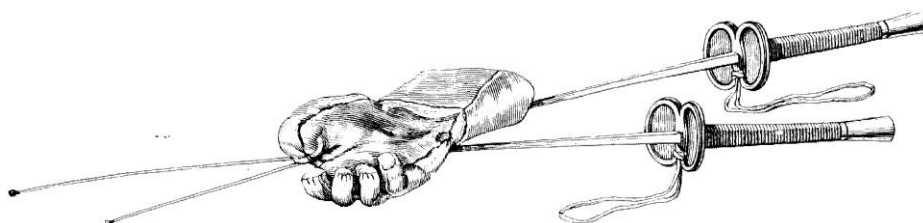
U KLUBU se sve aktivnosti usmeravaju i svode na takmičenje a mačevalac je samo sredstvo ovog. U ŠKOLI su sve aktivnosti usmerene ka učenju, fizičkoj, intelektualnoj i emotivnoj spoznaji i samospoznaji a mačevanje je samo sredstvo za to samousavršavanje. U školama se u savladavanju veštine ne postupa trenerski već učiteljski: **čovjek je srce onog čime se bavi** pa učitelja zato, na početku, ne zanima toliko veština kojom čovek treba da se bavi već čovek koji se veštinom hoće baviti. U izučavanju veštine, zato, u školi se ne polazi toliko od rada na veštini samoj koliko od rada na čoveku kome je do veštine stalo.

U KLUBU nema ničeg od svega toga. Trenera zanima najviše telo, njegova izdržljivost, brzina i snaga a od duha i duše mačevaoca samo onaj njihov deo koji se može usmeriti, iskoristiti i upotrebiti u svrhe tog tela i njegovog usmerenja u pravcu pobeđivanja na takmičenju.

*** Iz ovog sledi ne samo da učitelj mačevanja može uvek biti i trener mačevanja a trener mačevanja ne može biti nikad učitelj mačevanja, već i da škola mačevanja može uvek obavljati funkcije i mačevalačkog kluba ali mačevalački klub ne može obavljati funkcije škole mačevanja nikad. Ovi pojmovi, matematički izraženo, se odnose kao skup i njegov podskup.**

Pod školom mačevanja, takođe, ne treba podrazumevati samo izvesnu specijalizovanu instituciju u kojoj se isključivo uči mačevanje već i razne institucije u okviru kojih se organizovano kraće ili duže vreme daju časovi mačevanja tj. uči mačevanje. U tom smislu škole mačevanja organizuju i institucije u kojima je mačevanje ne samo jedan od obaveznih već i neki od neobaveznih predmeta. Takođe, i neko ko dobija individualne časove mačevanja ne samo da učestvuje u radu jedne škole mačevanja već je i pripadnik određene škole mačevanja.

Jos u XVI veku su postojali učitelji mačevanja koji, ukoliko su uspešno organizovali rad u dve ili više mačevalačkih škola, bi osnivali **AKADEMIJE**. U njima se učilo mačevanje sa slobodom izbora različitih škola (italijanska, španska, francuska itd.). U njima se učilo i mačevanje svih epoha i svim vrstama oružja. Mnoge evropske zemlje su imale stotinama godina, a neke imaju i danas, svoje Akademije za mačevanje.

Pojam viteških, dvorskih i građanskih škola mačevanja

Pod viteškim školama podrazumevam škole raznih viteških borilačkih veština (pa i mačevanja) koje su postojale širom Evrope od X do kraja XV veka a koje su bile namenjene pripremi vitezova za rat i turnire. Pod građanskim školama mačevanja podrazumevam škole u kojima se u periodu od 16. veka pa sve do početka 20. veka praktično i teorijski upražnjavalo mačevanje širom Evrope, a koje su bile namenjene najširem građanstvu. U periodu građanskih škola evropsko mačevanje je doživelo svoju najburniju evoluciju i u pravom smislu renesansu i vrhunac.

Pretvaranje viteških škola u građanske nije se dogodio skokovito već posredstvom dva međuooblika. Prvi međuooblik čine DVORSKE škole mačevanja a drugi POLUVOJNE. Dok će se dvorsko mačevanje u epohi razvijenih građanskih škola uglavnom gasiti, poluvojno mačevanje će se s jedne strane transformisati u vojno a sa druge u CIVILNO (građansko).

Kad je reč o DVORSKIM školama mačevanja treba reći da u mnogim velikim monarhijama Evrope smrt viteštva nije značila i smrt aristokratije. Vitezovi – plemići skidaju oklop, odbacuju teške mačeve, počinju da upotrebljavaju prve pištolje ali i počinju da koriste lake mačeve i to pre svega rapire a kasnije male dvorske mačeve (špade).

U utvrđenjima i zamkovima na svojim imanjima oni otvaraju DVORSKE ili plemićke škole mačevanja u kojima sa učiteljima i uzajamno uče i vežbaju veštinu mačevanja jednoručnim lakim mačevima tokom celog XVII i XVIII veka u mnogim evropskim zemljama. Ono što je od posebnog značaja za epohu dvorskog mačevanja je činjenica se u njoj po prvi put mačevanje javlja kao jedina i osnovna tema tj. da su to bile prve specijalizovane škole mačevanja. Dok su se vitezovi učili ne samo mačevanju već i borbi kopljem, lukom itd, dvorjani su u svojim školama upražnjavali samo i jedino mačevanje. Dvorske škole mačevanja ne postoje samo kao škole u kojima desetine plemića i aristokrata vežbaju mačevanje sa svojim učiteljima.

One isto toliko, možda čak i češće, postoje i kao diskretni individualni časovi mačevanja koje dobija jedan visoki plemić ili budući mladi kralj u svom dvoru kao deo opšteg obrazovanja.

POLUVOJNE škole mačevanja su nastajale kad su viteške škole u ratnim vremenima, posebno za vreme opsada gradova koje su branili stanovnici tj. građani -civilni (kao npr. što je to bio slučaj u Švajcarskoj), služile građanskoj obuci u borbenim veštinama – pa i mačevanju. To su bile škole koje su kasnije, kada su pojedini civili prihvatili vojni poziv tj. platu za svoje ratne usluge, postajale vojne škole. U njima se mačevanje učilo u sklopu ostalih borbenih veština ali i u duhu vojne tehnike mačevanja. Tako se mačevanje u vojnim školama razvijalo, od tog trenutka, vlastitim tokom evolucije.

Iako se civili počinju baviti mačevanjem još početkom renesanse u Evropi prave civilne škole mačevanja, međutim, nastaju i stižu zamah tek u epohi evropskog građanstva i to najvećim delom u Francuskoj nakon građanske tj. buržoaske revolucije. Od tog trenutka svaki građanin je imao pravo da nosi mač i on je to svoje pravo mogao efikasno da koristi samo ako je njime znao da rukuje. U tom smislu su se i počele pojavljivati prve građanske (civilne) škole mačevanja a na tragu dvorskih i poluvojnih.

Tehnika mačevanja u dvorskim i civilnim školama mačevanja je uglavnom bila ista. Razlikovao se samo status učenika. Civilne škole mačevanja su odražavale u Evropi povlačenje feudalnog društvenog sistema a pojavu novog: građanskog i kapitalističkog. U onoj meri u kojoj je u epohi viteških i dvorskih škola mačevanje bilo stvar privilegije i manjine u epohi poluvojnih i građanskih, mačevanje postaje stvar prestiža i aktivnost većeg dela stanovništva. Mačevanjem se bave građani (civilni) i sav onaj sloj koji može sebi materijalno priuštiti posedovanje mačevalačkog oružja koje više nije bilo toliko skupo i nedostupno kao ranije.

Nemačka gravira škole mačevanja (18 vek)

Za **civilno mačevanje** je svojstvena i upotreba karakterističnog oružja. Dok je u epohi viteških škola osnovno oružje bilo teški jednoručni mač u epohi civilnih škola to je jednoručni laki mač (rapir, špada, daga i rapir, floret) tj. hladno oružje epohe u kojoj je vatreno oružje u sve većoj meri postajalo dominantno. Građanin je, dakle, posedovao mač koji je bio zgodan za svakodnevno nošenje po gradu i na putovanju koji je lagan, lep i uskladiv sa modom odela, koji se može brzo i lako izvaditi i efikasno upotrebiti protiv više napadača. Jedini izuzetak od navedenog pravila nalazimo u civilnim školama mačevanja Nemačke i Švajcarske u kojima se tokom XV i XVI veka izučavalo i upražnjavalo i mačevanje teškim dvoručnim mačem. Ovo, pre svega vojničko oružje, koje su najviše koristili građani-vojnici i landsknehti (nemački plaćenici u zapadnoevropskim nacionalnim i verskim ratovima protiv ostataka viteštva i kopljanika), je zadržalo popularnost u dvobojima i u civilnom mačevanju zbog svoje velike atraktivnosti. Međutim, i borba teškim dvoručnim mačem s kraja XV i u XVI veku je održavala karakteristike i crte epohe civilnog mačevanja jednoručnim lakim mačem. Borba ovim najvećim i najtežim mačem koji se ikada koristio nije bila izvođena varvarskim principom snage izmahivanja i udara predhodnog perioda jednoiporučnog mača već principom tehnike tj. polugama i suptilnim, brzim i veoma složenim pokretima koji su gotovo u potpunosti poništavali težinu i inertnost ovog oružja.

Građanske škole mačevanja, međutim, ne posećuju samo civili. U njima je od XVIII veka sve više i oficira. Oficiri nisu bili samo vojnici već i gospoda i džentlmeni. Oni su često izlazili na dvoboje i morali su znati da se bore sa rapirom ili špadom tj. poznavati tehnike građanskih škola mačevanja. Ove tehnike u vojsci tog doba nisu bile izučavane pošto je glavno vojničko mačevalačko oružje bio paloš za pešadiju i sablja za konjicu. S druge strane vojna tehnika mačevanja je bila prilagođena borbi u metežu a ne individualnom dvobojnom mačevanju. No, u kasnijem periodu tj. u XIX veku, kako u ratnim operacijama raste udeo konjice, pa i upotreba sablje sa kojom su vežbali, a u duelima se sve češće koriste pištolji (pošto je sablja nepodobna za dvoboj), oficiri sve manje uzimaju učešća u radu civilnih škola mačevanja. Iz tog razloga je XIX vek bio period oseke oficira u građanskim školama mačevanja širom Evrope.

Još jedan element je od značaja za definisanje pojma građanske škole mačevanja. U njih građani stupaju pre svega slobodno tj. po vlastitom izboru. One nisu mesto koje građani moraju posećivati po naredbi ili odluci neke vlasti već mesto koje građani posećuju zato što sami žele naučiti ovu veštinu bilo iz razloga umeća samoodbrane bilo iz razloga zabave u dokolici. Mačevanje, dakle, u ovoj epohi se više ne vidi čisto utilitarno i praktično već je i stvar prestiža. Ono se tretira kao umetnost među drugim umetnostima a uz imena mačevalačkih institucija se uvek dodaje i prefiks »kunst« ili »art« (**L' ART D' ESCRIME, FECHTKUNST...**). U mačevalačke sale građanskog perioda se ide kao što se ide na koncerte, pozorišne predstave ili izložbe slika.

Međutim, ono što je najznačajnije za temu o kojoj je ovde reč: **građanske škole mačevanja u Beogradu, a što će se u najvećoj meri videti u kasnijim izlaganjima**, je vreme u kome one mogu obavljati svoje aktivnosti. Da bi predstavnici slobodnog građanskog sloja mogli u civilnim školama mačevanja da se bave mačevanjem bilo je neophodno da postoji period kraćeg ili dužeg blagostanja i mira. Zemlja koja se nalazila u ratu upražnjavala je silom prilika borbenu mačevanje vojnog tipa. Dakle, samo zemlja koja je u uslovima relativnog mira imala je uslove za postojanje i razvoj civilnog mačevanja.

No, nije samo mir ono što je potrebno. Potrebni su i izvesni ekonomski preduslovi. Dok god građanski sloj u jednoj zemlji nije dostigao izvesni kulturni nivo te srednji i visoki nivo ekonomskog prosperiteta ne može se govoriti o povoljnim uslovima za postojanje građanskih škola mačevanja.

Seoski ili poluseoski mentalitet i način života koji predpostavlja fizičke aktivnosti na imanju gotovo tokom celog dana ne stvaraju ni elementarne uslove za pojavu i razvoj građanskog mačevanja. Takođe, trgovci, zanatlije i činovnici su morali imati obezbeđenu toliku količinu kapitala da sebi mogu priuštiti slobodno vreme za slobodno bavljenje aktivnostima i izvan svoje struke. Iz ovog razloga, iako je u mnogim gradovima Zapadne Evrope postojalo ne samo bogato seljaštvo već i brojno mnoštven sloj trgovaca i zanatlija, u tim gradovima se nisu uvek pojavljivale građanske škole mačevanja.

Iz navedenog se može, dakle, zaključiti da su **osnovni preduslovi** postojanja građanskih škola mačevanja na jednoj teritoriji sledeći:

1. Formiran civilni sloj tj. građani srednjeg i dobrostojećeg imovinskog stanja koji će moći slobodno da nosi oružje i upražnjava mačevanje.
2. Postojanje i posedovanje građanskog mačevalačkog oružja tipa jednoručnog lakog mača.
3. Postojanje perioda relativno stabilnog mira i ekonomskog prosperiteta koji će omogućiti dominaciju civilne upotrebe mača u odnosu na vojnu upotrebu mača.

Gravira iz Fabrisove knjige o borbi teškim rapirom – XVI vek

II GLAVA

Opšte crte istorije evropskog mačevanja

Istorija mačevalačke veštine (vidi knjigu »**Kratka istorija evropskog mačevanja sa osvrtom na mačevalačku literaturu**«) širom Evrope, pa i fragmentarno u Beogradu, ima opšte crte i veoma sličan tok. Postoje, naime, tri osnovna perioda.

Prvi period je epoha **VARVARSTVA**. Ova epoha počinje sa izradom prvog mača a završava se sa prvim učiteljima mačevanja u Grčkoj. Tokom tog perioda se mačevalačko umeće ad hoc i nasumično otkrivalo i učilo najčešće uz posmatranje i imitaciju. Tehnike upotrebe mača su bile sasvim proizvoljne i individualne. Mačevanje gotovo da se nije ni učilo pošto je mač korišten prosto kao bilo koja alatka – sekira, batina ili motka. Mačevanje se nije zasnivalo toliko na sistematičnosti i promišljenosti mačevalačkih radnji koliko na tehnici udaraca koji će s najviše verovatnoće i sreće uz neobaziranje na posledice doneti pobedu. Pokreti koji su se među svim varvarima najviše koristili, bez obzira o kojoj je vrsti oružja reč, su kružni. Oni vitlaju najbrže što mogu, punom snagom, polukrugovim ili punim krugovima na sve strane ne bi li njihovo oružje, koje je steklo strašnu inerciju, protivnika nekako slučajno zakačilo. Svaki pokret je bio opravdan i svaka cena dobra ukoliko je on mogao na kraju protivnika pobediti. Mačevaoci ove epohe mačuju pretežno pod uticajem emocija i instinktivno tj. nesvesno - posredstvom urođenog refleksa reagujući apsolutno biološki kontrolisano i predvidljivo.

»Znanje« mačevanja ovog tipa se prenosilo s kolena na koleno, s oca na sina, sa starijeg brata na mlađeg brata.

Drugi period je period **ŠKOLA**. Za njega je karakteristično da se mačevanje po prvi put počinje organizovano i sistematski istraživati, učiti i vežbati.

To znači da je mačevalac sistematskim radom stekao znanje o mačevanju i upražnjava određeni tip i vrstu (školu) mačevanja koja ima svoje karakteristike po kojima se razlikuje od drugih škola. To znači i da mačevalac koji je jednom naučio da mačuje stalno uvežbava svoju veštinu kako bi je usavršio i održao se u formi. U ovom periodu se prvi put pojavljuju i ograđeni prostori u kojima se mačevanje vežba. Dok su u Grčkoj to uglavnom bili poluotvoreni prostori u Rimu se već javljaju pored poluotvorenih i zatvoreni prostori. Oni su se pojavili prvenstveno iz potrebe da se tokom zimskog perioda, kad su uglavnom u svim kulturama ratne aktivnosti prekidane, mačevaoci vežbaju i održavaju u dobroj borbenoj formi. Ovaj duh se zadžao čak i danas zbog čega se u mnogim enciklopedijama o mačevanju ova veština naziva zimskim i dvoranskim »sportom«, što uistinu i jeste slučaj s obzirom da je najatraktivnija sezona za mačevanje i sa najviše zainteresovanih i danas – zima.

Zatvorene škole mačevanja u Rimu nisu imale samo vojni značaj. One su bile još raširenije kad je reč o gladijatorskoj obuci. Zatvoreni prostori, koji su školama mačevanja po prvi put davali i fizičko obeležje škole i u tom smislu značili i podsticaj razvoja mačevanja, umnožavali su se sa pojavom srednjovekovnih zamkova i kasnije novovekovnih specijalizovanih sala za mačevanje.

Period ŠKOLA je imao svoja četiri podperioda: antički, srednjovekovni, novovekovni i savremeno doba.

Antički je počeo sa starom Grčkom i svoj vrhunac je doživeo u antičkom Rimu. U školama starog veka se mačevanje učilo kao **VEŠTINA**, i to prvo i najduže kao borbeno veština. Mačevanje u to vreme stiče svoju tehniku tj. postaje organizovani, sistematični, promišljeni i ekonomični sistem pokreta koji se ponavljaju, pamte i uče, a koji se razlikuje od pokreta drugih veština. Tehničko znanje se počinje prvi put organizovano istraživati i prenositi. Tehničko umeće rukovanja oružjem, da bi se naučilo, predpostavljalo je složenu edukaciju i organizovano učenje i vežbu a čovek koji je prošao kroz tu školu postao je veštak. Znanje su prenosili plaćeni učitelji mačevanja (u Rimu će se zvati »tecnicus« - učitelj **veštine**), u specijalizovanim školama (Rim) generacijama uz istraživanje i kontrolisano usavršavanje i izmene tehnike. Stalnost i organizovanost programa rada ovih škola se vidi u tome što rimski legionar jednog perioda uči i primenjuje iste udarce i tehnike mačevanja gladijusom kao i njegov kolega legionar stotinama godina kasnije.

U starom veku nije vredela mnogo pobeda mačevaoca nad protivnikom ukoliko je ona postignuta van propisanih pravila veštine tj. slučajno i bez poštovanja strogo zacrtanih i u školi naučenih tehničkih principa veštine. Pogodak nije smeo biti posledica sreće i verovatnoće već discipline i obučenosti. Često se dešavalo da hoplit ili legionar, iako je uspešno savladao više protivnika bude kažnjen zato što je istupio iz legije u borio se samostalno ugrožavajući time ceo stroj. Samo ovakva upotreba tehnike mača (vešta) obezbeđivala je ukupno najveću verovatnoću pobede celog sistema (falange ili legije) a uz najveću proračunatu bezbednost kako samog legionara koga je država obučavala za vojnika tako i za druge legionare koji su oko njega. Mačevaoci ovog perioda mačuju uravnotežavajući instinktivno sa naučenim tj. kontrolišu svoje intinkte sa stečenim refleksima koji su tekovina dugotrajne i uporne obuke. Kod njih mačevalački pokret više nije samo biološka reakcija već i civilizacijska tekovina. On proističe iz promišljanja, sistematskog vojničkog uvežbavanja i primene određenih uniformnih radnji oružjem generacijama. Udeo svesnog u mačevanju, dakle, raste ali u pravcu promišljenog izbora tehničkih radnji koje se moraju uvežbati do automatizma i njihove nesvesne primene.

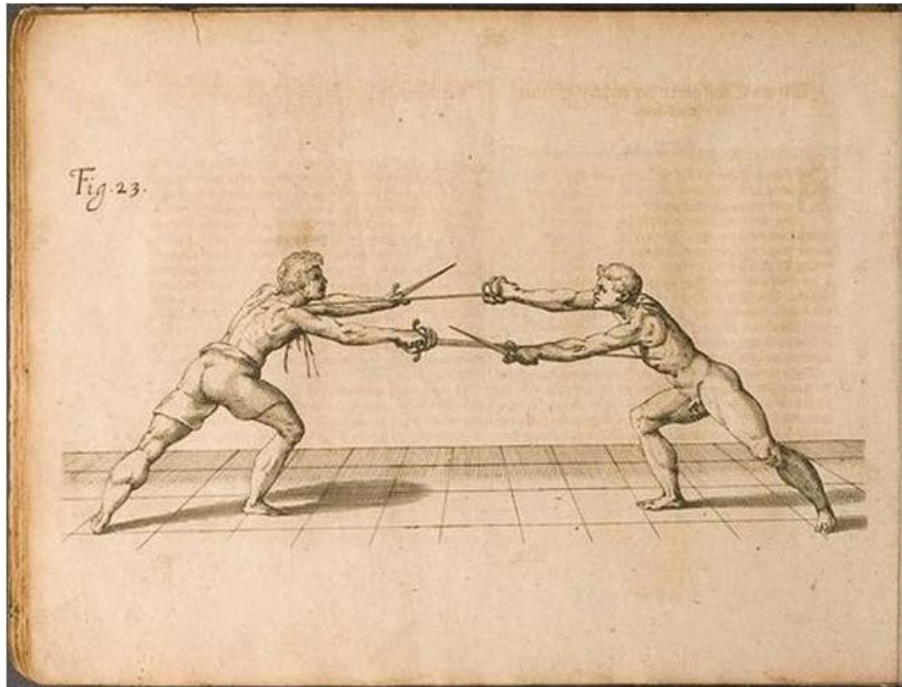
Rimski legionar je mačem, dakle, baratao takođe predvidljivo (po naučenim principima, redosledu i vrsti pokreta) ali je to činio vojnički i VEŠTO tj. tako da su ti principi, redosled i vrsta pokreta bili tako izabrani, promišljeni i uvežbano izvedeni da su u najvećoj meri obezbeđivali njegovu i pobedu njegovog stroja nad protivnikom.

Srednjevekovni je nastupio početkom 13. veka kada se otvaraju prve viteške škole mačevanja. U školama Srednjeg veka se mačevanje nije učilo samo kao borbena veština već i kao **etika**. Mačevalac nije više obični vojnik, legionar, ili neka druga vešto obučena i disciplinovana »mašina« za ubijanje. Mačevalac Srednjeg veka je prvenstveno VITEZ a iza tog pojma se krije niz slojeva vezanih za upotrebu mača koji nisu bili karakteristični za ranije periode. Mač se u to vreme koristio ne samo u svetlu tehnike i veštine već i u svetlu vere, istine, dobra, hrabrosti - viteštva. U Srednjem veku za viteza ništa nije značila pobjeda nad protivnikom, ma koliko ona bila vešto tehnički izvedena, ukoliko nije bila još i u duhu i svetlu najviših etičkih načela. U periodu Srednjeg veka, kad je reč o udelu promišljenog, svesnog i civilizovanog u mačevanju, treba razlikovati tri perioda. U periodu od pada Rima do 13. veka postoji dominacija varvarskog tj. uglavnom instinktivnog mačevanja. U periodu 13. i 14. veka mačevanje sve više dobija formu veštine (uravnoteženosti instinktivnog i svesno naučenog i uvežbano primenjenog) i na kraju period prve polovine 15. veka kada ovaj proces dostiže svoj vrhunac.

Novovekovni period je nastupio drugom polovinom 15. veka, kada se otvaraju prve poluvojne, dvorske i civilne (građanske) škole mačevanja. Taj period je trajao sve do sredine 19. veka i smatra se vrhuncem i renesansom evropskog mačevanja. Mačevanje krajem tog perioda postaje prvenstveno kulturna, intelektualna, telesna, aristokratska i džentlmenska veština (kao jahanje, šah, bilijar, lov itd.). U školama cilj nije bilo nadmetanje, takmičenje i samoiskazivanje već učenje veštine i telesno, duhovno i duševno usavršavanje. Mačevanje se u toj epohi po prvi put uči i razvija kao **estetika**. Ishod mačevalačke borbe je manje bitan od **stila**. Bio je pre svega bitan NAČIN zadavanja pogodaka protivniku a ne pogodak sam. U Novom veku mačevaocu ništa nije značila pobjeda ukoliko ona u sebi nije sadržavala veštinu, etiku i pre svega - lepotu. Mačevanje, tako, u periodu civilnih škola postaje artizam - umetnost.

Kad je reč o udelu instinktivnog i nesvesnog u mačevanju oni po prvi put u istoriji mačevanja postaju sekundarni. Mačevalac svoje poteze oružjem izvodi ne toliko instinktivno ili automatizovano naučeno obukom koliko slobodnim i promišljenim izborom kombinacija naučenih pokreta. Mačevanje postaje racionalizovano i svesno. Telesni pokreti se izvode u onoj meri brzo u kojoj se brže protivnikova radnja uočava i još brže promišlja. U tom smislu mačevalačka borba postaje u velikoj meri intelektualni duel u kome se prvenstveno među brzo opažanje, razmišljanje, znanje, taktika, iskustvo, lukavstvo... a ne toliko refleks, snaga, uvežbanost i okretnost. Mačevalac postaje u potpunosti slobodan i nepredvidiv u pokretima. On je enigma za protivnika koja je rešiva u onoj meri u kojoj je moguće u šahovskoj kombinatorici proniknuti nameru i proračunati potez koji sledi. Pokreti se ne izvode toliko brzo koliko bezbedno i promišljeno uz geslo »**ubosti a ne biti uboden**«. Mačevanje u Novom veku, a posebno 18. veku je prava strategija i gotovo igra proračuna i predviđanja!

Ovaj period je u svim evropskim zemljama, a posebno u Italiji, Francuskoj, Španiji, Nemačkoj i Engleskoj trajao veoma dugo, gotovo neprekinuto 400 godina i praćen je pisanjem i štampanjem mnogih knjiga o mačevanju, stvaranjem nacionalnih škola i evolucijom manufakturne i industrije za izradu mačevalačkog oružja.

Gravira iz Gigantijeve knjige "Teatro" 1606

Period ŠKOLA **savremeng doba** počinje krajem 18. veka i on uglavnom ima obeležja KURTOAZNOG borbenog mačevanja. Ovaj period se završava sredinom 19. veka sa periodom **KLUBOVA** kada je trebalo izabrati između umetnosti i sporta. Sportifikacija sveta koja je u to vreme počela odnela je prevagu. Mačevanje se pretvorilo u sport među drugim sportovima i počelo upražnjavati kao sredstvo takmičenja, nadmetanja i samoiskazivanja. Sportsko mačevanje se, međutim, nije odmah pretvorilo u čist sport. Ova epoha, u tom smislu, ima svoja dva podperioda.

U prvom **podperiodu** se sportsko mačevanje još uvek delimično drži svojih vekovnih korena. Mačevaoci su tada upražnjavali **borenje**. Čak i na najvećim svetskim kupovima, u to vreme, rezultati nisu bili zapisivani, ili ako i jesu tome se nije pridavao nikakav bitniji značaj. Držalo se više do stila no pobede. To je bilo vreme kada su turniri često bili i duplo organizovani: kao takmičenja i kao akademije. Nakon svakog održanog takmičenja, na kome se videlo ko je efikasniji, učesnici su **moralni** učestvovati na akademiji. One su bile organizovane za publiku i tu su mačevaoci pokazivali mačevanje u svetlu umetnosti tj. lepote, etike i veštine. Tada niti mačevaoci niti publiku nije zanimala efikasnost. Na akademijama su dodeljivana posebna priznanja i nagrade, a koji su imali mnogo veći značaj i težinu od nagrada koje su sticane za puku efikasnost. To je bila epoha klasičnog sportskog mačevanja tj. kada nisu postojali sistemi za registraciju pogodaka već se držalo do reči mačevaoca učesnika koji je priznavanje pogočka smatrao prestižom časti.

Sportsko mačevanje sabljom s kraja XIX i početkom XX veka, Lajoš Vermeš, Subotica,

Drugi **podperiod** počinje u vreme pred početak i posle II sv. rata. Tada mačevanje postaje čisti sport. Kreće se u proces elektrifikacije opreme. Ovo je dovelo ne samo do izmena u tehnici već i etici i estetici mačevanja. Tehniku zamenjuje brzina, etiku pravilnici, propisi i kazne a estetiku efikasnost. Sportskom mačevaocu od tog trenutka nije bitan ni stil, ni lepota, ni etika – važno je samo pobediti po svaku cenu i na svaki način.

Savremeni sportski mačevaoci u brzini, koja je postala dominantni cilj mačevanja, ne samo da nemaju vremena delovati promišljeno, smireno, hladnokrvno i mudro već daleko od toga da imaju vremena svom mačevanju dati bilo kakav stil, lepotu ili estetiku pokreta i akcija. Zar je onda za čuđenje što ljudi sa strane ne vide ništa a još manje mogu videti nešto lepo? Upravo iz tog razloga savremeno sportsko mačevanje je bez publike i zainteresovanih za gledanje. Tu lepote ne samo da nema već se ona više niti traži niti očekuje. Važna je samo brojčana pobeda!

Slično je i sa etikom. Ne samo da mačevaoci sami, u brzini borbe, više ne mogu objektivno uočiti i proceniti da li su pogođeni ili su pogodili i gde su pogodili, već to objektivno ne mogu ni sudije koje su postavljene da pomognu u tome. Jednostavno priznanje pogotka džentlmena podizanjem ruke, koje se primenjivalo do početka 20. veka, a koje u sebi ima mnogo više od običajenog ukazivanja na pogodak, danas je zamenila struja, žice, kalemovi, utičnice, kablovi, opruge i opružice, lampice, sirene za signalizaciju...

Sportsko mačevanje 1902. godine

No, i pored sve te opreme, koja se svake godine sve više iz tržišnih razloga umnožava i modernizuje, mačevanje nije ništa više zanimljivije, jasnije i privlačnije. Naime, zbog pravila suđenja koja su strana realnosti i zdravorazumskom rasuđivanju svakog nevestog posmatrača, a toliko nepotrebno zamršena da izazivaju neprestane sporove čak i među dobronamernim mačevaocima, kao i varanja i svađe, mačevalačke borbe se često pretvaraju u borbe oko suđenja pogodaka zbog kojih se takmičari više prepiru no što mačuju.

Takođe, duh tehnizacije i elektrifikacije mačevanja nije zahvatio samo sredstva i oruđa savremenog mačevanja već i način mačevanja. Mačevaoci danas mačuju gotovo mašinski a vrhunac »veštine« je kada trener od sportiste načini savršeni, brzi i nepogrešivi automat za pariranje i nanošenje pogodaka. Naime, kad je reč o udelu svesnog u savremenom sportskom mačevanju on je gotovo zanemarljiv. Akcije se izvode sa tolikom brzinom da nije moguće gotovo ništa ni videti a daleko od toga da je moguće promisliti, predvideti ili mudro reagovati. Ova brzina u savremenom sportskom mačevanju se čak mnoštvom pravila i tehnika favorizuje! Najveći deo savremenog sportskog mačevanja, u tom smislu, se izvodi nesvesno i automatski. Ono se svodi na instinktivno i naučeno tj. urođeni i stečeni refleks zbog čega je gotovo u celini **refleksno**.

S druge strane ono što je karakteristično za tehniku i taktiku sportskog mačevanja danas je prekid sa izvornom, borbenom tradicijom mačevanja. To znači da tehnike, način mačevanja i suđenja u savremenom sportskom mačevanju favorizuju odstupanje od realnih uslova pod kojima se u celokupnoj prošlosti mačevanje učilo, vežbalo i u stvarnosti izvodilo. Sportsko mačevanje danas nije nadmetanje i takmičenje u borbenom (klasičnom) mačevanju sportskom (zaštićenom) opremom već nadmetanje i takmičenje izmišljenim sportskim rekvizitima po dogovorenim (izmišljenim) pravilima koja gotovo da nemaju veze sa načelima realnog duela. Ono je postala čista igra kao bilo koji drugi sport (bilijar, pikado, kuglanje...), samo pomoću drugih rekvizitima i po drugačijim pravilima.

Estetički gledano, sportsko mačevanje 20. veka živi još uvek u duhu visoke moderne. Ono ne predstavlja ništa do čistu igru sečivima, svet za sebe koji mogu shvatiti, razumeti i u kome mogu uživati još samo stručnjaci (sportski mačevaoci) sami. To je mačevanje predviđeno jedino za sportske mačevaoce! Iz tog razloga se ne treba čuditi što je takvo mačevanje nepopularno i nezanimljivo za većinu ljudi i što ono takvo, kako vreme sve više odmiče, postaje i za mačevaoce same.

Praktično gledano, i najbolji sportski mačevalac u uslovima realne borbe bio bi isto toliko nevest kao i bilo koji drugi čovek koji nikad nije uzeo mačevalačko oružje u ruku, a po mnogo čemu ovaj drugi bi bio čak i u prednosti. Dokaz za to je da svaki sportski mačevalac dobro zna koliko problema pričinjava borba sa protivnikom koji je potpuni početnik i koji se instinktivno bori po pravilima realnog mačevanja.

Epoha sportskog mačevanja traje i danas i ona je imala svoj klimaks po broju pristalica i kvaliteta u periodu 60-80 godina 20. veka. Od tada sportsko mačevanje, posebno zbog nestanka blokovske podele sveta te državno-političkog interesa i patronata, polako doživljava svoj suton svuda.

Tako, sportsko mačevanje, koje je steklo svoju osnovnu formu sredinom 19. veka i razvijalo se u svojim sportskim granicama će, stvaranjem tehnike, taktike i pravila jedne univerzalne svetske škole sportskog mačevanja, praktično evoluciju zaključiti 80-tih godina 20 veka. Nesporni dokaz ove tvrdnje se može naći u neprestanim, sve češćim i drastičnijim izmenama pravila mačevanja koja diktira Međunarodna mačevalačka federacija (FIE) a u pokušaju da razbije nezanimljivost, monotoniju, jednoličnost i nepopularnost u koje je danas savremeno sportsko mačevanje u svakom pogledu zapalo.

Tokom celog navedenog perioda izvorno borbeno mačevanje se povlači iz javnosti i živi u senci opstajući pod imenom »istorijskog« ili »scenskog« mačevanja u velikim centrima srednjovekovne evropske kulture, akademijama za scenske umetnosti i vojnim i policijskim akademijama (posebno konjici do kraja II Svetskog rata).

Druga polovina 20. veka i vreme u kome mi živimo, početak 21. veka, označava period epohe ubrzanog zalaska sportskog mačevanja. Ono nalazi sve manje pristalica a za njega postoji sve manje interesovanja. Suviše **prost i plitak koncept** na kome se ono zasnivalo (brzina i efikasnost) je doveo do zasićenja tim siromašim sadržajem.

Ovaj zalazak epohe sportskog mačevanja i prazan prostor koji se tako pojavio, s jedne strane, ubrzo popunjava mačevanje dalekoistočnog tipa (kendo) koje postiže ogromnu popularnost širom zapadnog sveta, a sa druge strane ponovo na površinu izbija klasično zapadno borbeno mačevanje. Sve se više pojavljuje zapadnjaka koji vide mačevanje kao plemenitu borbenu a ne sportsku veštinu. Za njih pojam »sport« više odgovara igrama i zabavama sa loptama i lopticama nego jednoj borbenoj veštini koja ima tradiciju od skoro 4000 godina i koja je bila ključ života i smrti, časti, sredstvo ropstva i put do slobode kako u ratu tako i u miru epochama i generacijama ljudi.

Tako se tradicija mačevanja kao borbene veštine, sve više, ponovo pokazuje u svom punom i neprolaznom sjaju i bogatstvu. Mnogi mačevaoci sportisti počinju sa prezirom odbacivati sportsko mačevanje i okreću se čarima klasičnog borbenog kurtoaznog mačevanja. U SAD i Evropi se počinju stidljivo otvarati ponovo škole i organizovati turniri u kurtoaznom mačevanju viteškim mačevima, dvoručnim teškim mačevima, rapirima i špadama. Čak se širom Nemačke ponovo otvaraju tevtonska društva mačevalaca šlagerima.*

***Ovaj savremeni trend nije karakterističan samo sa mačevanje. Mnoge borbene veštine se vraćaju izvornom duhu realnog a napuštaju duh sportskog. Ovde ću navesti samo streljaštvo. Klasično sporsko streljaštvo (gađanje na streljštima krugova nacrtanih na papirićima uz upotebu durbina) je sasvim prevaziđeno i postalo je gotovo svima dosadno. Danas svako ko hoće da se okuša u streljaštvu odmah traži poligon da bi probao pravo borbeno gađanje.**

Pojam učitelja mačevanja se vraća ponovo u mačevalačku lingvistiku i sve više zamenjuje pojam trenera. Proučava se kultura, mačevalačka oprema i istorija naroda i epoha koji su ovim oružjima i tehnikama najneposrednije učestvovali u stvaranju istorije Evrope sve do 19. veka i ostavili neprolazan i neizbrisiv pečat u njoj.

Grubo prikazani periodi istorije evropskog mačevanja uglavnom oslikavaju u najvećoj meri tok istorijskog razvoja u gotovo svim zemljama Evrope. Lokalne istorijske okolnosti su uticale na to da ova opšta istorija mačevanja dobije specifičnosti ali u finesama.

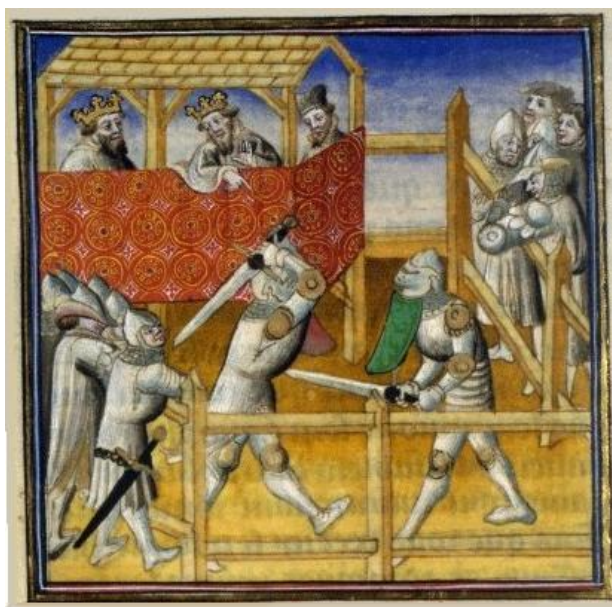
Opštom istorijom mačevanja sam se detaljnije bavio u knjizi **»Kratka istorija evropskog mačevanja sa osvrtom na mačevalačku literaturu«**

III Glava

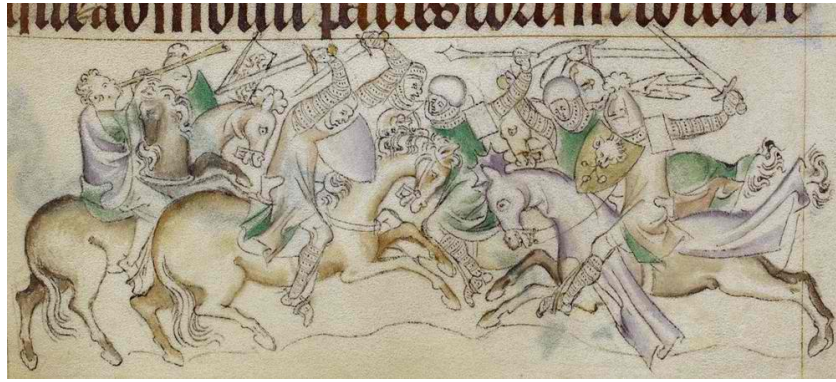
Koreni civilnih škola mačevanja u Zapadnoj Evropi - viteške škole-

Tokom Srednjeg veka u Zapadnoj Evropi se mačevanje javlja u nekoliko oblika od kojih su 4 borbena: ratno, dvobojno, duelno i turnirsko. Ratno mačevanje se primenjivalo u vojnim bitkama a dvobojno i duelno u ličnim i sudskim okršajima. Sudsko mačevanje podrazumeva dvoboj dva lica izmedju kojih zvanični sud nije mogao razrešiti spor. U tom slučaju se prepuštalo »Božjem sudu« da kroz pobednika presudi ko je u pravu.

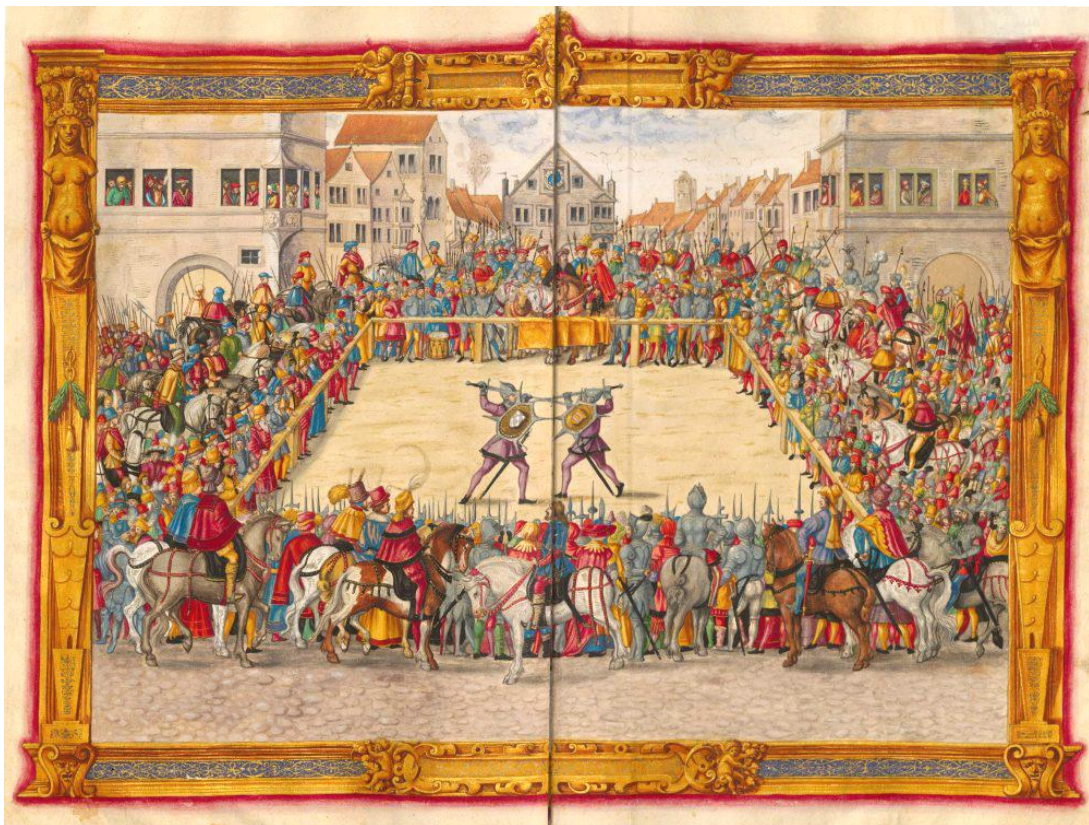
"Sudski" dvoboj krajem 14. veka

Kad je reč o turnirskom mačevanju u 11. veku su se vodile turnirske borbe u metežu sličnom pravom ratu i uz upotrebu nezaštićenog oružja. Prvo je trebalo oboriti protivnika konjanika na zemlju i nakon toga započeti mačevima borbu prsa u prsa. U ovim borbama je uvek bilo teško povredjenih i poginulih. U 12. veku više nije bilo meteža već su se borila dva viteza u omeđenom prostoru a po pravilima i pod budnim okom herolda. U borbi se koristilo kutroazno tj. zaštićeno oružje. U srednjem veku je bilo i scenskog mačevanja. Njega su izvodile putujuće grupe glumaca i zabavljača koje su uz zvuke instrumenata prikazivale mačevalačku veštinu sa scenskim efektima uglavnom pre ili posle viteških turnira ili na svetkovinama, zabavama i sajmovima.

Turnirsko konjičko mačevanje uz svirače (konjanik levo), Psaltir kraljice Meri

Tehnika mačevanja i mačevalačko obrazovanje ranog srednjeg veka su bili veoma skromni. **Vitezi su preuzeli od svojih varvarskih predaka duh individualne borbe, izazova i dvoboja. Iz ovog razloga** od pada Rimskog carstva Evropom i dominiraju varvarske tehnike mačevanja koje podrazumevaju jednoručne teške mačeve bez špiceva koji se koriste prvenstveno za udar i sečenje. Uzajamno nadmetanje u efikasnosti mača i oklopa suštinu borbe srednjeg veka je usmerilo u pravcu snage i težine udara. Mač ne služi za probijanje oklopa već za njegovo razbijanje ili deformisanje. **Nije bilo moguće u to vreme sa takvim oružjem uneti u mačevanje finoću, preciznost i delikatnost pokreta koji su bili tako karakteristični za kasnije epohe.**

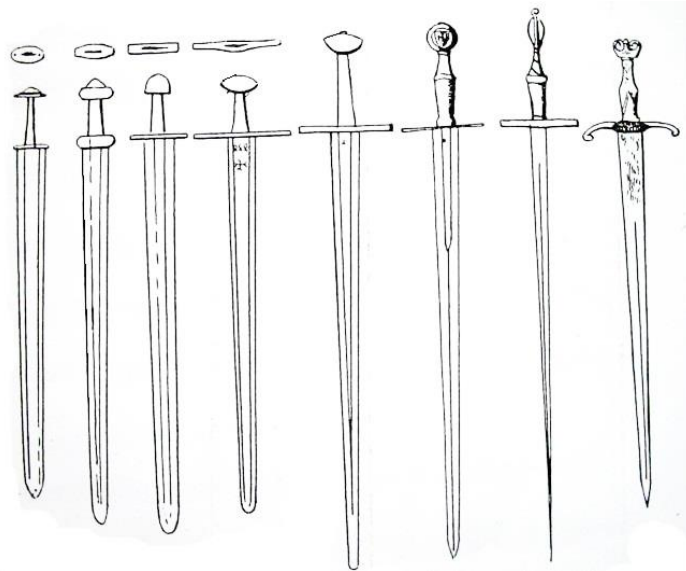
Turnirsko mačevanje

U 14. veku mnogi vitezovi su se naoružali mačevima za 1/2 i obe ruke. Sama pojava ovog oružja govori puno. Pošto su se ti mačevi držali sa dve ruke, znači i da je štit bio van upotrebe. Nužno je bilo da se odbrane izvode oružjem. Ali to je već novi stil borbe koji će imati značajan uticaj na kasniju istoriju mačevanja. U tom smislu se može reći da su teški dvoručni mačevi udarili temelje tehnike mačevanja jednoručnim lakim mačevima.

Mačevi za dve ruke

Fizička snaga je, dakle, bila osnovna karakteristika mačevanja Srednjeg veka i mačevaoci su naročito izvodili vežbe u tom pravcu još od malih nogu. Da bi se koristili teški mačevi inercionom tehnikom tj. po principu snage i zamaha nije bila potrebna naročita obuka pa nisu ni postojale specijalizovane škole mačevanja kakve su postojale u rimsko doba. Svaki evropski Meroving ili Karoling je uz upotrebu malo više snage mogao za veoma kratko vreme da nauči jedan udar odozgo i po dva udara sa strane. Tehnike odbrane nisu se u to doba još zasnivale na pariranju oružjem pošto se za odbranu koristila prvenstveno eskivaža i štit. No, bod vremenom, kao efikasniji, počinje sve više da se vraća u upotrebu. Njegov udeo u mačevanju u odnosu na sečenje, u periodu Srednjeg veka, progresivno raste. Tako u X veku odnos sečenja i boda je (90:10), u XI veku (70:30), u XIII veku (60:40) a u XIV veku (50:50). Porast značaja upotrebe boda je značio i opadanje značaja snage na račun tehnike.

Evolucija srednjevekovnih mačeva: merovinški, karolinški, ranoromanički, kasnoromanički, gotički (5 i 6), kasnogotički (7 i 8)

S druge strane, taktički komplikovanije bitke oko teritorija koje su zahtevale veštije i bolje obučene vitezove, složenija turnirska pravila i česti sudski dvoboji su doveli do toga da se u Evropi XIII veka počinju iznova (skromno) otvarati prve srednjevekovne škole mačevanja. Pošto je mač bio stvar prestiža i s obzirom da njega nije mogao nositi običan narod, ove škole su pohađali riteri i plemići kao i njihove štitonoše. One su, dakle, bile namenjene za plemstvo i buduće vitezove. Iz ovog razloga su se srednjevekovne škole mačevanja zvale još i **viteške** škole mačevanja. Izuzetak od ovog pravila su bili učesnici u sudskim dvobojima koji nisu imali pravo na svog borbenog zastupnika zbog čega su, po presudi zvanične vlasti, sticali pravo na učitelja mačevanja (viteza ili šampiona) dok se ne pripreme za dvboj.

Srednjevekovne viteške škole mačevanja **nisu bile specijalizovane** škole mačevanja, kao što će to biti slučaj sa novovekovnim GRAĐANSKIM školama. U viteškim školama se nije učilo samo mačevanje već kompletna kultura srednjevekovnog (i ne samo borbenog) života. Viteški kodeksi su nalagali da svaki vitez treba da ovlada i sa 7 viteških veština (**septem artes probitatis**). U njih su spadali: 1. jahanje, 2. plivanje, 3. lov, 4. gađanje strelom i kopljem, 5. borenje (mačevanje, rvanje, šakanje, borba kopljem i topuzom), 6. kulturne veštine (čitanje, pisanje i poznavanje stranog jezika) i 7. društvene veštine (šah, pevanje, sviranje jednog instrumenta, recitovanje stihova, igranje okretnih igara, lepo ponašanje i udvaranje). U učenju viteških veština se posebna pažnja pridavala mačevanju. Viteške škole, u tom smislu, po prvi put mačevanje ne tretiraju kao puku TEHNIKU već u njega unose kodeks i etiku. Mač postaje simbol istine, časti, dostojanstva, vere, pravde i zaštitništva a mačevalac - vitez tj. zatupnik svih simbola mača. Upotreba mača, dakle, nije više bila stvar puke tehnike borbe kao kod varvara već i stvar etike. Broj prvih srednjevekovnih škola mačevanja i udeo etičkog u njima progresivno raste sa približavanjem XV veka.

Škola viteških veština u 15 veku

Vrste viteških škola i učitelji

U Srednjem veku su postojale tri osnovne vrste viteških škola mačevanja. **Prve** su bile legalne tj. pod pokroviteljstvom nekog od predstavnika vlasti. One su bile mesne tj. postojale su u okviru nekog utvrđenja, grada ili dvora. Njih je držao plemić koji je, u zavisnosti od materijalnog bogatstva, posedovao ili stalnu ili periodičnu vitešku školu koja je obučavala njegove vitezove. U tom smislu su postojale vlastelinske, kraljevske ali i carske viteške škole. U ovim školama se nisu obučavali samo vitezovi i najamnička vojska već i svi koji su se spremali za sudbene dvoboje.

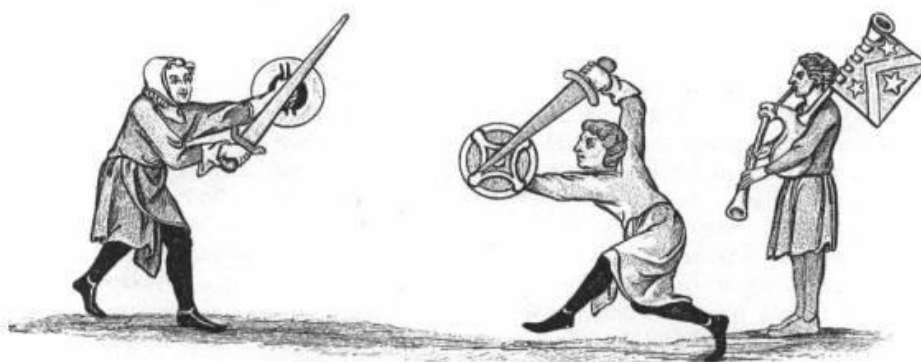
Druge su bile putujuće škole. One su nastale, u početku, kao legalne kad je jedan plemić slao svoje vitezove kao učitelje mačevanja u zakup drugom plemiću koji nije imao uslove za držanje sopstvene škole. Kasnije su ove putujuće škole postale polulegalne pošto se dešavalo da učitelji mačevanja, pa i cele škole organizuju samostalno i nezavisno rad od nekog vlastelina. To je najčešće bio slučaj kad su sami vitezovi, obično oni koji su prestarili za turnirska nadmetanja koja su im bila jedini izvor prihoda, počeli otvarati svoje sopstvene viteške škole. One su širile umeće u mačevalačkim i viteškim veštinama putujući širom Evrope. Mnoge od ovih škola su bile zabranjivane i proganjane. Mnoge od njih su se iz tih razloga vremenom transformisale u putujuće družine koje su se bavile trubadurskom muzikom, plesom, akrobatskim i cirkuskim veštinama kao i scenskim mačevanjem.

Treće su bile ilegalne. Njihov broj je u Evropi rastao što se viteštvo više bližilo svom kraju. Ove škole su otvarali vitezovi skitnice i lugalice koji su često imali i svoje sopstvene bande koje su predvodili. To su bile razbojničke »škole« mačevanja u kojima su se obučavali u borbenim veštinama pljačkaši i ubice koji su u jezivim razmerama hajdučki terorizovali Evropu u periodu XIII, XIV i XV veka.
*

* U očima Vizantinaca Srbija je važila za razbojničku zemlju, kako se to vidi iz opisa Pahimera i Metohita. Svi putnici po Srbiji srednjeg veka su se jako bojali razbojnika. Oni uglavnom nisu ubijali već su presretali i otimali a dešavalo se da razbojnici pojedinim putnicima oduzmu ne samo prtljag, konje, oružje i novac nego ih još i svuku gole. Koliko je razbojništvo bila rašireno govori i podatak da je u Zakoniku Stefana Dušana posebna pažnja bila posvećena iskorenjivanju i istrebljenju razbojnika, gusara i kradljivaca gotovo drakonskim merama.

Glavni učitelji borenja i mačevanja u ranosrednjevekovnoj Evropi su bili proizvedeni vitezovi i šampioni. Šampioni uglavnom nisu imali viteška zvanja i oni su u epohi ranosrednjevekovnog varvarizma bili čuvari tradicije rimskog gladijatorskog mačevanja. Smatra se da su bili najveštiji mačevaoci od perioda pada Rimskog carstva pa sve do perioda evropske renesanse. Prenosili su s kolena na koleno umeće koje su njihovi preci savladali još u rimskim gladijatorskim školama. Šampioni su tokom celog Srednjeg veka u mnogim zemljama bili nosioci tradicije sudbenog dvoboja a u gotovo svim zemljama su čuvali krvnički zanat. Znali su da mačuju rimskom tehnikom kratkim rimskim mačem podjednako vešto kao i dugim jednoručnim i dvoručnim mačem uz upotrebu štita i bez upotrebe štita.

Šampioni gotovo nikada nisu težili vojnoj službi. Stalna smrtna opasnost, težak logorski život, drugačija tehnika borbe i nespремnost za kolektivne aktivnosti sve je to njih odbijalo od vojnog posla a privlačilo ih da budu ne samo učitelji mačevanja već i putnici sa programom nastupa u pokazivanju veštine, učesnici i sudije u sudbinskim dvobojima

Srednjevekovne igre mačevima

Zato što su šampioni srednjeg veka izbegavali korišćenje zaštitne opreme njihova tehnika borbe je bila aktivna sa strogim održavanjem distance, borbenog stava, uz korišćenje intenzivnih eskivaža dole i u stranu. Osnovna crta škole mačevanja srednjevekovnog šampiona je bila velika brzina i pokretljivost ali i lukavost u borbi. Borba šampiona je imala još jedan veoma bitan element ukoliko se izvodila pokazno. Ona je imala veoma izražen scenski karakter. Neophodnost privlačenja pažnje posmatrača i zadržavanje ove tokom borbe je dovela do otkrivanja mase novih akcija. Ove akcije su trebale da se izvode čisto i jasno - scenično. Publika tog vremena nije dopuštala ni malo blefa pošto joj je bila dobro poznata borba vitezova. Ovo je podsticalo šampione da traže i nalaze forme borbe koje izgledaju efektno.

Upravo je ovaj tip šampiona uveo u evropsko mačevanje jednu veoma važnu crtu - težnju lepoti tokom borbe nasuprot pukoj efikasnosti. Proćiće još vekovi da bi se efektnost i efikasnost kao zahtev pojavili na stranicama knjiga I.E. Siverbrika: „ Prvi uslov u mačevalačkoj umetnosti je jedinstvo efikasnosti sa lepotom položaja tela u svim pozicijama".

Oslobođeni od oklopa i kultivirajući mačevanje kao demonstraciono bojevo iskustvo, oni su stvorili stil borbe koji se najviše približio stilu mačevanja 17 veka.

IV Glava

Građanske škole mačevanja Zapadne Evrope

Još sredinom XI i početkom XII veka su pojedini zemljoradnici, koji su se usavršili u nekom zanatu, ostavili zemlju i naselili se kraj dvorca svoga gospodara, kraj crkve ili na raskršćima. Tu su se bavili isključivo svojim zanatima, a njihovi proizvodi su bili veoma traženi. Ova pojava je dobila poseban zamah u periodu opremanja vojski za krstaške ratove. Tako nastaje stalež zanatlija. Njih je vremenom bilo sve više i njihova su naselja postajala sve veća. Oni su bili osnova budućeg građanskog (civilnog) sloja gradova.

Gradovi, pa i ovaj stalež su u Evropi krajem XV i početkom XVI veka veoma ojačali i materijalno i kulturno. Nastupilo je vreme trgovačko, krajnje praktično i pragmatično a pri tome u velikoj meri veoma slobodnih moralnih nazora. Iz tog razloga se pokreću velika istraživačka putovanja ka novim kontinentima a sa ciljem otkrića i osvajanja novih teritorija, bogatstava i trgovačkih puteva van Evrope. Svakodnevne aktivnosti trgovine su zahtevale od građana da znaju da pišu, čitaju, računaju, govore strane jezike, poznaju strane zemlje i običaje - putuju. To znači da budu svestrano obrazovani. Proces razvijanja trgovine i zanata koji su oni podstakli je bio povezan i sa preporodom misli, nauke i umetnosti u gradovima koje su osnovali. Zato je pitanje vaspitanja i obrazovanja postalo izuzetno aktuelno. U obrazovanju mladih dvorjana i dece građanskog staleža najzanačajniji deo zauzima izučavanje klasične umetnosti, muzike, filozofskih dela kao i savremene prirodne nauke, znanja i veštine ratovanja. Novonastalo građanstvo je težilo da se domogne aristokratskih titula i manira a aristokratija da očuva vlast i da se domogne, modernog duha i novca građanske klase. Za ovaj period je bila karakteristična pojava stalnih ratova između gradova, a oko političke, verske i teritorijalne vlasti.

Barut je u potpunosti porazio viteštvo. Heroji i vitezovi nestaju. Građanin više ne ide u rat zbog časti već dobiti, ne stavlja život na rizik toliko zbog svog kralja ili vere koliko zbog teritorijalne, trgovačke ili političke vlasti. Obučava se u mačevanju više samozaštite i zadovoljstva radi nego vojnog umeća.

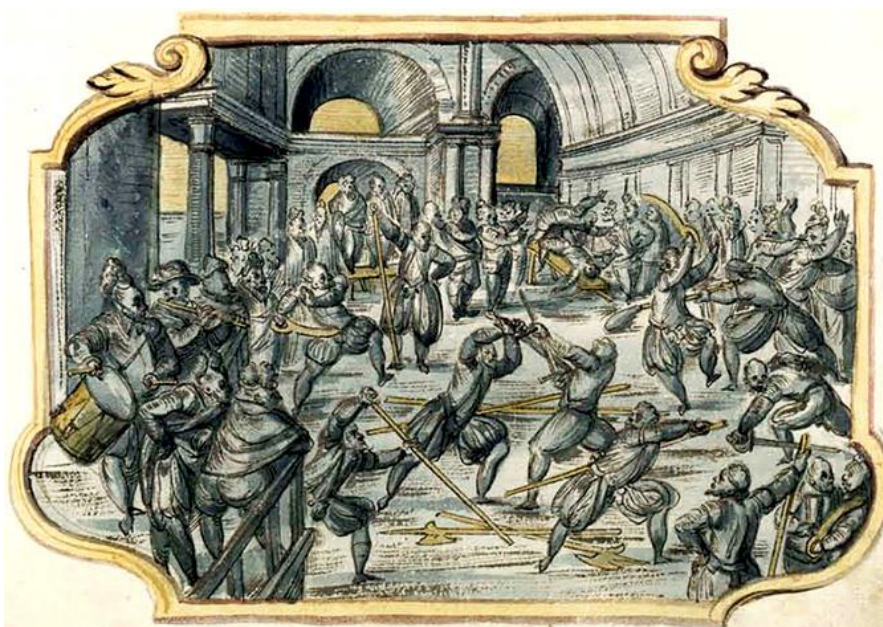
Iz svih navedenih razloga u periodu XVI veka u Evropi izvesni procvat relativnog mira je omogućio i da se počne razvijati civilno mačevanje tj. mačevanje koje se ne upražnjava u vojne svrhe. Razlika između ova dva je velika: mačevanje koje se upražnjava u civilne svrhe je usmereno prvenstveno na tehniku individualne borbe (dvoboj i duel) i to lakim jednoručnim mačevima koje civil može nositi ispod plašta ili u ruci dok ide gradskim ulicama. Ono je namenjeno za građanski dvoboj ili za zaštitu od razbojnika, ili prosto zabavu u vreme mira. Tehnika borbenog vojnog mačevanja je prvenstveno namenjena inercijalnom oružju (teškim ili srednje teškim jednoručnim mačevima) i to u borbi u metežu ili konjici.

S druge strane novi ratni koncepti su nalagali da svaki građanin bude organizovan u narodnu vojsku tj. da bude obučen u mačevanju. Ovo se direktno kosilo sa tradicijom viteških škola u kojima je učenje mačevanja bilo dozvoljeno jedino aristokratama. U tom smislu je mačevanje uopšte u periodu renesanse doživelo svoju popularizaciju i nije više bilo smatrano tajnom, mističnom i okultnom naukom koju mogu upražnjavati samo vitezovi aristokrate. Zakon je nalagao da svaki žitelj kantona ima svoje oružje i na svaki poziv stupa u pohod. Svaki od njih je bio dužan da se samostalno obučava. Nikog nije zanimalo da li je on nalazio za to učitelja i školu mačevanja ili je sam vežbao na lutki ili sa svojim drugovima.

Sve ovo je bilo razlog da se u Zapadnoj Evropi sredinom XV i početkom XVI veka počne otvarati mnoštvo civilnih (građanskih) škola mačevanja. One su i po karakteru organizovanja i po načinu rada bile sasvim drugačije od viteških. To je ujedno i epoha »1000 škola mačevanja« koja počinje sa evropskom renesansom u kojoj je drvo mačevanja doživelo svoj procvat.

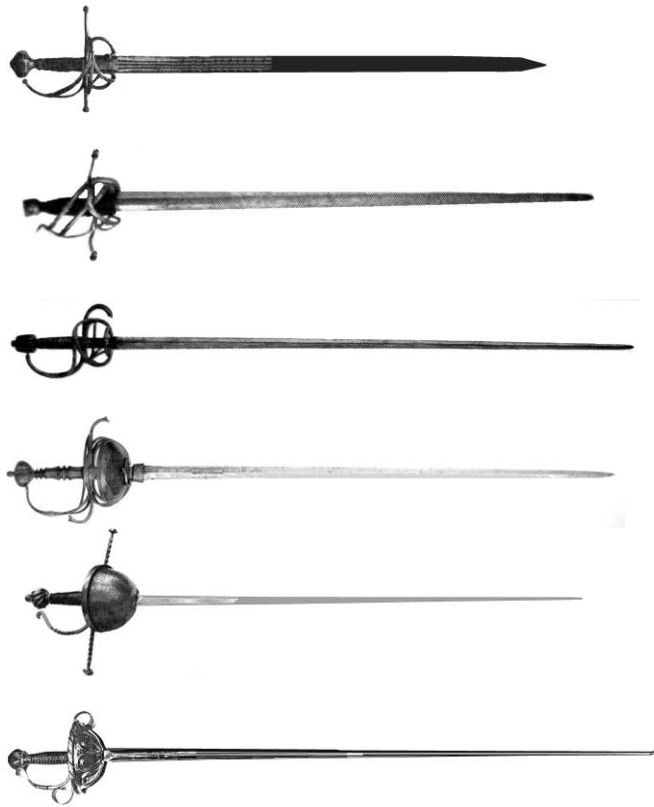

Novovekovna zapadnoevropska građanska škola mačevanja dvoručnim mačem.

Novovekovna zapadnoevropska građanska škola mačevanja jednoručnog mača

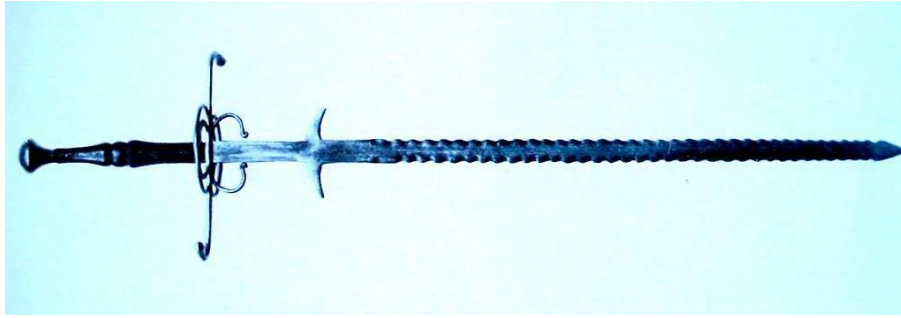
Pojava vatrenog oružja je promenila istoriju mačevanja tog perioda. Došlo je do interesantnog paradoksa. Barut je podstakao razvoj i usavršavanje tehnike mačevanja. Ubrzo se skidaju teški oklopi i zaštitna odela a što dovodi do izmene forme hladnog oružja i metoda njegove upotrebe. Odbacuju se jednoručni teški mačevi a u korišćenje ulaze jednoručni laki mačevi (rapiri) i to oni koji se pretežnije koriste za bod (odnos boda prema sečenju 70:30). Bodna tehnika mačevanja, međutim, zahteva obrazovanog mačevaoca.

Građanski mačevi 16 i 17 veka

Mačem ne može više, kao nekad, baratati neko ko nije obučen pošto je ovo oružje, zbog svoje lakoće, bilo u pravom smislu obitačno samo u rukama onog ko je znao da ga pravilno koristi. U tom periodu (krajem XV i početkom XVI veka) mačuje se sa rapirom u jednoj ruci a malim štitom u drugoj. Ubrzo se, međjutim, kako bod biva sve dominantniji, odbacuje štit. To je bio početak modernog mačevanja. Druga ruka još uvek ima svoju funkciju u mačevanju: ona se počinje koristiti za »dagu« - bodež za drugu ruku. Tada se, kao u kritsko doba, mačuje sa obe ruke. Mačevalačko oružje (bodež) se po prvi put počinje koristiti ne samo u ofanzivne već i defanzivne svrhe. Dok se mačem napada bodežom se parira. To je bio prvi i najvažniji korak u formiranju modernog mačevanja u kome će se sve više i sam mač koristiti za odbranu i pariranje protivnikovog napada.

Tehnika borbe dvoručnim mačevima postaje virtuoзна i ne zasniva se više na snazi zamaha već na umeću poluge. Ovi mačevi sa tehnikom poluga i cirkularnih udara će još veoma dugo biti nezaobilazno i moćno oružje gradjana i plaćenika (landsknehta) protiv konjanika, kopljanika i helebardista.

Teški dvoručni mač sa »plamenim sečivom« krajem XVI veka

Osnovne karakteristike evropskih građanskih škola mačevanja

Sve civilne škole mačevanja u Evropi su, dakle, nastale iz srednjevekovnih viteških škola mačevanja. U tom smislu su one odraz kraja Srednjeg veka i stvaranja novovekovnog građanskog društva.

U onoj meri u kojoj su rimske škole u mačevanje unele VEŠTINU srednjevekovne škole u mačevanje unele ETIKU i od mačevanja načinile kodeks i viteštvo, civilne škole Novog veka su unele i ESTETIKU i od mačevanja načinile umetnost.

Najvažniji udeo u radu škola mačevanja, te borbenoj kulturi u mačevanju, su imali šampioni – "zanatlije" u mačevanju. Oni krajem XV veka stiču veliko uvažavanje u očima javnosti. Razlog je bio jednostavan - imali su važnu ulogu u obuci u mačevanju i borbi vojnika građanstva koje je nastajalo. Prve građanske škole mačevanja u Zapadnoj Evropi su se počele otvarati sredinom XV veka i one su se ubrzo organizovale cehovski: imale su svoja pravila, majstore, asistente.

Ono što je bilo karakteristično za te škole je upotreba dva dijametralno suprotna tipa mača: rapira i teškog dvoručnog mača. No, energija koja se trošila u srednjevekovnim školama na teške i snažne napade sada se troši na usavršavanje tehnike mačevanja u kojoj se oružje koristi prvenstveno za ubod i poluge.

Građanske škole mačevanja su probudile evoluciju mačevanja koje je tokom Srednjeg veka u tehničkom smislu stagniralo a u odnosu na rimsko u svakom pogledu zaostajalo. Mačevanje će u periodu civilnih škola u Evropi evoluirati tehnički za 3 veka više nego za predhodnih 12 vekova. To će biti period u kome će se otvarati akademije za mačevanje, pisati i štampati mnoštvo knjiga, birati evropski univerziteti u zavisnostui od škole ili učitelja mačevanja koji drže časove. Tokom ove evolucije pojaviće se ne samo nove i savršenije tehnike mačevanja već i novi tipovi mačevalačkog oružja: špada, paloš, husarska sablja...

U ovoj epohi će se formirati i najveće nacionalne evropske mačevalačke škole. Prvo će nastati španska škola, zatim italijanska, pa francuska, nemačka, mađarska, poljska, ruska itd. Ove škole će se vekovima nadmetati u svojim specifičnostima, bogatstvu stilova, stavova, tehnika i taktika što će evropskom mačevanju davati posebnu čar.

Građani će vremenom u svoje škole sve više unositi i zabavu i luksuz tako da će se u istom prostoru, dok se vežba mačevanje, služiti piće i hrana i sviraće muzika, a neretko će se organizovati i rad javnih kuća. Mačevaoci građani i studenti će često organizovati, kao i u srednjem veku, mačevalačke igre i plesove kao i borbe na trgovima i sajmovima uz zvuke muzike

Nemački ples sa dvoručnim mačevima u Ninbergu 1600. godine

Ulične mačevalačke borbe uz muziku, Štuttgart, 1586

Najpoznatiji teoretičari mačevanja tog perioda su bili Španci, Nemci, Italijani i Francuzi. Istorija njihovih radova je veoma bogata, složena i obimna.

Pisane temelje teorije renesansnog mačevanja su postavila dva Italijana: **Marocco** 1536. godine i **Kamilo Agripa** 1553. godine. Oni su objavili kapitalna dela iz teorije borbenog mačevanja. Smatra se da je moderno mačevanje upravo tada nastalo. Oni su objavili knjige o tehnici mačevanja svim vrstama oružja a posebno o borbi rapirom i bodežom. Raspravljali su o odnosima i prednostima boda i sečenja.

Italijan **Grasi** je postavio temelje teorije koja je pokazala u praksi nadmoć tehnike nad snagom. On je definisao liniju napada i odbrane. Ovim je izazvao pravu revoluciju u veštini mačevanja. On je bio praotac tehnike mačevanja špadom ili malim dvorskim mačem.

Početak 17. veka imao je ogroman značaj. Tri Italijana: **Fabris**, **Giganti** i **Capo Fero** definisali su principe koji važe i danas: stav, položaj i vrsta oružja, osnovni koraci, napadi i odbrane. Fabris prvi put uvodi u tehniku mačevanja pariranje oružjem. Capo Fero daje teorije koje su bile autoritet borbenog mačevanja gotovo dva veka. Učio je da je linijski (linearni) stil mačevanja superiorniji od kružnog.

Kad je reč o Španiji **Karanca**, tvorac španske škole mačevanja, je stvorio radikalno drugačiju teoriju i praksu od italijanske. Dok su Italijani mačevanje zasnivali na napadima, Španci su na odbranama.

Dok su italijanska načela mačevanja pre svega pragmatična, španska su matematička i mistička. Njegov sistem je bio veoma efikasan i dominirao je evropskom scenom gotovo 300 godina. Drugi Španac je bio **Narvaez** koji je produbio teoriju svog predhodnika.

Zatim se javljaju i francuski majstori mačevanja. Prvi spis na francuskom je napisao **Sen Didije**, koji se i smatra ocem francuskog mačevanja. Drugi, najveći francuski majstor mačevanja **Thibault** je napisao knjigu u kojoj je razvio španski stil mačevanja rapirom.

Zatim se pojavljuje **Viggiani** sa kontraparadama i tehnikom razoružavanja, teorijom superiornosti boda nad tehnikom sečenja, kao i mačevanjem samo jednom rukom i ispadom samo prednjom nogom. On je udario temelje savremenog mačevanja špadom. **Saviola** se u svojoj teoriji zalagao za sintezu italijanske i španske škole i zasnivao je svoju tehniku na superiornosti boda nad sečenjem. Poznat je bio i Englez **Silver** koji u svojoj knjizi kritikuje rapir i tehniku mačevanja posvećuje tradicionalnom teškom maču. Jedan od poslednjih velikih učitelja mačevanja je bio Englez **Svetnam**. On je stvorio najsavršeniju teoriju borbe rapirom i bodežom. Nakon Svetnama knjige i priručnike piše mnoštvo učitelja mačevanja iz cele Evrope. Najpoznatiji su dolazili iz Nemačke i Francuske. To je bila epoha građanskih škola mačevanja, ali i prvih Akademija i priručnika za vojnu obuku u mačevanju.

Ovaj period evolucije i razvoja mačevanja u Zapadnoj Evropi će trajati sve do sredine 19. veka kada će se lagano ugasiti sa pojavom sportskog mačevanja. Od tog trenutka se gase ŠKOLE mačevanja a otvaraju se sportski KLUBOVI. Mačevanje se od tada više ne uči u školama mačevanja već se **trenira** na sportsko-takmičarskim kursovima mačevalačkih klubova. Nestaje podela na civilno (duelno i dvobojno) i vojno (pešadijsko, konjičko i mornaričko) mačevanje pošto i građani i vojnici upražnjavaju zajedno i jedino samo sportsko mačevanje. Nestaje čak i podela na borbeno(realno) i sportsko mačevanje - samo se poznaje i upražnjava sportsko. Sportisti danas čak i ne znaju da je postojalo i borbeno (klasično) mačevanje i misle da je njima poznata tehnika mačevanja zapravo jedina i to ona koja se koristila u pravom mačevanju epohama ranije.

Čak i u okviru samog sportskog mačevanja dolazi do redukcija: više nema različitih nacionalnih škola i stilova mačevanja. Svi mačuju na jedan isti način. Istom, unificiranom tehnikom danas mačuje sportista Koreanac kao i sportista mačevalac Italijan, Nemač ili Amerikanac – dovoljno je videti jednog i videli ste sve.

II DEO

I GLAVA

Koreni beogradskih građanskih škola mačevanja - Srpske viteške škole-

Antički i ranosrednjevekovni Beograd

Kada je reč o dokumentima vezanim za tehniku mačevanja na prostoru današnje Srbije u doba **ranog srednjeg veka i starog veka** nema nikakvih tragova iako su Vizantici (posebno za vreme careva Anastasija i Justinijana I) i Rimljani (od dolaska u Singidunum - Beograd, 69. godine IV legije Flavijevaca) tu živeli i ratovali veoma dugo posedujući ogromno kulturno nasleđe. Tako su npr. Rimljani u Beogradu još 85. godine nove ere izgradili puteve, zgrade, vile, hramove, amfiteatar, hipodromom i veliki vodovod. Ovaj veliki i veoma dugačak (od Malog Mokrog Luga do Kalemegdana) zidani vodovod (koji je i danas delom očuvan) sa mnoštvom krakova i keramičkim cevima se i danas prostire ispod mnogih delova grada. Singidumski vodovod je bio u funkciji još ravno 1500. godina a neki njegovi delovi su dopremali vodu sve do sredine 19. veka. Rimski Singidunum je imao još i luku, javno kupatilo sa vodopadom, lapidarijum... i sve ono što su imali velike rimski kastrumi tog vremena. To je bilo u isto vreme kada je Pariz bio malo Galsko močvarno naselje u osnivanju a grad Berlin je trebalo da čeka još 1000. godina da se osnuje.

U periodu III i IV veka naše ere **najveći broj rimskih careva** je poreklom sa prostora današnje Srbije (tadašnja Gornja Mezija). Od njih ukupno **dvadeset (Galerije, Konstancije Hlor, Vetrnanion, Trajan Decije, Aurelijan, Prob, Maksimilijan Herkulije, Konstancije II, Gracijan, Jovijan - rođen u Beogradu, Hostilijan, Maksimin Daja, Konstancije III, Klaudije II Gotski, Flavijus Sever, Konstantin Veliki, Licinije II)** bar deset su imali ključnu ulogu za opstanak, transformaciju i dalji razvoj rimskog carstva, posebno u jednom od najpresudnijih razdoblja u istoriji antičkog sveta - periodu **tetrarhije**. Osim toga, na prostoru današnje Srbije Rimljani utemeljuju i mnoštvo gradova od velikog značaja za carstvo. Tako je Sremska Mitrovica (**Sirmijum**), u kojoj je umro jedan od najvećih rimskih careva **Marko Aurelije**, od velikog vojnog utvrđenja-naselja postala 393. godine **carski** grad tj. prestojnica Rimske imperije. Kad se ovom dodaju još ogromni gradovi-vojne kolonije kao što su **Viminacijum** (kod Kostolca), **Singidunum** (Beograd), **Naissus** (Niš) - u kome je rođen Car **Konstantin Veliki**, prvi vladar koji je uveo hrušćanstvo u rimsko carstvo, osnovao Kostantinopolj i utemeljio Vizantiju, **Feliks Romulijana** (Gamzigrad kod Zaječara) - džinovska carska palata, grobnica cezara **Avgusta Galerija** i veliko vojno utvrđenje, **Remezijana** (Bela Palanka), **Šarkamen**, **Medijana**, **Justiniana Prima** (Lebane), **Trajanov most** (najveći most starog veka) i ogroman broj velikih vojnih logora duž severnog limesa Dunava (**Dijana, Pontes...**), prosto je neverovatno da uz sve to na tlu Srbije nije ostalo ništa od dokumenata o tehnici mačevanja, čak ni u tragovima.

Srednjevekovni Beograd

Beograd je prvi put došao pod srpsku vlast za vreme **kralja Dragutina**, koji je ovaj grad 1284. godine proglasio prestonicom »srpske kraljevine« (Regnum Servie), kako je jedan savremenik nazivao Dragutinovu državu, za razliku od Kraljevine Raške (Regnum Rassie) kojom je upravljao njegov brat Milutin. Beograd je pod Dragutinovom vlašću bio do 1316. godine. O školama mačevanja iz tog perioda gotovo da nema nikakvih podataka, međutim može se opravdano pretpostaviti da su one bile gotovo identične viteškim školama Srednje Evrope tog vremena kako po oružju tako i po tehnici i zaštitnoj opremi. Na taj zaključak navode veoma tesne veze Dragutina sa Ugarskom. Međutim, ove škole mačevanja, njihove tehnike i oružje će doživeti svoju kulminaciju razvoja u periodu Dušana Silnog a o njima već ima više dokumenata. One su kontinuirano vezane, i pored velikog kosovskog loma, sa viteškim školama pokosovskog perioda. Jedna škola mačevanja pokosovskog perioda, koja će raditi na tragu škola dušanovog perioda - škola **Despota Stefana Lazarevića**, će viteško mačevanje u Beogradu razviti do vrhunca početkom XV veka.

Škole mačevanja predkosovskog perioda

Krunisanje Cara Dušana, Paja Jovanović

U XIV veku car Stefan Dušan je bio po mnogim istoričarima najmoćniji vladar Evrope. U Srbiju perioda **carevine** je dolazio da radi i živi ogroman broj doseljenika iz cele Evrope, a naročito iz Nemačke. Naime, Srbija je zbog velikog broja rudnika bila jedan od najvećih evropskih metalurških centara (Rimljani su Srbiju zvali još i Terra metalica – zemlja metala). Tako je npr. u 14. veku rudnik „Novo Brdo“ (kod Prištine) snabdevaao 20% evropskih potreba za srebrom a posle otvaranja rudnika „Srebrenica“ ovaj procenat se popeo na 35%. Iz tog razloga je u Novom Brdu u to vreme živelo više od 40 000 ljudi (London je u to vreme, sredinom 14. veka iz raznoraznih razloga imao oko 35000 stanovnika).

Te pridošlice, među kojima je bilo najviše Nemaca – Sasa, u Srbiju nisu donosile samo znanja, umeća i veštine koje se odnose na metalurgiju i zanate već i veštine koje se odnose na tehnike kovanja mačeva i tehnike njihove upotrebe.

U Srbiju tog vremena se, dakle, živi bogato. Uvozi se pretežno luksuzna roba (nakit zlato, srebro, krzno, začini, luksuzno oružje, nameštaj...) a za potrebe raskoši i ceremonijala dvora u duhu vizantijskih uzora. Na teritoriji carevine je pored srpskog službeni jezik i grčki.

Ženidba Cara Dušana, Paja Jovanović

S druge strane pored kopnenih jačale su i pomorske veze Srbije. Tako su Dubrovčani su uveliko počeli osnivati svoje kolonije prebacivši najveći deo kapitala i trgovine na teritoriju Srbije. Car Dušan je, naime, imao izuzetno dobre trgovačke, vojne, kulturne i političke odnose sa Dubrovačkom republikom. On je 1331. godine posetio Dubrovnik u kome je dočekan najsvečanije. Dve godine kasnije 1333. godine Car Dušan je čitavu Dalmaciju od Stona do Dubrovnika poklonio Dubrovčanima a poluostrvo Pelješac sa Stonom i (u Stonu je Sava Nemanjić 1219. godine osnovao episkopiju čiji je prvi episkop bio Ilarion) koji su takođe pripadali njegovog carevini ustupio Dubrovčanima u zakup ("sviću") za godišnji danak od 500 mletačkih perpera i oni su ovaj zakup plaćali 475 godina, sve do 1808. godine Hilandar. Takođe, Dušanov sin Stefan Uroš je Dubrovčanima 10. aprila 1357. godine poklonio ostrvo Mljet i zaleđe Dubrovnika od Župe do Petrova Sela. Naklonost Dubrovčana caru Dušanu se vidi po veličanstvenom prijemu (opisanom u dubrovačkim hronikama) organizovanom prilikom njegove posete sa caricom i sinom 1350. godine.

Ulazak Cara Dušana u Dubrovnik 1331. Marko Murat, 1900.

Viteško i vojno ustrojstvo u jednoj takvoj državi je, dakle, nesumnjivo bilo na vrhuncu moći. Iz tog razloga, za vreme cara Dušana, je postojao niz viteških škola mačevanja koje su trebale biti oslonac brojem velikom, jakom, dobro organizovanom, odlično naoružanom i obučenom viteškom sloju. Ništa od jake i sposobne viteške vojske nije moglo postojati i funkcionisati bez adekvatnih, dakle i velikih, dobro organizovanih i brojnih viteških škola u kojima se učilo i mačevanje. U tom smislu su postojale sigurno ne samo o vlastelinske škole već i one dvorske i putujuće. Najbolje škole je očito imao sam Dušan pošto je uspeo iz svih vojno-političkih sukoba, kako protiv drugih srpskih feudalaca tako i protiv spoljašnjeg neprijatelja, da izađe na kraju kao car.

Dušan Stefan je u tom smislu lično imao gardu od 300 najamnika vitezova plemića - nemačkih teftonaca i oni su dobili dozvolu Mletačke republike 6. decembra 1336. godine da mogu proći na putu za Srbiju. Dokumenti Mletačkih arhiva kazuju još da je u doba Dušana bilo najviše plaćenika Nemaca, Francuza, Italijana i Španaca.

Zabeležen je i veoma interesantan događaj vezan za 300 nemačkih teftonaca - najamnika vitezova i plemića koji su bili 1355. godine u gardijskoj službi Stefana Dušana. Naime, on je zapretio smrtnom kaznom svakom vitezov i vojniku katoliku koji bude prisustvovao misli papskog legata koji je došao u Srbiju da propoveda katolicizam. Uprkos zabrani legat je držao misu i njoj su prisustvovali gardisti sa njihovim vitezom kapetanom Palmanom na čelu. Stefan Dušan ih nakon toga pozva k sebi preteći im smrću. Na ove pretnje je Palman rekao: »Kralju, tebi vojnu službu dugujemo, ali Bogu veru katoličku. Naša dužnost je da se Bogu više pokoravamo nego ljudima. Za ljubav Hrista spremni smo zatvor ili smrt izdržati. Čini s nama šta hoćeš«. Kralj se na to nasmeja i kaznu im oprostio.

Praksa dovodenja plaćenika u Srbiju je počela mnogo pre Dušana. Tako je kralj Milutin 1309. godine doveo u zemlju 1000 konjanika i 500 pešaka, katalonsko-turskih najamnika. Oni su sa sobom doneli istočnjačko oružje i istočnjačke tehnike mačevanja. Plaćenici se počinju najviše spominjati za vreme Stefana Uroša II. Tada je došlo mnogo stranih ratnika, zapadnjačkih vitezova i hrišćanskih i nehrišćanskih istočnjaka. Među njima je bilo maloazijskih Turaka i hrišćanskih Oseta sa Kavkaza. Spominju se i južnoruski Tatari. Najamanici u ratu Uroša III s Bugarima 1330. godine su bili Aragonci i Španci. U srpskoj posadi u Beru, u Makedoniji 1341-1350. godine postojalo je jedno celo odeljenje nemačkih konjanika pod zapovedi viteza Palmana. O Italijanima u srpskoj vojnoj službi govori i jedan natpis u Trevizu iz 1304. godine u kome je napisano da je Franciscus de Salomone, proizveden za viteza od strane kralja Uroša II. Nićifor Gregor spominje kako je u vojnim pohodima Srba protiv Bugara 1330. godine učestvovalo i 1000 konjanika »Kelta«. Čak je u Italiji napisan i jedan viteški roman »Fortunatus Siculus ossia L' Avventuroso Siciliano« koji govori o viteškim doživljajima italijanskog plemića u najamničkoj službi kod kralja Srbije u periodu ugarsko-srpskih ratova 1316-1355. godine, napisan pre 1440. godine.

Srbija je pored svega navedenog imala za svog suseda i Vizantiju sa kojom su vođeni veoma često ne samo ratovi već i savezništva i saradnje.

Srbija tog perioda je imala, dakle, dva izvora sa kojih se napajala mačevalačkom veštinom. Prvi je bio među samim naseljenicima i plaćenicima koji su dolazili iz Zapadne Evrope i Istoka i donosili ne samo svoje oružje već i tehniku mačevanja. Oni su nesumnjivo prenosili svoja znanja i iskustva kroz uzajamnu vežbu i obuku drugih u mačevanju.

Drugi izvor je bio u Vizantiji koja je sačuvala u potpunosti rimsku tj. zapadno evropsku tradiciju mačevanja rimskim dugim mačem (dokumenta pokazuju da je vizantijski car Aleksije Komnen (1081-1118) organizovano izvodio obuku vojske u boričkim veštinama pa i u mačevanju). O tome svemu, a vezano za podatke o tehnici mačevanja, nema nikakvih sačuvanih dokumenata.

To je još neobičnije s obzirom na to da su tehnički uslovi za tako nešto postojali jer je **prva srpska štampana knjiga izdata još 13. marta 1493. godine** u Mlecima i da je 1552. godine u Beogradu Radiša Dmitrović izrezao slova za štampariju a nešto kasnije Dubrovčanin Trojan Gundulić tim slovima u Beogradu štampao Jevanđelja.

U Srbiji predkosovskog perioda, dakle, organizovano se izvodila obuka mačevanja tehnikom zapadno srednjovekovnog tipa. Osnovno oružje je bilo jednoručni teški mač. Ovo su najčešće bili germanski dugi mačevi. U predkosovskom periodu u naoružanju vitezova je dominiralo srednjeevropsko, zapadnoevropsko i mediteransko oružje. Mačevi 11 i 12 veka imali su široko sečivo sa kratkom nakrsnicom. U 13, 14 i 15. veku sečivo biva sve duže i uže sa izrazitim vrhom i širokom nakrsnicom. Drška se sve više produžava tako da sredinom 14. veka nastaje jednoiporučni mač. U doba cara Dušana odnos upotrebe udara i sečenja i bodenja u borbi je gotovo ravnopravan.

U viteškim školama tog perioda se nije samo izvodila obuka vitezova koji su štitili feude već su one postojale i radi zabave i organizovanja viteških turnira koji su bili sredstvo samoiskazivanja i zarade kao i neka vrsta vežbi za rat u miru. Za taj period su bile karakteristične i putujuće družine mačevalaca koje su prikazivale svoju veštinu i izazivale mačevaloce lokalnih škola da se nadmeću sa njima. Mnoge od putujućih škola su se okupljale na dane svetkovina i pred početak nekog turnira da bi uz zvuke muzike prikazivale srednjovekovno scensko mačevanje uz razne cirkuske igre i programe. Igre mačevima su bile najrasprostranjenije u Makedoniji. Mačem su, uz muziku, izvođeni razni scenski pokreti na mestu i u kretanju.*

*** U srednjovekovnoj Srbiji je, kao i širom Evrope bilo puno ratničkih igara koje su u ono vreme bile bitan deo vežbi u borbenoj veštini. Kako u gradovima, tako i po selima su se na praznike skupljali ljudi koji su vežbali gađanje iz luka i borbu kopljem. Na trkalištu u Prištini se o Božiću svake godine vodila viteška igra na konju, u punoj opremi sa mačem, buzdovanom i lukom sa ciljem da se kopljem probode rukavica učvršćena na jednoj motki. Na Božić 1435. godine u toj igri su učestvovali u dubrovački plemići (Gundulić, Kalić i Lukarević) i građani sa svojom poslugom i jedan vlastelin iz Ulcinja.**

Orbini beleži da su dvorjani cara Stefana dobijali od njega za viteške igre (giostre) i turnire (bagordi) bogate poklone kao što su konji, zlatni i srebrni pojasevi, svileni odevci itd. Pošto je želeo da idu lepo odeveni dok se vežbaju u borbi oružjem. Pobednicima na turnirima on je naknadno darivao dragocene poklone. Posle svake viteške svečanosti su bile organizovane gozbe gde se mnogo jelo i pilo.

Bilo je i puno igara u kojima su se koristili mačevi. Najpoznatije su rusalske igre koje vode poreklo iz poznorimskog svetkovanja ruža. Mladići bi se okupljali u grupe sa mačevima i igrali bi po selima, pastirskim kućama, uz izvore, stare crkve i grobove praćeni vikom, pesmom i zvukom bubnjeva i gajdi. Slično ovome se igrala i gotska igra u carigradskoj carskoj palati, kao i koledarske igre koje vode poreklo od slovenskog januarskog praznika Kalende. Kalušarske igre, takođe veoma rasprostranjene, su se igrale u srpskim krajevima bližim Vlaškoj. U svim ovim igrama su se koristili mačevi. Niz dokumenata govori o tome da je tokom njih dolazilo često i do zavada, mačevanja pa i ubijanja. Ovo se posebno često dešavalo ako bi se igračke grupe, dobro naoružane, srele na istom mestu. One bi se po pravilu pobile i uvek bi u toj mačevalačkoj borbi neko bio ranjen ili ubijen. U mnogim starosrpskim prevodima nalaze se i kanonske odredbe zabrana mačevalačkih igara. U Srbiji i Crnoj Gori je često organizovan i folklorni teatar. On je postojao u seoskim sredinama i imao je karakter »lažne bitke« (vrsta manevarskih vežbi). Tom prilikom bi se »vojske« uvežbavale tako što bi se grupa iz jednog sela naoružana i na konjima »borila« protiv grupe iz drugog sela na otvorenom prostoru za igru koji je podrazumevao čitave doline i šume. U tu svrhu su korišćeni obloženi mačevi, koplja bez šiljaka i strele bez vrhova.

Tragovi srednjevekovne prošlosti: borbeni ples mačevima u Istočnoj Srbiji

Kad je reč o **zaštitnoj opremi** vitezovi do Dušanovog doba su nosili samo kožni pancirni i verižni oklop. U Dušanovo doba ratnik pešak već nosi prelazni oklop - mešavinu verižnog oklopa sa ponekim delovima pločastog (grudne ploče, narmenice, okovratnik, oklopna rukavica, nadlakrica, šlem).*

Srpski ratnici do Dušanovog doba

* Najveći deo mačevalačke opreme srednjevekovna Srbija je uvozila sa Zapada. O tome govori mnoštvo dokumenata sačuvanih u arhivima Dubrovnika. Tako, kotozanin Tomas Pauli de Toma je 1329. godine dovezao iz Mletaka u Dubrovnik ratnu opremu namenjenu za Srbiju u kojoj je bilo 50 gvozdrenih šlemova (capelli de ferro cum venteris), 10 verižnih ogrlica (colari de malia), 10 pari verižnih rukavica (guanti de malia) i 25 pari oklopa za noge. Dubrovčani su nudili 1323. godine kralju Urošu III 200 oklopa u vrednosti od 200 perpera, a Mlečani su više puta dopustili Stefanu Dušanu da uveze do 500 komada šlemova, oklopa za noge, verižnih ogrlica, štitova, verižnih rukavica i konjske oklope. Početkom 14. veka Srbiji se iz Venecije isporučuju velike količine mačeva tipa »skjavone« koji su nastali u italijanskim radionicama od venecijanskog mača sa »S« nakrsnicom. Dubrovčani su Srbiju u srednjem veku nazivali »sklavonijom« a mačeve slovensko-dalmatinskih mačevalaca »spade skavoneske« tj. »slovenski mačevi« (ime koje se pojavilo još 1391. godine u dubrovačkom popisu zaostavštine mačara Dobriča Bunislalića).

Detalj slike Paje Jovanovića - vitez doba cara Dušana

Konjanici su nosili pored svih navedenih ploča još i oklopne ploče za butine i potkolenice. Dušanovi vitezovi, dakle, iako su bili teško oklopljeni u »beli oklop« nisu posedovali pravi pun oklop. On se kao »gotski« oklop pojavio u Evropi tek u XV veku.

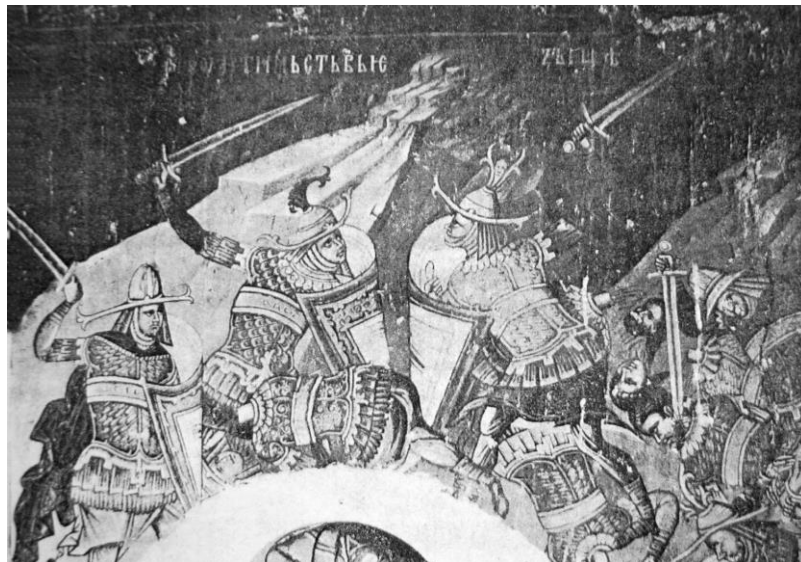
Oklopi nisu bili izrađivani u Srbiji već su kupovani od Mlečana zajedno sa pancir-košuljama. O oklopljenosti srpske vojske tog doba govori podatak da je samo 1342. godine car Dušan za srpsku vojsku uvezao 500 pancir košulja. Arhiepiskop Danilo u svojim »Životima kraljeva i arhiepiskopima« spominje »železnu opremu«. I nešto kasnije, u doba Lazara, Turskim vojskovođama na Kosovu najveću je brigu zadavala srpska konjica koja je »kao zid od gvožđa pritiskala Kosovo polje«. Kad je reč o štitovima njihova dimenzija progresivno opada kako se približavamo XIV veku s obzirom da oklop sve više preuzima zaštitnu ulogu. Tehnika mačevanja Dušanovog doba je udarno-bodna. U mačevanju je, dakle, cilj bio ili snagom udara mača ošamutiti, oboriti na zemlju ili tupo povrediti oklopljenog protivnika kako bi se otvorio za bod u neki od preklopnih delova (spojeva) oklopa ili u prerez kacige. Mač se više koristio za napad no za pariranje koje je uglavnom izvođeno štitom ili eskivažom.

Paja Jovanović – srpski vitez

Najveći broj viteških škola mačevanja će nakon Kosovske bitke biti ugašen pošto je većina srpskih vitezova pala u sudaru sa Turcima. S druge strane Srbija više nije bila ekonomski dovoljno jaka da stvara jak viteški red ili plaća plaćenike, kao ni politički zainteresovana za rat bilo kog tipa s obzirom da je pala u vazalni odnos prema Turskoj.

Škole mačevanja pokosovskog perioda

Srpski vitezovi, manastir Lesnovo, 14. vek

Ovaj period u srpskoj srednjevekovnoj istoriji bio je obeležen stalnom borbom da se politički sačuva srpska država. I pored formalnog priznavanja turske vrhovne vlasti, srpska država ne samo da je nastavila da postoji, nego je pod mudrom upravom Stefana Lazarevića, sina kneza Lazara, još jednom izrasla iz pepela i uzdigla se u svakom vidu svog postojanja.

Despot Stefan, vođa vitezova ugarskog reda Zmaja (koji je u to vreme bio najcenjeniji viteški red u Evropi, zbog čega su kod Despota Stefana dolazili mnogi ratnici iz Nemačke, Francuske, Austrije i Italije kako bi bili proizvedeni u vitezove) je Beograd dobio od ugarskog kralja Žigmunda. U to vreme on bio malo ugarsko-pogranično utvrđenje slabo nastanjeno, zapušteno i prljavo. To malo utvrđenje je bilo u tako razrušenom stanju u predhodnim ratovima da za mnoge putopisce tog perioda Beograd gotovo da nije ni postojao. On ga je obnovio zapisavši: "Dođoh i nađoh najkrasnije mesto od davnina. Veliki grad Beograd koji je po slučaju razrušen i zapusteo. Sazdah njega i posvetih ga presvetoj Bogorodici".

Na kalemegdanskom platou (gde se danas nalazi spomenik Pobednika) podigao je veliki zamak u kome se nalazila riznica i velika biblioteka - prva za koju se zna u Beogradu (ovaj zamak je postojao skoro 300 godina a srušen u ratnim dejstvima oktobra 1690. godine) a ispod njega grad.

Despot Stefan je vodio svoju zemlju kroz nesigurne lavirinte komplikovanih međunarodnih odnosa, neprestano balansirajući između Istoka i Zapada. Odnose na jugu sa sultanom Mehmedom I uredio je tako da prisustvo tuđeg gospodara bude što manje a na severu je održavao dobre odnose sa Ugarskom znajući da jedino tu može da nađe pouzdanog hrišćanskog saveznika u otporu prema Turcima.

Despot Stefan je bio jedan od onih srednjevekovnih vladara koji je u sebi sjedinio mnoge oprečne strane karaktera. S jedne strane je bio vešt diplomata a sa druge još veštiji ratnik. Na sasvim drugom kraju njegove ličnosti nalazio je njegov književni dar i oduševljenje za umetnost. Čitav despotov život je tako bio podeljen na godine ratovanja i politike i godine mira izgradnje i posvećenja onome što je ležalo negde duboko u njemu. Otuda je Stefanovo vreme obeleženo zlatnim slovima u srpskoj istoriji i u neku ruku je labudova pesma srednjevekovne Srbije.

Bitka kod Angore 1402 i poraz Turske od strane Tamerlana dovodi Tursku tog vremena u stanje feudalne anarhije i rasula. U ovoj bici je Stefan učestvovao sa 5000 oklopnika na turskoj strani i njegova viteška konjica ne samo da je zadala najžešće udarce i odnela jedina pobedu u bici već se gotovo cela i neporažena vratila nazad u Srbiju. Stefan Lazarević u tom trenutku koristi nastalu situaciju turskih građanskih ratova za osamostaljenje Srbije i oslobađanje od vazalskog položaja.

Vraćajući se iz Angore on u Carigradu, od vizantijskog cara, dobija titulu despota, prvu posle carske, čime je Srbija od kneževine uzdignuta na rang despotovine. Povratak Stefana je tako značio početak obnove Srbije, njenog privrednog i kulturnog jačanja. To je period doba relativnog mira. Tada je učvršćena država i izvodi se niz značajnih reformi. Raspolažući velikim prihodima od izvoza, rudarstva i poljoprivrede, kovanja novca i carine, Stefan je bio u mogućnosti da uvede stajaću vojsku i da u velikoj meri smanji uticaj nepokorne vlastele. Državna uprava je bila centralizovana. Srbija je u to vreme postala stecište književnika i umetnika koji su bežeći pred Turcima u njoj nalazili pribežište.

Stefan je u daljim političkim odnosima težio saradnji sa Ugarskom, Vizantijom i Mletačkom republikom smatrajući da u njima može imati dobre saradnike u borbi protiv osmanlijskog nekrsta. Tako se priklanja Ugarskoj i 1403 u zamenu za vazalne odnose dobija doživotno velike teritorije oko Dunava i Save uključujući i Beograd koji je tada i postao središte i prestojnica srpske despotovine.

S druge strane despotova diplomatija je podržala u turskim građanskim ratovima sultana Murata II i prihvatila vazalan odnos čime je ojačala njegov položaj a za uzvrat je dobila mir i nemešanje u unutrašnje i spoljne poslove dok je Stefan na vlasti u Srbiji.

Sveti ratnici, manastir Manasija, 14-15 vek

Sveti Merkurije, manastir Gračanica, 14 vek i ratnici, manastir Lesnovo, 14. vek

U takvom okruženju i okolnostima, očito da je Stefan nastavio stopama čuvanja i negovanja viteških škola mačevanja predkosovskog perioda. Dokaz ovome je ne samo veliki broj vitezova koje je okupio već i pobjeda u bici u Angori koja je bila izvojevana protiv neprijatelja koji je bio daleko superiorniji od Turaka. Takva bitka se nije mogla izvojevati sa tako malo gubitaka bez brižljivo obučanih i dobro izvežbanih vitezova. Turska mudro nije u to vreme još branila rad viteških škola mačevanja pošto je znala da Srbija po broju vitezova, ma kako oni bili dobro obučeni, ne može vojno ugroziti carevinu a sa druge strane joj je bilo u najvećem interesu da njeni vazali budu uvek spremni za rat na njenoj strani.

No, za obnavljanje viteških škola i razvoj kasnosrednjevekovnog mačevanja u Srbiji je bilo od ogromnog značaja podizanje despotovog Beograda. Tek u jednom takvom centru mačevalačka veština pokosovskog perioda je mogla dobiti u razmahu i razviti sve specifičnosti do svog zenita te poprimiti forme koje su neophodne za zaključivanje epohe viteških škola i pojavu prvih civilnih škola mačevanja.

Despot Stefan Lazarević

Despot je od Beograda napravio ne samo čudesno utvrđenje već i napredan evropski grad. Raznim ekonomskim povlasticama je privukao trgovce i zanatlije i oslobodio ih plaćanja carina i poreza tako da su u Beogradu počeli živeti aktivni i imućni ljudi koji su se sakupili sa svih strana i gusto naselili grad. Beograd je postao veliki centar zanata sa gradskom upravom i gradskim većem, administracijom i pisarima koji su vodili evidencije o приходима i rashodima grada, uslugama građana, sudskim procesima itd. Svaki građanin je imao lični dokument »knjigu s pečatom« kojom je potvrđivao dvorskoj kancelariji i straži na ulasku u grad svoje pravo građanstva. Beograd postaje i crkveno i kulturno središte države. U njemu su se sticali pisci, prepisivači i učitelji. Despot je u gornjem gradu podigao ogroman zamak u kome se nalazila riznica i velika biblioteka, prva za koju se zna u Beogradu. Beograd je u to vreme postao i centar prepisivačke delatnosti. U donjem gradu se formiralo veliko gradsko naselje, kuće trgovaca i zanatlija i administratora. Bilo je tu i više crkava, bolnica, prihvatilište za strance i putnike kao i pristanište na Dunavu utvrđeno kulama koje je moglo da primi 20 galija. U gradu je bilo više mlinova na reci i vrtova sa »sakovima svakog izabranog ploda«. No, Beograd nije samo bio bogat i dobro snabdeven trgovački grad sa kojim su trgovali Mleci i u kome su i Dubrovčani osnovali svoju trgovačku koloniju već i ogromna i neosvojiva tvrđava. Despot je sve kule snabdeo teškim topovima koji su u ono vreme bili gotovo retkost a neki su po svojoj veličini za zapadne putopisce bili čudesnih dimenzija. On je ne samo privlačio mnoge zapadne i istočne putopisce već je i inspirisao svojom lepotom mnoge zapadne slikare da ga prenesu na gravire i crteže.

Beograd je, tako u prvoj polovini XV. veka u pravom smislu reči bio i zbog vizantijskih uticaja u velikoj meri grad na pragu evropske renesanse (u srpskim manastirima će se slikati freske u duhu rane renesanse znatno pre italijanskog preteče Đota). On će sredinom 15. veka biti najveći grad u Evropi. U njemu je tada živelo 45000 - 50000 stanovnika (u Londonu je tada živelo oko 40000 stanovnika i on će broj od 50000 stanovnika dostići tek 1530. godine).

Beograd početkom 15. veka

Despot Stefan Lazarević je u sklopu reformi vojske stvorio u Beogradu i stajaću vojsku tj. **prvu nevitešku vojsku** (u to vreme je nešto slično postojalo samo u Švajcarskoj). Ona je činila najveći deo posade beogradske tvrđave. Ova vojska, koju su uglavnom činili plaćeni građani, je u tvrđavi obavljala stražarske i policijske poslove. Viteške škole u tom smislu u sve većoj meri pohađa i ova posada koja se treba obučiti u borbenim veštinama. Mačevanjem se, dakle, više ne bavi samo visoko plemstvo i vitezovi već i prvi građani.

Period relativno dugog mira i prosperiteta je gotovo sigurno korišten, kao i u svim evropskim zemljama, kada je relativni mir, od strane ratničkog staleža za turnire i kurtoazne borbe mačevima. Dokaz da je na srednjevekovnom srpskom dvoru u Beogradu vođen uobičajeni viteški život Zapadne Evrope nalazimo i u činjenici da je Despot Stefan po ugledu na evropske feudalce izdržavao stalne »skomrahe«. Reč je o sviračima koji su služili ne samo u ratnim pohodima već i na viteškim turnirima. Oni su svojim instrumentima pratili bitku ili davali znak za početak turnirskog nadmetanja. Ovi elementi organizacije viteškog života ukazuju jasno na to da je u Beogradu bilo neizbežno postojanje i viteških škola mačevanja. Ove škole su najintenzivnije radile u zimskom periodu. Tada su vitezovi imali manje svojih borbenih aktivnosti a bilo je potrebno i održati se u borbenoj formi. Prateći podatke o arhitekturi Beograda tog vremena može se zaključiti da je on imao puno pogodnih zidanih prostora u kojima su preko zime mogli vitezovi vežbati mačevanje tj. puno idealnih mesta za viteške turnire.

Jedan takav prostor najverovatnije je mogao biti veliki despotov zamak koji je nekada postojao u gornjem gradu Kalemegdana u blizini današnjeg »pobednika«.

Beogradski zamak – rekonstrukcija izgleda (maketa)
(Politika broj 31 god. XLV)

Rekonstrukcija zamka despota Stefana na Kalemegdanu koji je srušen oktobra 1690. godine

Rekonstrukcija zamka despota Stefana na Kalemegdanu koji je srušen oktobra 1690. godine

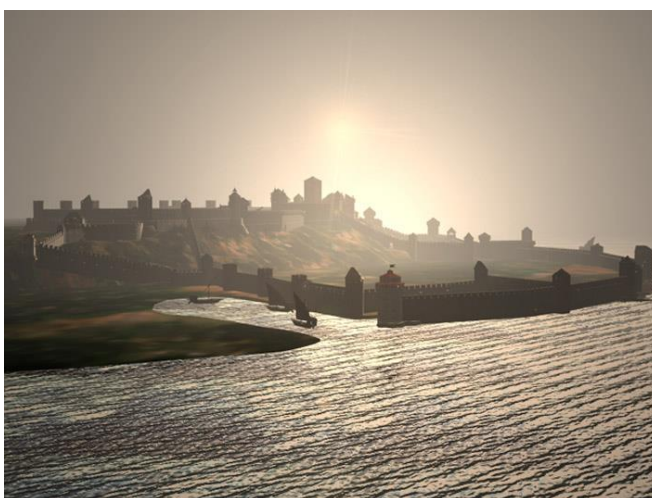
Zamak Despota Stefana – pogled sa stepeništa Rimskog bunara. Komjuterska rekonstrukcija Vladana Zdravkovića Avakuma.

Despot je, naime, u to vreme posedovao najpoznatiju vitešku školu u Srbiji. Vrednost i obučenost njegovih vitezova je bila bez premca što se videlo i u bici kod Angore. Njegova veština mačevanja i borbe kopljem na konju je bila poznata širom Evrope tog vremena. Osim toga srpski vladar je posedovao velike posede u Ugarskoj i luksuzan dvor u Budimu u kome je često boravio. Tamo je stekao i zvanje proslavljenog viteza ugarskih turnira koje mu je ne samo donelo visoko mesto u ugarskoj plemićkoj hijerarhiji već i retku titulu člana čuvenog ugarskog viteškog reda »**Zmaja**«. Sve ovo su mogli steći samo najbolji među najboljima.*

* Despot Stefan je prisustvovao krunisanju Sigmunda za rimskog kralja u Ahenu a hroničari njegovog doba o njemu pišu da je tada među kneževima sjajio kao »mesec među zvezdama«. Na zapadu je despot Stefan imao ugled mudrog i hrabrog vladaoca i »štita hrišćanstva« zbog čega su mnogi stranci, a posebno najsjajnji i najhrabriji Ugari, žarko želeli da stupe u njegovu službu ili su se hvalili ako ih je despot proizveo za viteze.

Despot je imao pored ovog još mnoga imanja u Ugarskoj. Broj tih poseda je bio toliki da je on postao jedan od najbogatijih ugarskih velikaša. On je u Ugarskoj imao srebrne i zlatne rudnike zajedno sa saskim rudarima. Njemu je pripadala oblast Munkač zajedno sa tvrđavom, oblast Tokaj, Talj i grad Regec. Na Tisi je imao Solnok, Varšanj i Tur. Pripadao mu je i grad Debrecin, grad Vilagoš kod Arda sa 110 sela koje mu je darovao kralj Albreht, grad Bečej, Bečkerek, Krstur... Njegova ogromna palata u Budimu bila je izgrađena od kamena i bila je u »italijanskoj ulici«.

Izvori ukazuju i da su poznati ratnici širom Evrope dolazili ne samo da se u ovoj školi obučavaju viteškim veštinama već i da od Despota Stefana Lazarevića dobiju viteško zvanje. On je mogao izvoditi viteške inicijacije s obzirom na svoju plemićku, vitešku i despotsku titulu. Na osnovu svega navedenog s puno prava se može opravdano pretpostaviti da je Despot Stefan Lazarević u svom zamku u gornjem gradu Kalemegdana imao i prostor u kome su on i njegovi vitezovi vežbali mačevanje.

Beogradska tvrđava iz perioda Despota Stefana. Kompjuterska rekonstrukcija Vladana Zdravkovića Avakuma.

S druge strane Despot Stefan Lazarević je održavao odlične trgovačke odnose ne samo sa Dubrovnikom već i Venecijom. I jedni i drugi su donosili i nudili savremeno zapadnoevropsko oružje (pa i mačeve). Takođe, despotu sigurno nije bilo nepoznato da su u Dubrovniku već postojale škole mačevanja, a da su u Mletaka one imale već dugu tradiciju u školi mačevanja bratovštine sv. Marka. Slična je situacija bila i u Ugarskom na severu. U tom smislu on, kao državnik koji je aktivno težio da Beograd izgradi u duhu naprednog evropskog grada, sigurno nije pasivno prelazio preko ovih činjenica koje nisu imale samo kulturni već i vojni značaj.

Dubrovnik, gravira iz XV veka

Kad je reč o opremi, oružju i tehnici mačevanja koja se upražnjavala u despotovim viteškim školama, posle kosovske bitke uočena je prednost lakšeg naoružanja. Konstantin Mihailovič kaže: „Kad se spremate u borbu s Turcima morate se lako naoružati da bi ste lako mogli oružjem rukovati. Jer su u tom pogledu Turci daleko ispred nas. Ako ga goniš, tada će ti uteći, a ako on tebe goni onda mu nećeš uteći. Turci su zbog lakog naoružanja uvek hitri, a mi smo zbog teških konja i teškog naoružanja uvek lenji, jer kad mnogo imaš na glavi, težak ti je i duh, uz to ne čuješ i ne vidiš dobro na sve strane, a zbog teškog oružja ne vladaš rukama niti samim sobom. Pa kad naš ratnik padne s konja, propao je, jer nema ko da mu pomogne da ponovo uzjaše a on sam bez pomoći, to ne može učiniti«.*

* Turci su protiv srednje teško oklopljenih srpskih vitezova u bici na Kosovu imali posebno pripremljenu Evrenos-begovu taktiku. Oni bi, naime, pred okloplnicima, koje niko ne može zaustaviti i nikad se ne odvajaju niti znaju da odstupe, prividno bežali i sklanjali im se sa puta. U tom bežanju, došli bi s leđa i tada opskakujući oko njih, bi okretno udarali buzdovanom neprekidno s raznih strana. Oklopljenim vitezovima je bilo teško da se okreću i brane. U vekovnoj borbi između okopnika Zapada i lakih konjanika Istoka prvi su imali prednost u borbi prsa u prsa a drugi u pokretljivosti i manevru. Zato su oni prvi težili sudaru a ovi drugi izbegavanju frontalnog udara.

U periodu kad su vitezovi Zapadne Evrope počeli da oblače najteže (pune) gotske oklope vitezovi Srbije su počeli skidati svoje teške delove poluoklopa koji su uzimali sve više maha u Dušano doba.

Oni su shvatili njihovu nepraktičnost, zbog slabih manevarskih mogućnosti, u sudaru sa Turcima. Srpski vitezovi u vreme despota upotrebljavaju, dakle, lakše verižne oklope sa grudnom pločom, okovratnikom i šlemom. Vojnici su se od vitezova razlikovali po tome što su ovi drugi ispod grudne ploče nosili i verižno odelo. Despot Stefan zavodi laku konjicu, koju spominju i tadašnji pisani izvori.*

* U sklopu despotove reforme vojske je bila doneta odluka 29. septembra 1397. godine da svaki vlastelin na svakih 20 podanika opremi jednog lako naoružanog konjanika. Despot je zaveo i jednu vrstu vojničkog danka koji je plaćan za čisto vojne potrebe i njega niko nije bio oslobođen, pa ni manastiri.

Jezgro despotove vojske je bila teška konjica dok su pešadiju činili pastiri i zemljoradnici. Sem obične pešadije bilo je i strelaca. Vojska je bila naoružana pored velikih i malih mačeva i sabljama, kopljima, buzdovanima, štitovima i lakim oklopima. Luk i strela još su bili u upotrebi a sve više samostrel i prvo vatreno oružje.

Paja Jovanović – vitez i vojnici iz doba despotovine

Pun, gotski oklop, dakle, na teritoriji Beograda i Srbije nije nikad stigao da stekne širu upotrebu i njega su nosili samo retki i najviši predstavnici plemstva na ceremonijama. Tako je Mletačka republika 7.6.1403. godine čestitala despotu Stefanu Lazareviću srećan povratak iz rata protiv Tamerlana i despotstvo. Tom prilikom mu je poklonila kompletan oklop. Pun oklop nije mogao steće popularnost i zato što fabrike za izradu ovih oklopa na teritoriji despotovine nisu postojale pa su se oni uvozili zbog čega ih je bilo teško nabaviti. Delovi oklopa za vreme despotovine su se najviše uvozili iz Dubrovnika.

Srpski srednjevekovni vojnik ispred crkve Ružice na Kalemegdanu

No, dok su zapadni vitezovi zadržali jedino mač kao sredstvo borbe, srpski vitezovi sve više u upotrebu pored jednoručnog teškog mača pogodnog za seču koliko i za bod i veoma rasprostranjenog u to doba jednoipo ručnog mača koristili i sablju što ranije nije bio slučaj.

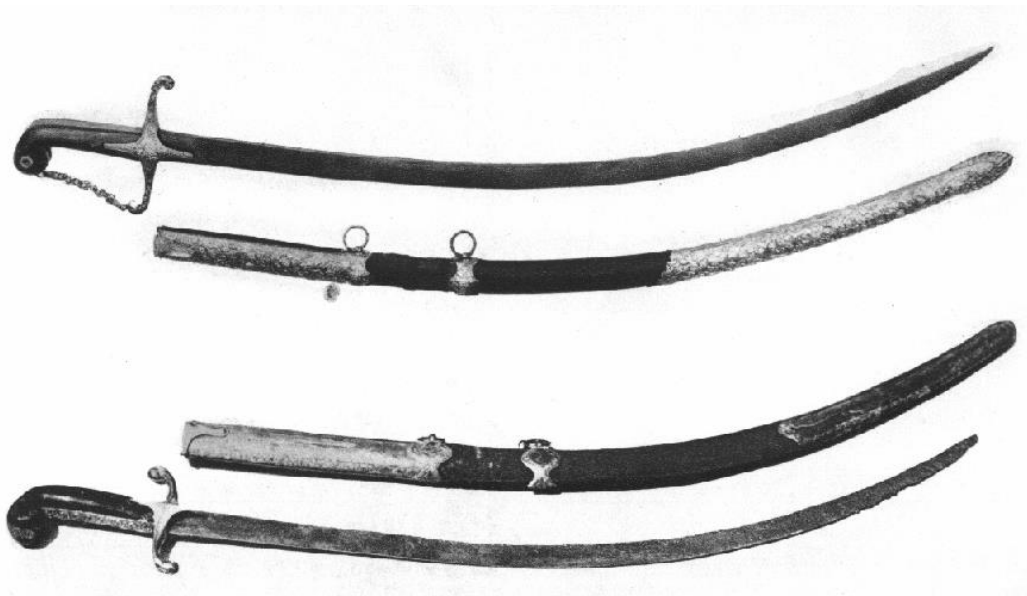

Jednoiporučni i jednoručni mačevi iz doba despotovine

Sablja postaje bliska Srbima pošto dolazi sa dve njima granične oblasti: iz Ugarske na severu i Turske na Jugu. Ona se pojavljuje u Srbiji početkom XIV veka da bi se sasvim odomaćila u XV i XVI veku. Na ovom mestu treba reći da je u despotovini sablja (posebno u konjici) bila više cenjena od mača. Ona se teško nabavljala i zato je bila malo u upotrebi. U jednom zapisu iz 1419. godine za jednu sablju se dobijao mač i 2 korde. Tako, iako se u despotovini sablja smatrana isključivo turskim oružjem, a mač bio pretežno u upotrebi, manji deo despotove vojske je bio naoružan i sabljama.

Dakle, osim tehnike mačevanja jednoručnim teškim mačem u Beogradu je postojala tehnika mačevanja jednoiporučnim mačem (identična tehnici varvarskog mačevanja dvoručnim mačem) kao i tehnika mačevanja sabljom. Tako se opaža da sa XV vekom u našim krajevima sablja sve više istiskuje evropski mač. Od tog vremena počinje ona na bojištima igrati značajnu ulogu koja raste sa jačanjem konjice na bojnopolju.

Sablje 18 veka

Uz mač je najvažnije vojničko oružje. Sablja je azijskog porekla. Sa njome su se upoznali Evropljani najezdom Huna, Avara, Mađara, Tatara i Turaka u vreme seobe naroda. Sablja potiče sa istoka. Upotrebljavala su je, dakle, konjaničko stepsko-nomadsko plemena srednje Azije. Sablja se počela više i širom Evrope upotrebljavati krajem 4. veka. Jedan tip sablje su imali i Karolinzi - poznata je sablja Karla Velikog. No, svi ovi tipovi su imali veoma blago povijeno sečivo i nisu imali široku upotrebu. (slike sablji). Sablja je za vreme Trajana bila glavno oružje Dačana (101 - 106 godine) n.e. a u to vreme ga koristila čak i rimska konjica. Krajem 4. veka je pršla iz Italije u Germaniju. Sablja je doživela renesansu krajem 18. i početkom 19. veka kada je bila glavno oružje konjice većine evropskih zemalja. Sablje se dele u dve osnovne grupe: Sablje za seču povlačenjem ka sebi koje imaju konkavan oblik sečiva (jatagan) i sablje za seču guranjem koje imaju konveksan oblik sečiva.

Taj trenutak je bio preloman za istoriju mačevanja u Srbiji, pa i Beogradu. Evolucija mačevanja u Beogradu i gradovima zapadne Evrope od tog trenutka postaje najvećim delom divergentna.

U tom smislu tehnike mačevanja koje su se učile u prvim beogradskim viteškim školama više ne prate čisto i jasno zapadnoevropske tokove pretkosovskih viteških škola. Kod njih se počinje učiti mačevanje mešovitim tehnikama: zapadnoevropsko-istočnim. Najverovatnije su se zapadne tehnike mačevanja učile, kada je reč o borbi na tlu, sa mačem dok su istočne učene u vezi sa konjičkom borbom ugarskom ili turskom sabljom. Vitezovi tog vremena su, naime, često uz zapadnoevropski mač, koji je nošen na pojasu, imali i sablju koja se držala vezana za sedlo konja.

Kad je reč o vrstama borbi koje su se održavale u Beogradu tog vremena turnirske kurtoazne borbe su sigurno održavane bilo obuke ili zabave radi bilo kao deo ceremonija i svetkovina. To je bio slučaj u svim velikim gradovima Zapadne Evrope tog vremena. Kad je reč o drugim vrstama borbi može se reći sledeće. *

*** Nema dokumenata o postojanju »carskog izazova« a koji postoje za predkosovski period. Reč je o posebnom tipu dvoboja (viteškom dvoboju vojskovođa, kraljeva ili careva koji je postojao i u drugim zemljama Evrope a vuče svoje korene još iz Homerovske Grčke). Vladaoci su, naime, često smatrali bitku ili rat ličnim obračunom. Tada bi se organizovao pojedinačni dvoboj u kome sukobljene vojske nisu učestvovala čak ni kada je jedan od careva (ili oba) poginuo u tom dvoboju. Primer »carskog izazova« imamo u bici kod Velbužda (danas Čustendil) koja se održala 1330. godine između srpske i bugarske vojske. Tada je, po pisanju arhiepiskopa Danila, uoči bitke bugarski car Mihailo Šišman, na predlog Stefana Dečanskog o izmirenju i prekidu borbe (pošto je Srbiju istovremeno na drugom frontu nevezano bila napadnuta i od strane Vizantije), Mihailo otvoreno odgovorio: »Hoću da se bijem s tobom!« Srbi su u toj bici, kojom su stekli pravo na Makedoniju, ne samo pobedili već i bugarskog cara zarobili.**

Ne postoje dokumenti koji ukazuju da su se u Beogradu tog vremena odvijali dvoboji »božjeg suda« iako tragovi duha ove institucije, ali nevezano za viteški dvoboj, se mogu naći u srpskom srednjevekovnom pravu u obliku kušnje »kotla« i »železa« tj. hvatanja usijanog gvožđa u vodi ili neposredno. Optuženi, ako nije kriv, smatralo se, ostaće nepovređen pošto je pod zaštitom Boga. Iako je u to vreme u Beogradu bilo puno plaćenika iz zapadnih zemalja božji sud je početkom XV veka i u Zapadnoj Evropi gotovo sasvim bio iskorenjen pa je sigurno da oni nisu izvodili dvoboje u ovom duhu.*

*** Sudbene dvoboje je zabranjivao starosrpski zakonik, dozvoljavajući ih jedino u taboru između dva ratnika kada se ovi zavade. Takođe sudbene dvoboje nisu dopuštali, kao pravno sredstvo, ni Vizantinci, pa ni Mleci na svojim grčkim posedima.**

S druge strane, poznajući karakter i naprednu kulturu, kao i književnu delatnost Despota Stefana, gotovo je sigurno da ovakve mračnjačke institucije, pa ni sudski dvoboji u duhu »Božjeg suda«, u Beogradu pod njegovom upravom, nisu postojali. Iz ovog sledi ni da šampiona u Beogradu tog vremena nije bilo tj. da su glavnu obuku u viteškim školama vodili najbolji i izabrani vitezovi.

Kad je reč o dvobojima razračunavanja tj. duelima oni su se sigurno dešavali, pošto su prisutni svuda i u svim vremenima gde su ljudi nosili oružje i istovremeno posećivali krčme. Oni su u Beogradu, kao uređenom evropskom gradu, gotovo sigurno bili i zabranjivani. Još je Dušanov zakonik, koji je napisan nešto više od pola veka pre vladavine despota Stefana, strogo regulisao pitanje ličnog razračunavanja dvobojem. Taj Zakon je predviđao u članu 131. O svađi: »Na vojsci svađe da nije, ako li se dva svade, da se biju, a drugi niko od vojnika da im ne pomogne; ako li ko poteče i pomogne izazivaču, oni da se ubiju«. U tom smislu je u Beogradu Despota Stefana, u kome je postojala gradska uprava (knez, purgari i vojvoda) koji su imali sudske kompetencije za razne vrste sporova, ova materija bila sigurno još strože regulisana. Pod ovim smatram da su dueli najverovatnije, u duhu evropskih kao i dubrovačkih zakona, koji su despotu bili sigurno dobro poznati, bili u okviru gradskih zidina strogo zabranjivani. Može se čak pretpostaviti, kao što je to bio slučaj i u Dubrovniku tog vremena, da stanovnici Beograda nisu imali pravo nositi oružje već samo vitezovi, plemići i gradska posada na službi. Putnici i trgovci pri ulasku u grad imali su obavezu oružje ostaviti na određenom mestu. O postojanju izvesnih strogih uslova za ulaz u Beograd tog vremena govori već i spomenut podatak da su građani morali imati ličnu »knjigu pečata« i da im je ona bila neka vrsta propusnice za ulazak u Beograd. Već ovaj podatak dovoljno govori da, u tom smislu, najverovatnije nije bila dozvoljavana ni bilo kakva anarhija kada je reč o unošenju, nošenju i upotrebi mačeva i drugog oružja u Beogradu tog vremena. *

*** U srednjovekovnoj Srbiji su svi nosili oružje, sa izuzetkom duhovnika i monaha. I zanatlije i trgovci i seljaci su prilikom izlaska iz grada uvek bili naoružani mačem a često i lukom sa strelama i štitom. Oružje je, dakle, bilo sastavni deo odela uz ogrtač i kesu za novac. Međutim unutar gradskih zidina bilo je zabranjeno nositi oružje, a stranci su morali, bez izuzetka, svoje oružje da predaju straži na gradskoj kapiji.**

Beograd je, dakle, pred kraj prve polovine XV veka bio savremen evropski grad, sa malobrojnim plemstvom tj. pretežno gradskim stanovništvom među kojima je bilo i dosta bogatih, stajaćom vojskom, i viteškom školom mačevanja koju pohađaju ne samo vitezovi već i građani, članovi posade grada. Dakle, dosta elemenata za transformisanje viteških škola mačevanja u dvorske, poluvojne i građanske škole mačevanja je postojalo. Ovi uslovi su bili ne samo stvoreni već i stvoreni pre mnogih drugih gradova u Evropi toga vremena. Kod Ugara npr. to nije bio slučaj. Tamo je plemstvo bilo toliko jako i mnogobrojno da će se tradicija viteških škola još dugo i žilavo održavati a građanstvu dugo neće još biti data povlastica da se može baviti mačevanjem.

No tri su elementa imala presudan značaj u tome da do ovih transformacija tek delimično dođe i to isključivo u pravcu formiranja poluvojnih škola. **Prvi** je taj što građani nisu stupali u školu mačevanja slobodno i po želji već po potrebi službe i obuke tako da su prestajali biti građani i postajali su vojnici. Na ovaj način su formirane prve poluvojne škole mačevanja u Beogradu. **Drugi** element je da prva polovina XV veka nije još bila epoha jednoručnih lakih mačeva tj. rapira koji su glavno i osnovno oružje građana i glavna alatka u tehnici učenja i mačevanja građanskih škola. Nije bilo moguće stvoriti civilno mačevanje sa viteškim oružjem. Pogodni, civilni mačevi će se pojaviti, sa punim značajem i popularnošću u Zapadnoj Evropi, tek u XVI veku. S druge strane, već pomenute okolnosti, su dovele do toga da je u Beogradu i Srbiji pretežnije i popularnije mačevalačko oružje bilo rapiru potpuno suprotno – sablja, oružje sasvim nepodesno za civilnu školu mačevanja. **Treći** element je, ipak bio od presudnog značaja. Smrt velikog srpskog despota 1427. godine i niz vojno-političkih događaja koji će se dešavati u Beogradu u naredna tri veka.*

*** Despot Stefan je umro 19. jula 1427. godine u selu Glavici, u okolini Kragujevca. Njega je udarila srčana kap dok je na konju sokolario. Sahranjen je u svojoj zadužbini u manastiru Resavi. Na dan smrti Despota Stefana, kako je zapisao despotov savremenik, Konstantin Filozof, nad Beogradom su se nadvili toliko crni oblaci da se mislilo da je pala noć.**

Manastir Resava (Manasija)

Njegova smrt je značila ujedno i kraj vladavine porodice Lazarevića. To je bio jedan od najvećih koraka ka konačnom kraju i nestanku srpske srednjevekovne države pa i svih tokova vezanih za viteške škole mačevanja. Od tog trenutka Ugarskoj se vraća Beograd i okolina a Turskoj ostala Srbija. Ovakva situacija će imati dalekosežne posledice na celu dalju srpsku istoriju a sa njom i na istoriju srpskog mačevanja u Beogradu. Ono će biti u potpunosti iščupano iz svojih korena i doživeti prekid kontinuiteta do gotovo XIX veka i to upravo u vreme kada u Zapadnoj Evropi mačevalačka veština doživljava svoju punu renesansu.

Borba Skenderbega i tatarina, Jederene, 1436

II GLAVA

Mačevanje u Beogradu posle Despota Stefana Lazarevića - Ugari, Dubrovčani, Turci, Austrijanci i Španci -

Beograd prva polovina XVI veka

Položaj Beograda je njegov raj i njegov pakao. Koliko se nalazi na idealnom mestu za trgovinski, privredni, kulturni, saobraćajni, umetnički i politički razvoj toliko se nalazi i na vojnostrateškom mestu koje mu je oduvek davalo karakter »vrata ratova«, a što je u znatnoj meri onemogućavalo njegov pun razvoj kao civilnog grada. Ovaj usud Beograda će se u najvećoj meri manifestovati u njegovoj istoriji od trenutka smrti despota Stefana. Tada Srbija, a posebno Beograd, najvećim delom naseljen Srbima, postaje predmet neprestanih ratova, otimačina i parčanja oko teritorija između Turske i Zapadne Evrope. Beograd u toj igri dobija mesto ključnog, graničnog vojnog uporišta evropskog zapada koje će kao na terazijama, s promenom odnosa snaga svetskih sila, stalno menjati svog vlasnika. Istorija Beograda od tog trenutka će više podsećati na ludilo i košmare sa slika **Hijeronimusa Boša** nego na sliku uobičajenog evropskog civilnog grada u kome treba da se otvaraju i razvijaju građanske škole mačevanja.

Dakle, istorijski gledano »Njegovo zemljište bilo je natopljeno krvlju; u njemu su ležale kosti mnogobrojnih naroda i zatrpani ostaci mnogih kultura. Pre njegovih povijaraca su prolazili stari Siginji, ponositi Kelti, ratnički Sarmati, Gepidi i Heuruli, rimski legionari i imperatori, hrišćanski apostoli i misionari, varvarske horde Gota, Huna, Avara i drugih, vojskovođe Vizantije i Ugarske, krstaški ratnici, dušanovi vitezovi i Turci, trgovci sa zapada, istoka i juga, osvajači, avanturisti, mučenici i heroji.

Melanholično osećanje prolaznosti svega nigde nije moglo biti tako živo kao u Beogradu, čiji su kalemegdanski plato Turci docnije nazvali »Fićir-Bajir« - »Breg za razmišljanje«. (»Beograd«, Gavrilović, Pandurović, Parežanin - Balkanski institut 1940)

Kakve je mogućnosti i perspektive imalo u Beogradu viteško mačevanje i njegova evolucija te transformacija u dvorsko i građansko mačevanje u ovakvim

istorijskim okolnostima? Veoma skromne, gotovo nikakve! Epohe neprekidnih i haotičnih ratova sa trajanjem od više vekova rušenja ne samo da su ljudske aktivnosti usmeravale u drugim pravcima već su i sve mačevalačke kapacitete okretale u smeru vojnog mačevanja. S druge strane - psihološke, sigurno je zasićenje jednom takvom krvavom istorijom doprinela značajno tome da među Beograđanima mačevi i mačevanje, generacijama nakon toga, bude tema za što ređe viđenje. Te okolnosti su, ukupno uzev, razorile elementarne preduslove potrebne za stvaranje civilnog mačevanja u skladu sa evropskom tokovima tog vremena.

Međutim, raznovrsne aktivnosti vezane za obuku u mačevanju - škole mačevanja (pa i građanske) se ipak, i pored svega, do 1808. godine (kad tek u pravom smislu počinju da postoje) pojavljuju u Beogradu. Veoma je teško i nategnuto na njih primenjivati bez puno ograda i rezervi termine kao što su »škola« i »građansko«, jer su one prelazni oblik u kome je postojao zametak aktivnosti u duhu ovih škola. No, na njih se ipak treba osvrnuti jer su postojale ma koliko to postojanje bilo nepotpuno, nasumično, u tragovima, kratkotrajno i sa stalno kidanim kontinuitetom.

**Hristos s mačem - Dečani 1340. godina: "Došao sam da na zemlju donesem mač" (Jevanđelje po Mateju)
Na fresci je natpis "Ovaj mač je pogubitelj greha"**

Ugari i mačevanje u Beogradu

Beograd u vreme ugarske vladavine krajem XV veka

Kad je preuzela Beograd od Srba u prvoj polovini XV veka Ugarska je bila država sa razvijenom viteškom tradicijom. Oružje i oprema koje su Ugari koristili kao i tehnike borbe su bile gotovo iste kao i u despota Stefana Lazarevića samo sa značajnijom upotrebom sablje. Za 13 godina mira Beograd je nastavio značajno da se razvija na tekovinama predhodnih despotovih težnji i aktivnosti. Gotovo je sigurno da su Ugari u to vreme u Beogradu imali neku vitešku školu namenjenu vežbi ugarskih vitezova koji su u Beogradu boravili kao deo stalne posade i nadmetali se na turnirima koji su bili uobičajeni deo viteškog života u celoj Evropi tog vremena. Ugarski kralj Žigmund, osim toga, u Srbiju je između 1429 i 1432 naselio nemačke ritere tevtonskog reda od kojih je u Beograd došlo čak njih 25 a sa ciljem da kao elitne trupe štite grad. Tevtonski vitezovi su bili poznati kao jako ratoborni i veoma zainteresovani za turnirska nadmetanja. U beogradskoj tvrđavi je bilo i ritera Jovanovaca.

No, ugarski Beograd prvo napadaju Turci 1440 i drže ga pod ratnom opsadom topovske paljbe, opsadnih sprava i pešadijskih napada skoro 6 meseci. **Odbranom Beograda od turske opsade sa vode i sa kopna, rukovodio je vitez iz reda Jovanovaca, brat bana Matka, Jovan Talovac, s takvim uspehom da su Turci morali, na kraju, napustiti opsadu. Tada je Beograd u Evropi dobio značaj prave tvrđave hrišćanstva.** Grad nije osvojen ali je gotovo sasvim razoren a stanovništvo pobijeno što od borbi što od gladi i kuge. Grad se delimično obnavlja.

Druga opsada Beograda od strane Turaka je usledila 1456. godine. Grad opet nije osvojen ali je izgoreo u požarima i razrušen barutom još više no u I opsadi. Na puno mesta nije bio samo bombardovan već i miniran. U dokumentima iz 1456. godine piše doslovce »da se on više ne može nazvati gradom već poljem«.

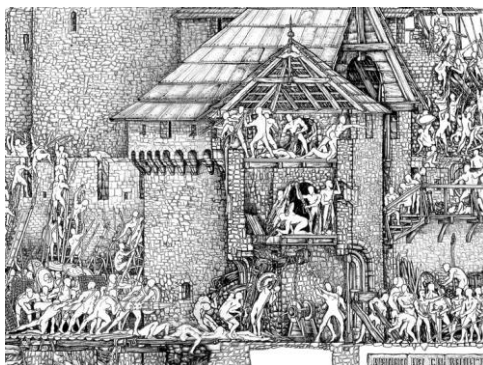
O jačini strahote bitke govori podatak da je nakon borbi ispod bedema pronađen vrabac proboden sa čak tri strele. Ponovo hara glad i strašna epidemija kuge. Grad se delimično obnavlja.

Osvajanje Beograda 1521. godine, nemačka gravira iz 1603. godine

Tada u Beograd pored Jovanovaca dolaze i Tevtonci, teško oklopljeni vitezovi koji u borbi koriste čisto zapadne borilačke veštine i oružja. U tom smislu je vrlo verovatno da je u samom Beogradu postojalo više vrsta viteških škola koje su bile namenjene vežbi vitezova i borilačkim vežbama gradske vojne posade a gotovo je sigurno da su se svi navedeni viteški redovi i međusobno nadmetali u turnirskim borbama. Kad je reč o njihovim mačevima treba reći da su koristili jednoručne teške mačeve koji postaju, dobrim uravnoteženjem, pogodni koliko za bod toliko i za sečenje.

U to vreme su širom Evrope bili jako popularni i jednoiporučni mačevi koje su koristili svi vitezovi. U vezi sa ovim mačevima postoji čak nekoliko dokumenata s početka XIV veka a vezanih za srpsko-dubrovačku trgovinu tim oružjem. U jednom od njih se nalazi da je jedan mač »za dve ruke« pripadao srpskom vlastelinu Braniju Branivojeviću.

Detalj studije vojne arhitekture Barbakana gornjeg grada Beogradske tvrđave: ratnici naoružani teškim dvoručnim mačevima(»ražnjevima« pošto se pomoću njih moglo istovremeno probosti više protivnika) spremni za ispad na kapiju 1456. godine. Rekonstrukcija Vladana Zdravkovića Avakuma.

Ovde treba ukazati na jednu važnu distinkciju. Jednoiporučni mač se drži sa jednom rukom ali se može i pridržavati drugom. Dužina njegove drške je tolika da se u drugom slučaju šake dodiruju. Dvoručni mač se drži samo sa obe ruke a

dužina drške je tolika da između šaka postoji značajan slobodan prostor. Međutim, kod oba mača dužina sečiva ne prelazi značajno 1 metar. Kod teškog dvoručnog mača, koji je postojao samo u Evropi, drška ima dužinu kao i kod dvoručnog ali je sečivo duže od jednog metra a tehnika njegove upotrebe je specifična.

Nemački landsknehti sa dvoručnim mačevima XVI veka

Kad je reč o nemačkim vitezovima treba ukazati i na njihovu tradicionalnu sklonost ka **teškim** dvoručnim mačevima (magna spata) koji se javljaju u drugoj polovini XV veka u južnoj Nemačkoj i Švajcarskoj. Sa njima je i ovo oružje došlo u Beograd tog vremena. Pisani dokumenti pokazuju da su u ratu za Beograd 1448. godine pešaci Janka Hunjadija bili su naoružani velikim dvoručnim mačevima: »Qui pedites omnes accinti spatibus grandis et acutis«.

Teški dvoručni mač; Nemački plaćenici u Beogradu - stranica iz knjige posvećena Đorđu Kastriotu Skenderbegu (1403-1468), hercogu od Epira i Albanije. Knjiga je iz 1533. U sedmom poglavlju govori se o naoružavanju i sakupljanju novca za Skenderbegovu vojsku koja je trebalo da se nađe na strani branilaca Beograda od turskog napada koji se pripremao 1456. godine, zatim o traženju i dobijanju vojne pomoći od kralja Alfonsa Aragonskog za ovaj pohod i o samom pohodu na Beograd. Na slici se u prvom planu vidi nemački vitez landskneht u karakterističnom odelu.

Ovi mačevi (dužine 2 metra) su se koristili u odbrani utvrđenih gradova zbog čega se još nazivaju i opsadnim – tvrđavskim mačevima tj. mačevima koji su se koristili za odbanu opsadnutih gradova, a Beograd u to vreme je upravo to i bio. Njihova glavna namena je da svojom masom i snagom udara odbacuju istovremeno više protivnika koji su se uspeli popeti na zidine osednutog grada.

Ovde, međutim, treba ukazati na to da su **teški** dvoručni mačevi XV veka značajno robusniji i jednostavniji po formi, nego oni iz XVI veka. Tehnika mačevanja dvoručnim mačem i teškim dvoručnim mačem se značajno razlikuje. Dok se u prvom slučaju koriste standardni udari i odbrane jednoručnog teškog mača uz upotrebu druge ruke (varvarsko mačevanje) u drugom slučaju se koristi složena tehnika poluga i bodova veoma sličnih borbi bajonetom.

Kako su srpski gradovi padali i dvoručnjaci su se polako povlačili iz upotrebe da bi sa dolaskom Turaka sasvim nestali. U tom smislu dok su se dvoručni mačevi značajno koristili u Beogradu pre i za vreme Ugara, teški dvoručni mačevi su se koristili **ređe** i to **isključivo** u formi koju su imali s kraja XIV i početkom XV veka.

Pored dvoručnih mačeva u upotrebi je pretežno bila sablja. Ona je u Mađara bilo nacionalno oružje. I Srbi, građani Beograda, su u XV veku gotovo sasvim preuzeli sablju a za vreme mađarskog kralja Matije Korvina spominju se čak i »srpski husari« koji su bili opremljeni i naoružani kao i mađarski husari. Ugarski vitezovi i plaćenici sa Zapada su uglavnom nosili pun oklop dok su ostali zadržali zaštitu iz perioda despota Stefana.

Na ovom mestu treba spomenuti, a što je veoma važno, da je u odbranama grada od Turaka zapravo brojčano najaktivnije učestvovalo samo gradsko stanovništvo među kojim je najviše bilo Srba, Ugara i Dubrovčana. Kad je reč o Srbima, sa dolaskom Ugara oni nisu zaboravili svoje viteške veštine koje su učili u despotovim školama. No, dok su srpski vitezovi čuvali tradiciju tehnika mačevanja despotovine građani su morali pomagati u odbrani opsadnutog Beograda. Iz ovog razloga je bilo potrebno, i u najvećem interesu gradskih vlasti, da znaju da dobro rukuju svojim oružjem. Zato su i gore navedene škole viteškog mačevanja u periodu opasnosti od turskih opsada gotovo sigurno prerastale u »građanske« škole u kojima se najšire stanovništvo obučavalo i uvežbavalo u mačevanju i upotrebi koplja, luka, strele, samostrela itd. Ove škole bi se mogle zvati civilnim samo u tom smislu što se u njima mačevanju obučavalo gradsko stanovništvo.

O postojanju organizovane obuke u mačevanju i drugim oblicima borenja u Beogradu za vreme ugarske vladavine posle despota Stefana govori još jedan podatak.

Prilikom turske opsade 1456. godine u Beograd je došlo puno krstaša. Njih su u to vreme činili najsiromašniji slojevi feudalnog društva: seljaci, seoska i gradska sirotinja, studenti, monasi, skitnice, avanturisti i ljudi raznih zanimanja a zainteresovani za povlastice, zaradu i pljačku. Na čelu krstaša se nalazio Kapistran, starac koji nije znao jezik okupljene grupe. Među krstašima je najviše bilo ljudi iz Ugarske, Austrije, Nemačke, Poljske i Češke. Kapistran je govorio italijanski, pa su tumači prevodili njegove reči drugima. Malo stvarne ratne opreme i borbenog iskustva je imala ova vojska.

To su bili neuki ratnici sa malo discipline i puno sklonosti ka svađama i sukobima. Hunjadi, tadašnji zapovednik odbrane Beograda, je krstaše obezbedio oružjem i opremom a zatim je »lično obučavao vojsku u mačevanju, borbi kopljem i lukom, a najviše krstaše koji su bili slabo organizovani i bez ratnog iskustva«.

Janoš Hunjadi (1387-1456) , mađarski velikaš i vojskovođa, među Srbima poznat još i kao Sibirjanin Janko. U leto 1456 u neravnopravnoj borbi, posle višemesečne opsade višestruko nadmoćnije turske sile uspeo da odbrani Beograd koji je opsedala turska vojska na čelu sa sultanom Mehmedom II, osvajačem Carigrada. Ubrzo posle ove pobede umro je od kuge koja je zavladała u do temelja razrušenom Beogradu.

Međutim, mačevanje u Beogradu u XV veku nema isključivo vojni karakter. Postoji nekoliko dokumenata iz kojih se može jasno videti da je u Beogradu druge polovine XV veka bilo više pojedinačnih duela mačevima. Prvi se odnosi na ubistvo grofa Ulriha Celjskog u zamku beogradskog gornjeg grada a oko uticaja u Ugarskoj. Tako je 9. novembra 1456. godine došlo do žestoke prepirke u dvorcu Ulriha Celjskog kojoj je sledio krvavi obračun mačevima. Grof Celjski se lavovski borio sa više protivnika istovremeno. On je u tom duelu ranio čak trojcu napadača među kojima i Hunjadija. No, nije mogao da se spase. Dok su stigli njegovi ljudi bio je pogođen u noge, a kada je pao odsečena mu je glava.

Drugi zabeleženi duel se održao početkom 1514. godine ispod gradskih zidina Beograda. U njemu je učestvovao Erdeljac Đorđe Doža vođa seljačkog ustanka. Kad je jedan turski odred napao Beograd Turci su izazvali gradsku posadu da izađe i da se bori. Grad nije otvoren ali je čast branitelja odbranio Đorđe Doža koji je izašao van grada u upustio se u dvoboj sa jednim Turčinom koji je bio među Turcima najjači, najhrabriji i najveštiji borac. Neposredno ispod zidina se razvio pravi duel koji su mogle posmatrati obe strane: i branioci i napadači. Doža je pobedio protivnika zbog čega je bio nagrađen ne samo od beogradskog zapovednika tvrđave već i ugarskog kralja lično.

Turski napadi na beogradsku tvrđavu za vreme ugarske vladavine (1521)

Dakle, u Beogradu, za vreme ugarske vlasti, posle despota Stefana, postoji mnoštvo veoma raznolikih vrsta oružja pa i mešavina tehnika mačevanja. Tu je sablja, jednoručni teški mač, jednoiporučni mač, teški dvoručni mač, ugarska tehnika mačevanja, tehnika srpske despotovine i nemačka tehnika mačevanja.

Treće rušenje Beograda od strane Turaka je bilo 1518. godine. Grad je bombardovan topovima i znatno je razrušeno ono malo što je obnovljeno. Beograd nije osvojen. Gotovo svi branioci su ili izginuli ili ranjeni.

Turci 1521. godine ponovo opsedaju Beograd. Posle strašnog jednomesečnog danonoćnog bombardovanja iz topova dovučenih iz cele carevine i rečnog desanta sa 300 galija i šajki uz preko 30.000 vojnika Beograd, pod pritiskom gladi, bolesti, prebega i nestašice ljudstva, oružja i opreme za odbranu, pada.

Grad je razrušen kao nikad do tad. Novi vek, epohu sa kojom počinje u Zapadnoj Evropi renesansa, Beograd otpočinje kao turska razrušena tvrđava na periferiji carstva koju praznu naseljava tursko stanovništvo. Beograd se u sledećih 167 godina turske vladavine potpunosti obnavlja i postaje velik i lep orijentalni grad.

Dubrovčani i mačevanje u Beogradu

Beograd krajem XVI veka

Još za vreme Despota Stevana u Beogradu je postojala manja dubrovačka kolonija. Nju su činili trgovci koji su radili i kratkotrajno živeli u Beogradu kao ispostava Dubrovačke trgovinske imperije koja je svoju delatnost imala razgranatu na teritoriji celokupnog Baklana. Dubrovčani su bili privučeni neobično pogodnim trgovinskim povlasticama i u tom smislu su sticali ogromno bogatstvo ne samo za sebe već i Dubrovnik čije su ekonomske interese zastupali. U početku je ova kolonija bila mala no, kasnije, kako Dubrovčani stižu velike imetke i kupuju kuće, te bivaju stalni stanovnici Beograda, ona postaje velika. Od tog trenutka se Dubrovčani u Beogradu nastanjuju sa svojim porodicama, tu žive i dobijaju svoju decu koja najčešće ostaju u Beogradu i nastavljaju i sama da se bave trgovačkim poslovima.

Dubrovačka kolonija u Beogradu je bila teritorijalno celovita i jedinstvena pošto su Dubrovčani smišljeno kupovali kuće tako da žive jedni pored drugih odstranjujući iz svoje sredine druge stanovnike Beograda. Njihove kuće su bile velike i lepe. U njima su na jednom mestu i stanovali i trgovali i imali magacine. Jednim delom su gledale na čaršiju a drugim delom su imale voćnjake, povrtnjake i vinograde. Dubrovčani su posedovali celovitu, nezavisno i izdvojeno organizovanu koloniju u Beogradu i za vreme Turaka a u skladu sa sultanovim privilegijama koje su im štatile neprikosnoveno ličnu bezbednost i imovinu. Izaći iz kruga kolonije u to vreme je značilo izložiti se mnogim opasnostima u mnogoljudnom turskom gradu.

Život u tim kolonijama je dobrim delom bio organizovan u skladu sa zakonima i pravilima same Dubrovačke Republike koja je značajano pratila njihov rad i tesno uticala na njihovu samoupravu.

Svi Dubrovčani, članovi kolonije, su morali da budu pismeni i dobrim delom vešti u matematici, geografiji i stranim jezicima. U tom smislu su se obrazovali ne

samo porodično, u sopstvenim kućama, već su i u Beogradskoj koloniji pomogli otvaranje jedne katoličke gimnazije u kojoj su 1613. godine bila 32 đaka - sinova beogradskih trgovaca (uglavnom Dubrovčana). Dubrovčani su u Beogradu otvorili prvu štampariju u kojoj su se štampale ćirilичne knjige (tada je štampano čuveno »Beogradsko četvorojevanđelje 1553. godine) u vreme kad je jedna takva krupna institucija bila veoma daleko od zamisli i ostvarenja ovdašnjeg Beograda.

Iz navedenog se može videti, a i prema shvatanjima mnogih zapadnih putnika, da dubrovačka kolonija u Beogradu je po kulturi, organizaciji rada, i ukupnom načinu života predstavljala malu oazu Evrope u balkanskoj ratnoj pustoši.

Kad je reč o **mačevanju** u jednoj takvoj evropskoj oazi treba ukazati na nekoliko činjenica. Glavni putevi trgovine mačevima i drugim oružjem za Beograd još u vreme despotovine išli su preko Dubrovnika s kojim je Despot održavao bliske odnose. Dubrovčani su prvo samo preprodavali oružje iz Italije da bi kasnije počeli i sami da ga proizvode. Dubrovčani su donosili zapadno oružje kojim su ne samo trgovali već i koje su koristili i nosili radi lične zaštite sa sobom. Mnogi od Dubrovčana su dobili dozvolu za izvoz i uvoz »defanzivnog i ofanzivnog oružja« tj. topova, pušaka, mačeva i zaštitne opreme. Dubrovčani su i pod turskom vlašću imali pravo na niz povlastica. Jedna od njih, veoma bitna, je bila i pravo da na **teritoriji carevine mogu nositi oružje**: prvo hladno a zatim i vatreno. Takođe, u zaostavštini gotovo svih dubrovačkih trgovaca iz Beograda se uvek nalazilo i neko hladno oružje: mač, sablja, jatagan i sl. No, Dubrovčani na Balkanu, nisu posedovali i nosili svoje mačeve ukrasa radi.

Dubrovčani su, naime, često sami išli po robu u Dubrovnik, sami je prenosili u Tursku i tu je rasprodavali, tako da su znatan deo vremena provodili na putu, probijajući se često s velikom opasnošću kroz zavejane planine i hajdučke zasede. Oni su ne samo mogli da nose mačeve već su morali i znati njima efikasno i vešto rukovati kako bi odbranili ne samo svoju robu i novac već i život.

S druge strane dešavalo se da Dubrovčani kao stanovnici Beograda učestvuju u odbrani grada u toku čestih opsada i ratova. Oni su i iz tih razloga, u tim nemirnim vremenima, morali znati da rukuju svojim mačevalačkim oružjem. Napokon, način života i evropski duh koji su posedovali i čuvali nalagao im je da budu gospoda u svakom smislu a biti gospodin a ne znati mačevati u ono vreme nije bilo moguće.

Dubrovčani su, dakle, nesumnjivo učili mačevanje. Dva su bila mesta na kojima su oni mogli učiti ili uvežbavati mačevalačku veštinu. Prvo mesto je sam Dubrovnik. Podaci iz dubrovačkih arhiva pokazuju da je u Dubrovniku postojala škola mačevanja početkom 1505. godine i da je reč o građanskoj školi mačevanja.*

***Ovde treba spomenuti da postoje pouzdani dokazi da je najstarija akademija nauka, na tlu današnje Evrope, osnovana u Dubrovniku daleke 1570. godine. Zvala se Academia Concordium što znači da je škola mačevanja u Dubrovniku bila gotovo 65 godina pre akademije nauka.**

U tom smislu je gotovo sigurno da su sa savremenim zapadnim oružjem, koje je dolazilo iz Dubrovnika kako za prodaju, tako i opasano okruženje dubrovačkih trgovaca, dolazile u Beograd i aktuelne informacije o dubrovačkim školama mačevanja i savremenim zapadnim tokovima u mačevalačkim tehnikama.

Drugo mesto za učenje mačevanja je bila naseobina sama tj. kolonija u kojoj su živeli. Mnogi Dubrovčani u vreme velikih ratova neće decenijama ići u Dubrovnik a mnoga njihova deca svoj grad predaka neće nikada ni videti.

Jedini način na koji su dubrovački sinovi rođeni u Beogradu mogli da nauče mačevanje tog vremena i sa oružjem koje su posedovali (zapadnoevropsko) bio je da veštinu uče od svojih očeva ili rođaka. Za pretpostaviti je i da su Dubrovčani kao praktični ljudi povremeno dovodili neke od učitelja mačevanja iz

Dubrovnik da obučava njihovu mušku decu u koloniji ili se ovog posla prihvatao neki član kolonije koji je bio vičniji i veštiji u mačevalačkoj veštini. Za ovo je posebno bila pogodna beogradska zima kada je aktivna putnička trgovina zamirala. Pošto su sve aktivnosti Dubrovčana bile organizovane u sklopu kolonije najverovatnije da se ova obuka u mačevanju odvijala pojedinačno po kućama ili čak možda centralizovano u nekoj većoj kući bez ikakvog publiciteta. O tome nema nikakvih dokumenata no, isto se može sasvim opravdano pretpostaviti obzirom da Dubrovčani nisu za svoju pratnju i zaštitu uzimali uvek turske plaćenike (u koje nikad nisu imali naročito poverenje) već su se oslanjali i na sebe same. Tada su trebali biti i bili su obučeni za borbu mačevima. Ova pretpostavka je tim opravdanija ukoliko se zna da evropki mačevi XVI i XVII veka, koje su Dubrovčani koristili, nisu mogli biti efikasno upotrebljavani bez adekvatne obuke i vežbe. Na to da su Dubrovčani, ipak, bili izvežbani ukazuje i nekoliko dokumenata o incidentima na putevima u kojima su napadači na dubrovačke trgovce izvlačili deblji kraj. *

***U jednom pismu Dubrovčanina Petra Borka koje je upućeno dubrovačkom knezu 1305. godine opisana su čak tri napada od strane raznih razbojničkih grupa na njegov karavan u planinama. Trgovci su u dva maha uspešno odbijali oružjem napadače. Drugi put je bila gotovo prava bitka. A kad su ih po treći put napali ljudi nekog Vladislava, morali su trgovci, da bi se spasli, dati napadačima robu u komadima skupocenog sukna.**

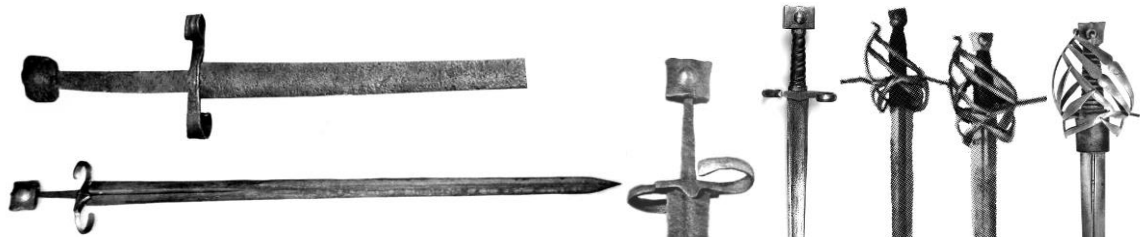
Dubrovčani su početkom XV veka koristili "srpski mač" - jednoručni teški, dobro izbalansirani mač sa »S« povijenom nakrsnicom pogodan za bod i za sečenje a iz kojeg će znatno kasnije nastati mačevi tipa "**skjavone**"

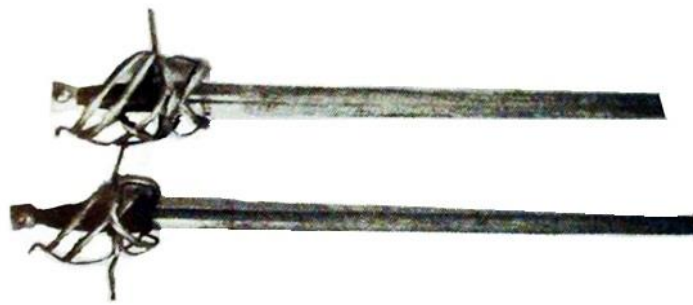
Mač koji su koristili Dubrovčani početkom XV veka sa »S« nakrsnicama a iz koga su 100 godina kasnije u venecijanskim radionicama nastali mačevi *skjavone*.

Ova vrsta mača sa "S" nakrsnicama je nastala na prostorima srednjevekovne Srbije još u 14. veku a u formi kako jednoiporučnog tako i jednoručnog mača. Na to najviše upućuje jedan dokument u dubrovačkim arhivima - *popis zaostavštine mačara Dobriča Bunislalića* iz 1391. godine u kome se spominju "**doe spade schiavonesche**" tj. »**dva slovenska mača**« (Dubrovčani su pod "Sclavonija" podrazumevali Srbiju sa kojom su se u zaleđu graničili do 1321. godine - za razliku od "Slovigna" kojom su označavali Slavoniju - i da su "Sloveni" poistovećivani u svim dokumentima sa Srbima) koji dokazuje da je reč o maču koji se proizvodio u Srbiji još polovinom 14. veka.

Ovi mačevi koji će se u XV. veku izrađivati samo kao jednoručni i pojavljivati se i u Ugarskoj, i to iz uvoza iz Srbije. Ovaj mač, međutim, u XV veku nije bio toliko rasprostranjen u unutrašnjosti Srbije koliko na primorju.

Sa XVI vekom Dubrovčani počinju nositi modifikovanu formu "srpskog mača" - venecijanski **skjavone**. Naime, krajem početkom XVI veka Venecijanci će masovno proizvoditi za svoje slovensko-dalmatinske pomoćne trupe (prekomorsku miliciju) i telesnu gardu mletačkih duždeva "srpske mačeve" ali koje će postepenim usložnjavanjem rukobrana i dodavanjem niza upletenih prečega u rebrastu zatvorenu korpu dizajnirati u klasični mač **skjavone**. Ovaj mač će u toj novoj formi postati popularan širom Evrope.

Prvi tip mača skjavone (sa rebrastom korpom)

Mačevi ovog tipa su se koristili delimično i od strane Ugara za vreme poslednje turske opsade Beograda. Za mačeve skjavone je karakteristično da spadaju u tip poluteških vojničkih jednoručnih mačeva čije dejstvo polako na terazijama udela sečenja i boda preteže ka bodu. Oni su bili izvrsno uravnoteženi i sa njima se već moglo vešto mačevati. To znači da je mačevanje mačem tipa skjavone predpostavljalo veoma solidno obučenog ali i jakog mačevaoca.

U periodu XVII veka, epohi rapira, Dubrovčani i dalje koriste mač skjavone ali ne više sa rebrastom već mrežastom korpom.

Drugi tip mača skjavone

Ovi mačevi se po težini približavaju mačevima tipa rapir koji u to vreme doživljavaju pravu renesansu širom Evrope. Mačevi skjavone s kraja XVII i početkom XVIII veka su sa nešto užim sečivom i različitim dužina.

Treći tip mača skjavone

Dubrovčani su gotovo sigurno u Beograd putem trgovine za Mađarsku doneli i neke primerke rapira no ovo građansko oružje nije moglo da uhvati svoj koren nigde na tlu turskog Beograda i delovalo je sigurno beograđanima onog doba previše egzotično i strano. Dubrovčani su, s druge strane, najverovatnije zadržali svoje mačeve skjavone ne samo zato što su bili tradicionalisti već i zato što su oni bili nešto otporniji na udar nego rapiri i prigodniji za borbu protiv protivnika koji seku, a takvi su se uglavnom nalazili na teritoriji turske carevine.

Dubrovčani su, međutim, izrađivali i jedan poseban tip »mača« koji je u periodu XIII i XIX veka postao toliko popularan da su njime činjeni mnogi zločini zbog čega je izdat propis po kome »nijedan Dubrovčanin niti stranac ne sme da nosi danju ni noću spatam vel bodonem«. Reč je o tankom, dugačkom bodežu koji se uvlačio u štap – bordon štapu (kasnije baston štapu). Dubrovački mačari su opskrbljivali ovim oružjem dosta Srba a gotovo je sigurno da su ga van teritorije Dubrovačke Republike slobodno i često nosili obzirom da je bilo veoma opasno i efikasno oružje. Tehnika borbe ovim mačem je isključivo bodna i u tom smislu veoma složena i gotovo identična tehnici borbe špadom koja će nastati tek u XVIII veku tako da se ono, obzirom na istorijske okolnosti, najverovatnije nije tako koristilo već je u borbi bilo prosto sredstvo za bod iznenađenja.

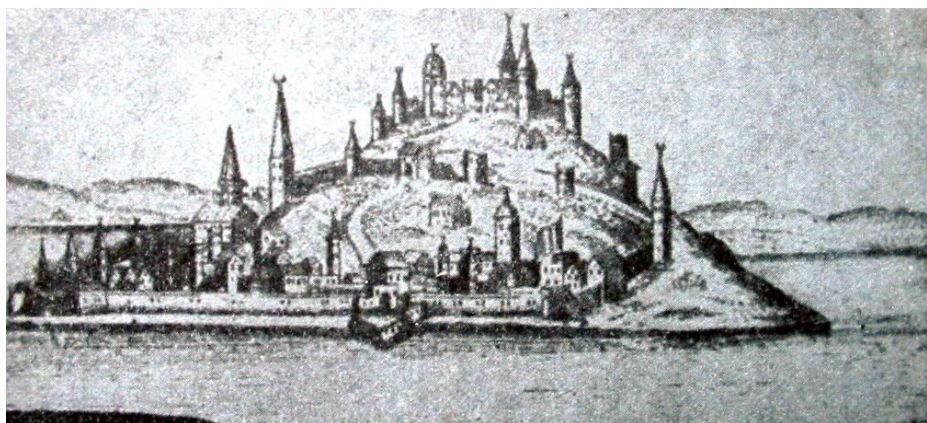
Dubrovčani su sa svojim trgovačkim aktivnostima gotovo sasvim prestali u drugoj polovini XVII veka kako zbog velikog zemljotresa koji je gotovo razrušio Dubrovnik tako i zbog velikih ratnih operacija i razaranja Beograda.

Turci i mačevanje u Beogradu

Sulejman Veličanstveni, turski sultan (1496-1566). Posle dvomesečne opsade, 1521. osvojio prvi put Beograd, što je predstavljalo početak turskog nadiranja u Ugarsku i Austriju. Beograd je postao ne samo važno tursko vojno uporište, već i izvozni centar za tursku robu.

Posle ugarskog poraza Beograd će mirno pod turskom upravom živeti oko 160 godina. U prvoj dekadi ovog perioda on je bio isključivo ratni logor i ishodište turskih četa usmerenih da slobodno krstare, pustoše i pljačkaju otvorenom nizijom kako uz i niz Dunav tako i na jug, sever i istok. Grad je bio ostavljen razrušen, zapušten sa okrnjenim bastionima i kulama koje su postale kazamati. Gotovo sve zgrade, a naročito za stanovanje i poslovanje, su bile prizemne i od drveta zbog čega su gradom stalno harali katastrofalni požari. U upravnom sistemu Turske, Beogradu nije data nikakva znatnija uloga. On je bio provincijski, istočnjački šehar budimskog pašaluka.

Beograd nakon prvog turskog osvajanja

Sa turskom vlašću dolazi u Beograd muslimansko stanovništvo, koje se sve više doseljavalo iz raznih, a naročito balkanskih krajeva carstva. Malobrojno hrišćansko (Srpsko) stanovništvo, koje je još uvek bilo većinsko, a koje je preostalo nakon rušenja i iseljavanja iz grada i odvođenja u ropstvo,

živelo je pod zidinama razrušenog Beograda u očajnom stanju. Siromašni, bez zaštite, bez mogućnosti da se bave trgovinom, izloženi kuluku, globama, svakovrsnom tlačenju i nasilju, odvođenju u ropstvo i dugi period bez svoje crkvene opštine. Oni su se uglavnom bavili poljoprivredom i stočarstvom.

Beograd početkom prve polovine XVI veka

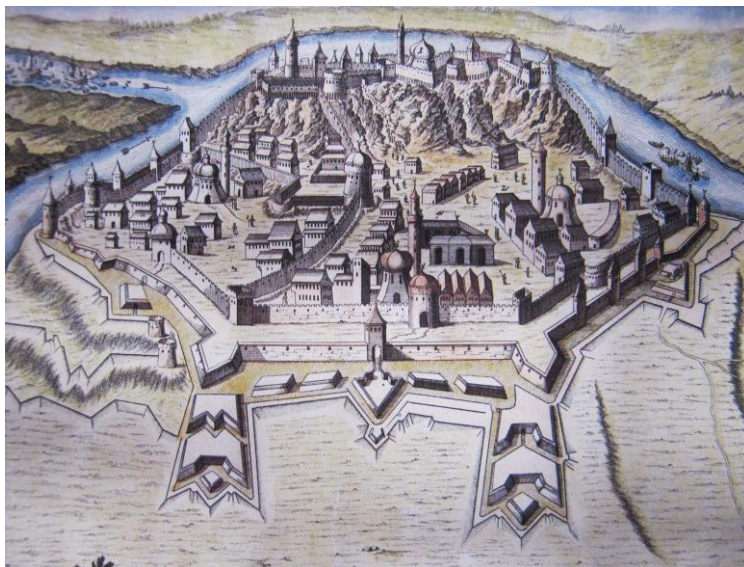
U drugoj dekadi turske vlasti u Beogradu (sredinom XVI veka) grad sasvim menja svoj izgled i značaj. Povoljna vojno-politička situacija stvorila je dobre uslove za privređivanje. Varoš se popunjavala i proširila u svim pravcima. Turski trgovački i zanatlijski sloj je jako ojačao. U Beogradu se otvara ponovo dubrovačka kolonija sa svim povlasticama. Pojavljuje se i jevrejska trgovačka kolonija a srpski trgovački sloj je polako jačao kroz stočarsku trgovinu.

Beograd tridesetih godina XVI veka, drugi period turske vlasti

Turci obnavljaju zidine tvrđave, ojačavaju i prave nove opkope oko grada, prave novu fortifikaciju i od Beograda prave jako vojno uporište koje postaje od strateškog značaja za planove daljih turskih osvajanja prema Beču. Sve te građevinske radove najvećim delom izvode robovi i domaće stanovništvo grada koje je prinuđeno na kuluk. Beogradska tvrđava tako dobija lik koji je bio sasvim u duhu savremene turske fortifikacije tog vremena. U njoj boravi stalna posada od najmanje 40.000 vojnika: janičara, spahija Porte, raznih hrišćanskih vojničkih i poluvojničkih redova, čitav niz drugih vojnih redova kao laka i teška konjica,

graničari, tobđžije, mornari, carski janičari itd. Svi oni su bili plaćeni za svoj vojnički rad.

Tursko obnavljanje tvrđave, 1526. godine.

U to doba je u Beogradu podignut od kamena niz velikih trgovačkih objekata a središte privrednog života postaju čaršije i bazari. Najpoznatija su bila dva bezistana »sagrađena u obliku katedrale, koji liče na staru londonsku berzu i u kojima se prodaje najskupocenija roba« (dr. Braun). Obnovljena je luka i naprepljeno brodogradilište. Podignuto je 5 ili 6 karavan-seraja i oko tridest hanova i najmanje osam hamama a nebrojeno terazija i česama i jedna javna kuhinja. Podignuto je i više manjih i većih saraja od kojih su tri bila ogromna kao i velik broj džamija, mahala, zadužbina, mektaba (osnovnih škola), medresa (srednje i više škole). Kuće u Beogradu tog vremena su bile nanizane jedna iznad druge i većinom pokrivene ćeramidom a ne daskom kao nekad. »To su divne kuće sa vrtovima i baštama, doksatima i visokim kioscima; prozori su im otvoreni prema Dunavu, Savi i Zemunskom polju. To su krasne kuće sa gospodskim odžacima, skladnim dimnjacima i dvokrilnim porta-kapijama« (Evlija).

Beograd je u XVI a naročito u XVII veku bio vrlo značajan centar i rasadnik islamske kulture i obrazovanosti, naučnog i kulturnog rada. U njemu su, tada, boravili ili živeli veliki osmanski pisci, naučnici i pesnici.

Beograd, iako je još za vreme Despota Stefana pre većine evropskih gradova počeo da stupa u kulturnu renesansu zapada (npr. italijanski način slikanja rane renesanse se na freskama u srpskim manastirima pojavio mnogo pre Đota u Italiji) u to vreme je postao grad i jedan od centara islamske renesanse.

Beograd, austrijski bakrorez iz 1628. godine

Petar Masarek, izaslanik Vatikana, zapisao je u svojim izveštajima 1623. godine da Beograd ima **sto hiljada** stanovnika. Takođe, turski pisac Evlija Čelebija piše 1663. godine da prema turskim poreskim knjigama u Beogradu bez vojske živi devedeset osam hiljada ljudi. **Da bi se bolje shvatilo šta znači toliki broj ljudi za ono vreme treba znati da najveći gradovi posle Londona nisu u to vreme brojali više od dvadeset hiljada ljudi a sam London je imao oko sto devedeset hiljada ljudi tj. da je Beograd bio veći od Budima i podjednako velik koliko i Ninberg.**

Kad je reč o mačevanju u Turskoj srednjeg i novog veka treba ukazati na niz činjenica. Tursko carstvo je bilo izrazito vojničkog karaktera i vojno uređenje u svim oblastima je bilo ključ aktivnosti celokupne osmanlijske organizacije. U Turskoj je sve bilo prožeto vojničkim duhom i gotovo da civila nije bilo (izuzev žena i dece). Svi muškarci su bili ili vojna ili poluvojna lica. Ovakav status nisu imali samo službenici u administraciji već i verska lica, profesori škola, trgovci pa i zanatlije. Svi su živeli i radili u službi vojne carevine. U vojnu službu su čak bili uključeni i pokoreni narodi i domaće stanovništvo koje je u skladu sa vazalnim odnosom moralo stupati u rat u službi Turaka. Tako je bilo uobičajeno za vreme velikih opsada Beograda da se Srbi hrišćani bore na strani Turaka koji opsedaju Beograd protiv Srba hrišćana koji Beograd brane od turske opsade.

Turski spahija – XV vek

S druge strane tursko uređenje je bilo okoštalo feudalno i u tom smislu nije davalo stanovništvu nikakve uslove pogodne za stvaranje bilo kakvog građanskog sloja. Oružje koje su Turci koristili je bilo orijentalno: sablja, pala i jatagan, dakle nepogodno za tip mačevanja koji se upražnjavao u civilnim školama mačevanja. Svi ovi elementi su doveli do toga da kako u Turskoj, tako i na teritorijama pod turskom vlašću građanskih (civilnih) škola mačevanja nije bilo uopšte. Borba sabljom, jataganom i palom se učila u vojnim logorima u okviru uobičajene obuke. Najveći stručnjaci za borbu ovim oružjem su bili janičari (muška deca pokorenih naroda koja su oduzimana od roditelja i pretvarana u elitne turske ratnike). Drugi, ništa manje vešti rukovaoci orijentalnim hladnim oružjem, a po mnogim podacima i još veštiji, su bili derviši – islamski monasi koji su u svojim derviškim redovima do fanatizovanosti učili ovu veštinu u svrhu svetog rata. Oni su po uvežbanosti u mačevanju bili gotovo neka vrsta islamskih samuraja.

Turski ratnici – XVI vek

Tip borbe koji se učio u ovim turskim vojnim školama mačevanja je bio čisto vojnički tj. Turci su se obučavali ne toliko duelnoj borbi koliko konjičkoj borbi i borbi u metežu. Ove vojne škole su postojale na teritoriji centralnog dela carstva i odatle su slane obučene, profesionalne jedinice u rat ili u posade

osvojenih ili podignutih utvrđenja. U tim utvrđenjima je postojao organizovan vojnički egzercir i njega su obično vodili janičari. O postojanju egzercira turske vojske u Beogradu govori više dokumeneta. Iz njih se vidi da je u Beogradu postojalo više mesta na kojima su se Turci obučavali.

Vezirovi vojnici – delije, sejmeni i tobdžije su imali vežbe na Kalemegdanu i Karaburmi, spahijska konjica je imalavežbe na Ciganskoj Bari. Iza Stambol kapije su vežbale erlije itd. Za turski vežbovni poligon na Kalemegdanu je vezana i jedna interesantna priča. Početkom XIX veka turska vojska je počela da vežba ispred Batal-džamije * pošto je poligon na Kalemegdanu bio sav zarastao u korov.

***To je jedna kvadratna poljana na Paliluli na kojoj se danas nalazi Narodna Skupština a gde je nekada bila jedna stara i od Turaka napuštena Džamija koja je bila zabataljena (zaboravljena, napuštena) pa se po njoj i ta poljana nazivala »Batal-džamija«**

Kad je knez Miloš saznao za ovo naredio je da se to polje preko noći krišom preore a zatim je odmah javio turskom paši kako mu je javljeno da turski vojnici vežbaju kod Batal-džamije čime gaze njive i prave mu štetu! »Oni imaju dosta mesta na Kalemegdanu, pa neka se tamo vežbaju, inače će ga tužiti sultanu i svu štetu će morati paša da plati«.

Vremenom, međutim, Turci sve manje polažu na egzercir i vežbe. To se može videti i iz stanja turskog garnizona u Beogradu sredinom XIX veka. Turska straža je obično spavala ili ležeći pušila na stražarskim mestima i smenjivala se trećeg, četvrtog ili osmog dana, »kako se kad desi«. Oružje se nalazilo u neredu a vojničkog vežbanja, radova i stojevih radnji nije bilo.

Kad je reč o mačevanju u Beogradu za vreme ranije vlasti Turaka treba spomenuti reči profesora Abdula Kemala iz 1642. godine koji piše: **»Beograd je krasan grad i zborna mesto vitezova i heroja u kome su noći zbog sjaja tvrđave i bleska sabalja svetle kao dan«**. Očito, dakle, da je Beograd najvećim delom vremena turske vlasti vodio i izvestan mačevalački život. Velik broj vojnika koje je trebalo održavati u dobroj borbenoj formi, velik broj janičara kao i niz derviških redova (bajramije, melamije, bektašije, hindije, sadije...), a svi redom naoružani sabljama, jataganima i drugim tipovima hladnog oružja, nisu mogli postojati organizovano u jednoj velikoj gradskoj sredini a da na neki način ne upražnjavaju mačevalačku veštinu mirnodopski tj. ne neposredno borbeno.

No, mačevalačko oružje i tehnike njegove upotrebe su bili istočnog karaktera. Dakle, viteške i polugrađanske škole mačevanja, evropsko oružje i evropske tehnike mačevanja, koje su postojale ranije, su nestale sasvim iz Beograda. Nije bilo nikakvih uslova da se one obnove ili održe. S druge strane domaćem hrišćanskom stanovništvu je bilo zabranjeno da nosi ili poseduje bilo kakvo oružje a posebno su branjene sablje koje su kod Turaka bile i izuzetan statusni simbol vlasti. Srbi u tom smislu, u Beogradu, nisu upražnjavali čak ni orijentalno mačevanje, izuzev ako su kao turski plaćenici pripadali nekoj od raznih turskih vojnih jedinica.

Srednjevekovni evropski mačevi su za jedan veoma dug period bili zamenjeni krivim turskim sabljama dok novovekovni rapiri i špade gotovo do kraja 19. veka neće moći u Beogradu potisnuti jatagane.

Borba sabljama 1579

Turci, međutim, neće imati u Srbiji i Beogradu samo legalno i organizovano formiranu obuku u istočnjačkoj borbi i mačevanju. Širom Srbije krajem XVIII veka su se pojavili turski hajduci – krdžalije. Reč je o Turcima koji su se odmetnuli od zvanične carske vlasti i živeli za svoj račun čas kao razbojnici čas kao polurazbojnici balansirajući na granici zakona. Najviše su se regrutovali iz redova janičara. Jedan izveštaj od 1787. godine velikog vezira sultanu govori kako beogradski janičari nisu primili platu šest godina pa su zato počeli da se bave trgovinom, ucenama, pretnjama i pljačkom jer nemaju od čega da žive i da je samo pitanje vremena kada će u Beogradu pobune izbiti. Zatim nastavlja da su mnogi od janičara prestareli i u pređašnjim ratovima osakaćeni (nekadašnji beogradski janičar Sima Radovanović navodi u svom izveštaju da se među beogradskim janičarima nalazi i 200 invalida) pa da nisu više za vojnu službu u gradu.

Krdžalije su voleli i znali da se bore, težili su da bogato žive a ne rade. Bili su vešti, surovi, raspojasani i beskompromisni. Po jednom turskom izveštaju iz 1804. godine jedan krdžalijski razbojnik je vredeo koliko i 15 turskih vojnika. Često su se pojavljivali i kao plaćenici i to jedne turske vlasti protiv druge turske vlasti što je naročito došlo do izraza u njihovom boravku u Beogradu u periodu gradske anarhije 1791. godine. Ali voleli su i sami da uzmu vlast za sebe i postavili se kao slobodne haračlije. Tako su nekoliko puta i pored proterivanja uspešno uzimali vlast u Beogradu. Posebno je njihova vlast bila u Beogradu jaka, duga i surova 1804. godine. Kad su išli u akcije konačili su po rajinskim kućama zajedno sa njihovom decom i ženama, otimali hranu za sebe i svoje konje i radili razne druge zulumе. Njihove »škole« mačevanja su bile ilegalne i hajdučke i služile su uvežbavanju i to uglavnom za vreme zimskog perioda kada nije bilo borbenih aktivnosti. Krdžalije su povremeno održavale i odnose dobrog razumevanja sa hajducima, kada to i jednima i drugima, a protiv carske vlasti, odgovaralo. Ovo će biti slučaj oko 1804/5. godine.

Beograd za vreme turske vladavine, a pred austrijsko osvajanje krajem XVI veka

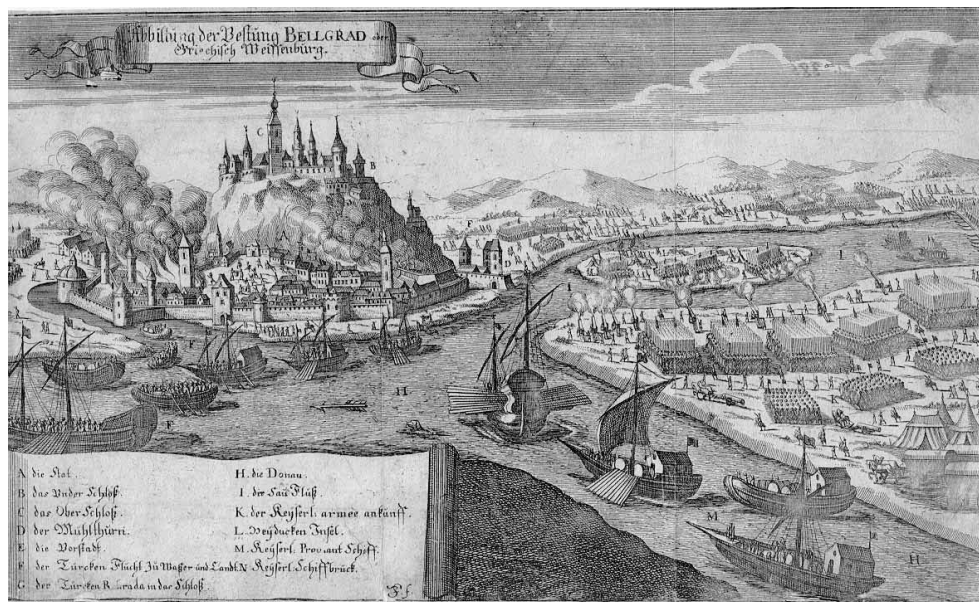
Krdžalije su, kao i hajduci, izuzetno vešti u individualnoj borbi i po tome se njihova tehnika mačevanja razlikovala u odnosu na zvaničnu tursku vojnu tehniku. To se može videti iz njihove velike uspešnosti i dobrog snalaženja u gradskim uslovima borbe u Beogradu gde nije bilo sukoba velikih jedinica već i stalnih uličnih dvoboja i obračuna duelnog tipa. U tom smislu bi se moglo reći da, kako se tursko carstvo polako bliži svom kraju, u mačevanju sve manji udeo ima vojničko a sve veći udeo individualno, lično i duelno mačevanje. U neku ruku putem hajdučije mačevanje u sve većoj meri u turskom carstvu poprima izvesne civilne crte: postaje individualno, nevojničko i dostupno svima. U XIX veku Turci počinju u Istambul, na svoju Vojnu akademiju dovoditi sve više učitelje mačevanja iz Pariza, Brisla i drugih Zapadnih gradova.

Austrijanci i mačevanje u Beogradu

"Na žalost, Beograd XVII veka nije produžio da se razvija kao ostali srećni gradovi Evrope, nego je, naprotiv počeo propadati. Naime, za nešto više od sto godina Beograd je osam puta menjao gospodare i za vreme svakog od tih osvajanja on je doživeo rušenje, pustošenje, pljačku, paljevinu i strašnu bolest kugu. Pored toga još, u istom razdoblju, jedanput je bio bezuspešno opsađivan i bombardovan, a u više mahova bio je poprušte međusobnih janičarskih borbi i meteža." (Mihailo Petrović).

Tako, Austrijanci 1688. godine napadaju Beograd sa ciljem da ga preuzmu. Posle šestodnevog danonoćnog bombardovanja sa najvećim i najmodernijim zapadnim topovima, jezivog požara i višestrukih juriša iz Beograda se Turci povlače. Grad je strašno razrušen i poluprazan. Otpočinju radovi na obnavljanju. To je period kada Srbi zbog turske osvete za pad Beograda počinju veliku seobu na sever.

Austrijsko osvajanje Beograda 1688

Austrijsko osvajanje Beograda 1688

Situacija se, međutim, ubrzo menja pa Turci samo nakon 2 godine - 1690. godine napadaju Beograd i posle velikih rušenja i žrtava ga ponovo osvajaju.

Austrijanci koji su se povukli iz Beograda ipak se ne mire sa situacijom pa samo tri godine kasnije - 1693. ponovo napadaju Beograd i posle strahovite topovske paljbe sa obe strane i velikih rušenja se povlače. Turci će držati Beograd sledeće 23 godine.

Austrijanci će ponovo 1717. godine predvođeni princom Evgenijem Savojskim sa 140.000 pešaka, kirasira, dragonera, husara, 6000 Bavaraca i Saksonaca i sa desetinama hiljada Srba pokreću epsku bitku (najveće bitke na svetu do Napoleonovih ratova) i napadaju, uz danonoćnu topovsku podršku, Beograd u kome se nalazilo puno civilnog stanovništva (Srba, Jevreja, Muslimana) i preko 30.000 turskih vojnika kojima je pristizala pomoć od 200.000 vojnika iz pravca Avale.

Bitka za Beograd 16. avgusta 1717. U ovoj bitci je učestvovaloviše od 350 000 vojnika zbog čega se smatra najvećom bitkom na svetu do Napoleonovih ratova. Holandska gravira iz 1721. godine

Bitka za Beograd 1717. Konjanik levo koristi protiv turskog pešaka naoružanog sabljom tešku oficirsku špadu (tranzicioni rapir)

Beograd je potpuno razrušen pao. Austrijanci će u njemu boraviti u miru 22 godine i tokom tog vremena će od njega načiniti najveći i najlepší evropski barokni grad na Balkanu sa modernom evropskom tvrđavom.

Eugen Savojski, austrijski vojskovođa (1663-1736). U austrijsko-turskom ratu 1717. osvojio Beograd. Vojskovođa pokazuje prstom na kalemegdanski breg.

Austrijskom pobedom nad Turcima i preuzimanjem Beograda su stvoreni uslovi za nov ekonomski, kulturni, politički i umetnički razvoj grada, ali u zapadnjačkom duhu. U toku dvadesetogodišnje austrijske vladavine Beograd će sasvim promeniti svoj izgled i postaće pravo uporište Zapadne civilizacije na Balkanu.

Tokom austrijske okupacije će Beograd prema dekretu koje je doneo lično Karlo VI biti podeljen na Srpski ili Savski i Nemački ili Dunavski Beograd. Svi pravoslavni, Srbi, Grci, Cincari, Arnauti, Vlasi, Bugari, Romi i Jermeni su morali u roku od 24 časa napustiti svoje domove ako su se nalazili na dunavskoj padini,

koja je naseljena pored Nemaca i Česima, Slovacima, Hrvatima, Slovencima, Italijanima i katolicima iz drugih krajeva Evrope.

Nova, do tada nezamisliva verska isključivost, kao i nasleđeni ali i novi porezi, nameti i svakovrsni kuluci, uslovili su masovno iseljavanje starosedelačkog "tolerisanog" stanovništva u Tursku. Milan Milićević zabeležio je jednu narodnu izreku iz tog vremena: "More, neka se ovo promeni, pa makar i na gore Bilo!", a Vuk Karadžić drugu: "Bolje ti je da te tera Turčin sa sabljom nego Svabo sa perom".

"Nemački Beograd" će tako biti izgrađen u pravi barokni evropski grad. U tom Beogradu, koji će imati sve državne, školske i kulturne institucije i sadržaje bilo kog velikog austrijskog ili nemačkog grada, ulicama su išli Bečlijci, Venecijanci, Nemci, Francuzi...

Beograd su tada, gotovo iz temelja izgradili svi njegovi stanovnici. Njima je gradnja bila nametnuta kao obavezan kuluk a pod komandom austrijskih vojnih vlasti. Tada je trđava u potpunosti obnovljena i dograđena, sazidane su posebne vojne zgrade, veliki magacini, topolivnica, veliki pontonski most do Zemuna. Načinjeno je preko 80 novih zgrada u barknoj arhitekturi (najviše u Nemačkom Beogradu) koje su značajno uticale na razvoj primenjene umetnosti, vajarstva, slikarstva i scenskih umetnosti.

Beograd za vreme austrijske vlasti

Najlepša zgrada u tadašnjem nemačkom Beogradu i ujedno najveća građevina koja je izgrađena u Beogradu tog vremena je bila kasarna, guvernera tadašnje Srbije. Ona se nazila na prostoru današnjeg »Ruskog cara« i bila je čudesna i za tadašnje, zapadne arhitektonske pojmove. Virtemberška kasarna je vršila funkciju rezidencije dvora Aleksandra Virtemberškog i trima bataljonima njegovog grenadirskog puka. Ova »kasarna« je imala tri sprata sa 312 prozora, prazne placeve ispred i unutra namenjene vežbama i postrojavanjima i fasadu izrađenu u stilu baroka. Po nekim podacima ona je mogla da primi oko 20.000 vojnika.

Virtenberška kasarna

U Beogradu je izgrađena i »zidarska kasarna« koja je bila samo nešto malo manja od Virtemberške i imala 232 sobe! Izgrađena je vojna bolnica i civilna bolnica, vojna apoteka i civilna apoteka, podignut jezuitski manastir, minoritski manastir, kapucinska crkva, franciškanski manastir, katedralna katolička crkva, mitropolitski dvor itd. Ulice su kaldrmisane a načinjeno je i građansko šetalište pored Dunava.

U Beogradu se otvara niz škola: latinska, trivijalna, grčka, slovenska (austrijskom uredbom iz 1724 čak su bile propisane i državne škole) a spominje se 1732 i Velika škola i Akademija. Uvode se propisi po kojima deca moraju pod pritiskom prinude ili zatvora ići u školu, koja se pri tome morala i plaćati. Javljuju se prve biblioteke a postojala je i jedna knjižara u kojoj su se snabdevali građani i mitropolitski dvor.

Beograd, nemački bakrorez iz 1720 godine

Sama stambena varoš se naročito razvila, kao nikad do tada. U Beograd su se doselili mnogi kolonisti Nemci i osnovali Nemački ili »Dunavski« Beograd. Među njima je bilo najviše lekara, zanatlija, umetnika, činovnika i raznih oficira. U Nemačkom Beogradu je bilo i puno Bečlija, Venecijanaca i Dubrovčana.

Oni su bili oslobođeni na duže vreme svih javnih tereta koje su morali ispunjavati drugi stanovnici Beograda. Srbi su živeli u Srpskom Beogradu. Srba je bilo značajno manje tako da je Beograd u to vreme bio pravi nemački grad kako po veličini imanja tako i po broju stanovnika. Ova dva dela Beograda su se tesno

graničila. Oba dela su imala odvojene opštine sa sopstvenim organima vlasti i sudovima. Trgovina i zanatstvo počinju u Beogradu tog vremena da cvetaju ne samo u nemačkom Beogradu (po popisu iz 1723 godine u ovom delu je bilo čak 137 zanatlija) već značajno i srpskom delu.

Počinju se izvoditi i prve pozorišne predstave (1728). Aleksandar Virtemberški je, u tom smislu, dao na upotrebu jednu svoju veliku kuću u kojoj su održavane predstave i balovi. Čak se navodi podatak da su građani i činovnici morali da prisustvuju ovim kulturnim dešavanjima pod pretnjom kazni. Pojavljuju se ne samo slikari već i prvi trgovci slikama, zatim duboresci i vajari. O kulturnom značaju austrijskog Beograda za Evropu govori i podatak da je ne samo jedno od prvih (kako podaci kažu II) izvođenje Mocartove »Čarobne frule« bilo upravo u Beogradu već i podatak da je Mocart Beogradu posvetio čak dva svoja marša. Beograd dobija pozorište, biblioteku, knjižaru, štampariju, državnu školu, Akademiju i Dunavski korzo.

Srbi počinju sve više preuzimati zapadnu kulturu preko Austrije a česta putovanja do Beča i drugih gradova Evrope korištena su za usvajanje i upoznavanje zapadnoevropskih kulturnih tekovina i njihovo presađivanje u srpsku kulturnu sredinu. Viđeniji i bogatiji Srbi stvaraju u Trstu srpsku koloniju koja će biti jaka veza Srba sa kulturom zapadne Evrope.

O tadašnjem Beogradu putnici savremenici pišu da je lep evropski grad koji se može bez problema porediti sa drugim gradovima Evrope.

Barokna kapija Karla VI u donjem gradu Kalemegdana. Izgrađena u vreme austrijske vladavine Beogradom XVIII veka.

Kad je reč o **mačevanju** u tom i takvom evropskom Beogradu njega treba videti u svetlu dva perioda: perioda obnove grada i perioda razvoja grada.

U **prvom** periodu – obnove grada, upražnjava se vojno mačevanje. Velika austrijska vojnička posada koja je boravila u Beogradu morala je upražnjavati redovno vojnički egzercir. U sklopu egzercira nesumnjivo su postojale i vežbe sa mačevima s obzirom da su austrijski vojnici tog vremena nosili i koristili i mačevalačko oružje.

Da su vojne škole mačevanja postojale u Beogradu za vreme austrijske vlasti može se videti i iz podatka da je kasnija austrijska vojska imala i pomoćne trupe – frajkore, koje su bile sačinjene od dobrovoljaca Srba. Ovi Srbi naoružani veoma raznovrsnim, najčešće zanatskim, mačevalačkim oružjem morali su proći kroz izvesnu osnovnu obuku u mačevanju. Dobra obučenost frajkora je bila i u interesu Austrije. U tom smislu su sigurno postojale i manje škole mačevanja osnovane od strane Austrijanaca koji su u njima i organizovali obuku. Mačevanja iz zabave, među vojnicima, dakle, u to vreme sigurno nije bilo pošto je postojalo previše aktivnosti vezanih za obnovu i organizovanje života u razrušenom gradu.

Kad je reč o civilnom (građanskom) mačevanju situacija je bila potpuno nepovoljna za postojanje mačevalačkih škola. Stanovnici – građani nemačkog i srpskog dela Beograda su bili naseljenici ili preživeli starosedeooci tj. najčešće siromašni trgovci i zanatlije. S druge strane njihov život je bio veoma mukotrpan. Oni su morali neprestano da kuluče kopaju šančeve, vuku građevinski materijal, zidaju itd. čak i subotom i nedeljom. Pri tome ih je vojna vlast često zlostavljala, udarala velike poreze i zatvarala u tamnice. Težak život građanstva tog vremena se može videti iz mnoštva protesta i molbi upućenih austrijskim vlastima. Civili Beograda su, dakle, bili sloj koji nije mogao biti naročito zainteresovan za mačevalačku veštinu.

U **drugom** periodu se, međutim, situacija menja. Beograd je tada već izgrađen grad sa razvijenim urbanim životom i nizom manifestacija i aktivnosti koje služe kulturi i zabavi (pozorište, balovi, koncerti, šetališta). S druge strane još neki podaci ukazuju na to da je u Beogradu tog vremena stvoren izvestan luksuz i višak bogatstva života koji su neophodni za pojavu građanskog mačevanja tj. viđenja i doživljavanja mačevanja kao umetnosti i zabave. Austrijski oficiri u to vreme su već bili dosta bogati i u Beogradu su živeli na visokoj nozi a često i raskalašno. I sam Aleksandar Virtemberški je ušao u beogradske anale kao strasni kockar i ljubitelj zabava, žena i pića. To je sigurni znak da je ovaj sloj stanovnika imao u Beogradu i vremena i fizičke snage na pretek. U tom smislu, nesumnjivo i da su austrijski oficiri u ovakvom socijalnom miljeu, u mirnom Beogradu, bez rata na vidiku, u nekoj od velelepni kasarni (najverovatnije Virtemberškoj koja je bila prepuna sala i dvorana) imali prostor u kome su mogli slobodno vežbati mačevalačku veštinu iz zabave. Mačevalačke aktivnosti na takvim mestima su, naime, bile uobičajena praksa i stvar prestiža među oficirima toga vremena u većini evropskih zemalja, a u Austriji sa veoma raširenom tradicijom mačevanja, pogotovo. Nije sporno da su, u tom smislu, i Austrijanci u Beogradu i dalje bili Austrijanci te ne samo da nisu odstupali od tradicije i kulture Beča već su težili da životu u sredini u kojoj borave u što većoj meri daju crte i karakteristike postojbine iz koje su došli.

Međutim, u Beogradu je uz vojsku postojao i austrijski aristokratski sloj koji se sastojao od visokih plemića koji su bili na rukovodećim vojnim položajima. Austrija, a Beč posebno, su imali već tada, kao monarhija, jaku tradiciju DVORSKOG mačevanja. Da li je bilo moguće zamisliti višegodišnji život nekog visokog austrijskog plemića, među drugim plemićima i oficirima, koji je rastao u Beču a živeo i radio u jednom evropskom baroknom gradu tog vremena kao što je Beograd, dok na svom pojasu nosi špadu da pri tome negde ne dobija časove mačevanja ili se ne mačuje iz zadovoljstva? To nije bilo moguće! Mačevalačka kultura je za plemstvo XVIII veka bila neodvojiv element najviše kulture i veoma često stvar pravog prestiža.

Ovo nije bilo moguće i tim pre što plemići nisu mogli upotrebljavati svoje špade i rapire a da pre toga nisu godinama učili i iznova uvežbavali veštinu mačevanja ovim najkoplikovanim mačevalačkim oružjem.

Austrijski dvorsko-oficirski mač 17. veka (teška špada - tranzicioni rapir) i njegova upotreba - Scena bitke za Beograd 1717

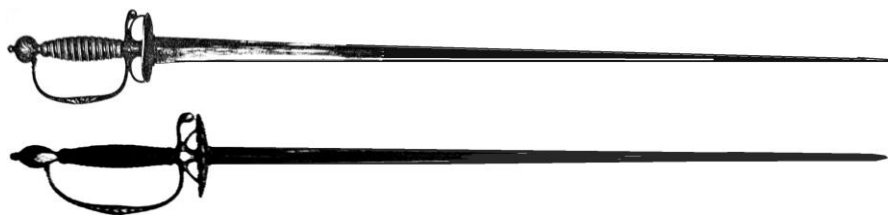
O tome da su ga nosili samo radi ukrasa a nisu ni znali njime da rukuju ne može biti ni pomena! U tom smislu, ovde treba spomenuti da su u Beogradu postojali i prostorni uslovi za dvorsko mačevanje. Najlepša zgrada u Beogradu u to vreme - komandantova palata je imala grandioznu salu za primanje, salone i 24 sobe za komandanta i njegovu posluđu. Bečkih provincijskih dvorskih škola mačevanja u Beogradu tog vremena je, dakle, **moralo** biti no tragovi o njima su zasigurno zauvek nestali u talasima ratova koji će doći.

No, i civilno stanovništvo Beograda XVIII veka u drugoj dekadi austrijske vlasti značajno dospeva do uslova koji su potrebni za stvaranje prvih građanskih (civilnih) škola mačevanja. Grad već bio izgrađen, građani više ne kuluče, sloj bogatih trgovaca i zanatlija živi dobrostojeće, relativno školovano i u skladu sa ukusom i merama zapada. Pojavilo se mlado građansko društvo sa težnjama da se veže za najrazvijenije tekovine kulture Zapadne Evrope a među njima je bilo i mačevanje. Svi preduslovi za pojavu građanskog (civilnog) mačevanja u Beogradu su, dakle, postojali i oni su bili nesumnjivo najrazvijeniji u Nemačkom Beogradu. Civilno mačevanje se među Nemcima, tradicionalno (oni su svoje škole mačevanja imali još u XIII veku) zainteresovanim za mačevanje, **moglo** javiti. Nikakvih dokumenata, međutim, o tome nema, a kad je reč o predpostavkama autor lično **sumnja** da su ove škole postojale i to iz dva razloga:

Prvi je zato što nije bilo dovoljno vremena da se one kao institucije formiraju. U tom smislu se može verovatnije prihvatiti da je građansko mačevanje upražnjavano ad hok i privatno po nekim većim nemačkim građanskim kućama u Beogradu i to više radoznalosti, mode i noblesa radi.

Drugi je zato što pravog, građanskog mačevalačkog oružja, koje se moglo koristiti u školama mačevanja na teritoriji Beograda, bilo malo (što pokazuju sačuvane zbirke) iako je preko trgovine u ove krajeve dolazilo i ono. Savremeno, evropsko, mačevalačko građansko oružje kao što su rapiri i špade u ovim krajevima čak ni u kratko vreme austrijske vladavine nije uspelo da postane

među građanstvom popularno. Razlog tome je što su ovo oružje nosili jedino malobrojni visoki oficiri austrijske vojske, diplomate i aristokrate.

Špada: građansko i dvorsko oružje XVIII veka

S druge strane razlog ovom je bila i složena tehnika njegove upotrebe (u odnosu na sablju) koja je podrazumevala dugogodišnje školovanje a za njega nije bilo dovoljno vremena ni interesovanja. S druge strane veći deo mačevalačke opreme tog perioda u Beogradu nastavlja i podržava tradiciju predhodnih perioda. Naime, Austrijske konjičke jedinice su bile naoružane sabljama, pomoćne jedinice sabljama i jataganima, Srbi civili su na svojim zidovima za ukras držali jatagane. Dakle, najvećim delom se i u Beogradu XVIII veka očuvala tradicija istočnog oružja.

Austrijanci će, što se 18. vek više bliži kraju, voditi sve učestalije sukobe i ratove sa Turcima oko i za Beograd.

Turci, tako, 1739. godine napadaju Beograd i posle jednomesečne opsade Austrijanci se povlače. Ratna razaranja grada nisu bila velika ali uslovi predaje su nalagali Austrijancima da sami poruše gotovo sve građevine podignute posle 1717. Ono što je preostalo porušili su Turci sami. Kada je Austrija takav barokni Beograd sa tvrđavom koja je imala jedinstveni i prvi moderni fortifikacioni sistem u Evropi koji je podigao najveći vojni arhitekta tog vremena Doksat de Morez i bila "krajnje granično mesto i prvi zid hrišćanstva" (Karlo VI, 1724) morala ugovorno predati Turcima to je za Austrijskog cara Karla VI (njegova trijumfalna kapija i danas stoji u donjem gradu Kalemegdana) bio neprežaljivi gubitak.

F.V. Taube opisuje sudbinu najlepših baroknih građevina koje su Austrijanci podigli u Beogradu tog doba: »Osmanlijama je većina predivnih kuća bila odveć visoka jer oni ne žele da se penju uz stepenice. Zbog toga su porušili gornje spratove i time dali ovoj lepoj varoši jadan izgled. Takođe su bile porušene i neke crkve a na mesto njih su podignute drvene mošeje. Raniji sjaj je nestao a ulice čiji je pločnik propao bile su pokrivene delom šutom građevina, a delom balegom konja, volova, pasa i sličnog. Beograd je ponovo počeo da dobija istočnjački izgled. Krive ulice, mnogobrojne džamije, hanovi i česme ubrzo su izbrisali fizionomiju baroknog Beograda«. Kuće za stanovanje u donjem gradu su uglavnom bile pletare oblepljene blatom sa jednom ili dve prostorije a tesne ulice, ponegde pokrivene daskama, bile su pune pasa koji se hrane otpacima i nasrću na prolaznike i danju i noću.

Jovan Rajić je zapisao da su Turci, ušavši u Beograd, razorili arhiepiskopsku rezidenciju tako da joj se ni tragovi ne vide a prekrasne palate u gradu su razvalili kako im odgovara uništivši parkove, trgove i sva »uveselitelna« mesta. Stranci koji su u drugoj polovini XVIII veka prolazili kroz Beograd napuštali su ga sa utiskom neviđene zapuštenosti i bede.

Tako je austrijski potpukovnik Ženej 1777. godine napisao da su varoške kuće uglavnom od drveta, gusto zbijene kao u kasabi i nijedna nema više od jednog sprata. Sokaci su iskrivljeni u svim pravcima a ulice sa svojom razglavljenom kaldrmom i rupama, koje se za kišnih dana pretvaraju u velike bare, ostavile su na njega utisak krajnje zapuštenosti i nehaja. Upravo u to vreme je na Kalemegdanu 1789. godine veliki grčki junak i pesnik Riga od Fere (koji je

napisao da »Samo onaj ko slobodno misli – dobro rasuđuje«) živ pretesterisan od strane Turaka u mučilištu tamnice kule Nebojše.

Austrijanci iste te godine napadaju sa ogromnom ratnom mašinerijom pod komandom čuvenog austrijskog vojskovođe Laudona sa preko 150.000 vojnika Beograd i posle višednevnih danonoćnih bombardovanja i strašnih požara Turci izlaze iz grada pod predajom. Obim razaranja grada je bio toliki da Austrijanci nisu imali, kada su ušli u njega, gde da se smeste ne samo u tvrđavi već ni u varoši.

Bakrorez austrijsko – turske bitke oko Beograda iz 1789

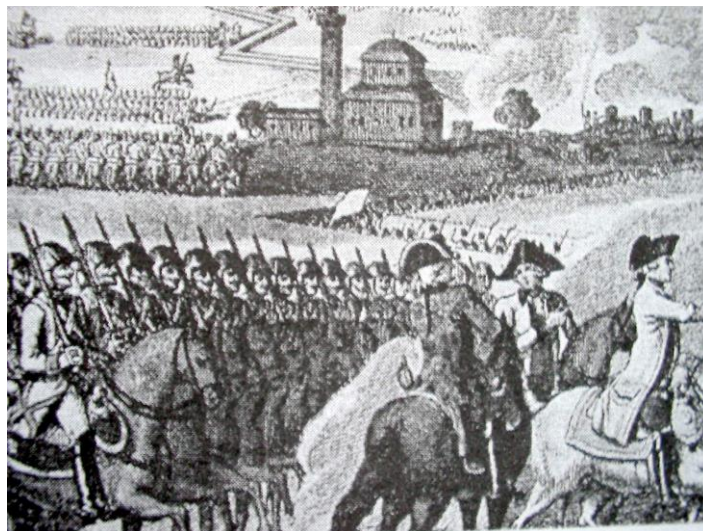

Ernest Gideon Laudon, austrijski vojskovođa (1717-1790) drži plan Beograda. U ratu između Austrije i Turske, uz pomoć srpskih dobrovoljaca, osvojio Beograd 1789. Austrijski rovovi iskopani oko Beograda dugo su bili poznati pod nazivom Laudonov šanac.

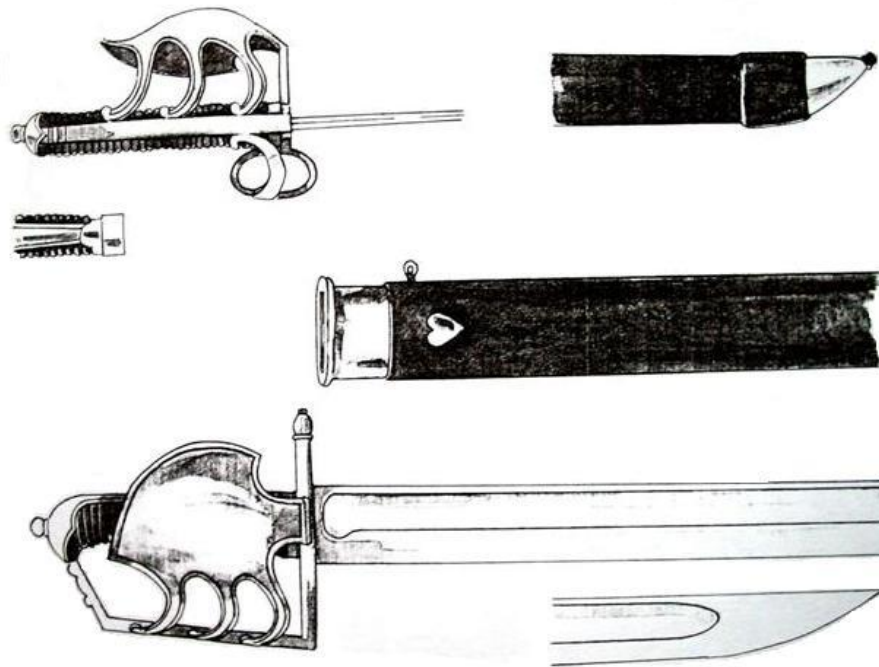

Povlačenje turske vojske iz razrušenog Beograda 1789

Kad je reč o vojnim mačevima austrijske pešadije u periodu 18. veka, ona je značajno bila naoružana palošima – jednooštričnim mačevima ravnog sečiva a drškom i gardom od sablje, i tesacima – dugim noževima ili kratkim mačevima koji su bili alatka koliko i oružje. Borba palošem je zahtevala obučenost i snagu i zasnivala se na zapadnoevropskoj tehnici borbe srednje teškim jednoručnim mačem.

Detalj bakroreza - austrijanci sa palošima ispred Beograda 1789

Paloš iz 18. veka koji su koristili austrijski konjanici postrojeni na levoj strani detalja bakroreza

Srbi tog vremena su upražnjavali civilno mačevanje evropskog tipa ali daleko od Beograda - u naprednoj i bogatoj srpskoj koloniji u **Trstu**.

Austrija će, međutim, ubrzo pod pritiskom sklopljenog Svištovskog mira 1791. godine vratiti mirno Turcima opustošen i raseljen Beograd i definitivno povući u Zemun a Beograd prepustiti turskoj vladavini. Tako će u Beogradu ubrzo biti ugašeni i poslednji tragovi zapadnoevropske mačevalačke tradicije.

III GLAVA

Španci i mačevanje u Beogradu

Austrija je u periodu 16 i 17. veka preko dinastije Habzburg vladala Španijom - postojbinom i centrom evropskog novovekovnog mačevanja. Kada je ta vladavina bila okončana manja grupa Španaca iz Barselone, Madrida, Valensije, Katalonije i Aragona - pristalica austrijske vlasti, se preselila u Beč i Peštu.

Ovi mačevaoci najbolje škole mačevanja 16. veka su odatle bili 1735. godine proterani kao "tvrdoglavi i kavgadžije" u **Banat** - na ostatke Bečkerečke tvrđave (današnji Zrenjanin). Oni su donekle obnovili tvrđavu i dali joj ime "**Nova Barselona**".

"Tuča španskih vojnika u ambasadi", Velasquez, 1630

No, iako su se Španci tu zadržali nekoliko godina ipak nema nikakvih dokumenata o tome da li su držali neke škole mačevanja i gde su dalje otišli.

Sigurno je i neizbežno da su ovi Španci boravili i u Beogradu ne samo zato što im je to bio najbliži najveći grad već i zato što su u to vreme Beograd držali Austrijanci a njima su bili potrebni vešti borci s obzirom na tursko prisustvo pod zidinama grada. (već 1739 Austrijanci će morati da napuste Beograd). Da li su se u Beogradu zadržali i ratovali na austrijskoj strani (što je najverovatnije) ili su odatle nekud drugde otišli (izvesne grupe španaca su se počele pojavljivati tokom tog perioda i u Rusiji) to najverovatnije nikada nećemo saznati.

IV GLAVA

Srbi i mačevanje u Beogradu od Despota Stefana Lazarevića do pojave prvih građanskih škola

Hajduk s jataganom i palom dočekuje napad konjanika

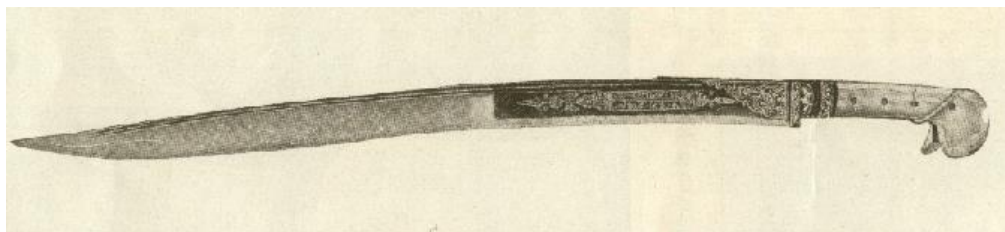
Što je turska vlast od 1521. godine na teritoriji Srbije duže trajala to se više razvijao jedan novi tip škole mačevanja. Reč je o pučkim, ilegalnim ili hajdučkim školama. Hajduci se prvi put počinju pominjati u XVI veku. Njih su sačinjavali pobunjeni delovi porobljenog stanovništva i ljudi s one strane turskog zakona koji su odlazili u šume i samoorganizovali se. Od propasti na Kosovu vodio se neprekidni gerilski rat hajduka koji su neprestano prepadali i napadali Turke dok bi se vraćali iz harača ili robljenja dece za janičare. Oni su narodu vraćali hranu, stoku i novac ili sprečavali tursko nasilje. No, bilo je i onih koji su radili više za lični interes pa su kao razbojnici prepadali ne samo trgovce i putnike već su činili nasilja i u sopstvenom narodu. Razna dokumenta pokazuju da su hajduci držali pod vlašću veliki deo Srbije, a da su Turci držali uglavnom gradove i tvrđave. Hajduci, često nisu samo prepadali na putevima i otvorenom već su znali i da povremeno organizuju napad na neko manje tursko uporište ili grad. Oni su, krajem XVIII veka organizovali velike narodne ustanke protiv Turaka.

Slične škole borenja i mačevanja su postojale tokom celog Srednjeg veka i u Zapadnoj Evropi ali njih su osnivali i u njima vežbali (kao što je to već ranije rečeno) vitezovi skitnice i predvodnici raznih razbojničkih družina. Broj ovih škola je rastao što se XV vek bližio XVI i u tom smislu bi se moglo reći da su one bile podjednako rasprostranjene i popularne u Srbiji koliko i širom cele Evrope.

Kada je reč o učenju mačevanja kod hajduka viteštvo je nestalo sa svojom veštinom a sa njim i zapadno viteško oružje. Do mačevalačkog oružja se dolazilo otimanjem od Turaka* pa su hajduci uglavnom imali jatagane, pale i sablje.

* Kad je Marko Miljanov, kasnije poznati hajduk, stasao za hajdučiju i krenuo da kupi oružje majka mu je rekla: »Ni otac ti ga nije kupovao, otmi ga od Turčina.« Da je najveći deo oružja u to doba bio trofejni tj. otet od Turaka vidi se i iz jedne narodne poslovice koja kaže: »Naše oružnice i naše konjušnice su u Turskoj«.

Najpoznatiji centri za proizvodnju jatagana su bili u Foči i na više mesta se spominje da su fočanski jatagani bili kvalitetniji od onih izrađivanih u Carigradu.

Jatagan

Jatagan je vrsta orijentalne sablje sa konveksno povijenim sečivom i ošticom na unutrašnjoj strani. Nema nakrsnicu a drška mu je često blago povijena na dole. Na kraju drške su formirane uši koje su razdvojene. Postoje „belosapci" i „crnosapci" u zavisnosti od toga koje je boje drška. U borbi se, za razliku od obične sablje kojom se posekotina nanosi guranjem, upotrebljava slično srp – vučenjem ka sebi. Neki Zapadni stručnjaci za oružnu muzeologiju jatagan svrstavaju u jednu vrstu dugog noža dok drugi u mačevalačko oružje koje vodi poreklo od grčkog mača »kopisa« ili »mahaire«. Za razliku od sablje znatno je pogodniji za bod i zbog toga se koristio najviše i prvenstveno u borbi na tlu. Pala je orijentalni dugi nož sa ravnom oštricom. Sečivo je imalo oštricu samo sa jedne strane. Balčak pale je imao imao uši kao jatagan, ali mnogo manje i diskretnije. Koristio se u borbi isto kao evropski kratki mačevi. Jatagan u kombinaciji sa palom ili sa drugim jataganom je bio veoma opasno oružje sa kojim se mogao zaustaviti čak i konjanik ukoliko se jedno oružje drži u jednoj ruci a drugo oružje u drugoj.

Tehnika borbe jataganom učena je i preuzimana najčešće, od strane mačevanju obučenih, odmetnutih Srba koji su kao plaćeni turski vojnici služili turskoj carevini. Kod hajduka je, međutim, u mačevanju najčešće bilo više improvizacije nego obrazovanja posebno zato što je tehniku mačevanja sabljom trebalo prilagoditi jataganu koji je bio najrasprotranjenije mačevalačko oružje. Učenje mačevanja u specijalno otvorenim novovekovnim školama pod rukovodstvom učitelja, a što je bilo dominantan metod širom Evrope toga vremena, bilo je zamenjeno vežbanjem na otvorenom prostoru ili u šumi uz potajno prenošenje veštine sa hajduka na hajduka ili sa oca na sina i po predanju, kao deo porodičnog vaspitanja u patrijahalnom društvu. Ove hajdučke škole borenja nisu bile slobodne, kao npr. one kod uskoka koji su mogli bezbedno vežbati u svojim naseobinama duž granica, već su bile skrivene, nikad bezbedne i stalno pod oprezom. Obično su hajdučke »škole« mačevanja najintenzivnije radile u vreme zime kada su hajduci odmarali a morali su vežbati kako bi u periodu proleća mogli biti sposobni za novu hajdučiju. One bi se formirale i radile u većim kućama bogatijih jataka.

Veština mačevanja u ovakvim »školama« nije mogla evoluirati i usavršavati se već jedino održavati se.

Paja Jovanović - "Čas mačevanja"

O slici »Čas mačevanja«

Ivanka Bešević: Život Paje Jovanovića

»U Vršcu, na ferijama, kada se vratio iz jedne od svojih »skitnji« planinom, dočekaše ga braća, uzvicima. »Došao Mita!« »Koji Mita?« »Pa čika Tošin Mita, vratio se iz Stare Srbije.« Čulo se da se borio, tamo, protiv Turaka, da mu je sva družina izginula a on jedva izvukao živu glavu i stigao sav pocepan ali sa oružjem, između ostaloga, sa grdnom jataganom. Paja poželi odmah da ga naslika, ali pre »nego što se ugladi«.

Otac obeća da će odmah da ga zovne i da kaže da se ne doteruje. I stvarno, sutra ujutru, eto ga Mita sa teškom kabanicom preko ramena. »Izgledao je kao divljak«, piše Paja Jovanović. Mita počeo da se »paradi za sliku«, ali ga spopadne dečurlija pa »Đura pipa i razgleda pušku a Šandor, đavolski, kao i obično, potegao jatagan i počeo opasno da maše njime po vazduhu.«

Steva skoči na Šandora ali on ubrzo utrapa handžar malom Ivi, pa pobeže. Dobročudni Mita priđe malom Ivi i digne mu ruku sa jataganom. »Vidiš, to se ovako radi« i počeo da ga uči mačevanje.

»Sačinjavali su tako lepu, skulpturalno savršenu grupu, da sam sav ushićen zgrabio paletu pa počeo živim potezima da fiksiram na platnu, to što sam pred sobom video. Divan je to prizor bio za slikara, pa čak i vajara.«

Kad je Paja završio skicu, iznemogao od napora i uzdržanog daha, bio je zadovoljan svojim delom ali ne i model. Mita se isprsi, jednom rukom dohvati pušku a drugom jatagan i zapovedi: »Hoću da me slikaš ovako!« Paja mu dade za pravo i zamoli oca - da ga ovako - fotografiše. Video je već novu sliku pred sobom. »Čas mačevanja« , koji je dovršio u Milerovom ateljeu u Beču, izvanredno dinamična i dramatična slika, virtuosnog crteža i prozračnih boja, postade jedno od njegovih najpopularnijih dela, bezbroj puta reprodukovano.

Slika »Čas mačevanja« bila je izložena 1884. godine u galeriji Frenč u Londonu a otkupio je princ od Velsa za 800 funti. »Umetnik ima 23 godine i već je tako rano naslikao jedno remek-delo na izložbi - Čas mačevanja. Slobodno mi možemo proreći da će postati najveći umetnik svoga vremena«, pisao je kritičar jednog londonskog lista.

Ni drugi londonski kritičari nisu bili štedljiviji u pohvalama. A publika se najviše zadržavala baš pred ovom slikom.

Hajduci su najviše voleli i upražnjavali individualnu borbu. To se najbolje vidi kad je Janko Katić za vreme I srpskog ustanka na propalim pregovorima oko predaje Beograda hajducima besan poslao poruku dahiji Kučuk Aliji koja je glasila: »Čujte i dahijski i carski Turci! Idite i kažite kurvi Kučuk Aliji: ujutru rano neka izađe na Dedino brdo ili Vračar, gde on voli, pa hat mu, hat mi, kubura mu, kubura mi, gardija mu, gardija mi, sablja mu, sablja mi. Čime on voli da ja i on mejdan podelimo, a sirotinja neka mirna bude.«

"Dvoboj", Paja Jovanović

Mačevalačka veština se, dakle, u hajdučkim školama usavršavala i menjala u skladu sa zahtevima terenske individualne borbe. U tom smislu je postojala značajna razlika između nje i uobičajene turske tehnike mačevanja. Dok su Turci koristili više tehniku vojnog mačevanja tj. tehniku borbe u masi i sablju kao glavno oružje, hajduci, koji nisu bili brojni i koji su izvodili pojedinačne prepade, svom načinu borbe, i to prvenstveno jataganima, su morali dati više individualan i duelan karakter. To se vidi iz toga što, kad bi se hajduk našao u situaciji gde treba da se bori sa više protivnika, ne bi ušao u borbu sa svima već bi nasrtao na jednog a zatim, posle duela, ako bi ga svladao, on bi bežao.

Iz tri razloga sablja nije bila nikad glavno hajdučko oružje već oružje harambaša i viđenijih hajduka. Prvi je što hajduci uglavnom nisu marili za konje već su se borili pešački i na prepad a sablja je prvenstveno konjičko oružje. Drugi je što su sablje bile skupe i do njih se teško dolazilo čak i otimanjem. Treći je u tome što su sablje svojim oblikom i dimenzijama bile teške za održavanje, nepogodne za nošenje, bežanje, trčanje, skrivanje i prikradanje a što su bili osnovni elementi hajdučke taktike borbe.

Svoje oružje su hajduci koristili jednostavno, snažno i u duhu varvarskih tehnika tj. uglavnom za kružni udar i sečenje uz dosta okretnosti i eskivaža pošto su sablje i jatagani bili laki a hajduci bez oklopa i sa lakom zaštitom. Protivnika bi napadali prvo iz daljine sakriveni i sa pogodnog i zaštićenog mesta vatrenim oružjem. Zatim bi prilazili i borili se jataganima i palama.

Hajduci naoružani jataganima - "Izdajica", Paja Jovanović

Da su hajduci bili veoma vešti u rukovanju ovim oružjem govori podatak da su se često prema svojim protivnicima ponašali izazivački, podcjenjivački i prezrivo. Takođe u prilog ove tvrdnje ide i podatak da su izvodili i plesove sa mačevima slične grčkim pirihamama što predpostavlja dosta umešnosti u rukovanju oružjem.

Ples sa dva jatagana - "Hazarska igra", Paja Jovanović

Plesovi sa mačevalačkim oružjem su bili veoma popularni i izvodili su se gotovo sve do II svetskog rata a u njima je učestvovao i okolni seoski narod, pa čak i žene.

"Kolo" - devojke igraju sa sabljom, 1900 godina

Isto tako razna sačuvana narodna veselja, godišnji sabori kod crkava i manastira, narodne svetkovine i »Hajdučke večeri«, kao npr. one u Mačvi ukazuju na to da su hajduci bili skloni i raznim vrstama viteških nadmetanja. U tom smislu su se verovatno nadmetali i u mačevalačkoj veštini koristeći pri tome oružje u koricama, jatagane i sablje obmotanih sečiva kožom ili tkaninom ili prosto štapove.

U hajdučiju se išlo veoma dugo, čak i posle II srpskog ustanka i to bez nevolje, radi pljačke ili osвете kada je ona postala veoma rasprostranjeno razbojništvo. Srbija je hajdučiji pružala velike pogodnosti. Šumoviti planinski krajevi nudili su sigurna utočišta odmetnicima. Stanovništvo je jatakovanjem, koje je imalo dugu tradiciju, revnosno skrivalo hajduke zbog podele plena.

Nijedna hajdučka škola borenja (pa ni mačevanja) za vreme turske vladavine Beogradom, u Beogradu, nije postojala. Hajduci su, međutim, često boravili i delovali u okolini Beograda. Hajdučke škole mačevanja i hajdučko umeće borbe će ući u Beograd i u najvećoj meri doći do izraza, u vreme srpske revolucije 1806. godine.

Međutim, Srbi nisu do I srpskog ustanka svoju mačevalačku veštinu organizovali samo hajdučki (mada je to bila dominantna forma). Već je ranije rečeno da su Srbi činili i regularne vojne jedinice - »frajkore« u kojima su dobijali austrijsku mačevalačku obuku.

Frajkori

Takođe, u periodu raspada Osmanlijskog carstva tj. vladavine dahija, kabadahija i sultanovih odmetnika 1796/97. godine osniva se »srpska nahijska vojska«. To je bila srpska vojna organizacija na nivou nahije koja je imala podršku od Sultana i borila se protiv turskih hajduka koji su harali Srbijom. Turska vlast je naoružavala ovu malobrojnu i slabo obučenu narodnu »vojsku« jataganima, puškama i pištoljima. Osim toga, ovim Srbima je povremeno davana i turska vojna obuka i dozvoljavano im je da slobodno vežbaju mačevanje i pucanje kako bi bili dovoljno vešti da održavaju red i sačuvaju zaduženo oružje. Način vežbe i tehnike mačevanja koje su upražnjavali Srbi iz nahijske vojske bili su gotovo isti kao i hajdučki (pošto su se protiv haduka i borili) samo legalizovan i slobodan.

Paja Jovanović – Igračica sabljom

I srpski ustanak i mačevanje u Beogradu

Nakon povlačenja Austrije u Zemun i povratka Turaka u Beograd u ovom gradu će sledećih 10 godina harati anarhija. To je bilo doba opšte nesigurnosti. Beograd postaje stecište svih vrsta kriminalaca. Otpočinju krvavi obračuni u samom gradu između janičarskih klanova međusobno i janičara i zvanične turske vlasti oko uprave. Smenjuju se prevrati i pobune. Janičari i krdžalije (turski hajduci) više puta osvajaju Beograd i više puta bivaju proterani iz njega. Grad se nebrojeno puta iznutra pustoši, pali, pljačka i minira u uličnim borbama u kojima su često korišteni i topovi, a stanovnici beže i vraćaju se. Gradom hara glad i kuga a trgovina robom je bila zamenjena trgovinom robljem. Po kafanama i krčmama su se okupljali najviše janičari i lađari koji bi zatim naoružani noću tumarali gradom. Beograd, »zbog mnogobrojnih bludilišta i kuća nasilja postao je pravo stecište nereda i stanište zuluma i pokvarenosti«. (Užički šejh). Husni Jusuf, Beograđanin koji je i sam često ulazio u gradske okršaje u pismu 1789. godine piše: »Beogradski serhat odvajkada je čas pobunjen čas miran, jer se u njemu nijedan poredak ne drži ni tri meseca«, a u jednom turskom dokumentu iz 1789. godine piše doslovce: »Bog zna da su Beograđani dosadili carevini kroz pedeset i četiri godine..«

U toj anarhiji su svi ratovali protiv svih do istrebljenja a Porta je namerno prepuštala Beograđanima da sami sebi budu i sudije i krvnici. Ovako se nijedan odmetnik nije mogao dohvatiti potpune i trajne vlasti. Kao uzori su svuda bili opevani odmetnici i razbojnici. Svako je postavljao svoje poreze, globe, namete, posedovao lične kazamate i prisiljavao raju po volji na robovanje i kulučenje. Svakodnevno su po ulicama izbijale tuče, svađe, sevanje noževa i sabalja i povremena puškaranja koja su se često pretvarala u ulične borbe i prave bitke. Beograd je u vreme borbe turskih klanova oko vlasti doživeo više požara i većih rušenja. Turci i razbojnici su gotovo svakodnevno noću izlazili iz Beograda da bi upadali u austrijski Zemun i otimali ili silovali žene i decu, ubijali carinike, kasapili iz zadovoljstva, pljačkali i palili a često i prenosili kugu koja je harala Beogradom.

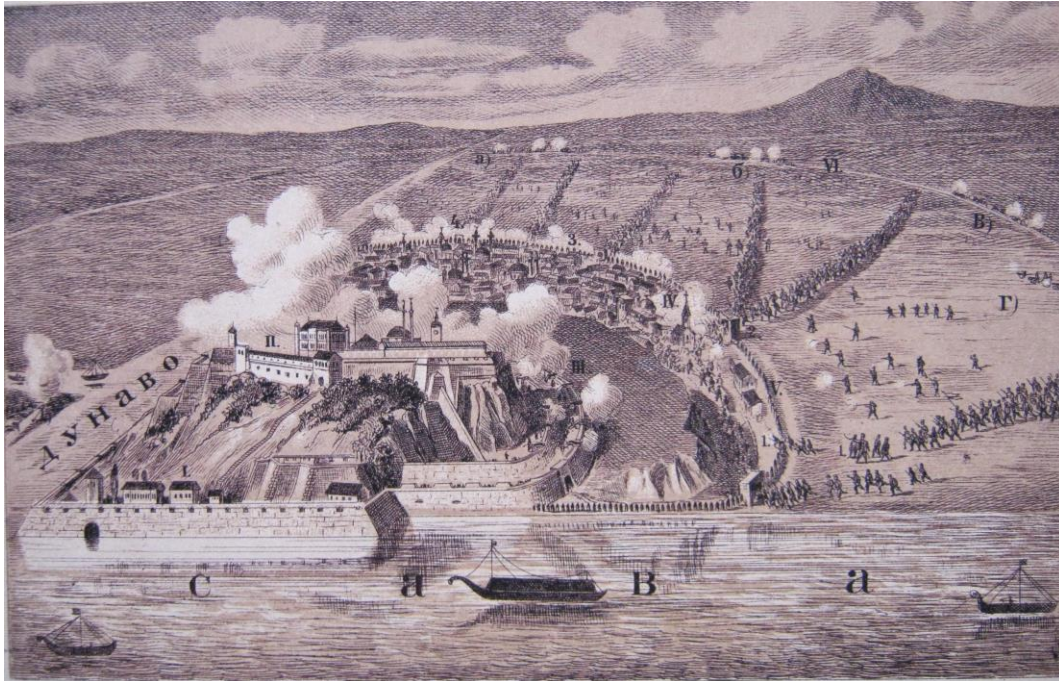
Ovo sve je dovodilo do velike zategnutosti odnosa između Austrije i zvanične turske vlasti koja nije imala načina da zauzda anarhiju u Beogradu. Turci iz Beograda su se snabdevali hranom i drugim potrebštinama ne kupovinom nego haranjem i pljačkanjem okoline. Trgovački i zanatlijski poslovi su skoro sasvim zamrli ili nestali. U to vreme na zidine Beograda nisu ni postavljane straže, na ulicama nije bilo nikog da zavodi reda a kapije grada preko noći često nisu bile ni zatvarane.

Kap koja je prelila čašu je bio 1804. izvršen pokolj srpskih knezova i viđenijih ljudi. Tu je i ležao povod srpskoj revoluciji 1804. Karađorđe blokira i opseda Beograd. Odsečeni grad gladije, a za vreme strašne zime koja je tada bila nema ogreva pa se skidaju krovovi sa kuća. Bilo je više turskih pokušaja da se opsada probije ali bezuspešno. Stanovništvo Beograda, a posebno srpsko trpi strašan teror. Posle pregovora carska turska vojska biva puštena u Beograd da zavede red među podivljalim turskim dahijama. No, carski Turci i pored ubistva 4 čuvene ozloglašene turske dahije zbog kojih je i počeo ustanak, ne uspevaju da održe red i Beogradom počinju da vladaju krdžalije – turski hajduci. Oni vrše sva moguća nasilja. Otimaju, pale, siluju, ubijaju...

Karađorđe 1806. godine sa 24 topa napada Beograd i odnosi niz pobeda nad Turcima širom Srbije. Srbi na prepad provaljuju kroz kapije donjeg grada Beograda i topovima opsedaju gornji grad. Beograd je toliko rušen i paljen da su Turci tražili od austrijskih vojnih vlasti posredovanje oko mira sa Srbima.

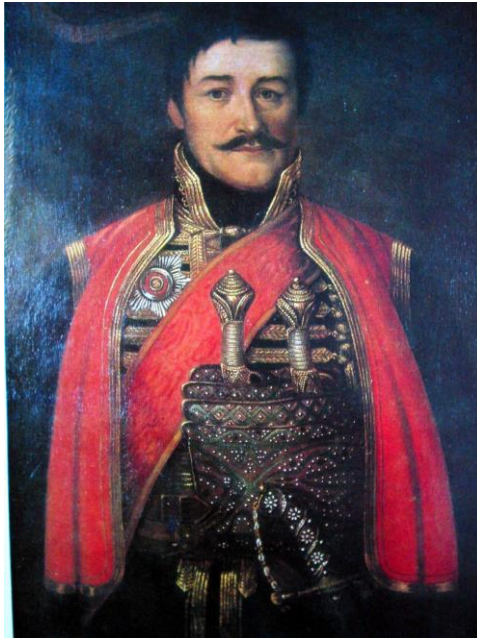
Tako je krajem 1806. godine Beograd osvojen od strane Srba koji su ušli i u gornji grad.

Posle tri godine terora krdžalije su pobile a Srbi su ubrzo sasvim preuzeli kontrolu nad Beogradom. U grad su ušli i hajdoci koji zavode pljačku, otimačinu i progon kako Turaka tako i Srba trgovaca i zanatlija. Uzimali su sve što im je pod ruku došlo. Beograd je tada bio razrušena zaostala turska kasaba u kojoj se nove i jadne kuće teško i sporo podižu a porušenih i poluporušenih je bilo na sve strane.

Karađorđe napada Beograd, gravira s početka XIX veka

U Beograd sa prvom srpskom vlašću se naseljava i nov svet. On je po narodnosti i poreklu veoma raznolik. Dolaze doseljenici iz svih krajeva: unutrašnjosti Srbije, iz zemalja pod austrijskom vlašću kao i iz zapadne Evrope. Bilo je puno trgovaca i zanatlija iz Ugarske. Vrlo mnogo je bilo školovanih ljudi i oficira koji su prilazili narodnoj vojsci. U to vreme svi austrijski oficiri su morali završiti školu mačevanja da bi stekli oficirski čin. Bilo je puno graničara iz Vojne krajine – dobro obučeni (austrijskih) vojnika. S njima dolaze i vojnici prebezi iz redovne austrijske vojske. U Beograd dolazi i sve više srpskih intelektualaca iz Beča i drugih gradova Evrope. Beograd postaje i stecište mnogih razbojnika i hajduka koji su tu našli sklonište od austrijskih i turskih potera. Beograd je činila dakle veoma šarolika i protivurečna zajednica. Tu se moglo videti kako pored jednog filozofa kao što je Dositej Obradović živi divlji i neobrazovani hajduk, kako pored uspešnih i viđenih trgovaca žive opasni razbojnici, pored visokih državnih predstavnika nove vlasti žive pustolovi i špijuni raznih zemalja. Pojavljuju se prvi činovnici i pisari. Srbi će suvereno vladati Beogradom do 1813. godine i u tom periodu će načiniti beogradsku varoš u srpskom duhu i sa narodnim institucijama vlasti.

Karađorđe

Civilno mačevanje u I srpskom ustanku

Kad je reč o civilnom **mačevanju** pravih uslova za razvoj građanskih škola mačevanja u jednom takvom revolucionarnom centru nije bilo. Ne samo zato što se sve neprestano nalazilo pod senkama ratne neizvesnosti već i zato što je intelektualni, ekonomski i kulturni život Srba u Beogradu tog doba u modernom evropskom duhu bio tek u začetku. Dovoljno je pomenuti da je gotovo svo stanovništvo bilo nepismeno (na 1000 ljudi u Srbiji 1 je bio pismen) a da u samom Beogradu tada nije bilo ni škola ni biblioteka, ni knjiga ni knjižara a čak se nije mogla naći ni hartija za pisanje pa su ljudi pisali na daščici prevučenoj voskom ili bušeci listove zove.

U opštem ogorčenju protiv Turske uprave sve više se okupljaju čete naoružanih seljaka koje predvode i organizuju bogatiji, viđeniji ljudi, frajkori i hajduci. Većina ustanika je bila naoružana hajdučki tj. sa jataganom i jednim do dva pištolja dok je nekolicina imala i puške. U početku je to bila potpuno narodna vojska bez uniformi, sa oružjem kako je ko doneo od kuće, bez vojne obuke i strojevih radnji.

Hajdučke vođe i frajkori nisu bili bez vojničkog iskustva pošto je većina njih bila vojnički obučena i učestvovala je u ratu Turske i Austrije 1788-1791. Oni su posedovali osnovna znanja iz veštine borbe kako hladnim tako i vatrenim oružjem. Tehnika mačevanja koju su frajkori i Srbi prebegli austrijski vojnici koristili je pretežno bila nemačko-austrijska. Međutim, i deo naroda je imao nešto borbenog iskustva koje je poticalo od organizovanja nahijskih vojski.

Od najboljih predstavnika narodne vojske je 1804. godine Karađorđe organizovao prvu srpsku regularnu necivilnu naoružanu formaciju. Reč je o Milicijskoj (Narodnoj) konjici koja je bila podvrgnuta vojnoj obuci (»egzerciru«) i posedovala je sve elemente vojničkog ustrojstva. Milicijska konjica koja je bila, očito organizovana da bi održavala red u ustaničkoj vojsci (slično vojnoj policiji u današnjem smislu) bila je naoružana najvećim delom jataganima i kopljima a tek ređe sabljama.

Ove »vojnike« (pandure) su obučavali - »vešti koji su egzercir znali još od prve vojne – Frajkora«, starešine Mustafa-pašine »narodne« vojske, kao i Srbi oficiri koji su iz Austrije prešli u Srbiju kako bi se borili protiv Turaka.

U tom smislu ranije učešće Srba uz organizovanu austrijsku vojsku, u ratu protiv Turske, u kome su mnogi dobili čak frajkoreske činove (Karađorđe-stražmešter, Sima Marković i Miloje Todorović – kaplari) imalo je ogromnog značaja u kasnijem periodu.

Vojne vežbe i »egzercir« je izvodila i ustanička vojska u zimu 1804. godine, i to pod Beogradom za vreme njegove opsade.*

* Sredinom avgusta 1806. godine za vreme opsade Beograda dolazilo je i do manjih sukoba između Srba i Turaka. Među Srbima koji su opsedali Beograd učestvovao je i Hajduk Veljko Petrović, još uvek mlad i nepoznat u srpskoj vojsci. Tada se i desio jedan događaj koji će prvi put pronaći ime ovog junaka širom Srbije. Naime, Veljko je čuo da neki Turčin stalno začikava (reč turskog porekla od glagola "čikmak" koji znači - "izađi", "dođi" i označava izazivanje nekog na borbu) i izaziva Srbe na megdan. Iz tog razloga se Veljko obratio Karađorđu i zamoli ga da mu da konja i sablju kako bi na megdan sa Turčinom izašao. Karađorđe prihvati ovu molbu. Megdan je započeo jednometnim pištoljima a zatim se nastavio sabljama. U jednom naletu Turčina Veljko je veštom eskivažom izbegao udarac na šta se ovaj uplašio i krenuo u beg. Veljko je okrenuo konja, sustigao Turčina i odsekao mu glavu! Kad je Karađorđu, koji je posmatrao ovak dvoboj, Veljko doneo odsečenu glavu, ovaj ga zagrlj, poljubi i imenova za buljubašu.

Hajduk Veljko, Anastas Jovanović, litografija iz 1851.

Međutim, najraširenija tehnika mačevanja koja se upražnjavala u vreme Karađorđeve opsade i osvajanja Beograda je, ipak, bila **hajdučka**. Svaki ustanik bi birao pogodan zaklon odakle je vrebao protivnika i iznenadno ga napadao. Borba se obično odvijala iz neposredne blizine i to češće jataganom, nožem i pištoljem no puškom. Srbi su, naime, i pored veoma vešte i vojnički organizovane opsade napad i **ulazak u Beograd otpočeli sa prepadom, uz skrivanje i prevaru tj. na tipično hajdučki način!**

Rešeno je da napad na Beograd počne u noći, tišini i hladnim oružjem. Konda buljubaša i Uzun-Mirko su se u noći 11 na 12 decembar 1806. godine sa svojih 5 drugova prišunjali gradskim opkopima kod Sava-kapije. Konda se uzverao a onda pomogao i ostalima da se popnu. Kad su se spustili u grad došli su do jake straže na kapiji i oslovili je na dobrom turskom jeziku.

Kada ih je straža pustila da priđu jedan skriveni deo grupe je napao stražare jataganima i noževima a drugi deo grupe je obio brave i otvorio kapiju grada. U toj krvavoj borbi prsa u prsa skoro su svi izginuli na obe strane ali su srpski ustanici uspeali da uđu u taj deo Beograda odakle su i krenule prave ulične borbe.*

*** Hajduci će tada u Beogradu na mnogim mestima ubijati, otimati, činiti sva nasilja i paliti sve od reda i svima bez razlike. Srbi, naime, od dolaska Turaka u Beograd ovaj grad ne osećaju kao svoj već ga mrze kao leglo zuluma a on je u njihovim očima bio simbol svekolikog zla koje je oduvek odatle dolazilo.**

Srbi su se, dakle, u svoj Beograd po prvi put posle Despota Stefana Lazarevića, vratili, barem kada je reč o mačevanju, prvenstveno sa hajdučkim tehnikama i hajdučkom školom.

Uzun Mirko

U to vreme razmaha vatenog oružja u Evropi hladno oružje postaje pomoćno – sporedno pa takav status dobija i mač tj. sablja. Tada su sablje smatrane osnovnim atributom svake konjice. Međutim, s obzirom da u Srbiji u tom trenutku nisu postojali uslovi za razvijeno konjarstvo, konjici nije pridavan značaj kakav je ona u to vreme imala u Evropi. U skladu sa tim i sabljama nije pridavan značaj, pa ni mačevanju sabljama kao što je to bilo u drugim zemljama Evrope.

Oružje koje se najviše koristilo i nabavljalo je bilo vatreno i od hladnog - jatagan. Iz tog razloga narodna »vojska« je uglavnom bila naoružana jataganima. Tako se u Srbiji tog doba gotovo ravnopravno upotrebljava i vatreno i hladno oružje a često i više hladno no vatreno a među hladnim najviše jatagan.

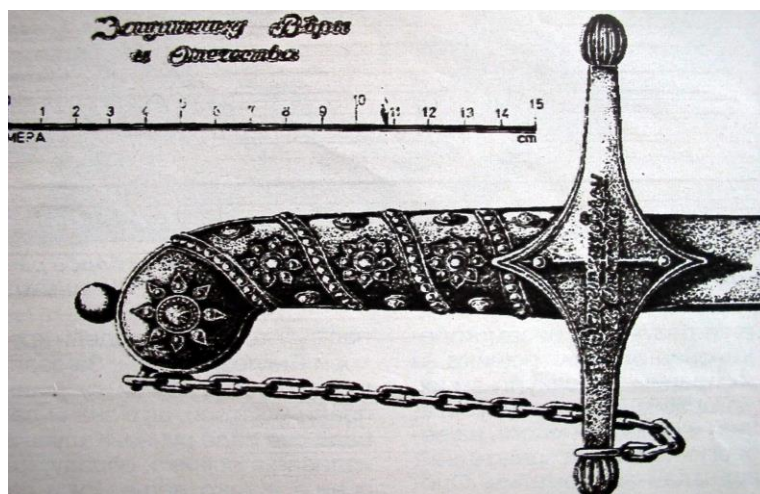
U Srbiji za vreme I ustanka nije postojala nikakva industrija hladnog oružja a zanatstvo vezano za ovu oblast je bilo gotovo bez ikakve tradicije. S druge strane sablje su se veoma teško nabavljale i bilo ih je malo. One koje su dobavljane u nešto »većim« količinama kao pomoć iz Rusije bile očajno lošeg kvaliteta i veoma raznovrsne i u tom smislu gotovo neupotrebljive. Tako se u Beogradu tog doba gotovo ravnopravno upotrebljava i vatreno i hladno oružje a često i više hladno no vatreno a među hladnim najviše jatagan.

Ovo se vidi i iz opreme Milicijske (Narodne) konjice u periodu 1804-1813. godine koja je bila naoružana najvećim delom jataganima i kopljima a tek ređe sabljama.

Prvu vojnu posadu Beograda za vreme I srpskog ustanka najvećim delom čine bećari (najamnici Srbi koji su došli iz drugih zemalja da bi ratovali za novac. Tu je bilo i puno krdžalija hrišćana) koji će postati jezgro nove redovne srpske vojske. Oni će biti podvrgnuti redovnoj obuci i vežbama. Prva škola po kojoj su Srbi učili da rukuju oružjem: vatrenim i hladnim mačevalačkim je bila austrijska. No, očito ovakvih veštih ljudi u vojnoj obuci i mačevanju nije bilo dovoljno. Zato je krajem iste godine Karađorđe uputio jednu delegaciju u Rusiju s molbom da se u Srbiju pošalju ruski oficiri koji će »vežbati srpsku vojsku«. Tada će u Beogradsku nahiju doći ruski poručnik, kasnije kapetan, Novokršteni koji će aktivno izvoditi obuku vojnika koji su učestvovali u borbama za Beograd.

Jedno vreme je, dakle, Srbija u pogledu mačevalačke obuke bila podeljena na dva područja: u istočnoj Srbiji, zbog blizine ruske vojske, zajedničkog ratovanja i većeg broja ruskih oficira među Srbima, ruski uticaj je bio naročito jak, dok je u zapadnoj Srbiji, zbog većeg broja instruktora iz Austrije i blizine njenih granica, austrijski uticaj je bio znatno jači.

Međutim, kada je 1807. godine u Srbiju došao i general Isajev on je pored oružja doneo i ruska vojna pravila i priručnike. Od tada će se u Beogradu »egzercirati po ruski«. I disciplina i uređenje, i stroj i vežbe oružjem, pa i komande – sve je u to vreme bilo Rusko, pa i mačevanje. Srbi, građani Beograda, po prvi put javno u svom gradu nose oružje.

Karađorđeva »Dijamantska sablja«

Te iste godine, 1807, u maju mesecu, ruski imperator Aleksandar Prvi šalje na poklon Karađorđu legendarnu »Dijamantsku sablju«. U povelji sablje je bilo napisano: »Primite i opašite ovaj mač sa natpisom "Zaštitniku vere i otadžbine" , kojim vas milostivo daruje imperator Aleksandar Prvi. Neka ovo oružje svima bude dokaz vašeg dostojanstva i zasluga, do prilike kada će ruski car svoju zahvalnost izraziti javnim priznanjima«. Sablja je bila ukrašena zlatom i briljantima a vredela je po austrijskoj proceni oko 4500 dukata u vreme kada se kuća u centru Beograda mogla kupiti za 220 dukata. Karađorđe se nije nikada odvajao od sablje i ona mu nije dirana čak ni od strane austrijskih vlasti koje su mu nakon sloma I ustanka privremeno zaplenile ceo prtljag u Zemunu. Uzeće je njegov kum Nikola Novaković nakon što ga je udarcima sekire ubio na spavanju.

Tada je ona predata Milošu Obrenoviću, pa Mihailu Obrenoviću a trag joj se gubi nakon atentata u Košutnjaku. Vrednost sablje je, međutim, stalno rasla tako da je ona 1868. godine bila procenjena na 45.000 dukata kada je kuća sa placem u Knez Mihailovoj vredela oko 1000 dukata.

kapetan Ilija Novokrešeni, 1808-1809. Rekonstrukcija po Pavlu Vasiću

Karađorđe je i decembra 1808. godine uputio naredbu svim nahijskim starešinama o osnivanju pešadijskih jedinica koje će početi **egzercir** (obuku i vežbanje). Ove vežbe (među kojima je moralo biti obavezno i mačevanje) su morali pre konjičke obuke da prođu konjanici kao obuku iz »pjehotnog« egzercira. Hajduci od individualaca postaju, dakle, sve više grupno vojnički organizovani i obučavani.

Pripadnik regularne vojske ustaničke Srbije. Rekonstrukcija po Pavlu Vasiću

Početak 1809. godine je, međutim, mačevanje zavedeno i za civile – građane Beograda a u okviru »egzercira« - obaveznog vojnog vežbanja. Život građanstva Beograda se militarizuje. Svi stanovnici su bili dužni da nose uniforme i redovno dolaze na vojne vežbe. Međutim, ne treba zaboraviti da je veći deo naoružanog naroda posedovao oružje koje nije bilo pogodno ni za austrijsku ni za rusku tehniku mačevanja koje su se mogle efikasno primenjivati samo kada je reč o palošu, šaški i sablji. U tom smislu su verovatnije češće bile organizovane vežbe u mačevanju jataganima koje su vodili veštiji hajduci. Sasvim je moguće da je u ovim prvim javnim i organizovanim školama mačevanja u Beogradu, u kojima se narod obučavao i u tehnici borbe jataganom i palom, formirana i neka nova, hibridna, tehnika mačevanja od strane oficira koji su trebali u obuci da spoje veštinu austrijskog i ruskog mačevanja sa osobinama oružja orijentalnog tipa.

Vežbe su bile izvođene u gornjem gradu Kalemegdana a ljudi su i silom odvođeni na njih. Od ovih vežbi će kasnije biti oslobođeni trgovci i zanatlije, ali će one i za njih biti opet uvedene 1811. godine. Beograđani tog doba su navodno provodili više vremena na vežbalištima, granicama i vojnim logorima no u svojim radionicama i trgovinama. Prvi zapovednici u organizovanju ovih egzercirnih vežbi (pa dakle i prvi učitelji mačevanja) su bili Mladen Milovanović i Miloje Petrović, kapetan Radić Petrović i knez Sima Marković. Mladen Milovanović je za vreme Kočine Krajine bio u frajkorima.

Mladen Milovanović

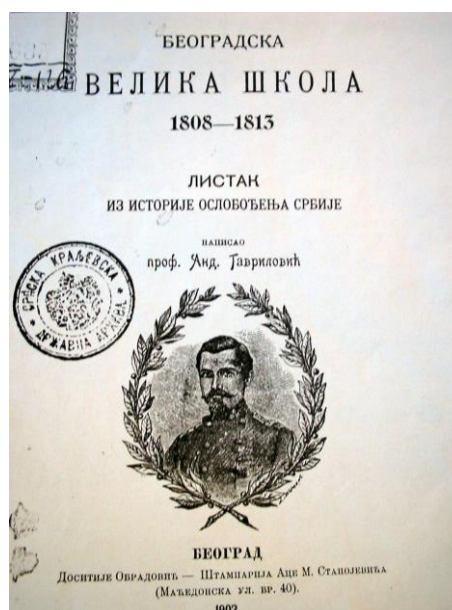
Knez Sima Marković

U Beogradu su boravili od februara 1811. do leta 1812. godine i ruski vojnici. Bio je to Nojšlodski pešadijski puk pod komandom pukovnika Aleksandra Feodoroviča Bale. Bilo ih je oko 1000. Provodili su kasarnski život i imali su svoje vežbe. Nije poznato, mada je i sasvim moguće, da li su pomagali Srbima u boračkoj obuci i vežbama. Moguće je da su Srbi i sami nešto preuzimali od ruske škole tehnika i metoda mačevanja »kibicujući« njihovu obuku.

U Beogradu u vreme I srpskog ustanka su postojale, dakle, jedino organizovane **vojne** škole mačevanja. Međutim, u to vreme se pojavljuje i, po prvi put, državno organizovana nastava u mačevanju u jednoj građanskoj školi. Reč je o Velikoj školi. Ova vrsti gimnazije za šire opšte obrazovanje je bila ustrojena po uzoru na zapadne akademije u kojima se pitomac obrazovao za razne funkcije u državnoj službi. U njima se velika pažnja posvećivala, ne samo iz vojnih potreba, već i iz staleških prema kojima je više činovništvo trebalo da poseduje viteške odlike.

Iz tog razloga se u njoj 1808. godine, na predlog predmeta programa nastave od strane **Dositeja Obradovića**, prvog srpskog racionaliste, prosvetljenog evropskog putnika i kulturnog zapadnjaka, uči i mačevanje (fehtovanje) kao građanski predmet. Mačevanje sabljama su učila sva tri razreda škole a uz egzercir sa puškama.

Prvi predavač mačevanja je bio jedan »oficer i dva praporščika ruskog Nišlijskog polka, dokle je ovaj u Srbiji nalazio se« - **kapetan Beogradskih konjanika Petar Đurković**. O nastavniku mačevanja se zna i to da su ga Lazar Mutap i Miloš Obrenović, po Karađorđevom naređenju, 1813. godine doveli u Beograd na lečenje zadobijenih rana u borbi. Đurković je svakako bio iskusan borac sabljom jer je do ustanka služio u austrijskom husarskom puku Ernst Blankenstein No.7. U Velikoj školi se, dakle, najverovatnije učilo mačevanje po austrijskoj metodi. Mačevanje koje se vežbalo u građanskoj Velikoj školi je bilo mačevanje sabljom i nije bilo sportskog već borbenog tipa. Ovo se vidi iz dokumenata koji kazuju da je mačevanje u Velikoj školi aktivno pomagala vojska sabljama za »borenje« koje su dobijene od **»Praviteljstvujušćeg Sovijeta i vojnih arsenala varoši na doživotno korištenje«**. U tom smislu mačevanje je bila prva **borbena** veština koja se kao redovni nastavni predmet učila u jednoj državnoj, građanskoj školi u Beogradu u oslobođenoj Srbiji 19. veka.

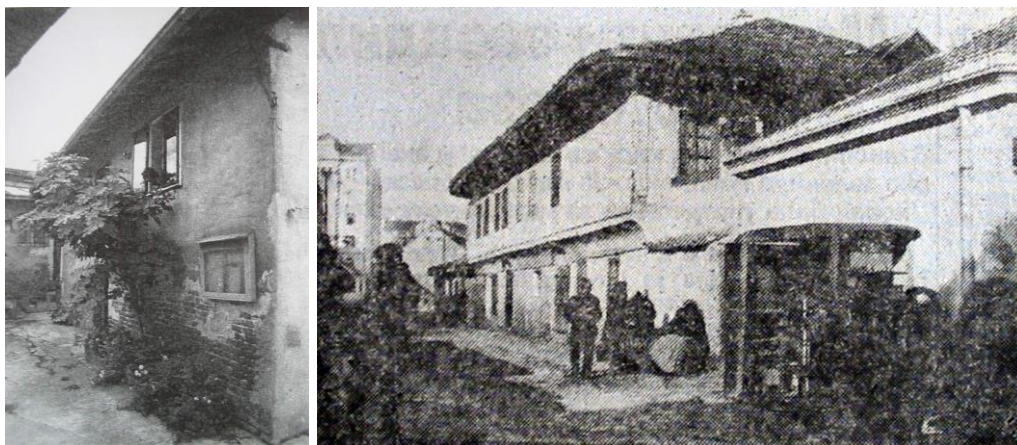

Dositej Obradović; knjiga o Velikoj školi u kojoj se govori o mačevanju kao jednom od redovnih predmeta.

Velika škola je bila smeštena prvo (1.9.1808. godine) u Gospodar Jevremovoj 22 u jednoj dvorišnoj kući u kojoj će se kasnije roditi budući kralj Petar I Karađorđević (1841. godine).

Može se, međutim, slobodno reći da sa Velikom školom u Beogradu nije još uvek bio udaren temelj građanskog mačevanja u Beogradu. Srbija tog doba je bila jedan veliki vojni logor i mačevanje u ovoj školi se nije toliko učilo iz civilnih već »otadžbinskih« i vojnih razloga pošto se očekivalo da prvi obrazovani Srbi budu sposobni i za kasniju eventualnu oficirsku službu. S druge strane mačevanje se vežbalo sabljama koje ne spadaju u građansko mačevalačko oružje. To je, dakle, bila pre neka vrsta poluvojne škole mačevanja.

Ova škola će raditi sve do 1813. godine sa malim prekidom 1809. godine. Pojava mačevanja u Beogradu u Velikoj Školi se objašnjava ne samo činjenicom da je Beograd postao u to vreme jedan velik garnizon već i činjenicom da je mačevanje tada bilo veoma popularno širom Evrope, a što je video i znao Dositej kao najveći srpski putnik tog vremena.

Prva zgrada Velike Škole; Druga zgrada Velike škole nekad; Druga zgrada Velike škole, danas Dositejev i Vukov muzej

Turska vojska, međutim, prodire u Srbiju i 5. oktobra 1813. godine dolazi u Beograd koga su napustili svi ustanici i gotovo svi građani. Turska konjica, ušavši u pust grad, je odmah poklala ono malo stanovnika koji su ostali i seljana i trgovaca koji nisu stigli da pobjegnu preko Dunava u Zemun čekajući čamce. Počinje doba poslednje turske vladavine Beogradom. Beograd postaje balkanski centar za trgovinu robljem i pun je otetih i okovanih muškaraca, žena i dece iz cele Srbije koji se preprodaju i transportuju širom carevine. Samo 17. oktobra iste godine je bilo na prodaju dovedeno 1800 žena i dece. Gradom vlada teror, otimačina i nameti. Narod iz okoline pustog Beograda se silom dovodi na kuluk. Godinu dana kasnije, 1814. godine počinje da hara strašna epidemija kuge zbog koje je Beograd sasvim opusteo. Kazamati Kalemegdana su bili puni a svuda su se mogli videti ljudi nabijeni na kočeve i odsečene glave na plotovima koje su »gavrani kljuvali«. Na Terazije su bacani leševi »koje su kidali i jeli gladni poludivlji psi«.

Mačevanje u Beogradu od II srpskog ustanka do kraja XIX veka

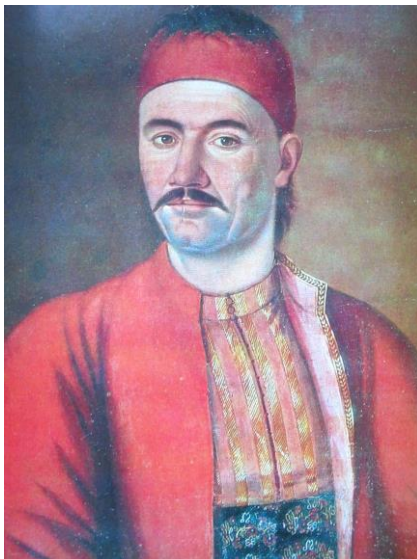
Takovski ustanak

Turski teror izaziva u proleće 1815. godine II srpski ustanak. Srbi se delimično vraćaju u Beograd vešt看im diplomatskim kompromisima i pregovorima kneza Miloša. Grad i vlast u njemu bivaju podeljeni između turske i srpske strane. Srbi prvi put u Beogradu nose javno na ulicama oružje: sablje, jatagane, pištolje i puške a na očigled turske, carske vojske. Podelilo se i sudstvo. Svaka od strana je vodila svoj život. Turci orijentalni a Srbi u težnji da se od orijentalnog odvoje. Bilo je čestih gradskih sukoba.

Na putu iz Beograda (detalj gravire). Od oružja koje se početkom 19. veka slobodno moglo nositi u Beogradu najčešće su korišteni jatagan, pala i kubura. Čovek sa kapuljačom naoružan jataganom i kuburom je "Stari Rac" (tako su zvali Srbe iz Ugarske u 18. veku)

Dalji diplomatsko-politički potezi doveli su do toga da Turci priznaju nacionalnu samoupravu tj. Srbija dobije status kneževine u kojoj Beograd postaje centar. U srpski deo Beograda ulazi i srpska vojska (kneževa garda). Gradom počinje da patrolira i srpska policija. U Beogradu se podiže niz značajnih državnih građevina: sud, ckve, kasarne, dvorovi, magacini, vojna bolnica itd. Austrija, Britanija, Francuska i Rusija otvaraju svoje konzulate. Beograd polazi putem evropeizacije. Veći deo stanovnika Beograda čine zanatlije. Trgovci su bili drugi po broju.

Knez Miloš Obrenović

Kada je reč o **mačevanju** u Beogradu neposredno za vreme i posle II srpskog ustanka treba reći da Beograd postaje centar srpske garnizonske vojske. Sabalja i dalje ima jako malo i njih nosi najuži krug službenika oko kneza Miloša. Prvu sablju u Srbiji opasao je knez Miloš, a posle njega njegova braća Jevrem i Jovan. Od ostalih starešina prvu sablju je dobio Toma Vučić Perišić. Njemu je »sablju s damaskim sečivom« pripasao lično knez Miloš 1825. godine »pred svojim konakom i pred Gružanima«. Ali, sablje počinju dobijati i oficiri i to kao znak unapređenja u čin. Oni su se i obučavali u mačevanju sabljama. Komandni kadar srpske vojske pri njenom osnivanju u doba II ustanka bio je poreklom iz Austrije, a potom je bio popunjen oficirima školovanim u Rusiji.

Osnivanjem srpske regularne vojske 1825. godine knez Miloš je zaveo i egzercir u njoj. Prvih godina je obuka izvođena po uzoru na austrijsku vojsku, što je razumljivo obzirom da su prvi egzercir-majstori došli iz austrijske vojske. Najpoznatiji oficiri koji su se kao »egzercir-majstori« istakli pri obuci vojnika su bili Damnjan Glumac, Mihailo Pavlov, Ilija Momirović, Konstantin Hranisavljević, Ivan Danilović i Stefan Hrkalović. U početku je vojna obuka izvođena samo popodne, jer su »soldati« pre podne »učili čitati i pisati«. Iz dokumenata od 1826. godine se vidi da je **egzercir-majstoru** Damjanu Glumcu bilo potrebno dva do tri meseca obuke da od najsposobnijih sreskih kapetana načini oficire (pa i mačevaocel!).

S jeseni 1833. godine je otišlo 30 vojnih pitomaca u Rusiju kako bi se »učili vojničkoj veštini. Oni su tamo učili i da mačuju. I 1836. godine su iz Rusije došli pitomci ruskih vojnih škola i sa sobom su doneli tehniku ruske škole mačevanja. Dakle, u periodu tridesetih godina XIX veka srpskoj vojsci se uz austrijsku sve više koristila i ruska škola mačevanja.

U Topčideru je 1833. godine bio smešten knjaževsko-gardijski konjički eskadron. On je bio kompletno naoružan sabljama za slučaj konjičke bitke i jataganima za slučaj pešačke borbe. U Beogradu je bila smeštena i pešačka garda kao deo regularne vojske Kneževine Srbije.

Topčider, konak Kneza Miloša 1857

Za kneza Miloša i mačevanje je vezan i jedan događaj od značaja za vojno školstvo u Srbiji. Naime, u nastavnom planu požarevačke »Knjaževske vojne akademije« koju je osnovao knez Miloš 15. decembra 1837. godine bilo je predviđeno da se predaje u prvoj godini: hrišćanska nauka, sveopšta istorija, matematika, geografija, francuski jezik, nemački jezik, pisanje, crtanje, igranje, **borenje ili fehtovanje (mačevanje)**, i egzercir. Međutim, nisu svi predmeti bili predavani. Uslovi za rad akademije su bili veoma loši. Ne samo da je smeštaj bio očajan već i za mnoge predmete nije bilo učitelja. Tako nije bilo predavano ni borenje pošto nije bilo materijala (opreme) za borenje. Čak se odmah nije počelo ni sa egzercijom, jer je kadete trebalo prvo teorijski pripremiti i naoružati. Knez Miloš je, naime, osnovao akademiju, kako kaže Herkalović (njen prvi upravnik) više iz ličnih propagandističkih razloga nego sa ozbiljnom namerom da Akademiju unapredi i održi za državne potrebe. Glavno za njega je bilo da škola, makar ona bila i »prazno ime«, raznese glas po svetu da Vojna akademija u Srbiji postoji i da je knez Miloš njen osnivač, a sve drugo u vezi sa njom dolazilo je u drugi ili treći red. Da Miloš nije imao stvarno dublje interesovanje za Akademiju vidi se i iz toga da kada mu je Herkalović rekao »da pod takvim uslovima u školi ne može i neće biti nikakvog uspeha«, on se razljutio (knez Miloš) govoreći: »ko ti traži uspeh? Imaš li ti platu tvoju, pa šta tražiš drugo!« Akademija se i ugasila juna 1838. godine.

Zgrada Artiljerijske škole - kasnije Vojne akademije 1857

Kad je reč o opremi za mačevanje u kneževini Srbiji ona je bila borbeno-vežbovnog tipa i bila je retka narodna kuća koja nije imala ako ne sve a ono makar nešto od lakog oružja (jatagan, sablju, palu). Nabavka oružja se smatrala ne samo kao dužnost nametnuta odozgo već i kao moralna i patriotska obaveza svake kuće i svakog muškarca doraslog za borbu. Koliko oružja ima i kakvo je ono zavisilo je samo od ugleda i novčanog stanja domaćina.

No i pored toga domaćih majstora za hladno oružje je bilo jako malo i nisu bili dovoljno stručni. Sablje su se proizvodile manufakturno. Čak su dovođeni i strani stručnjaci. Tako je 1839. u Kragujevcu radio izvesni sabljar H. Johanes, koji je vojnike pratio i sablje im oštrio. Johanes je bio strani (nemački) podanik koji je došao iz Carigrada i kao majstor je radio u kasarni za nadnicu.

Iz ovog razloga je glavni način nabavke bio uvoz koji je često iz niza razloga postajao problematičan a često i ilegalan. Tako se iz Austrije, Sandžaka, Nemačke i Rusije uglavnom uvoze sečiva a ostali delovi se izrađuju u Srbiji gde se sablje i sklapaju. Često su Srbi kupovali oružje i od Turaka. Naime, beogradski veziri su plaćali nekad svoje vojnike u naturi oružjem, a oni su ga onda preprodavali Srbima. Često su i sami Turci krali oružje iz carskog arsenala da bi ga preprodavali Srbima.

No, u to vreme se po prvi put u srpskom Beogradu pojavljuje jedno osnovno evropsko građansko oružje. Reč je o špadi («polusablji») zapadnoevropskom bodnom mačevalačkom oružju. Za špadu (mali dvorski mač ili borbeni floret) je karakteristično da je ona najtipičnije **GRAĐANSKO** mačevalačko oružje XVIII veka. Međutim, špada se neće pojaviti uopšte u civilnoj upotrebi i u Beogradu će, kao statusni simbol državnih činovnika, biti prvo formacijsko oružje Kneževine Srbije. Špade će se čak prodavati i u radnjama za trgovinu oružjem još 1837. godine.

Sistematsko učenje mačevanja sa ovim tipom oružja u Srbiji u tom periodu nije postojalo pošto je predpostavljalo stručnjaka i učitelja iz Zapadne Evrope, a sa druge strane nije imalo velikog značaja za regularne vojne jedinice i njihove borbene operacije.

Mali dvorski mač - špada

Iz jednog gradskog spora sa Turcima se vidi da je to već bilo vreme pojave novog duha u borbi u kome su jatagani i sablje skoro izašli iz vojne upotrebe. Naime, jedan turski buljubaša se žalio srpskoj policiji 1838. godine kako je njega i njegove čuvare (sejmenе) napala srpska patrola **bajonetom**. Obuka u borbi bajonetom podrazumeva uvek vrsne stručnjake za borbu mačevalačkim oružjem. Oni su, dakle, u vojsci postojali. No, ovde neće biti govora o **vojnim školama** mačevanja koje baš u to vreme počinju da rade punom parom širom Srbije«. *

* Ova temu sam pratio izdvojeno i celovito u knjizi »Vojno mačevanje u Srbiji 1804-2004«

V Glava

Prve Beogradske građanske škole mačevanja

Beogradska tvrđava početkom XIX veka

U periodu dvadesetih godina XIX veka, dakle, nisu u Beogradu postojali nikakvi uslovi za formiranje građanskih škola mačevanja koje su u to vreme u Evropi cvetale. Mačevanje je još uvek imalo samo vojni karakter. Proces formiranja građanskog staleža, koji najviše i treba da se bavi civilnim mačevanjem, u Beogradu, kao i svuda gde su bili prisutni Turci, tekao je značajno usporeno. Podeljeni Beograd je bio grad siromašnih trgovaca i zanatlija koji su sedeli ispred svojih drvenih kućica i prodavali robu. Način proizvodnje je bio primitivan i zahtevao je celodnevni rad u tesnim, mračnim ćepancima nezgrapnim, primitivnim alatima. Kuće su bile bedne, pune miševa, trošne i prljave a iznemogli majstori su često prosili po gradu. Veliki broj stanovnika Beograda u to vreme se pored trgovine i zanata bavio i uzgledno poljoprivredom i stočarstvom. U Beogradu je, dakle, preovladavao poluseoski i seoski mentalitet i kultura koje su čak prihvatili i doseljenici Česi, Mađari, Nemci, Grci itd. Ekonomske prilike su bile krajnje haotične. *

***Dimitrije Nikolajević Kamenski, putopisac, za Beograd tog doba kaže: »Prozori su zalepljeni hartijom ili zjape otvoreni, po ulicama gmižu zmiје, kojih je kao i guštera, vrlo mnogo. Niz ulice se slivaju prljave vode, čak i ljudske izmetine. Drvene kuće obložene blatom su bile pune stenica i buva od kojih čak ni knez Miloš nije imao mira pa je stalno iz Zemuna naručivao »tečnost protiv ovih napasti«. Često su zbog nehigijene harale razne bolesti. Nikad Beograd, kroz celu svoju istoriju, nije imao zapušteniji izgled nego u to doba, pred kraj turske vlasti«. To je bilo vreme kada su se u evropskim gradovima šetale devojke u jahaćim suknjama sa svilenim cilindrima, husari i dragoni u blistavim uniformama a omladina u frakovima, odmarajući se od noćnog života, u pariskim kafanama raspravljala o operetskim glumicama, izgubljenom novcu na kocki ili o filozofskim raspravama vezanim za republiku, Marseljezu i Deklaraciju o ljudskim pravima i slobodama, Stendalu, Balzaku, Viktoru Igou ili o novim slikarskim pravcima XIX veka.**

Bilo je i dosta uličnih nereda zbog čega su vlasti neprestano izdavale niz oštrih zabrana o kretanju i ponašanju, puno hapšenja i kažnjavanja. U gradu je bilo branjeno nošenje oružja. Nešto bogatiji sloj trgovaca i zanatlija je bio sasvim obuzet prvobitnom akumulacijom kapitala. Jedino mačevanje koje se upražnjavalo je bilo, dakle vojno.

Tridesetih i četrdesetih godina XIX veka u Beogradu, međutim, nastaju prvi ozbiljniji preduslovi za formiranje građanskih škola mačevanja. Naime, tada se pojavilo sve više Beograđana koji su bilo kao pitomci, bilo roditeljskom podrškom primetnije počeli odlaziti na više škole u Petrograd, Peštu, Beč ili Pariz. Čak su mnogi studenti i o državnom trošku bili slati na univerzitete u Zapadnoj Evropi. To će se dešavati i kasnije i to sve češće kada će i zanatlije i trgovci, čak i oni siromašniji, uz velike žrtve slati svoju decu na školovanje. Izuzimajući kneza Miloša koji je bio najimućniji čovek u Srbiji a verovatno i na Balkanu, u Beogradu tog vremena je bilo među trgovcima puno imućnih građana. Njihove kuće su velike, dvospratne sa balkonima, ugledno sazidane unutra uređene na evropski način, sa salonima, poslugom, kuvaricama, sobaricama, baštovanima, kočijašima itd. To su bili ljudi koji su odlazili u hadžiluk i davali legate, poklone i ostavljali zadužbine. Sa Beograđanima koji su se vratili sa školovanja iz inostranstva dolazi i kultura Zapadne Evrope koja prodire u sve pore gradskog života. Oni sa sobom donose i prva znanja vezana za francusku, nemačku, italijansku ili rusku školu mačevanja. Na tadašnjim evropskim univerzitetima, naime, mačevanje je bilo među obaveznim predmetima. Ono je bilo, između ostalog i stvar kulture i prestiža svakog obrazovanog gospodina. Tako se ubrzo počela Beogradom širiti i priča o mačevanju - »viteštvu« i »borenju« (fehtovanju,turnovanju). Ovo su ujedno i prvi termini pod kojima se izražava fizička kultura u Evropi, pa i Srbiji. Fizička kultura se u to vreme poistovećivala sa borenjem i mačevanjem pošto se pojavljivala najpre u okviru nastave redovnog vojnog »egzercira« ili vežbanja. Mačevaoci su se tada borili tj. egzercirali i vežbali a ne takmičili, cilj je bio borba i »borenje« tj. usavršavanje u mačevanju a ne nadmetanje i pobeđivanje.

Beograd 1849

Upravo u to vreme, i pod uticajem tog evropskog duha, ali ne u Beogradu, je bila otvorena **PRVA specijalizovana privatna građanska škola mačevanja u Srbiji!**

Ova škola mačevanja je bila osnovana u Kragujevcu 1839. godine i nju je vodio Nikola Petrović a na inicijativu otvaranja kontraverznog Stefanović – Tenka Stefana i rektora Liceja Atanasija Nikolića.

»**ŠKOLA FEHTOVANJA**«, kako se zvala, za učenike Gimnazije i Liceja je bila osnovana i »**da se svaki Srbin bez razlike fehtovanjem upražnjavati može**«. O ovoj školi je sačuvana kompletna prepiska vezana za njeno osnivanje.

Najviša škola u Srbiji, Licej, otvoren je u Kragujevcu 1838. godine. Državni krugovi su, s tim u vezi, želeli da nastave i tradiciju Velike škole vezanu za mačevanja kao predmeta u njoj. U tom smislu je pokrenuta i inicijativa da se mačevanje omogući i učenicima Liceja, makar fakultativno. »Popečiteljstvo prosvete« uputilo je, tako, 18. avgusta 1839. godine »Popečiteljstvu vnutrenih dela« sledeći dopis od strane Stefanović Stefana – Tenke:

»Popečiteljstvo vnutrenih dela, zvanično upitati, nahode li se u vojenom magacinu praviteljstvenom nuždna k tomu orudija, kao drvene puške, rapiri, rukavice i proč, koja ako se nahode, neka izvoli Popečiteljstvo ovo o količestvu takovo izvestiti.....«

Odgovor je dao »polkovnik kavaljer Đorđe Protić« 9. septembra 1839. godine: »da se po izvestiju Glavnog vojenog Štaba u Magacinu vojenom 10 komada rapira, 4 pršnjaka od kože, 4 kape od žice ispletene i 8 komada rukavica nalazi«.

На поштомъ вѣдомствѣ просвѣ-
щенства Провѣдѣнію оакошеиствѣ одъ 18. сѣп. м.
Ѣ. № 1178, наизволи се маѣови Орудіа у Магазину
воениствѣ, кою су № 8. Понастошеиствѣ у држави.
яко и маѣови Лизсуна и Титкавиѣ служеиствѣ,
и кою? одговориши Понастошеиствѣ вѣдѣнны
Ѣна званикѣиствѣ, да се по извѣстію
Главнѣиствѣ Штѣба у Магазину воениствѣ
10. Комѣиствѣ рапира, 4. Пршняка одъ коѣи, 4. Капѣ
одъ жѣиствѣ и 8. Комѣиствѣ рукавица на-
лази.

Попечитель вѣдѣнны Ѣна,
Полковникъ Кавалеръ,

faksimil pisma Đorđa Protića

Ubrzo je odlučeno, da pošto postoji oprema, fehtovanje se organizuje. Predloženo je da privremeno, »dok se ne bi za to nuždni u ovom vežestvu iskusni majstor nabavio, za koje je Rektorat već nuždne koračaje učinio« fehtovanje predaje pomoćnik načertanija Nikola Petrović koji »dosta prilična vežestva u fehtovanju ima«, i koji će fehtovanje predavati »dragovoljno i bez ikakve nadoknade«.

Sve je odobreno uz dodatak da »se ne ostavlja deci da na volju koji oće i koji neće ići, no da se opredele sati tako, kako će svaki đak, a izvan ovi koji oće, da fehtuju«.

Na molbu da se potrebna i tražena oprema ustupi je odgovoreno i učinjeno pozitivno. Časovi su se držali u komesarijatskom zdanju, pored crkve u jednoj sobi u kojoj je bio katalog.

Tri meseca kasnije pojavljuje se u prepisci vezanoj za ovu školu izvesni Antonije Eni, kadet feldvebel u Austrijskoj regimenti Erchercoga Leopolda No. 53 koji »se fehtovati zna sabljom, sa špadom i bajonetom vrlo dobro, i bio je čerez dve godine u istoj Regimenti i Majstor fehtovanja«. On je bio zainteresovan za mogućnost rada u školi i za visinu plate. Iz naknadne prepiske, koja je čak uključila i kneza Mihaila Obrenovića, se vidi da je ovaj predlog odbijen. (najverovatnije zato što je učitelja mačevanja trebalo plaćati)

Kragujevačka škola mačevanja, iako je kratko radila (do pred kraj 1840), od ogromnog je značaja za srpsku kulturu pošto predstavlja ne samo PRVU SPECIJALIZOVANU ŠKOLU MAČEVANJA U SRBIJI VEĆ I UOPŠTE PRVU ŠKOLU SPECIJALIZOVANU ZA UPRAŽNJAVANJE ODREĐENOG OBLIKA FIZIČKE KULTURE OMLADINE I ODRASLIH U SRBIJI. Osim toga, to je bila i prva škola **GRAĐANSKOG MAČEVANJA** u Srbiji. S druge strane to je II put da u Srbiji posle Velike škole država organizuje časove mačevanja za civile. U ovoj školi je učeno mačevanje borbenog tipa i to sabljom. Za sada nije poznato ko je držao časove mačevanja u ovoj školi pa se ne zna ni po kojoj metodi.

Stefan Stefanović - Tenka

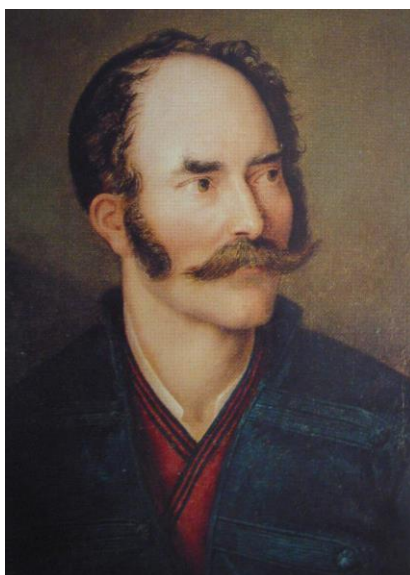
Čovek koji je od zvanja »savetnika Popečiteljstva finansija«, »predsednika Državnog saveta«, »prosveštenija i pravde«, te general-majora - najviše vojne titule tadašnje Srbije, postao izgnanik iz Srbije za vreme kneza Mihaila, a zatim državni savetnik kod Aleksandra Karađorđevića za vreme koga će kasnije biti osuđen zbog navodne zavere (»Tenkina zavera«) i biti mučen u zatvoru i osuđen na smrt, pa pomilovan na večitu robiju, da bi nakon robijanja u Grusovačkoj kuli, pomilovan drugi put i na kraju stekao zvanje ministra prosvete i državnog savetnika.

Pojava kragujevačke škole mačevanja je imala ogromnog uticaja na to da i u Beogradu, kao centru Kneževine, iz razloga prestiža, se upali prva iskra jedne građanske škole mačevanja.

Tako se **1843.** godine otvara **PRVA privatna škola mačevanja**, pa i »sporta« uopšte, u Beogradu. Njen osnivač je bio **Jovan Ninić**. Ova škola je, ujedno i PRVA ŠKOLA GRAĐANSKOG MAČEVANJA U BEOGRADU.

U vezi sa ovom školom je i jedan neobično važan dokument. On se odnosi na **prvu »sportsku« vest objavljenu u Srbiji** i to u listu »Srpske novine« od 17. novembra 1843. godine. Ona u celosti glasi ovako: **»Beograd, 15. novembra. G. Načelnik Kontrole praviteljstvenih računa Jovan Ninić iz rodoljublja svojega primio se ovde u Beogradu plaćati i već plaća jednog učitelja mačevanja, koji siromašne i dobre mladiće u borenju (fechten) priprema i obučava.«**

To je bio, u stvari, izveštaj o otvaranju letnje »Škole mačevanja«, koja se nalazila na mestu gde je sada zgrada Srpske akademije nauka i umetnosti. Učitelj mačevanja je bio nama imenom nepoznati stranac. U tom smislu mi ne možemo sa preciznošću reći da li su učenici učili nemačku, francusku ili italijansku školu mačevanja. Najverovatnije je predavač u ovoj školi, ipak, bio Nemač ili Austrijanac zbog blizine Zemuna pa i Pešte i Beča koji su bili Beogradu najbliži, veliki centri mačevanja u Evropi. Iz tog razloga se opravdano može pretpostaviti da je bila reč o nemačkoj školi mačevanja. U toj školi se bez sumnje još uvek učilo borbeno a ne sportsko mačevanje pošto je tada bilo teško u Beogradu doći i do pravih sabalja, a o sportskim nije bilo ni pomena.

Sima Milutinović Sarajlija

Jedan od učenika ove škole bio je i književnik Sima Milutinović Sarajlija. Nepunih 50 godina kasnije o njemu i o ovoj školi, evo šta je zabeleženo u »Beogradskom dnevnom listu« od 5. oktobra 1891. godine: »Po pričanju Jove Ilića, Sima je 1843/4. godine stanovao preko puta Delijske česme, biće na onom mestu, gde je sada gostionica »Rusija«. Preko od njegovog stana bio je vrt u kojem su se mladići borili i mačevali.

Sima je kadkad dolazio njima i mačevao se. Kako je bio zdrav i snažan, bilo je podosta muke da se odbrane od njega.«

Knez Miloš 1845. godine. Fotografija Anastasa Jovanovića

Za mačevanje U podeljenom Beogradu tog vremena je bila naročito zainteresovana i omladina u očekivanju novih ratova protiv Turaka. Tako je **1845.** godine bio osnovan u Beogradu »Dušanov polk« koga su osnovali učenici Milovan Janković, Jevrem Grujić, Miloš Petrović, Petar Protić i 8-9 drugova, tadašnjeg V i VI razreda Beogradske gimnazije. U okviru ove organizacije se vežbao egzercir i vojne veštine (pa i mačevanje) na Tašmajdanu, Senjaku i Laudanovom šancu. I u ovoj đačkoj građanskoj školi mačevanja se vežbalo borbeno mačevanje pošto omladina nije toliko bila zainteresovana za nadmetanja i sport koliko za obuku u borbi protiv Turaka.

Članovi »Dušanovog polka« će svoje aktivnosti preneti kasnije, osamdesetih godina XIX veka, i na Licej gde će imati svoje veoma brojno i jako članstvo. U vezi sa tim vlasti Liceja pišu kako »Jurati mole da im se dozvoli sablje nositi«, a pitomci protestuju što im se »Učilišnim zakonom za slušanje nauka u Liceju knjaževstva srpskog« od 31. marta 1851. godine »zabranjuje da drže oružje u kvartiru, da nose štapove, da se udaljuju iz Beograda i idu u lov«. Studenti su tražili da se ovaj zakon ukine jer je njime »Liceum pred drugim zavodima ponižen.« Izjavili su i »da su i do sada imali oružje a da ga nisu zloupotrebljavali, i da običaj nalaže da od očeva primljeno oružje verno čuvaju; da im štapovi ništa ne smetaju da uče lekcije, jer štap ne može učiniti čoveka nevaljalim ili nepoštenim...«. S tim u vezi oni su odlučili da »neće ići na predavanja dok se zakon ne izmeni«. (Ovde je najverovatnije reč o »baston« ili »bordon« štapovima, tj. sečivima špada ili rapira različitih dužina koja su se uvlačila u obični štap za nošenje na ulici.

Oni su u to vreme svuda u Evropi bili omiljeno i veoma rasprostranjeno mačevalačko oružje među gospodom i studentima).

Bordon (baston) štapovi XIX veka

Sličnih, samostalnih organizacija kao »Dušanov polk« u Beogradu je bilo još. U njima su beogradski učenici nezavisno od zakonskih propisa samoinicijativno vežbali egzercir i mačevanje. To su bile, u pravom smislu reči CIVILNE ŠKOLE mačevanja! Dečaci, đaci i studenti su se okupljali slobodno u đačke legije (najviše će ih biti između 1850 i 1865. godine) a po uzoru na vojsku. Oni bi se okupljali posle časova u čete i strojeve i vežbali sve vojničke veštine, pa i mačevanje. U svemu ovom oni su često imali podršku komandnog kadra stajaće vojske koji im je davao drvene puške i sablje a često i pomagao u učenju borbenih veština. *

***Nikola Stanarević u jednom svom tekstu vezanom za život omladine u Beogradu krajem XIX veka piše: »Posle srpsko-turskih ratova (1876-78) i bugarskog rata (1885) u omladinu je ušao neki ratoborni duh. Često su se delili u po dva neprijateljska tabora i borili dok jedna strana ne umakne. Podeljeni su bili na grupe po mestu stanovanja: Dordolci, Palilulci, Vračarci itd. Ovi sukobi između dece su često ličili na pravi rat. Postojali su i štabovi, rezerva, pozadina, pa čak i neka vrsta ambulante. Na previjalište su dolazili ranjeni kao u pravom ratu. Krv se zaustavljala svakovrsnim sredstvima, obično strugotinom od kajša, a odozgo zavoj od krpa. Tukli su se prvo kamenicama, i to bacali iz ruke ili iz pračke. U drugom slučaju domet je bio veći (100-200 metara) tako da je dopiralo i u pozadinu, do »štabova«. Kad bi došlo do bliske i ogorčene borbe pojavljivale bi sei motke i gvozdene šipke, pa čak i noževi.**

Borbe su se, uglavnom, vodile radi zauzimanja terena, istaknutih položaja ili delova grada... Ove borbe među decom, koje su se često i krvavo završavale, vlasti nisu mirno gledale i pokušavale su da ih spreče i iskorene. Međutim, kad se pojave žandarmi, onda se obe zaraćene strane okrenu prema njima i udruženim snagama počnu da ih gađaju kamenicama. Policija nije bila nikad popularna, pa ni tada.

Interesantno je da među decom, koja su učestvovala u tučama, nije bilo samo »mangupa«. Bilo je tu puno dece i poznatih, viđenijih Beograđana na položajima. Kasnije, mnogi od ovih dečaka su postali značajni ljudi beogradske kulture, politike, nauke i sporta«

Ove đačke i njima slične škole biće sve zatvorene zbog Školskog zakona od 5. januara 1883. godine kojim je učenicima bilo zabranjeno da drže govore na javnim zborovima i da se organizuju ili učestvuju u radu bilo kakvih družina.

Ubrzo je otvorena još jedna škola mačevanja. No, za nju je bitno da predstavlja drugu poznatu privatnu školu mačevanja u Beogradu. Njen osnivač i učitelj je bio **Đorđe Marković – Koder**. Škola mačevanja u Beogradu je bila otvorena 1843. godine na Paliluli u neposrednoj blizini današnje crkve Sv. Marka. Tu je držao časove beogradskim mladićima i učenicima Liceja. Ovaj ukleti pesnik i najoriginalniji stvaraoc u srpskoj književnosti XIX veka, i pored ogromne erudicije, dobar deo svog života se izdržavao kao učitelj mačevanja: u početku je mačevanje završio kod poznatog peštanskog majstora mačevanja F. Šapona. Zatim je držao kurseve mačevanja srpskim đacima u Budimpešti i vojnim licima u Segedinu (mačevanje sabljom i rapirom za pitomce 62 Pešadijskog puka). Otvorio je i mačevalačku školu u Temišvaru. U Novom sadu i Petrovaradinu 1837. godine formira »Gimnastičko zavedenije« i drži privatne časove mačevanja. Zatim časove mačevanja drži i u Segedinu, gde je u periodu od 1839. do 1844. godine u gimnaziji davao časove mačevanja Stevanu Todoroviću. Po dolasku u Beograd, osim u svojoj privatnoj školi, časove mačevanja drži pitomcima Vojne akademije (njegov učenik je bio i sin Vuka Karadžića, Dimitrije) i kneževe garde.

Đorđe Marković – Koder

Koderova životna i literarna sudbina je bila upravo onakva kakva i dolikuje jednom ukletom pesniku. Dvadesetih i tridesetih godina prošlog veka školovao se u Pešti (gde je i naučio da mačuje), i Jaša Ignjatović, koji ga je tada upoznao, seća ga se kao duhovitog, neobičnog čoveka posvećenog sticanju najrazličitijih znanja, no lišenog namere da ta znanja praktično koristi. Učio je sve jezike koji su se onda na univerzitetu predavali, slušao je predavanja iz estetike, astronomije, medicine, prava, klasične književnosti, tehnike. Ovo sve navodi Jaša Ignjatović u svojim Memoarima. 1858 godine pesnik odlazi u Novi Sad, gde dobija pisarsko mesto »jer je imao lep rukopis« (!) – kako je to zabeležio Triva Militar; posle pola godine napušta ovaj posao i grad da bi se u njega vratio tek 1862 gde je objavio svoj spev Romoranka. Moderan, pa i avangardan u svojim jezičkim i formalnim inovacijama, Koder je ne samo poetički anticipirao međuratni modernizam i avangardu, nego je morao čekati da i oni i sami budu prihvaćeni, kako bi njegovim posredovanjem i njegovi tekstualni lavirinti mogli dobiti odgovarajuću recepcijsku šifru. No, već naredne godine, nezadovoljan i neshvaćen, otišao je u svet. Posle četvrtvekovnog stranstvovanja u Rumuniji, Grčkoj, Italiji, Turskoj (u Carigradu je, iako već sasvim star, učio arapski da bo Romoranku preveo na taj jezik), a po svemu sudeći i u Severnoj Africi.

Konačno se vraća u Novi Sad. On »kome je svet bio tesan« poslednje godine svoga života proveo je u ubogom domu, u nekom kutu gde je »taman jedna postelja mogla stati i ništa više«. Živeći usamljениčki, skromno, posvećen prevashodno radostima duha i pisanju, Koder je tako i umro, ne odvajajući se do poslednjeg časa od svojih rukopisa. Umro je 6. aprila 1891. godine u novosadskoj gradskoj bolnici. Srpska književnost nije ni slutila kakav je neponovljivi talenat zauvek ugašen tog prolećnog predvečerja. Nekoliko uglavnom šturih nekrologa objavljenih tom prilikom u našim listovima svedoči o odsustvu razumevanja i dubljeg interesovanja za Koderovo neobično delo. Pesnikovoj sahrani na Uspenskom groblju u Novom Sadu je prisustvovalo tek »sedam-osam novosadskih gradjana koji su znali za njegovo ime«. Zaborav koji je umrlog pesnika pokrio je bio toliki da mu se čak i grob izgubio (nakon izvesnog vremena je bio prekopan, pošto niko o nemu nije vodio brigu): danas se zna samo to da je sahranjen u blizini Jaše Ignjatovića, koji je bio jedan od retkih savremenih poštovalaca Koderovog dela. Slučaj Koder predstavlja veliku mrlju na savesti srpske književnosti i kulture.

Koder je krajem tridesetih godina XIX veka držao časove i u Kragujevcu, gde je ovoj veštini podučavao i **kneževiće Mihajla i Milana**. Taj podatak je od ogromnog značaja pošto je to prvi dokument o pojavi **DVORSKOG** mačevanja u Srbiji posle Despota Stefana Lazarevića. Koder je u Beogradu držao časove mačevanja po austrijskoj školi pošto se mađarska formirala tek početkom 20 veka. Koder je najverovatnije držao časove borbenog mačevanja teškom vežbovnom sabljom.

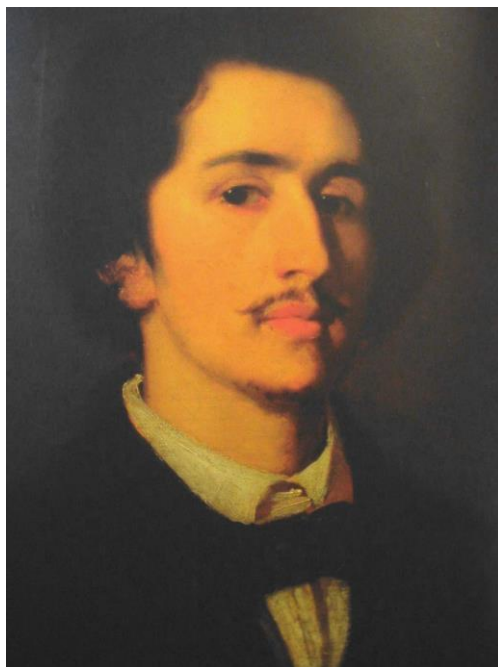

Štefan Mandić, učitelj mačevanja u Ljubljani sredinom 19. veka sa sabljom koja se koristila u to vreme na časovima mačevanja.

Sledeću školu mačevanja u Beogradu, koja će ući u istoriju ovog grada kao PRVA strana privatna škola mačevanja, osnovao je holanđanin **Karl Vilmes** 1851. godine. Ona je radila u današnjoj Brankovoj ulici u kući Dimitrija Crnogorca. O ovoj školi, za sada, više nema nikakvih drugih podataka no iz imena i porekla učitelja se može opravdano pretpostaviti da je on prvi u Beograd doneo i počeo

učiti Beograđane **francusku** školu mačevanja. U toj školi se najverovatnije učilo sportsko mačevanja.

Šest godina kasnije tj polovinom 1857. godine u Beogradu je otvorena nova škola mačevanja. Ona će imati najveći značaj za razvoj ove veštine u Beogradu u XIX veku. Tu školu je otvorio Stevan Todorović.

Stevan Todorović

Stevan Todorović je rođen u Novom Sadu 1832. godine. Od 1839 do 1846. godine živeo je u Segedinu, gde je i završio osnovnu školu i pet razreda gimnazije. Tada je u segedinskoj gimnaziji predavao gimnastiku i mačevanje već gore ranije pomenuti Đorđe Marković Koder.

Kao đak ove gimnazije bio je i Steva Koderov đak i zavoleo je mačevalačku veštinu i njom se aktivno bavio gotovo sve do smrti. Studirao je slikarstvo u Beču i Minhenu, gde se aktivno bavio i mačevanjem. Pored slikarstva kojim se dosledno bavio više od pola veka poznati srpski slikar Stevan Todorović (1832-1925) je ostavio u srpskoj kulturnoj sredini zapažene tragove i u mnogim poljima vaspitnog i prosvetnog rada. Svestrano obrazovan i višestruko obdaren on je podjednako revnosno službovao kao profesor gimnazije, vodio slikarsku, vajarску i gimnastičku školu, rukovao mačevalačkom sekcijom. Bio je pokretač izgradnje Srpskog narodnog pozorišta, oprobao se kao glumac, reditelj i dekorater. U Novom Sadu 1855. godine u prostorijama velike gimnazije sa Jovanom Đorđevićem, dr. Đorđem Natoševićem i Jovanom Gavrilovićem utemeljuje mačevalački pokret u ovom gradu. U saradnji sa Kornelijem Stankovićem, on je priredio prve vokalne koncerte u Srbiji pokazavši pri tome svoju razvijenu muzičku kulturu. U neku ruku on je bio prvi srpski genije u pravom renesansnom smislu te reči. »Stožer društvenog života u Srbiji druge polovine XIX veka, tačnije dušepopečitelj i džanbaba elite napredne srpske mladeži, od kraj pedesetih do kraja sedamdesetih godina, Todorović je, nema spora, izrastao u gorostanu figuru istorije novije srpske kulture. Gotovo da nema oblasti društvenog života kod Srba, posebno u Kneževini i Kraljevini Srbiji, u čijim temeljima ili čijem preporodu i naglom napretku nisu ugrađeni njegovo delo i plodotvorno delovanje, najčešće njegovi pionirski poduhvati.« Nikola Kusovac

Naime, šezdesetih godina XIX veka, okupljajući sinove viđenijih Beograđana, Steva je osnovao prvu slikarsku školu u Srbiji. Pored crtanja učenici

su u ovoj školi dobijali i znanja iz muzike, književnosti i estetike a organizovani su i časovi **telesnog vežbanja i mačevanja**. Škola se nalazila na Kosančićevom vencu br.2 u kući slikara Milije Markovića-Raspopa. Na tom mestu je bila kasnije Narodna biblioteka, koja je izgorela u bombardovanju 1941. godine. Danas se tu nalazi ograđeni spomenički kompleks ruševina.

Kuća na Kosančićevom Vencu br. 2 u kojoj je Stevan Tododrović imao svoju školu šezdesetih godina XIX veka.

Ova škola je, na žalost, ubrzo prestala sa radom ali je on video veliko zanimanje jedne grupe učenika za gimnastiku i mačevanje. S tim u vezi jedan od prvih članova škole o Stevi Todoroviću je napisao za bečki časopis »Srpska zora« sledeće: »Poznavali smo ga pre kao pevača, nego kao slikara.

Ali, kada smo se mi đaci skupili oko njega manje smo navaljivali da učimo crtanje, a više pevanje, gimnastiku, borenje i glumljenje«. Iz ovog razloga je u leto 1857. godine Steva Todorović osnovao »Prvo srpsko društva za gimnastiku i borenje«. *

***O veličini pionirskog poduhvata i kulturnom značaju ove škole u zaostaljoj Srbiji govori i podatak da je u Beogradu tog vremena još uvek bilo karavana sa kamilama. Tako je 1854. godine u Beograd došao karavan sa »553 velike i 105 malih kamila, natovarenih duvanom« koje su pasle travu kraj Bare Venecije (današnja glavna železnička stanica).**

Novoosnovano »**Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje**« dobivši za svoj rad odobrenje od vlasti okupilo je u početku 16 omladinaca. Među tim prvim članovima su se nalazili i mnogi mačevaoci i gimnastičari koji će kasnije zauzimati visoke položaje u političkom, državnom i društvenom životu Srbije. Tu su bili Ljubomir Kaljević, Milan Kujundžić, Čeda Mijatović, Andra Nikolić i Vladan Đorđević koje će 18 godina kasnije i sam biti inicijator osnivanja »Prvog beogradskog društva za gimnastiku i borenje«.

Prvi časovi mačevanja su u okviru novoosnovanog društva držani u jednoj vežbaonici Liceja, zatim u stanu Steve Todorovića, a onda u šupi Save Spahije koja se nalazila u blizini Saborne crkve, na mestu gde se danas nalazi osmogodišnja škola »Kralj Petar I«.

Stevan Todorović – Prvo srpsko društvo za gimnastiku i borenje

Potrebne rekvizite je Steva nabavio o svom trošku. U okviru, inače ovog prvog sportskog društva u Srbiji, se aktivno odžava škola **fehtovanja** ili borenja, kako su mačevanje u to vreme nazivali.

Spomen tabla na OŠ »Kralj Petar I«

Stevan Todorović je u radu imao niz teškoća zbog konzervativnih shvatanja sredine o telesnom vaspitanju, pa je zbog toga došao i u sukob sa roditeljima nekih vežbača. Oni su ga čak jednom prilikom tužili policiji da je zaveo "takvu igru gde deca mogu slomiti noge ili ruke".

Nakon tužbe roditelja policiji Steva Todorović je dobio akt sa sledećom sadržinom: **»...Na tužbu roditelja da zavodite takvu igru u kojoj deca mogu slomiti noge i ruke, zabranjuje vam se dalji rad...«** Stevi Todoroviću i njegovim učenicima nije bilo lako. No, jedna srećna okolnost i ovde je odigrala važnu ulogu. Među Stevinim učenicima nalazio se i sin tadašnjeg ministra prosvete Koste Nikolajevića. Steva Todorović odluči da to iskoristi. Sutradan po prijemu zabrane od policije, Steva se obratio ministru Nikolajeviću a već drugog dana dobio je akt u kome je stajalo: **»...Molimo vas da nastavite rad telesnog**

vežbanja na korist podmlatka...« Tako je društvo nastavilo sa upražnjavanjem borenja i gimnastike sve do 1860. godine kada je prešlo u prostorije tadašnjeg »turskog hana«. U vreme preseljenja Steva je imao 80 učenika koji su se bavili uporedo i slikarstvom i vajarstvom, književnošću, besedništvom, lepim ponašanjem, gimnastikom i mačevanjem.

No, i pored ovakvih teškoća, broj učenika u Todorovićevoj školi gimnastike i mačevanja stalno se povećavao. Radi toga javila se potreba za većim prostorijama, koje je Todorović našao u zgradi "Turskog hana", koja se nalazila na mestu gde je danas restoran "Stambol kapija" /Vasina ulica/.

Zgrada turskog hana u kojoj je Stevan Todorović imao školu mačevanja.

Vasina ulica, mesto na kome je Stevan Todorović u »Turskom hanu« imao školu mačevanja 1860. godine.

Tu se preselila ne samo škola slikanja već i vežbaonica gimnastike i mačevanja. U novim prostorijama Todorović je na treći dan Uskrsa 1860. godine priredio "prvi javni čas" na kome su, uz izložbu slika, crteža i akvarela njegovih učenika izvedene i gimnastičke i mačevalačke vežbe.

Ovaj javni čas je pobudio veliko interesovanje stanovnika tadašnjeg Beograda i oni su došli u velikom broju; mnogi sa svojim porodicama. Tadašnjem knezu Mihailu se priredba veoma svidela i on se primio **POKROVITELJSTVA** nad društvom. **Mačevanje će tada po prvi put u Srbiji biti organizovano pod patronatom srpskog Dvora.**

Stevan Todorović: knez Mihailo Obrenović

Polovinom 1861. godine a posle kraćeg puta u inostranstvo na studije slikarstva, Todorović se nastanjuje u gostionici koja se nalazila kod Kalemegdana, na mestu gde je danas biblioteka Grada Beograda. *

* Reč je o hotelu sa kafanom »Kod srpske krune« koja je podignuta 1846. godine i imala je 12 soba za prenoćište, podrume za vino, luksuzno opremljen prostor u prizemlju i štalu za smeštaj trideset konja. Vazila je za sastajalište najuglednijih ličnosti Beograda. Podignuta je na mestu zvanom »Velika pijaca« i to zalaganjem kneza Aleksandra Karađorđevića.

Gostionica "Kod srpske krune" i Biblioteka Grada Beograda - mesto na kome se nalazila kafana u kojoj je bila II škola mačevanja Stevana Todorovića

U prostranoj sobi je smestio gimnastičke sprave i mačevalačku opremu kao i slikarski materijal i pribore. To je u stvari bila druga vežbaonica "Prvog srpskog društva za gimnastiku i borenje".

Pošto je kod njega u sve većem broju dolazila omladina gostioničar je bio nezadovoljan, pa mu je povisio stanarinu. Steva Todorović nije mogao da podmiri visoke troškove, zbog čega mu je gostioničar otkazao stan. Pored toga, zbog neizmirenih stanarina za dva meseca, izložio je javnoj prodaji njegove slikarske radove, gimnastičke sprave i mačevalačku opremu.*

***Gostioničar »Srpske krune« je najveći deo stvari prodao izvesnom Grujiću, advokatu iz Pančeva.**

Sablje za civilno mačevanje iz perioda rada Stevana Todorovića u Beogradu II polovine XIX veka. Iz lične zbirke autora.

Maska za mačevanje i rukavica iz perioda II polovine XIX veka. Prečage na masci i nesavrtljiva nadlaktica na rukavici ukazuju da se ova oprema koristila i za vežbanje borbenog mačevanja teškim vežbovnim sabljama.

U vreme incidenta sa gostioničarom **Stevan je odlazio na dvor gde je kneževog vanbračnog sina Velimira podučavao mačevanju.**

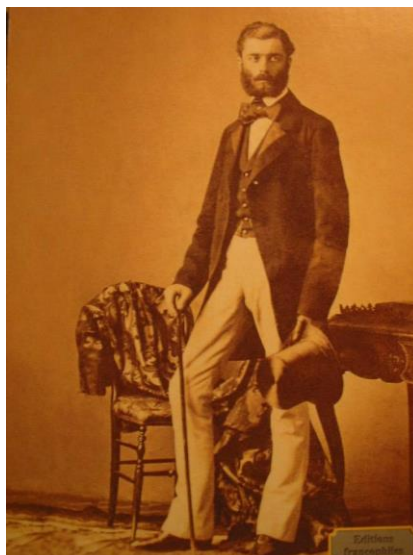
Velimir, vanbračni sin kneza Mihaila

Za obavljanje ove dužnosti Todorović je dobio vrlo visoku platu i veliki stan sa dve sale i balkonom na prvom spratu u "Starom zdanju". Malo po malo, Steva je radi zajedničkog vežbanja dovodio u dvor i druge omladince. Tako je stekao još veće simpatije kneza, koji oduševljan, nešto radom u dvoru, a nešto uspelim javnim časom, odlučuje da podigne vežbaonicu i snabde je opremom. Tako je početkom novembra 1861. godine škola dobila treći prostor i to na mestu ispod zgrade Narodne banke u današnjoj ulici Kralja Petra 7.

Zgrada »Starog zdanja« (levo) u kojoj je Stevan Todorović imao svoju školu mačevanja 1861. godine. Desno dole se nalazi kafana »?«. Fotografija Anastasa Jovanovića, sredina XIX veka.

Todorović je u jednu salu smestio školu slikanja a u drugu gimnastike i mačevanja. a rekvizite je ponovo nabavio i to o trošku kneževom. Ovo je ujedno i drugi podatak o tome da je u Beogradu XIX veka postojala **DVORSKA ŠKOLA** mačevanja!

Knez Mihailo oko 1860. godine

Od prilike u isto to vreme, krajem 1861. godine Petar Predragović, učitelj gimnastike i mačevanja, vojni begunac, pisac prvog štampanog udžbenika za predavanje gimnastike u Srbiji i školovani oficir austrijske vojničke akademije, drži časove gimnastike i fehtovanja kao privatni učitelj u EVANGELISTIČKOJ školi u Beogradu. Nije poznato do kada su se držali ovi časovi i da li su se oni držali i ranije u navedenoj školi.

U leto 1862. godine zbog intenzivnog rada škole Steva Todorovića, za potrebe društva gimnastike i mačevanja, podignuta je i letnja vežbaonica koja se nalazila na mestu gde je danas letnja bašta restorana "Park" kod Kalemegdana.

Bašta restorana »Park« na prostoru koje je bila letnja škola mačevanja Stevana Todorovića. U pozadini je zgrada Pedagoškog muzeja.

I ovaj put su potrebni rekviziti nabavljeni o trošku **kneza Mihaila**. Pored članova društva gimnastikom i mačevanjem su se mogli baviti i đaci srednjih beogradskih škola.

Turska posada u gornjem gradu Kalemegdana u doba I srpskog društva za gimnastiku i borenje. U pozadini se vidi "Sahat kula".

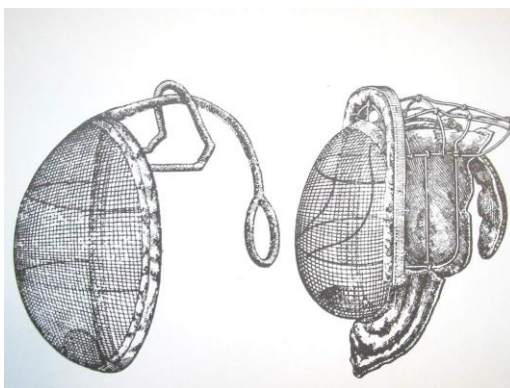

Pogled na tursku posadu i Beograd sa Sahat kule u doba I srpskog društva za gimnastiku i borenje.

Prilikom odlaska turske vojske i predaje srpskih gradova, u društvu je priređeno veliko veselje o kome se dugo pričalo i koje se prenelo na čitav Beograd. Steva Todorović je 1864. godine otišao u Firencu na usavršavanje slikarstva, a zatim u Minhen. Njegovim odlaskom prestala je i aktivnost u "Prvom srpskom društvu za gimnastiku i borenje.

Steva Todorović je po svemu sudeći, verovatno prvi u Beogradu držao časove i sportskog mačevanja i to ne u samom početku 1857. godine već tek kasnije. Ovo se može zaključiti iz pomena »opreme« koja se prodaje ili nabavlja a bez koje ne može biti ni govora o mačevanju kao sportu. Međutim i ovo je diskutabilno jer otvoreno je pitanje koliko je Steva, relativno slabog materijalnog

stanja, bio u stanju da finansira nabavku, transport i održavanje u to vreme veoma skupe sportske mačevalačke opreme za školu sa toliko polaznika!

Mačevalačke maske početkom 19. veka. Levo: školsko-vežbovna, desno borbena.

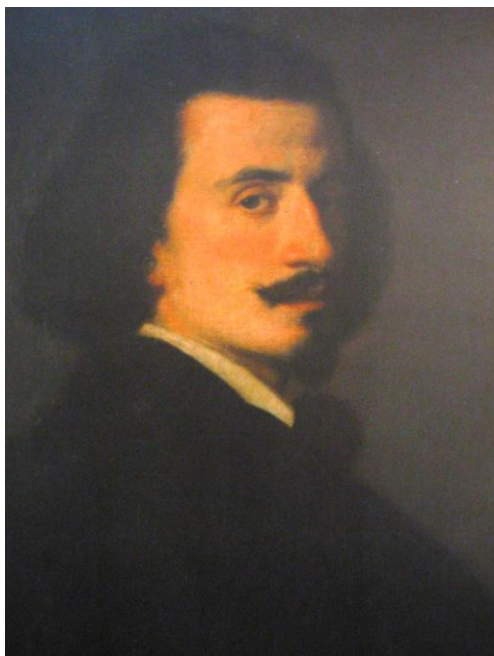
Zaštitna mačevalačka oprema (grudnjak, rukavica, okovratnik) sredinom 19. veka (mač je s početka 16 veka) – muzej Fakulteta za fizičku kulturu - Beograd

Ne može se sa preciznošću reći po kojoj metodi je predavao mačevanje. On je počeo sa austrijskom školom koju je naučio od Kodera, međutim, za života je puno putovao i zadržavao se kako u Parizu tako i u Firenci. Iz tog razloga nije moguće zamisliti da on nije posećivao u ovim velikim svetskim mačevalačkim centrima i njihove škole mačevanja. Da li je nešto naučio ili preuzeo od italijanske (verovatnije) ili francuske škole mačevanja i da li je to doneo u Beograd, mi nikada nećemo sa sigurnošću saznati.

Međutim, Steva je bio i među najvatrenijim pozorišnim trudbenicima u Beogradu krajem 6 decenije. On je bio upravnik amaterskog pozorišta u Kneževoj pivari. U tom pozorištu je i igrao i režirao. U vremenu od 31.10. 1857. godine do 12.10. 1858. godine on je bio na razne načine uključen čak u 53 predstave. Značajno je pomagao u radu Narodnog pozorišta kao scenograf. Ovo sve navodim zato što se može sasvim opravdano pretpostaviti da je Steva Todorović, u tom smislu, radio i na postavkama pozorišnog mačevanja.

Međutim u vreme u kome je Steva Todorović imao svoje škole mačevanja Beograd je živio sasvim u nekom drugom svetu. Građansko mačevanje neće, kao

pomama i moda, obuzeti u tolikoj meri Beograđane kao što je obuzimala građane Beča, Pešte, Pariza ili Zagreba tog doba. Prisustvo velikog broja mačevaoca u »Prvom srpskom društvu za gimnastiku i borenje« je više bio posledica harizmatične i genijalne ličnosti Steve Todorovića no popularnosti mačevalačke veštine u Beogradu. To se, inače, najbolje potvrđivalo uvek kada je Steva Todorović iz raznih razloga napuštao Beograd, i napokon kad bude prestao sa aktivnostima u društvu. Bez njegovog prisustva u Beogradu mačevanje je uvek zamiralo!

Stevan Todorović početkom XIX veka

Koji su uzroci bili zbog kojih se seme građanskog mačevanja, koje je bilo tako uspešno posejano i prokljalo u periodu srpske Kneževine, nije raslo onom brzinom i na onaj način kako je to bilo u drugim gradovima Evrope?

Navešću samo najvažnije. Opšta politizacija celokupnog života, državotvorstvo, veoma raširen kriminal i hajdučija, neprestana politička previranja i sukobi oko vlasti, stalne čarke, sukobi i ubijanja između turskog i srpskog stanovništva i turske i srpske vojne i policijske posade u Beogradu, tursko bombardovanje Beograda sa Kalemegdana i ulični rat, poslednji odlazak Turaka iz Beograda, abolicije i smene dinastija, spletke, udari i protivudari, pobune i gušenje pobuna, državne krize, stalna hapšenja političkih protivnika, srpsko-turski rat, ubistvo kneza, ilegalne organizacije, tajni kružoci, carinski rat sa Austrijom, žestoke stranačke svađe, atentati, podmićivanja i afere, proglašenje kraljevine, demonstracije, proterivanje kraljice i mitropolita, zavere, ubistvo kraljevskog para, socijalistički pokret, aneksiona kriza, pokret jugoslovenstva i napokon, balkanski ratovi, stvorili su nemirnu i nepovoljnu atmosferu za razvoj mačevanja u Beogradu. Beograd je pre bio politički revolucionarni centar za ceo Balkan no centar građanske i ekonomske kulture i stabilnosti.

Ovde treba navesti još jedan veoma bitan faktor koji je negativno uticao na pojavu i širenje građanskih škola mačevanja u Beogradu. To je demografski faktor. U periodu od 1815. godine pa do I svetskog rata, dakle u vreme kada se upravo i začinjalo pravo građansko mačevanje u Beogradu, postoji izuzetno negativan bilans između rađanja i smrtnosti. Gotovo da nije bilo godina u kojima je bilo više rođenih no umrlih. Manjak ženskog stanovništva, veliki broj samaca, velika smrtnost dece i haranje mnogobrojnih bolesti, a naročito tuberkuloze,

doveli su to toga da je najveći broj stanovnika Beograda poreklom bio iz migracija. Dominantna celina stanovništva Beograda je, dakle, bila doseljenička. Doseljenici su, međutim, bili uglavnom bez ikakvog kapitala, obična siromašna radna snaga seoskog mentaliteta i zainteresovani za druge stvari no što je mačevanje.

Osim toga, i ono malo stanovnika Beograđana, koji su i imali kulturnih i ekonomskih uslova za bavljenje ovom veštinom su živeli veoma kratko. Naime, dužina ljudskog veka Beograđana tokom XIX i početkom XX veka je npr. za 1897. godinu bila **27,8 godina!** a u periodu 1901-1905, **31,1 godinu!** Ovako kratkovečni ljudi skoro da nisu imali vremena ni da organizuju lični građanski život a kamoli da su imali vremena da bolje, duže i temeljnije upoznaju i bave se mačevanjem kao veštinom koja se uči decenijama.

No, i pored svega navedenog Beograd je **pred kraj XIX** veka postao razvijen grad sa nizom evropskih crta. Mlada srpska buržoazija koja je stekla svoju punu moć tek pred kraj tog, XIX veka, počinje živeti po zapadnim uzorima na svakom koraku javnog i privatnog života. Građanski i trgovački sloj se obogatio, dvorski život je postao evropski, razvilo se školstvo, advokatura, pozorišni i muzički život, umetnost, književnost, putnički, poštanski, ekonomski i kulturni saobraćaj sa Evropom. U Beogradu je bilo dosta Nemaca i Austrijanaca koji su bili orijentisani na moderne zapadnoevropske proizvode i modu. Njihov način života je imao sve crte bečkog. Oni su tadašnjem Beogradskom životu u velikoj meri davali ton. U tom periodu na ulicama i u kućama sve više se govori francuski i nemački jezik. Mlada i pretenciozna beogradska buržoazija i dvor više nisu cenili ni predmete ni način života naroda. Proces usvajanja zapadnjačkog načina života odvijao se naglo i bez zastoja na sve čvršćoj osnovi ekonomskog procvata građana Beograda.

Izgled mačevalačke borbe floretom krajem XIX veka sa prostora na kojim je radio Koder i Stevan Todorović. Vojvođanski muzej, Novi Sad.

Putopisac **Feliks Filip Kanic** o Beogradu tog vremena kaže: » U veseloj vrevi videćete uglavnom elegantno odevene muškarce, koji ispitivački zagledaju prolaznike, oficire u veoma ukusnim uniformama i mlade diplomate koji izlaze iz »Grand hotela« ili »Imperijala«, glasno razgovarajući na svim mogućim jezicima. Kad se kralj Aleksandar, onako visok, pojavi u civilnom odelu otvorene boje i umeša među svet, ili kad dva gardista, na konjima, nagoveste nailazak njegovih

kola kojima je svakog dana odlazio u kupatilo na Savi, nastaje za trenutak grobna tišina – svi ga zainteresovano posmatraju.

Žene ga pozdravljaju dubokim poklonom, oficiri salutiraju u stavu »mirno«, a muškarci skidaju šešire...Veliki broj sjajno plaćenih stranih inženjera, činovnika i njihovih porodica, još veseliji način života francuskih preduzimača i projektanata, koji su često uludo trošili svoje poslednje napoleone u skupim hotelima, koji su nicali iz zemlje kao pečurke, narušavali su svojim zaraznim primerom stare, skoro već izmenjene običaje i naravi. Zapadnjačka moda je prodirala sasvih strana. Čovek bi pomislio da se nalazi u nekoj prestonici na Zapadu!« U Beogradu tog vremena je bilo oficira i predstavnika vojski svih evropskih država koji su se u svojim sjajnim, raznolikim teatralnim uniformama šetali širom grada. Beograd je u to vreme ličio na »Valenštajnov logor«. Neophodni uslovi za razvoj građanskog mačevanja su, dakle, bili sve jači pa je njega i bilo.

Može se reći da je upravo pred kraj XIX veka građansko mačevanje u Beogradu počelo da hvata svoje prvo prvo, jako korenje. Do 1914. godine će u Beogradu biti udareni veoma solidni temelji mačevalačke kulture. To je bila i epoha dve škole, dominantne austrijske i dolazeće francuske. No, ovo stanje mačevanja je važno samo za Beograd. Najveći deo Srbije je još uvek bio na nivou mačevanja iz perioda I srpskog ustanka. Tako 1874. putopisac Jan Neruda pripoveda kako vidi da iz unutrašnjosti u Beograd dolazi » Lep i vitak mladić na malom turskom konju. Za pojasom ima dvadesetak različitih stvari: jatagan, pištolje, čibuk, tobolac, noževe itd«.

Muška narodna nošnja u periodu 1880-90. Fotografija Nikole Dragičevića

Iskoristiću priliku da ukažem na podatak vezan za otvaranje i postojanje jedne specifične škole mačevanja u ovom periodu. Naime, 1869. godine, Aleksa Bačvanski otvara I Glumačku školu u Srbiji i to u Beogradu. Ova škola je imala nastavnike za: »glumljenje, srpsku i tuđe književnosti, srpski jezik, pevanje i muziku, **mačevanje**, gimnastiku i jahanje«. Ovaj podatak je od velikog značaja pošto ukazuje na trenutak prvog dokumentovanog i organizovanog učenja scenskog mačevanja u Beogradu. Škola je prestala sa radom 1873. godine, a diplomu je steklo šest učenika. Za sad nije autoru poznato ime učitelja koji je držao časove mačevanja u ovoj glumačkoj školi.

Glumac Narodnog pozorišta krajem XIX veka u jednom komadu sa scenskim mačevanjem

Ubrzo, 2. januara 1870. godine Narodno pozorište takođe otvara svoju »Pozorišnu školu«. Ovo je bila **II** pozorišna škola u Beogradu. Među praktičnim predmetima u programu nastave su bili: »deklamovanje, igre licem i udovima(mimika i plastika), tumačenje uloga i čitavih komada i kako ih valja besediti, **mačevanje** kod muških, pevanje, igranje, pantomim i jahanje« **Mačevanje je predavao kapetan Mioković** a jahanje izvesni Ducman.

Bilo je potrebno da prođe skoro 8 godina da počne sa radom u Beogradu jedna nova građanska škola mačevanja. Mačevanje se u međuvremenu upražnjavalo u civilnim školama u okviru predmeta »vojna gimnastika«, ali uz puno problema. (vidi niže – Civilno školstvo u Beogradu i mačevanje).

No, bez obzira na sve, 1881. godine jedna grupa mlađih ljudi, koji su za vreme studija u inostranstvu učili gimnastiku i mačevanje pokrenuće akciju za osnivanje novog društva u kome se može vežbati i mačevalačka veština.

Tako se 8. oktobra 1881. godine načelnik saniteta u Ministarstvu unutrašnjih dela dr. Vladan Đorđević (inače jedan od prvih učenika u školi mačevanja Steve Todorovića) obratio pismom svim poznatim aktivnim i neaktivnim beogradskim učiteljima mačevanja tog doba.*

***Đorđević se prvo obratio, uz podršku tadašnjeg ministra Milutuna Garašanina, ministru prosvete sa podužim pismom u kome je izneo da »srpska mladež počinje kržljaviti u svome telesnom uzrastu i u svojoj telesnoj snazi«, a što se naročito vidi u regruta. Tim povodom je predložio da se u »Beogradu osnuje jedno veliko centralno gimnastičko društvo« kao i »da se odvoje sredstva iz budžeta da bi se kupio plac i izgradila »naročita zgrada snabdevena svim potrebnim spravama«, pošto »više i srednje škole nemaju nikakvih prostorija za gimnastikovanje a gimnazija drži časove zimi u podrumu i hodnicima Velike škole.« Odgovor na ovo pismo je, međutim, bio negativan pa se Đorđević opredelio za osnivanje u Beogradu jednog ovakvog društva (u kome će biti i mačevanja) privatnom inicijativom.**

Tu su bili pre svega Steva Todorović, Ljubomir Ilić i Ferdo Mihoković. U pismu im je postavljeno pitanje da li bi držali besplatno časove mačevanja u jednom novootvorenom društvu. Oni su na to pristali.

Tada je svim zainteresovanim upućen poziv na osnivački sastanak nove organizacije: »Beogradskog društva za telesno vežbanje i borenje« 20. oktobra 1881. godine.

Sastanak se održao u sali gostionice »Kod srpske krune«. Za osnivački odbor poziv su potpisala 33 lica među kojima je i **dr. Vladan Đorđević, Nikola Pašić, Milutin Garašanin, Stevan Todorović, Laza K. Lazarević, Milan Đ. Milićević, Milorad Šapčanin, Mita Cenić** i dr.

Gostionica "Kod srpske krune" (danas je na ovom mestu Biblioteka grada) i dr. Vladan Đorđević

U ovoj organizaciji nije bilo vežbano samo mačevanje već i gimnastika i prve aktivnosti društva su otpočele 17. januara 1882. godine. Za siromašne đake je vežbanje besplatno držano nedeljom i praznicima od 10-12 časova. Za ostale članove vežbanja su držana svaki dan od 6-7 i 7-8 časova ujutru i to kod »Crvenog krsta« gde je časove držao Ljubomir Ilić, i u Vojnoj Akademiji gde je vežbao Ferdo Mihoković tri puta nedeljno.

Stara zgrada Vojne akademije u kojoj su se održavali časovi mačevanja.

Škole mačevanja ovog društva je pohađala ne samo beogradska omladina već i dame i gradska gospoda. U tom smislu ovo društvo i njegova škola mačevanja su nastavili tradiciju škole Steve Todorovića.

Za ovaj period i ovo društvo je od ogromnog značaja i sledeći podatak: u ženskom odeljenju društva učiteljica gimnastike je bila Stanislava Višekova koja je istovremeno predavala i u Višoj ženskoj školi. Višekova je, naime, bila **PRVA učiteljica mačevanja u Srbiji.**

Međutim, iako su Beograđani u početku pokazali ogromno i živo interesovanje za rad ovog društva »oduševljenje će biti kao plehana furuna«, kako je to tada rekao osnivač društva, tj. brzo će splasnuti. Iz ovog razloga će

društvo u julu 1882. godine početi da organizuje javne i svima vidljive časove mačevanja sabljom kod Delijske česme. Delijska česma se nalazila na prostoru današnje SANU i to je bio de fakto prvi beogradski sportski poligon.

Već prvih dana leta je osnovan kurs za decu i »ženskinje«, pa i kurs za »malu žensku i mušku decu od 6-10 godina«. Nastavničke dužnosti kursa za »ženskinje« je na sebe preuzela Stanislava Višekova u februaru 1882. godine. Ovo je ujedno i PRVI direktni dokument o javnom organizovanju časova mačevanja za devojke.

Mačevanje s kraja XIX veka. Iz priložene slike se vidi da su devojke mačevale sportskom sabljom mnogo pre II polovine XX veka, kada je to uvedeno kao »novina«. Vojvođanski muzej, Novi Sad.

Prvo beogradsko društvo za gimnastiku i borenje je 1890. godine dobilo za svoje aktivnosti, na ustup, jednu veću učionicu III razreda Učiteljske škole »ali tako da se u njoj mogu držati i potrebni časovi gimnastike i vojnog vežbanja same Učiteljske škole«.

Početakom 1891. godine »Prvo beogradsko gimnastičko društvo« menja svoje ime u gimnastičko društvo »SOKO« u kome se i dalje odvija redovna i organizovana nastava mačevanja.*

* **Poslednja redovna skupština društva je održana 10. marta 1891. godine u Učiteljskoj školi kod Saborne crkve. Na njoj je predsedavao je dr. Vladan Đorđević. Međutim, on će ozlojeđen zbog svađe nastale oko toga ko će primiti platu društvenog učitelja gimnastike (Jovan Stojanović, advokat ili Ljubomir Stanojević, pozorišni glumac) napustiti skupštinu. Na sledećoj, vanrednoj skupštini društva koja je održana 7. aprila 1891. godine sekretar društva dr. Vojislav Rašić, koji je počeo uvoditi sokolsku ideju u Srbiju, uspeo je da izdejstvuje promenu imena u gimnastičko društvo »SOKO«.**

Društvo će od svog osnivanja imati podršku najuglednijih Beograđana, kao i Ministarstva prosvete, a nakon svoje promene imena će raditi pod zaštitom **Nj. V. Kralja Aleksandra**. Mačevalačka veština u Beogradu će tada po DRUGI put u Beogradu postojati i raditi uz patronat sa najvišeg državnog mesta – krune!

kralj Aleksandar Obrenović

U Statutu ovog društva, koji je odobrila Uprava grada Beograda pod br.14441 od 1.6.1901. godine između ostalog piše: »Član 1. Beogradsko društvo za gimnastiku i borenje osnovano 3. januara 1882. godine u Beogradu, a na svojoj skupštini od 7. aprila 1891. godine dobilo je ime: Beogradsko gimnastičko društvo Soko«;

Član 2. Cilj ovog društva je: a) da zajedničkim, sistematskim telesnim vežbanjem, izletima, pešačenjem, **borenjem**, plivanjem, veslanjem itd. radi na razvitku i unapređenju telesne snage i zdravlja svojih članova, b) da sprema učitelje, v) da se stara o osnivanju sličnih družina u narodu.....; Član 65. Društvo će se starati da po mogućstvu ustanovi i odelenje za borenje (borački klub »Soko«)«.

Nije poznato a i ne može se naslutiti koje su tehnike mačevanja predavana u navedenoj školi mačevanja no sasvim je sigurno da se u njoj upražnjavalo sportsko mačevanje. Ovo se može zaključiti iz toga što su časovi držani za decu i »ženskinje« a to nije bilo moguće izvoditi bez upotrebe sportskog oružja i opreme.

Izgled mačevalki krajem 19 i početkom 20. veka (Ljubljana)

Nakon promene imena Prvog beogradskog društva za gimnastiku i mačevanje u društvo "SOKO" proći će skoro 10 godina do formiranja drugog, sličnog društva. Tako je 1892. godine osnovano društvo "DUŠAN SILNI". Ovo društvo je osnovano od članova koji su se odvojili od »SOKOLA« zbog nesuglasica i svađa koje su to društvo dovele skoro do rasula. U »Dušanu Silnom« je mačevanje imalo značajnije mesto i ulogu u aktivnostima.

Ova dva društva su bila veliki konkurenti i vodili su žestoku borbu oko stvaranja što boljih uslova za rad članova. »Dušan Silni« je, međutim, bio mnogo bolje organizovan, raznovrsniji u programu i znatno veštiji u javnim nastupima (marketingu) zbog čega su mnogi surevnjivi i ostrašćeni direktori pojedinih srednjih škola zabranjivali učenicima da učestvuju u radu »Dušana Silnog«.

»Dušan Silni« će, međutim, svoje aktivnosti ubrzo proširiti na celu Srbiju gde počinje da organizuje ne samo javne časove već i svoje podružnice.

Najveća vežbaonica ovog društva se nalazila preko puta starog hotela »Slavija« na početku Mekenzijeve ulice (danas maršala Tolbuhina).

Stara Slavija i sala društva »Dušan Silni« (zgrada u sredini pravo)

Na polet rada ovog društva je u velikoj meri uticala svetkovina osvećenja zastave društva. Na ovoj svečanosti su se sakupili ljudi iz cele Srbije i mnogih slovenskih zemalja. No, ono što je bitno za ovu priliku je podatak da je osvećenje ove zastave kumovano od strane Njegovog Veličanstva Kralja.

Ovo društvo će 1907. godine promeniti ime u Viteško društvo »Dušan Silni«. Međutim, između dva najveća društva u Beogradu, u kojima se vežbalo mačevanje, postojala je stalna netrpeljivost i sukobljavanje. Ta situacija je često išla i na štetu samog mačevanja. Ta netrpeljivost je trajala veoma dugo. Oni su se, ipak, spojili 1910. godine u jedinstveni Savez srpskih sokolskih društava »Dušan Silni«.

Među prvim učiteljima mačevanja u »DUŠANU SILNOM« su bili Jovan Stojanović, advokat, arhitekta Emerlih Štajlehner, dr. Aleksandar Zega, hemičar, Atanasije Popović, profesor i dr. Dobroslav Knezmiljković, hemičar. Skoro svi ovi učitelji mačevanja su bili na školovanju u inostranstvu gde su se u raznim gimnastičkim organizacijama bavili i ovom veštinom. Neki od njih su položili stručne ispite za učitelje gimnastike i mačevanja. Tako je poznato da je ispit u Švajcarskoj položio dr. Aleksandar Zega, hemičar. Oni su svi držali časove gimnastike i mačevanja ne samo u društvu već i u beogradskim srednjim školama.

Škola mačevanja gimnastičkog društva "Dušan Silni" 1892. godina. Na slici se jasno vidi da su članovi osim sportskih floreta koristili u školi i šlagere i teške vežbovne sablje.

Škola mačevanja gimnastičkog društva "Dušan Silni" 1892. godina. Svi mačevaoci koriste teške vežbovne sablje.

Teške vežbovne (sportske) sablja su se koristile (kao espadron) za civilno vežbanje borbenog mačevanja krajem 19. veka. Posedovale su slabije sečivo od bojeve oficirske sablje ali i jače od današnje sportske. Ovakve sablje su u vojsci bile u upotrebi sve do tridesetih godina XX veka. Ekspoziti Vojvodanskog muzeja, Novi Sad.

Mačevanje teškim vežbovnim sabljama 1889. godine

Krajem devedesetih godina prethodnog veka je mačevalački pokret, pod rukovodstvom svoja dva velika društva (SOKO i DUŠAN SILNI), u Beogradu i Srbiji uzeo veliki zamah. Međutim, mačevanje se u to doba u Srbiji još uvek doživljava i upražnjava pretežno kao viteška veština a ne kao sport.

Ovo se moglo videti najbolje 1896. godine, kada je bila održana u susednoj zemlji prva savremena Olimpijada u Atini. Tada su naši mačevaoci imali gotovo sve dobre preduslove da učestvuju veoma uspešno na ovoj sportskoj svečanosti na koju su došli mačevaoci iz mnogih evropskih zemalja. Međutim, očito za nešto tako nije bilo nikavog dubljeg interesovanja iako je srpski kralj Aleksandar Obrenović, uz domaćina grčkog kralja, bio jedini kralj na svetu koji je učestvovao na otvaranju prvih modernih Olimpijskih igara u Atini.

Kralj Aleksandar Obrenović sa svitom u Hilandaru na proputovanju za I Olimpijske igre u Atini 1896. godine

Oba društva su počela da dobijaju sve veći broj članova pa se pojavila potreba za novim učiteljima kako gimnastike tako i mačevanja. Iz ovog razloga je gimnastičko društvo »SOKO« iz inostranstva dovelo stručnjake, učitelje telesnog vaspitanja. Tako su iz Praga došli Antonin Majer 1894. godine i Gustav Fejfara 1895. godine. Nije poznato da li su oni držali i časove mačevanja, međutim to je verovatno obzirom na sistem telesnog obrazovanja učitelja u Evropi tog vremena.

Povelja koja se dodeljivala zaslužnim članovima društva.

No, »DUŠAN SILNI« je krenuo putem obrazovanja i stvaranja vlastitog učiteljskog kadra iz oblasti mačevanja i gimnastike. Ovo društvo je počelo da organizuje stručne ispite iz osnovnih predmeta a propitivači su bili članovi koji su imali stručne kvalifikacije da budu ispitivači. Tako je 12.marta 1897. godine održan **PRVI ispit na tlu Srbije za učitelja mačevanja i gimnastike**. Za ovaj ispit se prijavio samo jedan kandidat – Kosta Jovanović koji je položio ispit i postao **PRVI diplomirani učitelj mačevanja i gimnastike u Srbiji**. Koliki je značaj ovom i kasnijim ispitima bio pridavan vidi se i iz podatka da su ispitima prisustvovali i predstavnici najviše državne vlasti kao i poznati građani i javni radnici Beograda.

Kosta je, između ostalog, polagao III ispit koji se odnosio na borenje sabljom. S tim u vezi je jedan podatak od velikog istorijskog značaja za mačevanje u Beogradu. Naime, tada se po prvi put pojavljuje pojam »**SRPSKE**

ŠKOLE MAČEVANJA«! Na ispitu je Kosta polagao mačevanje »**po srpskoj školi**«, koju je sastavio, na osnovu do sada poznatih škola:nemačke, francuske, talijanske i austrijske, **Emerlih Štajnlehner** inspektor Ministarstva unutrašnjih dela u penziji i učitelj borenja u »Dušanu Silnom«, koji je i bio ispitivač iz ovog predmeta.

Zastavnik boračkog društva "Dušan Silni" sa sabljom

O tome je novosadski dnevni list »Narod« u broju 70 od 28. marta 1897. godine objavio sledeći izveštaj: »Prema odluci Uprave Građanskog gimnastičkog društva »Dušan Silni«, u Beogradu je juče polagao ispit za učitelj gimnastike i mačevanja, društveni kandidat g. Kosta Jovanović u prisustvu izaslanika ministra vojnog i ministra prosvete i crkvenih poslova. Ispitivanje je otpočelo u 4 sata po podne, a završilo se u 6 i po časova uveče.

...Posle svestranih ispitivanja iz sviju vrsta gimnastike i mačevanja, pošto je na sva napred izložena pitanja vrlo dobro odgovorio, a praktičan rad sa najvećom preciznošću izveo i na taj način mu je priznata potpuna sprema za učitelja gimnastike i mačevanja«.

Četiri dana posle, odnosno 30. marta 1897. godine društvo »DUŠAN SILNI« je zakazalo javni čas na kome je Kosta Jovanović i praktično pokazao svoje poznavanje gimnastike i mačevanja. Posle položenog ispita Kosta Jovanović je postavljen kao stručni učitelj gimnastike i mačevanja u Beogradskoj gimnaziji »Knez Miloš Veliki«, kasnije nazvanoj »Prva beogradska gimnazija«, a zatim u podružnici »Dušana Silnog« u Nišu. Međutim, on je na ovoj dužnosti ostao kratko, nešto više od 2 godine, pošto je umro 19. avgusta 1899. godine u 23. godini.

Takođe, 22. novembra 1898. godine u nedelju popodne je »polagao ispit iz borenja Svetozar Kojić, pešadijski poručnik. Ispit je bio održan u lokalu u vežbaonici društva »Dušan Silni«, pred naročitom komisijom, u kojoj su bili: Kosta Riznić, predsednik »Dušana Silnog«, izaslanik ministra vojnog, generalštabni major Miloš Vasić, advokat Mihailo Živadinović..., Kandidat je

polagao ispit prvo iz teorije borenja, pa onda kao učitelj, i najzad kao borac. Ispit je položio vrlo dobro. Za ovim je polagao ispit iz veštine jahanja na velosipedu...., ispit je trajao od 2 do 4 sata po podne«. Tada je ispit položio i Ljubomir Stojanović, član Narodnog pozorišta.

Stručni ispiti za učitelje mačevanja i gimnastike su se održavali povremeno i prema potrebi i dalje. Ovde, u tom smislu, treba spomenuti stručni ispit koji je održan 25. maja 1900. godine. Tada je stručni ispit za učitelja mačevanja i gimnastike položila **Natalija Ristić** koja je time postala **prva žena u Srbiji koja je dobila diplomu stručne učiteljice mačevanja i gimnastike**.

Natalija Ristić

Za navedeni period (1895-1896) treba spomenuti i podatak da je u prostorijama zgrade »Crvenog Krsta« mačevanje aktivno upražnjavala i »Družina borenja« ili kako bi mi to danas nazvali »Društvo za mačevanje«. O ovom društvu se za sada precizno ne zna ni kada je osnovano ni ko ga je osnovao, kao ni do kada je postojalo, no njegovo postojanje u istoriji mačevanja u Beogradu je izvesno i treba ga uzeti u obzir.

Zabeleženo je i više mačevalačkih manifestacija u Beogradu tog vremena. Tako u junu 1897. godine »Dušan Silni« je sa gimnastičkim društvom »Soko« priredio javnu prezentaciju svojih aktivnosti. »Sa poklicima »živeo« i bučnom vojnom muzikom, beskrajna povorka išla je prema tvrđavi, na mesto svečanosti, noseći na čelu umetnički izvezenu zastavu, koju su Beograđanke poklonile »Dušanu Silnom«. Sa dvorske tribine, bogato ukrašene zelenilom i zastavama, mladi kralj i njegova majka – kao što sam opazio – posmatrali su sa velikim interesovanjem uspele vojničke vežbe. Buran pljesak mnogoljudne gomile kao da se pojačavao sa kišom koja je sve jače padala«. (Feliks Filip Kanic)

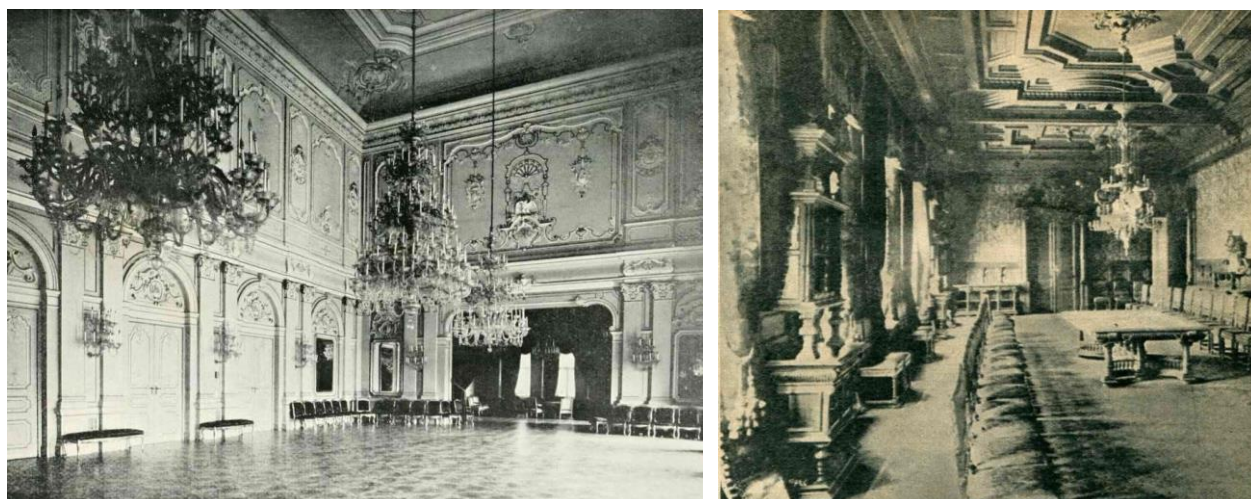
kraljica Natalija sa Aleksandrom

Samo mesec dana kasnije, u julu 1897. godine na **kraljičinu** inicijativu je organizovana na Kalemegdanu veličanstvena dobrotvorna svečanost kojom je kraljica lično rukovodila. Tom prilikom je borački klub »Dušan Silni« imao zadovoljstvo da među svoje članove mačevaoce primi i deset »gospa« iz najboljih beogradskih porodica. Duhoviti novinar Pera Todorović je ovu »novotariju« oduševljeno povezivao u svojim »Malim novinama« sa junaštvom srpskih žena u prošlosti.

Na ovom mestu ću ukazati na jedan veoma interesantan i isto toliko značajan podatak vezan za DVORSKO mačevanje u Beogradu. Reč je o jednoj prostoriji u konaku novog dvora. Putopisac Herbert Vivijen, dok je išao u obilazak srpskog dvora 1897. godine, je zapisao: »U sredini sobe je mali bilijarski sto bez džepova, sa jednom crvenom i dve bele lopte, i sa šest malih drvenih figura, simetrično poređanih. **Jedna dugačka tanka prostirka od bele indijske gume pruža se skoro celom dužinom sobe. Ovaj deo je određen za mačevanja, što dokazuje izvestan broj mačeva položenih na polici ili obešenih o zid.**«

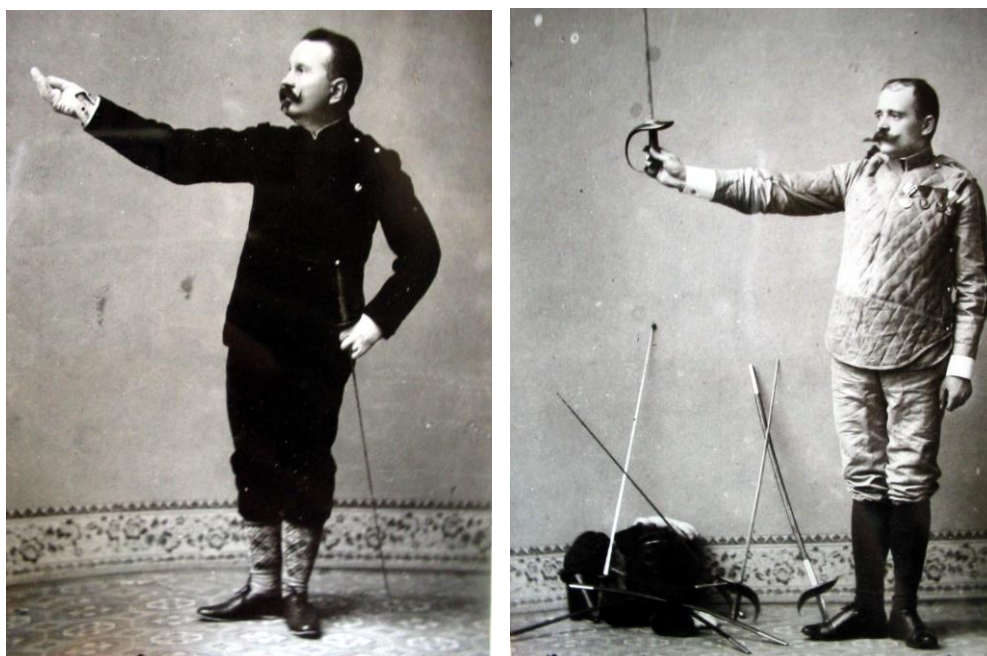

Dvorski kompleks pre šestoaprilskog bombardovanja

Dvorane starog dvora

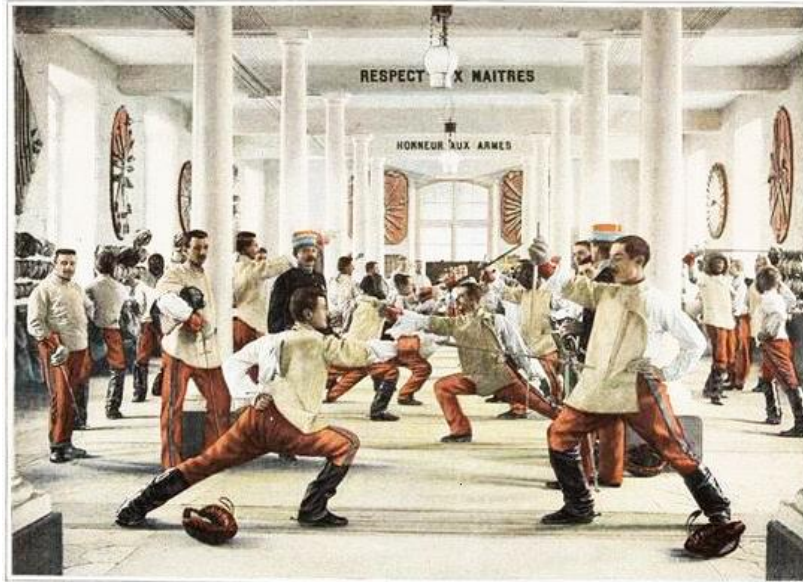
O postojanju DVORSKOG mačevanja u periodu Aleksandra Obrenovića govori i podatak da je krajem 19. veka osnivač "Paličke Olimpijade" i majstor mačevanja **Lajoš Vermeš** iz Subotice došao u Beograd sa namerom da u Srbiji populariše sportove. Njega je lično primio Aleksandar Obrenović koji je bio fasciniran njegovom mačevalačkom veštinom pa ga je angažovao da bude dvorski učitelj mačevanja. Kada je, da li je, kome je i koliko držao časove mačevanja u dvoru autoru nije poznato.

Lajoš Vermeš, dvorski učitelj mačevanja Aleksandra Obrenovića

No mladi srpski dvorjani XIX veka nisu upražnjavali mačevanje samo zabave radi. Tako je mladi Aleksandar Obrenović u školskoj godini 1890/91, pored niza predmeta koje je učio, bio obavezan da savlada i vojnu obuku. Osnovna oficirska obuka u Srbiji tog vremena, a posebno za visoke oficire tj. lica koja će nositi sablju, nezaobilazno je podrazumevala i mačevanje. Srpski dvorjani

XIX veka, međutim, nisu upražnjavali mačevanje samo u Srbiji. Tako je princ po rođenju Petar Karađorđević šezdesetih godina XIX veka bio školovan u Ženevi i Parizu, a 1862. godine je bio pitomac Vojne škole u Sen Siru iz koje je izašao kao potporučnik a posle je nastavio vojne studije u Mecu do 1867. godine. To su bile elitne vojne škole Evrope toga vremena. No iako nisu bile »paževskog korpusa« tj. predviđene za plemićke sinove u njima je nezaobilazan i »obligatan« predmet uvek bilo mačevanje. Takođe, treba pomenuti i da je Mila Obrenović, unuk Jevrema Obrenovića 1868. godine bio na školovanju u Parizu. Školovanje u Parizu jedne takve ličnosti nije moglo da se dešava u to vreme bez učenja i mačevanja!

Vojna škola mačevanja sabljom u Saint-Siru, 1872 i **Knežević Petar Karađorđević** koji je ovu vojnu školu pohađao 1862. godine

U periodu druge polovine XIX veka Srbija se u svojim političkim aktivnostima okreće Francuskoj. To se vidi ne samo iz toga što je u Dvor pozvan francuski profesor Male da obrazuje mladog kralja već i iz toga što je sve veći broj srpskih oficira odlazio u francuske vojne škole na studije i specijalizaciju. Sasvim je jasno da iz tih razloga, sa poslednjom dekadom XIX veka, u Beograd suvereno ulazi francuska škola mačevanja i to u borbeno-sportskoj mešavini.

VI Glava

Civilno školstvo i mačevanje u Beogradu XIX veka

Mačevanje u Beogradu, međutim, nije bilo aktivnost koja se organizovala samo u civilnim društvima i privatnim mačevalačkim školama. Mačevanje istorijski predstavlja prvi najstariji predmet fizičke kulture i u većem broju državnih građanskih škola širom Evrope. Naime, sa mačevanjem je inicirano uvođenje telesnog vaspitanja u redovne nastavne programe građanskih (osnovnih, srednjih i visokih) škola XIX i početkom XX veka. Mačevanje je ovaj status redovnog predmeta u državnom školstvu prvo dobilo u vojnim školama u okviru redovne fizičke obuke i egzercira, pogotovo posle 1871. godine kad je uspeh Pruske protiv Francuske izazvao pozornost celog sveta na telesnu kulturu i kvalitetniji način fizičkog pripremanja vojnika.

Iz vojnog školstva, kasnije, interesovanje za fizičku kulturu se prenosi i na redovno civilno školstvo u kome ove aktivnosti, gotovo po pravilu počinju takođe sa mačevanjem. Tek u trećoj fazi se mačevanje kao predmet vezuje sa gimnastikom da bi kasnije, iz niza razloga, gimnastika dobila primat obligatnog predmeta a mačevanje fakultativnog.

Slučajno je bilo i u Beogradu. Prvi put se mačevanje u civilnoj školi javilo u okviru aktivnosti Velike škole, a drugi put u okviru Liceja u Kragujevcu.

Kad je reč o vojnom mačevanju ono je bilo organizovano na Vojnoj akademiji i u Artiljerijskoj školi (ranije), kao redovan, obavezan predmet za sve rodovi vojske. Mačevanje je u tom smislu oduvek imalo ogromnu podršku u vojsci i ono će u beogradsko građansko školstvo upravo odatle i doći kao prvi vesnik uvođenja fizičke kulture u škole.

Mačevanje se u nastavu redovnog školstva uvodi još u kneževini Srbiji sa predmetom »gimnastika i vojničko vežbanje«. U tom smislu, sve civilne, državne škole u Beogradu u XIX i početkom XX veka su bile izložene militarizaciji. Zamisljeno je da učenici nižih škola moraju da završe osnovnu regrutnu obuku, da učenici viših razreda svrše podoficirsku školu a da učenici više škole se sprema za rezervne oficire. U sklopu navedenog je doneseno 15. septembra 1853. godine Ustrojstvo Gimnazije i Liceja. Prema ovom školskom zakonu (»Ustrojenje Knjaževsko-srpske gimnazije«) koga je predložio reformator Platon Simonovič, rođak Atanasija Nikolića, u ovim školama predviđa se da »među učebne predmete gimnazijske spadaju:...Vojeno učenje u svim a gimnastika samo u višim razredima«. Tada je predloženo i da se za predmet vojeno učenje odredi određen broj garnizonskih oficira koji će ovaj predmet predavati četvrtkom posle podne (sve do II Sv. rata đaci nisu imali nastavu četvrtkom popodne). Da je u okviru predmeta »vojeno vežbanje« smatrano i mačevanje u višim razredima jasno je iz činjenice da svi oficiri, pa i rezervni oficiri koje je viša škola trebalo po zamisli da obrazuje, morali su znati egzercirati i rukovati sabljom.

Međutim, ova reforma školstva i predlog nastave u praksi nije se realizovao kako iz političkih tako i iz ekonomskih razloga.

Koliko je za sada poznato, prvi put nakon 1808. godine, mačevanje se u jednoj civilnoj školi u Beogradu pojavilo 9. decembra 1863. godine u to u I Beogradskoj gimnaziji. Časove gimnastike i fehtovanja je držao **Askanius Sedlmajer** iz Landhuta u Bavarskoj, turnmajstor, koji je pre toga bio učitelj gimnastike 12 godina u Nemačkoj.

I Beogradska gimnazija.

Askanijus je sklopio ugovor sa Ministarstvom prosvete da bude učitelj gimnastike u Beogradu za platu od 300 talira godišnje. Predavao je gimnastiku i mačevanje svim učenicima beogradskih srednjih i viših škola koji su za to »volje imali«. Odziv učenika je bio velik.

Sedlmajer je obavestio Ministarstvo prosvete 3. oktobra 1864. godine da je **»za potrebe gimnastike nabavio 80 pari dvojnih kugli, oklope za glavu za 2 lica, dve sablje za fehtovanje, jednu sablju za rezervu, dva mača sa zaklonom oko balčaka, četiri mača za rezervu«**. U istom pismu se žali što direktor gimnazije zahteva da ove stvari plati Askanijus lično, pa je tek na intervenciju Ministarstva prosvete, nabavljene stvari platila Gimnazija. Iako nisu sačuvani dokumenti koji preciznije govore o programu rada na časovima gimnastike, ovo Askanijusovo pismo dovoljno govori o tome da je mačevanje bio bitan deo sadržaja aktivnosti školske omladine tog vremena.

Nastava se odvijala na prostoru kod Delijske česme. Zimi su časovi držani u zgradi Kapetan Mišinog zdanja. Letnje vežbalište kod Delijske česme je bilo ogradjeno. Ipak, bilo je onih koji su rušili ogradu da bi vežbali mimo određenih časova. Zato je Beogradska opština morala da postavi pozornika da čuva vežbalište.

Delijska česma u Beogradu (ulica kneza Mihaila)

Zanimljivo je i da je za pitomce Bogoslovije, kojima nije bilo dozvoljeno vežbanje kod Delijske česme Askanijus organizovao časove gimnastike i mačevanja. Naime, rektor Bogoslovije arhimandrit manasijski Evgenije usmeno se dogovorio s proleća 1865. godine sa ministrom prosvete da i pitomci Bogoslovije upražnjavaju gimnastiku i mačevanje. U ovom smislu je i upućena molba mitropolitu da "dade svoj blagoslov" za dolaženje bogoslovaca na časove gimnastike i mačevanja kao i ostalih učenika. Mitropolit je to dozvolio ali samo pod uslovom da se časovi drže u Bogosloviji, i to pod nadzorom samog rektora. Shodno ovoj odluci Sedlmajer je upućen 17. marta 1865. godine da se dogovori i organizuje termine za nastavu gimnastike i borenja. Kadkad će se kasnije, međutim, ova nastava odvijati i na placu kod Delijske česme, a sve dok Bogoslovija 1873. godine ne bude stvorila gimnastički prostor sa spravama u svom dvorištu.

U to vreme, se osniva i poluprivatna škola gimnastike u beogradskoj Polugimnaziji. Za ovu školu je bitno naglasiti da je to PRVI poznati slučaj u Beogradu da je za otvaranje jedne ovakve škole angažovan prostor, jedne državne škole, koji je, očito, uzet pod neki vid zakupa. Naime, direktor beogradske Polugimnazije A. Ristić obavestio je 2. novembra 1865. godine Ministarstvo prosvete da postoji naročita sala za gimnastiku u njegovoj školi, opremljena spravama i da se opaža kod građana volja za upražnjavanjem gimnastike a "naročito u klasi činovnika ove varoši", ali ne postoje nikakvi propisi koji im dozvoljavaju da se u javnim zgradama telesno vežbaju. Molio je i da se njima omogući pohađanje časova uz novčanu nadoknadu..... Usvajajući ove uslove ministar prosvete je propisao 1. februara 1866. godine Pravila za privatno učenje gimnastike pri Gimnaziji i Polugimnaziji, određivši da se od svakog privatnog vežbača naplati po šest cvancika za oba tečaja. Askanijus Sedlmajer je tako dobio i dozvolu da drži privatno nastavu gimnastike(pa i mačevanja). Beogradjani su za to plaćali po šest cvancika za zimski i letnji tečaj, a sami su morali da se staraju za osvetljenje svećama i fenjerima, grejanje i ostale potrebe prostora. Prostor u kome su se držali časovi je bio u zgradi Jevrema Gavrilovića na Terazijama.

Sedlmajer je umro u četrdesetoj godini života u Beogradu 15. maja 1873 čime je i ugašena njegova škola gimnastike u kojoj se vežbalo i mačevanje. Njegova žena nije imala sredstava ni da ga sahrani i on je u grob ispraćen dobrovoljnim priložima nastavnika Gimnazije. Učenicima je bilo zabranjeno da mu odaju poslednju počast.

Drugi primer uspostavljanja veze mačevanja sa redovnim civilnim školstvom nalazimo u prvom predlogu u istoriji srpskog školstva da se gimnastika uvede kao obavezan predmet, a koji je dostavio lekar Đorđe Natošević kao beogradski školski referent, 1868. godine Ministarstvu prosvete na razmatranje bilo je predviđeno, po prvi put, između ostalog i sledeće:

1. Da se gimnastika tretira kao redovan predmet
2. Da se u okviru predmeta »gimnastika« u IV razredu drže časovi »vojničkog vežbanja i borenja (mačevanja).

Komisija je usvojila ovaj predlog ali je on veoma skromno zaživeo u praksi obzirom da nije bilo osposobljenih učitelja i adekvatnih uslova za ovu nastavu.

Đorđe Natošević

Mačevanje se (u specifičnoj formi) u civilnom školstvu javlja i kroz rad Petra Predragovića (navedeno već da je kratko vreme držao časove gimnastike i fehtovanja u Artiljerijskoj školi, a 1861. godine samo časove fehtovanja u Evangelističkoj školi u Beogradu) koji je 1873. godine izdao prvi udžbenik za nastavu gimnastike u civilnim školama. Knjiga se zvala: »**Kratka uputstva za predavanje gimnastike u osnovnim školama**«. Knjiga je imala i 60 slika i štampalo je Ministarstvo prosvete u 1000 primeraka po ceni od »6 groša čaršijskih«. U ovoj knjizi on gimnastiku deli »kako se predaje i po cilju koji se želi postići« na više delova. Za našu temu je bitan deo koji se odnosi na »vojenu ili gimnastiku za odbranu«. U nju spada i »vežbanje sa štapovima« u kojima se objašnjava niz vežbi, među kojima i one koje sadrže elemente za **borbu**. »Štapovi su bili dugački 1,2 metra, debljine 0,02 metra, obli, pravi i uglačani«. Uopšte uzev pod »vežbama sa štapovima« su se najčešće smatrale vežbe koje su bile zamena za mačevanje za niže razrede. Niz podataka ukazuje na to:

1. Već se i kod samog Predragovića ukazuje na to da upotreba štapova ima elemente za **borbu**.

2. Mladi srpski bogoslovi su mačevanje na ovaj način vežbali 3 godine ranije (1870) ali u Bosanskoj krajini gde je časove organizovao Vasa Pelagić, tadašnji upravnik, jedine srpske srednje škole – bogoslovije. Duh koji je vladao u njoj, a koji se mnogo razlikovao od onoga u drugim bogoslovijama je izazivao neprestano interesovanje i podozrenje turskih vlasti. Bilo im je očigledno ta upraviteljeva »gimnastika sa štapovima koja je isuviše ličila na vežbe u mačevanju«. U vezi s tom bogoslovijom austrijski konzul u Banjaluci, Dragančić, upozoravao je pašu da su »učenici bogoslovije više soldati za rat no đaci«.

3. »Nastavni program za gimnastiku i vojno bežbanje u gimnazijama, realkama, učiteljskim školama« od 20. aprila 1882. godine jasno i nedvosmisleno propisuje za predmet »Vojno vežbanje« u VI i VII razredu »**borenje štapom**«

Nastavni plan za gimnazije i realke iz 1881. godine propisuje uz gimnastiku i vojno vežbanje (»radi razvijanja borbenog duha«) i ovo su obavezni predmeti sa fondom od 3 časa nedeljno za sva 4 razreda. Vojno vežbanje je bilo propisano i nastavnim planom 1887. i 1896. godine za Učiteljsku školu a nezavisno od predmeta »gimnastika«. Ono je slično bilo propisano i za Trgovačku školu 1892. godine i Trgovačku akademiju 1900. godine.

U Beogradu u periodu od sredine XIX veka pa do sredine XX veka, dakle, glavni i najveći nosilac profesionalne edukacije u mačevanju će biti vojska koja se isključivo obučavala u borbenom mačevanju. Tada je bilo školovano niz učitelja i profesora mačevanja (samo je Vojna akademija u Beogradu imala u periodu od 1850. do 1941. godine njih 17) o državnom trošku u zemljama zapadne Evrope. Oni su stekli diplome velikih evropskih centara mačevanja kao što su: JOIN -

VILLE LE PONT i MILITAR - FEHT UND TURNLEHRER INSTITUT. Ovi učitelji i njihovi učenici oficiri će uglavnom organizovati nastavu mačevanja ne samo u vojnim već i gotovo svim civilnim školama u Beogradu, a u skladu sa gore pomenutim zakonima.

Kao što se iz svega navedenog vidi, dok je u zemljama Zapadne Evrope mačevanje bilo stvar slobodne i skoro masovne civilne aktivnosti, gotovo u svim školama u Beogradu ono je bilo stvar propisanog programa vojne obuke. Mačevanje koje je država u praksi organizovala po civilnim školama je bilo, dakle, deo egzercira tj. vojnih vežbanja i u tom smislu je bilo vojno tj. borbeno mačevanje.

Da pod **vojnim vežbanjem** treba jednim delom po pravilu podrazumevati i mačevanje vidi se iz sledećih dokumenata. Zakonom o ustrojstvu vojske od 3. januara 1883. godine, prema članu 72. ovog Zakona, a da bi se »srpska vojska snabdela sa što spremnijim rezervnim oficirima«, propisano je da se u srednjim školama predaju »vojna gimnastika sa praktičnim vežbanjem iz egzercira i ratne službe«. U ovom Zakonu je bilo predviđeno da se u sve četiri godine školovanja uči borenje(mačevanje) sa 1-2 časa nedeljno.

U sklopu navedenog se do novembra 1884. godine za sve četiri godine gimnazije mačevanje vežbalo u **Velikoj školi** sa po dva časa nedeljno i to sredom i petkom od 5-6 sati posle podne. Od ovog perioda su nastale teškoće sa prostorom za vežbanje pa od 17. novembra 1884. učenici Velike škole imaju časove mačevanja u gimnastičkom lokalima Vojne akademije i to u iste dane i sa istim trajanjem kao i ranije. Od 17. juna 1885. godine za nastavnika mačevanja je postavljen Obren Milićević, a od 7. aprila 1887. godine konjički kapetan II klase Miroslav Kurtović za mačevanje u I, II i IV godini i predmet »borenje rapirom, sabljom i bajonetom«.

Velika škola krajem 19. veka

U vezi sa ovom nastavom treba spomenuti jedan interesantan dokument. Naime, nadležna vojna vlast Akademije nije smela učenicima Velike škole da ustupi za vežbu potrebne **teške sablje(!)** bez izričitog naređenja ministra vojnog. U tom smislu je rektor Velike škole Panta S. Srećković uputio molbu

ministru vojnom sa sledećim sadržajem: »Prema rasporedu, učenici Velike škole uče se borenju u sali Vojne Akademije. Nadležna vojna vlast akademijska ne sme da ustupi učenicima škole potrebne teške sablje bez izričite zapovesti g. Ministra vojnog.

Molimo g. Ministra, da izvole podejstvovati da g. Ministar izda nalog upravnoj vlasti Vojne akademije, da se daju učenicima Velike škole pri borenju **teške sablje** kao što se daju i učenicima Vojne akademije«

Према распореду, ученици Велике школе уче се
боренију у сали војне академије.
Надлежна војна власт академијска не сме да уступи
ученицима Велике школе потребне теške
сабље без изричите заповести г. министра
војног.

Молимо г. министра, да изволе подејствовати,
да војни г. министар изда налог управној
власти војне академије, да се дају и ученицима
Велике школе при боренију теške сабље
као што се дају и ученицима војне академије.

Бр. 132.
4 септ. 1885.
Београд.

Петар П. Ш.
П. С. Срећковић

Faksimil pisma Pante S. Srećковиća

Ministar vojni Jovan Petrović je naredio 13. marta 1885. godine upravi Vojne Akademije da se učenicima Velike škole ustupe velike sablje radi vežbanja u borenju. Godinu dana kasnije, 1886. godine, takođe, planom Komisije za program vojne nastave, predloženo je da se u Velikoj školi uči u »I godini borenje rapirom, sabljom i bajonetom, u I semestru sa po 1, a drugom 2 časa nedeljno. Isto tako i u II godini isti predmeti ali sa po 2 časa u oba semestra«.

Pošto su se časovi mačevanja u Velikoj školi od 27. septembra 1888. godine odlukom ministra vojnog, »obzirom na važnost predavanja«, plaćali iz vojnog budžeta u oktobru 1888. godine rektor Velike škole je molio da se za mačevanje i razna vojna vežbanja đaka Velike škole izgradi jedna šupa o trošku Ministarstva vojnog. Međutim, 10. novembra je odgovoreno da »nema kredita za to«.

No, da je bilo još problema vezanih za praktično upražnjavanje mačevanja vidimo i iz dopisa predavača borenja u Velikoj školi Jovana Marinkovića. On je u novembru 1888. godine tražio da se za njega predaanja nabavi oprema za borenje: **»rapiri, grudnjaci, štitnici za glavu, rukavice, sablje«**, ali je ministar vojni odgovorio da se ne mogu poslati sve stvari koje je predavač tražio »pošto nema dovoljno budžetskih mogućnosti«. Za predača borenja u velikoj školi postavljen je 17. aprila 1889. godine g. Konjički poručnik Milivoje Nikolajević. Te iste godine je rešeno da se iz nauke o borenju (mačevanju) prolećni ispit polaže tek u septembru pošto »zbog nedostatka materijala za tu veštinu i zbog nemanja lokala, đaci nisu mogli praktično da vežbaju«.

Najzad, kad se videlo da je teško organizovati nastavu vojničke gimnastike, 1890. godine ona je sasvim prestala.

Sledeći podatak koji govori o državnom organizovanju mačevanja u beogradskim školama 1893. godine je dokument u kome se spominje izvesni Ilić Ljubomir. On je rođen u Nojštatu u Nemačkoj. Tamo je završio Vojnu akademiju i bio je austrijski oficir 20 godina.

Stekao je i zvanje nastavnika u bečkoj Vojnoj akademiji. On je došao u Beograd i od 1886. do 1891. godine predaje na Vojnoj akademiji gimnastiku i mačevanje (borenje). U tom dokumentu, na početku spomenutom, piše da je Ilić Ljubomir 15. oktobra 1890. godine postavljen sa 16 časova nedeljno i platom od 2.500 dinara za nastavnika gimnastike i borenja (mačevanja) u **III beogradskoj gimnaziji**. On je časove u ovoj školi držao sve do 1894. godine.

Dokument koji bliže govori o »vojnom vežbanju« u beogradskim školama nalazimo i u jednom interesantnom događaju. Naime, 1895. godine je zabeležena organizovana pobuna, između ostalog, i zbog mačevanja. Tada su, pred događaje na Čukur-česmi, učenici Beogradske gimnazije napravili velike proteste sa zahtevom da im se omogući vojnički egzercir (**mačevanje**, vežbe s puškama i u gađanju), a u skladu sa zakonom koji je propisao vojne vežbe u školama. Ovaj zakon, naime, u praksi tog vremena nije sproveden zbog tadašnjih nategnutih političkih odnosa sa Turcima u Beogradu. Školske vlasti su ugušile ovaj bunt batinjanjem i hapšenjem učenika a svako gimnastičko vežbanje im je bilo zabranjeno. U to vreme se često predmet »vojeno učenje« i u okviru njega – fehtovanja, a posebno u nižim razredima, zbog nedostatka oružja izvodilo uz upotrebu drvenih štapova.

Sledeći dokument koji dokazuje da je u »vojnim vežbanjima« bilo mačevanja nalazimo i u časovima »vojnog vežbanja i gimnastike« koji su se održavali 1873. godine u Bogosloviji za buduće sveštenike. Predavač »vojničkog vežbanja i gimnastike« u II odeljenju Bogoslovije je bio narednik Vasilije Banković. U programu za III i IV razred među ostalim predmetima zimskog semestra se nalazilo i »borenje(fehtovanje)«.

U vezi sa istim ima još dokumenata. Drugi učitelj gimnastike i borenja II bogoslovskog odeljenja od 16. novembra 1874. godine Pavle A. Đurić poslao je dopis, rektoratu Bogoslovije, a u vezi vežbanja u sali tokom zimskog perioda, te spiska opreme koju valja nabaviti za rad. Tu su traženi: **»30 sabalja sa korpama, 30 pari rukavica od jelenske kože za fehtovanje i 30 korpi za glavu«**.

Takođe, zastupnik upravitelja Bogoslovije je ponovo 30. aprila 1875. godine urgirao, za: ».....35 pari rukavica, 35 pari **pravih** mačeva,..« navodeći da »su deca uzaludno provodil vreme određeno za telesno i vojno vežbanje«,

Slično je i zastupnik upravitelja Bogoslovije 12. februara 1876. godine molio Ministarstvo prosvete da naredi da se nabave: »....6. **Učila za borenje: 4 prave bodlje s branicima za borenje, 40 sabalja s branicima za sečenje, 40 rukavica, 40 naličnjaka za čuvanje lica, 40 grudnjaka za čuvanje prsiju,..«**

Na ove sve molbe je uglavnom odgovarano negativno, no one su ukazivale na činjenicu da se u programu nastave pod »vojničkim vežbanjem« podrazumevalo i mačevanje. Takođe, od ovog predmeta se, bez obzira na sve navedeno, ni kasnije nije odustalo. To se vidi iz »Vojnog nastavnog plana od 12. decembra 1883. godine za predavanja u Velikoj školi, Bogosloviji i Učiteljskoj školi«. U njemu je ne samo za Veliku školu već i Bogosloviju bilo predviđena redovna nastava **mačevanja (borenja)** u III i IV godini sa fondom od 1 čas nedeljno.

Sledeći dokument koji dokazuje da se pod predmetom »vojno vežbanje« u građanskim školama podrazumevalo i mačevanje, je dopis Učiteljske škole Depou vojne akademije. Ova škola je u školskoj 1878-79 tražila od depoa opremu za vežbanje mačevanja i to: **»7 komada sabalja za borenje, 4 komada rapira**

za borenje, 2 velike maske za lice, 2 velike rukavice za sablju, 2 male rukavice za rapire«. Dalje se kaže: »ove stvari ne moraju biti nove, mogu podmiriti potrebu i kao polovne, ako su čitave i solidno načinjene«. Ministar prosvete je zamolio 18. septembra 1878. godine vojnog ministra da naredi da se tražena pozajmica ovih stvari učini Učiteljskoj školi.

Takođe, ovde pominjem ponovo Nastavni plan za gimnazije i realke iz 1881. godine koji propisuje uz gimnastiku i vojno vežbanje doslovce: »radi razvijanja borbenog duha«. Borbeni duh se, međutim, ne razvija gimnastikom već »borenjem« tj. mačevanjem. I 20. aprila 1882. godine Ministarstvo prosvete dostavlja svim srednjim školama »Nastavni program za gimnastiku i vojno vežbanje u gimnazijama, realkama, učiteljskim školama«. U ovom planu je za predmet »Vojno vežbanje« u VI i VII razredu predviđeno »borenje štapom«, »borenje bajonetom« »borba puškom protiv konjanikove sablje« i »dvoboj«.

Iz svih navedenih dokumenata se još vidi da je mačevanje, koje se upražnjavalo veći deo XIX veka u državnim građanskim školama, ne samo bilo vojno mačevanje već i mačevanje borbenog tipa uz upotrebu npr. »teških sablji«. No, navedena dokumenta pokazuju i da se polako pojavljuje, po prvi put, i klasično evropsko građansko oružje – rapir.

Međutim, treba reći i da su građanske škole, s druge strane, često same pokušavale ostvariti vezu i oslonac sa vojskom, čak i kada ova saradnja nije bila nametnuta, jer nisu imale ili dovoljno prostora ili opreme i kadrova obučanih za mačevanje. Ovo je bio još jedan od razloga koji je kočio razvoj čisto civilnog mačevanja u Beogradu u XIX veku.

Pogled na Kalemegdan devedesetih godina XIX veka. U pozadini se vidi Sahat kula.

No, iako je mačevanje bilo manje ili više zastupljen predmet u obaveznoj ili fakultativnoj nastavi u civilnim školama Beograda ono je uglavnom imalo veoma sličnu istoriju kao i predmet »telesno vaspitanje« ili »gimnastika«. U zavisnosti od perioda njima je posvećivan veći ili manji značaj, no uvek nedovoljan.

Telesno vaspitanje (pa i mačevanje) u civilnim školama je uvek predavano uzgled, kao gola formalnost, briga poslednjeg reda i »izlišni predmet dokolice«. Nastava se slabo odvijala ili zbog nedostatka prostora, ili opreme ili učitelja, ili sredstva da se učitelj plaća. Iz ovog razloga su navedeni predmeti zapostavljani i uopšte uzev telesno vaspitanje i mačevanje je u beogradskom civilnom školstvu XIX i početkom XX veka bilo, i pored svega, u veoma neorganizovanom i rđavom stanju. Za većinu učenika beogradskih škola telesna

kultura, pa i mačevanje će sasvim nestati 1890. godine kada su ovi predmeti skoro izbrisani iz školstva.

S tim u vezi navešću još jedan dokument. Naime, dr. Bogdan Gavrilović, rektor Univerziteta u Beogradu i predsednik Srpske akademije nauka 1890. godine jasno predlaže da se: »iz školskih programa izbaci rad s puškama i **mačevima**, strojeve vežbe i da se primenjuje samo školska gimnastika koja odgovara prirodi dečijeg razvitka.« Međutim, te iste godine, samo nešto kasnije je 23. juna sačinjena državna komisija koja je trebalo da izvrši reforme vojnog vežbanja u školama i donese izmene i dopune Zakona o Ustrojstvu vojske i regulišu vojnu nastavu u školama. Tada je isti, gore spomenuti, dr. Bogdan Gavrilović, osvrćući se na propise u Austro-Ugarskoj i Nemačkoj predložio da se u srednjim školama »što bolje i detaljnije zavede telesno vežbanje, gimnastika i borenje«. Međutim, ova nastava nije počela. Videlo se da je iz niza razloga teško više održavati organizovanu nastavu vojničke gimnastike i ona je 1890. godine sasvim prestala.

Biće pokušaja da se ovaj zaborav prekine 1893-4. godine kada je Ministar prosvete ponudio novi nastavni plan za gimnazije u kome će vojničko vežbanje i evanje biti obavezni. No, od ovog nije bilo ništa!

Na ovom mestu ću, kao zanimljivost vezanu za pokušaj ponovnog popularizovanja mačevanja i organizovanje mačevanja u beogradskim školama pred kraj XIX veka, navesti jedan dokument. Reč je Odluci nastavničkog kolegijuma I beogradske gimnazije – Gimnazije kralja Aleksandra I, od septembra 1894. godine.

U toj odluci direktor gimnazije Stevan Lovečević obaveštava Ministarstvo prosvete da će u školi biti uveden za učenike starijih razreda fakultativan predmet borenje mačem i salonsko gađanje puškom jer ove »junačke igre i zabava« imaju »koristi po dečije zdravlje i njihov duh«. No, on je predočio da Gimnazija nema dovoljno sredstava i da zato mili Ministarstvo prosvete da odobri izdatak od 2 do 4 stotine dinara. Na ovo pismo je Ministar prosvete ubrzo odgovorio pozitivno hvaleći ideju ali bez novčane podrške iz »budžetskih razloga«.

Nasuprot ovakvoj klimi u civilnom školstvu, mačevanje će u tom periodu imati svoju renesansu u vojnom školstvu, privatnim školama mačevanja i građanskim boračkim i viteškim društvima.

Knez Mihailova ulica 1895. Godine

VII Glava

Mačevanje u Beogradu od Šarla Dusea do I svetskog rata

Šarl Duse, Belgijanac, udario je temelj modernog sportskog mačevanja francuske škole u Beogradu i Srbiji. U tom smislu se može reći da je tek sa njegovim dolaskom u Beograd došlo do pojave mačevanja koje će ovaj grad uvesti u evropske mačevalačke tokove XX veka. Duse je bio ujedno i prvi profesionalni, školovani zapadnoevropski učitelj mačevanja (drugi je bio Giono Martinenghi u Zagrebu, treći Angelo Toricelli u Subotici) koji je radio u Beogradu i Srbiji. Završio je Mačevalačku akademiju u Brislu 1889. godine, kao prvi u rangu. Iste godine ga poziva turska vlada da se angažuje kao učitelj mačevanja na Vojnoj akademiji u Istambulu. Tamo se Duse, sticajem okolnosti, 1889. godine upoznaje sa vojnim atašekom Kraljevine Srbije i generalštabnim pukovnikom Svetozarom Nešićem. Ovaj ga vrbuje da ostavi Tursku i dođe u Beograd. Duse, tako, 1891. godine, a na poziv kralja Milana Obrenovića, dolazi u Beograd i biva odmah postavljen za učitelja mačevanja u Vojnoj akademiji.

Šarl Duse će se 7. decembra 1894. godine obratiti Ministarstvu prosvete sa predlogom da se u beogradske škole uvede nastava iz građanskog sportskog mačevanja. U tom pismu piše sledeće:

„Gotovo po svim zemljama cele Evrope pa i Amerike, po svim srednjim školama, davno je uvedena nastava borenja (mačevanja), kao jedna vrlo važna i korisna aktivnost, ne samo po telesno razvijanje podmlatka, već i kao jedna činjenica koja mnogo utiče na umno jačanje i intiligenciju mladeži. Danas se veština borenja najpažljivije gaji kod sviju obrazovanih naroda, njeni su predstavnici najuglednije ličnosti, a među članovima se nalaze najveći naučnici, umetnici i političari svog vremena.

Sama važnost ovog predmeta, koristi koje se od nje dobijaju i pažnja koja joj se svuda poklanja, najjasnije kazuje, koliko bi naša školska omladina dobila, koliko moralno i fizički napredovala kada bi joj se dala mogućnost i prilika, da se sa tom veštinom upozna.

Polazeći sa te tačke gledišta, nalazeći da je ona i suviše umesna i opravdana, učtivo sam mišljenja, da bi bilo vrlo zgodno, otvoriti vrata naših srednjih škola i toj UMETNOSTI, spojiti je sa gimnastikom i davati joj podrške...”

Odgovor je došao veoma brzo. Šarl Duse je bio i primljen tokom iste 1894. godine za nastavnika mačevanja u Višem ženskom zavodu - privatnoj školi u kojoj su se obučavale u mačevanju devojke otmenijih krugova. Ovaj zavod je bio smešten na Vračaru u bivšoj Resavskoj ulici, a potom u ulici kralja Milana. To je bila prva građanska (civilna) škola u kojoj je Duse u Beogradu držao časove čisto francuskog sportskog mačevanja kakvo je ono uglavnom i danas.

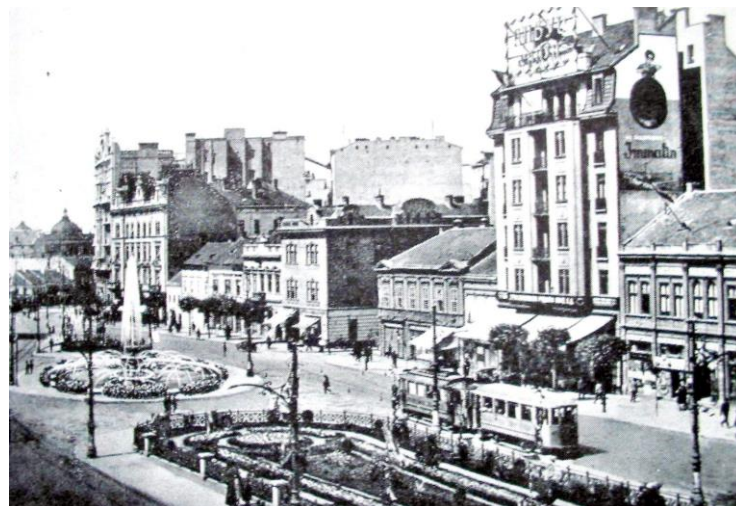
Neće proći puno vremena a treću stranu privatnu školu mačevanja u Beogradu će otvoriti lično sam Šarl Duse. Otvaranje ove škole je događaj koji se smatra i najvažnijim za istoriju mačevanja u Beogradu i Srbiji. Naime, uoči Bogojavljenja 18. januara 1897. godine (po starom kalendaru) g. Duse sa g. Pantelićem i R. Novakovićem posle dogovora od blizu pet časova, je doneo odluku da osnuje "Školu borenja Šarla Dusea". Tada je odlučeno da se pristupi i što pre osnivanju Prvog boračkog(mačevalačkog) društva u Kraljevini Srbiji.

Svi ovi važni dogovori dogodili su se na mestu uobičajenom u Beogradu za takve stvari u ono vreme: u kafani „Nezavisna Srbija" koja se nalazila na prostoru današnjeg hotela »Moskva« a preko puta hotela »Balkan«.

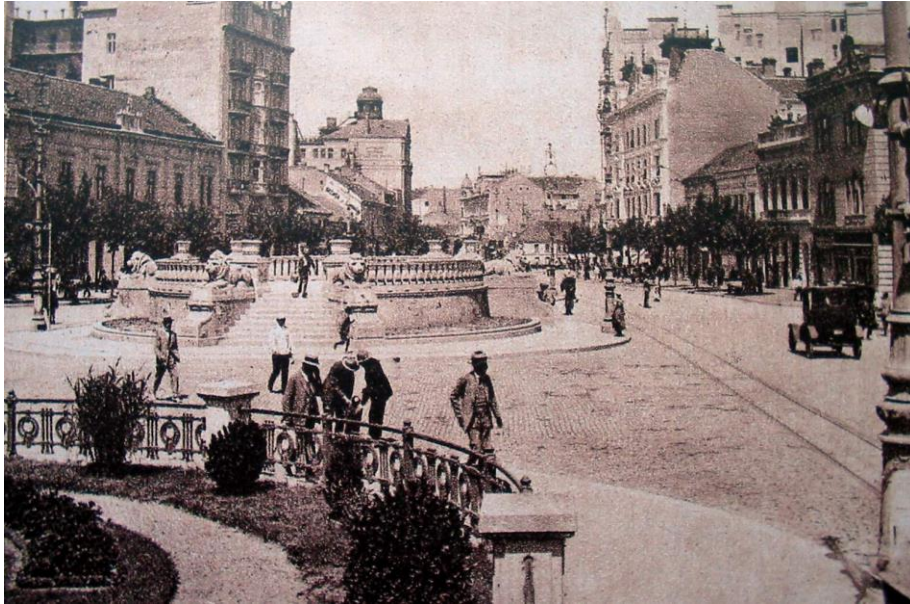

Kuća u levom uglu: kafana »Nezavisna Srbija« u kojoj je Šarl Duse osnovao školu mačevanja 1897. godine.

Škola borenja je bila na Terazijama u zgradi „Avale" (danas „Robna kuća" na Terazijama, na samom ulazu – pasažu u Nušićevu ulicu). U ovoj školi najbolji su bili đaci - Jevrem Jaša Pantelić i Dragomir T. Nikolajević. Članovima te škole su bili mnogi beogradski lekari, advokati, đaci, studenti, te građani drugih profesija, a devojke su većinom bile iz krugova diplomatije.

Terazije iz doba Šarla Dusea (škola se nalazila u dvospratnoj kući koso-preko puta fontane)

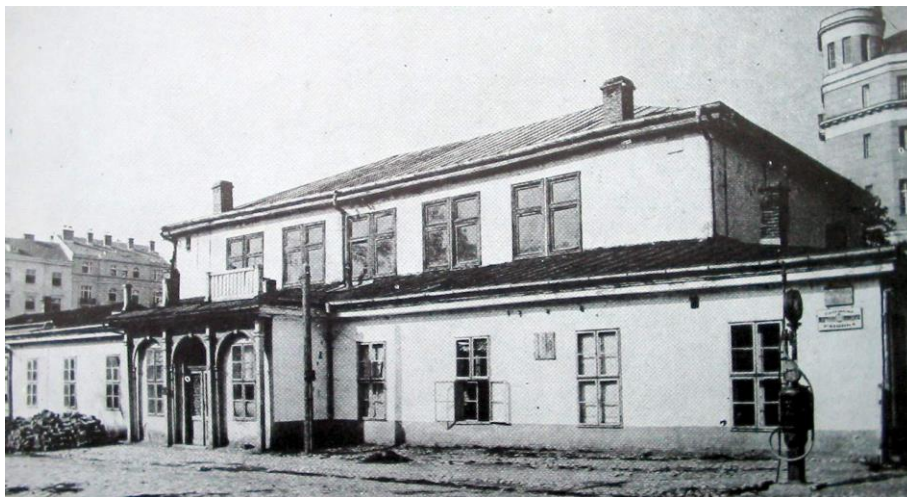
Terazije iz doba Šarla Dusea - kuća u desnom uglu, Škola borenja Šarl Duse.

Terazije između dva svetska rata. U kući u desnom uglu je bila Škola mačevanja Šarla Dusea.

Pošto je Duseova škola odlično radila i imala puno polaznika, Duse je odlučio da osnuje i prvo boračko (mačevalačko) društvo u Beogradu, a u kome će svršeni polaznici njegove škole upražnjavati mačevanje. Tako je na skupštini održanoj 1. maja 1897. godine, u prisustvu velikog broja mačevalaca "Škole mačevanja Šarla Dusea", osnovano Boračko društvo "SRPSKI MAČ". Od tog perioda, zapravo, i počinje razvoj moderne mačevalačke veštine u Beogradu. Boračko društvo „Srpski mač“ se nalazilo u zgradi Narodne skupštine (prostor današnjeg bioskopa »Odeon«), a članovi rade od 6 do 8 časova uveče.

U sledećih deset godina Društvo je dalo izvanredne mačevaoce, od građanskih lica: dr. Jevrema - Jašu Pantelića, A. Tomaševića, D. Đokića, advokata Radivoja Novakovića, dr. Vojislava Subotića, Branimira Simića, a iz Vojne akademije poručnike Bogoljuba Dinića, Aleksandra J. Josifovića, Dragomira T. Nikolajevića, Dragoljuba Bajalovića, Radivoja Elezovića i Milutina Lazarevića.

Zgrada Narodne skupštine u kojoj su držani časovi mačevanja iz vremena »Srpskog mača«

O osnivanju društva, beogradski list "Večernje novosti" od 1. juna 1897. godine, piše: " Prošlog meseca je osnovano i započelo svoj rad jedno novo sportsko društvo, kome je cilj isključivo borenje (fehtovanje). To novo društvo se zove "SRPSKI MAČ", a njegove statute je potvrdila Uprava grada Beograda. Boračko društvo se nalazi u zgradi Narodne skupštine, a članovi rade od 6 do 8 časova uveče. Društvo je izabralo svoju upravu u sledećem sastavu: predsednik Vladimir Rajković, artiljerijski kapetan; podpredsednik Dr. Božo Čolak-Antić, a članovi uprave Mihailo Barjaktarević, konjički kapetan, Vasa Božidarević, artiljerijski poručnik i Radivoje Novaković, pravnik. Društveni učitelj je Šarl Duse, profesor mačevanja na Vojnoj akademiji".

Značka »Srpskog mača«

Prvi, u štampi zabeležen, javni čas ovog društva, i uopšte u novinama zabeleženo mačevalačko nadmetanje u Beogradu, je organizovano upravo od strane »Srpskog mača« i to sredinom maja 1897. godine.

Glavni organizator i učesnik je bio Šarl Duse. Nadmetanje je bilo organizovano u kafani »Bulevar« koja je bila u zgradi u kojoj se danas nalazi bioskop »Balkan«.

Zgrada u kojoj se održalo prvo zabeleženo mačevalačko nadmetanje u Beogradu od strane »Srpskog mača« maja 1897. godine

Ista zgrada (levi ugao) i prostor oko nje iz perioda devedesetih godina XIX veka

Novine kasnijeg perioda o tom događaju pišu: „Tada je bila tolika navala sveta da nije bilo ni karata, ni sedišta. Na tom borenju bio je kao učesnik g. Santeli, profesor mačevanja iz Pešte sa svojim mlađim bratom. U borbi sa mačevima g. Duse, profesor Vojne akademije u Beogradu, odneo je pobedu nad g. Santelijem.*

* prim. autora - Grof Santeli je širom Evrope toga vremena bio poznat po tome što je na turniru organizovanom između gardista bečkog dvora i samuraja japanskog cara, koji je bio u poseti Beču, predvodio gardiste koji su do sramote potukli svoje protivnike sa preko 100 pogodaka razlike.

Urnebesno pljeskanje bila je nagrada za uspeh. Ostali članovi koji su radili, a bilo ih je preko 25, pokazali su da se 'mnogog može učiniti jakom voljom'. Prvi predsednik društva je bio g. Vlada Rajković, ovdašnji kapetan, a sada potpukovnik. U njegovom radu za razvitak mačevanja, kao i priređivanju prvog javnog borenja u Beogradu, bio je najjače potpomognut od strane g. Slavka Grujića, tada predstavnika Srbije u Londonu. Videlo se odmah da se sa pametno združenim snagama postiže i najveći uspeh." - („Srpski vitez", br. 7-10, 1909. god.) Od 1889. do 1909. „Srpski mač" je davao najbolje borce u vojsci i u građanstvu.

Među najpoznatijim mačevaocima »Srpskog Mača« najbolji je bio Ljuba Stojanović. On je mačevanje učio u Beču kod profesora Hortla. O veštini i umeću mačevaoca nam govori izveštaj sa »Javnog borenja« održanog 1901. godine kod Kolarca. **»Tu je bilo 8 profesora borenja iz raznih država koji su imali za protivnike članove Srpskog Mača. Ispalo je ovako: profesor Dženoro nije pobedio g. Vasu Simića; profesor Pruker, ravan je bio g. Jevremu Panteliću; profesora g. Zakovarova iz Varšave potpuno je potukao g. R. Novaković. Tek tada su videli prisutni gledaoci, da Beograd ima valjanih boraca doraslih stranim.«** (Srpski vitez, jun 1909). Srpski Mač u kome će se stalno smenjivati uprave i koji će postojati skoro 15 godina imao je devizu: »Pregaocu Bog pomaže«.

Šarl Duse će predvoditi beogradske mačevaoce ukrstiti svoje oružje i sa najvećim svetskim legendama tog vremena. Ovde treba izdvojiti mačevalačku akademiju održanu 1904. godine u Velikom Bečkereku gde se borio sa Austrijancem srpskog porekla, mačevaocem svetskog glasa Milanom Neralićem.

Milan(Mile)Neralić, rođen u Kordunu. Glavni učitelj mačevanja u Austrijskoj vojsci 1901-1908. godine. Najveći deo života je proveo u Beču i Berlinu. Završio je školu za vojne učitelje mačevanja u Bečkom Novom Mestu 1895-98). Na Olimpijskim igrama 1900. godine u takmičenju za učitelje mačevanja – profesionalce u konkurenciji 2 legendarna Italijana Contea i Santelija i pet Francuza od kojih su tri legende: Delibes, Hebrant i Michaux osvaja za Austriju bronzanu medalju i prvu olimpijsku medalju među mačevaocima južnoslovenskog porekla.

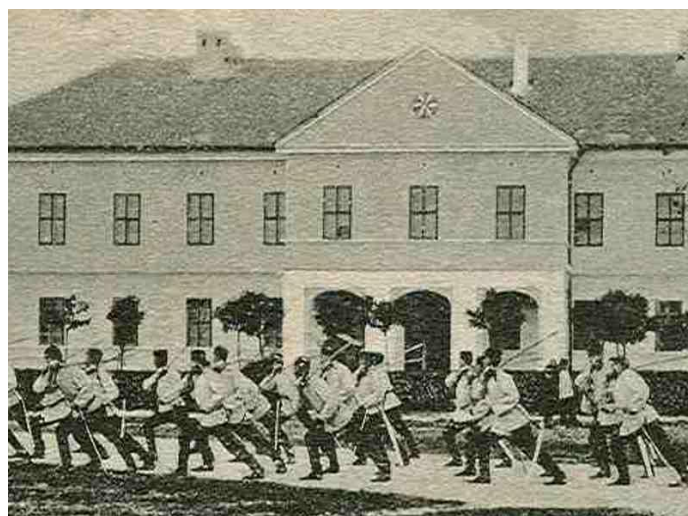
Osvojio je i 6 zlatnih medalja na najvećim turnirima sveta od 1899 do 1914. godine. Učestvuje 1904. godine Beču, u hotelu »Continental«u borbi Neralić-Kirchhoffer. Ovaj događaj je bio svetski spektakl pošto je levoruki Francuz Kirchhoffer bio svetska legenda mačevanja. U toj borbi je Neralić tesno izgubio, no naneo je prvi pogodak a to se u ono vreme smatralo posebnim uspehom i čašću, bez obzira na konačni ishod borbe. Umro je u Austriji, Bečko Novo mesto 17.II 1918. godine

Ovaj period je i od izuzetnog značaja za vojno mačevanje. Naime, 1. novembra 1900. godine na inicijativu Šarla Dusea vojna Akademija u Beogradu je otvorila »OFICIRSKU ŠKOLU BORENJA«. Profesor mačevanja u njoj je bio Šarl Duse.

Prva klasa mačevaoca Oficirske škole borenja sa Šarlom Duseom u sredini (1900)

Šarl Duse je praktično bio zadužen za održavanje nastave mačevanja u celoj vojsci i u tom smislu njegove aktivnosti nisu bile vezane samo za vojnu akademiju već i niže vojne škole u Beogradu.

Vežbe mačevanja sabljom ispred zgrade Podoficirske škole na gornjem Kalemegdanu, 1906. godine

Šarl Duse će držati aktivno nastavu mačevawa na Vojnoj akademiji (sa prekidima zbog ratova praktično sve do 1923. godine.

Vežbe vojnog mačevanja pešadijskom oficirskom sabljom u vreme penzionisanja Šarla Dusea - dvorišni prostor Vojne akademije u Beogradu, 1924. godine

Za period oko i posle 1900. godine je karakterističan ne samo procvat mnoštva GRAĐANSKIH škola mačevanja već i **procvat DVORSKOG mačevanja. Tako su prinčevi Đorđe i Aleksandar Karađorđević još od 1903. godine dobijali redovno časove mačevanja lično od Šarla Dusea.**

Prinčevi Đorđe i Aleksandar Karađorđević

O ovome princ Đorđe Karađorđević (stariji sin Petra I Karađorđevića) u svojoj knjizi "Istina o mom životu" piše sledeće:

„Otac nam je već odavno uzeo učitelja za mačevanja, profesora Šarla Dusea, koji predaje mačevanje pitomcima Vojne Akademije. Po sporazumu sa ocem dolazi dva puta nedeljno u dvor da uči Aleksandra i mene. Nabavljena nam je specijalna oprema i moj brat i ja se sa zadovoljstvom mačujemo. Nije to uvek samo veždba i igra. Kada smo ljući jedan na drugog, navaljujemo jače. Naš profesor, belgijanac, tumači ove naše ispade napretkom u učenju i iskreno se raduje. Posle onoga susreta u Dvoru, na dan Aleksandrovog šesnaestog rođendana,, kada me je Aleksandar onako uvredio u prisustvu kapetana Živkovića, Aleksandar i ja, tako smo silovito navaljivali jedan na drugoga da je naš učitelj bio ushićen. „Bravo, bravo“ uzvikivao je dok se spretno uklanjao da nam ne smeta. „Odlično, odlično“, kako samo napredujete, reklo bi se da prisustvujem pravom mačevanju profesionalaca. Profesor je zadovoljan našim mačevanjem, a zadovoljni smo i mi. Casovi mačevanja daju nam priliku da iskalimo svoj bes...”

Međutim, dvorsko mačevanje u Beogradu XIX i XX veka neće uzeti zamah kao što ga je imalo na drugim evropskim dvorovima. U Srbiji zbog niza istorijskih okolnosti aristokratija nije uspevala nikada da se u punoj meri razvije i dugo održi. Tome su značajno potpomogla i sama dinastička sukobljavanja. S druge strane, nove plemićke titule se na dvoru ne dodeljuju tako da jedna veoma važna institucija za razvoj i širenje dvorskog života nije gotovo uopšte postojala. Takođe, u Srbiji je retkost da se bilo šta smatra ponosom zbog porekla. U tom smislu je mačevanje na dvoru bilo ili stvar nezaobilazne vojne obuke i gospodstva ili stvar zabave i dokolice kao što je to bilo sa lovom, bilijarom ili balovima.

Šarl Duse u lovu na Avali, pored srednjevekovnog utvrđenja Žrnov. S desna na levo: Šarl Duse, učitelj mačevanja na vojnoj akademiji, princ Đorđe Karađorđević i Mihailo Pertović Alas (sede).

Tvrđava Žrnov. Podigli su je su na vrhu Avale Rimljani radi kontrole svojih puteva ka Singidunumu i radi zaštite svojih rudnika cinabarita koje su imali na obroncima Avale.

Na ostacima rimske tvrđave su u srednjem veku Srbi podigli ponovo tvrđavu koju su Turci 1442. godine zauzeli. Tvrđava se vraća u srpske ruke 1444 ali je Turci iznova osvajaju 1458. kada je proširuju i ojačavaju kako bi napravili tvrđavu odakle stalno napadaju i uznemiravaju Beograd (odatle i ime planini Avala - od reči havala, što znači smetnja). ове улоге тврђаве односно имена *Хавала*, што значи сметња. Kad su Turci osvojili Beograd tvrđava gubi značaj i napušta se u 18. veku da bi 1934 na nlog kralja bila srušena dinamitom a umesto nje podignut spomenik neznanom junaku.

U Beogradu je osim Duseovog postojao još jedan »Srpski mač«. Naime, u prvoj deceniji XX veka širom grada su bile veoma popularne grupne tuče među omladinom iz raznih mahala (delova grada). One su ličile gotovo na prave ratove. Bitke su zapodevali dečaci od 15-18 godina a onda bi se u njih uključili i oni od 20-30. godina. Borbe su se vodile kamenicama, pračkama, motkama, štitovima ali i noževima. Jedno od najpopularnijih »bojnih polja« u Beogradu tog vremena je bio prostor gde je sada Studentski park kod Vukovog spomenika. Tuče u ovom delu grada su činile toliko problema prolaznicima, stanovnicima, policiji i roditeljima da je 1906. godine Rada Novaković, advokat i veliki sportski entuzijasta, došao na ideju da, umesto postojećeg, načini sportsko borilište na kome se omladina neće tući već nadmetati. Tako je sa gimnazijalcima Druge i Treće beogradske gimnazije osnovao prvo srpsko boračko (mačevalačko)-loptačko društvo »Srpski mač«.

Mačevanje teškim sportskim sabljama početkom 20 veka. Lajoš Vermeš - levo. Vojvodjanski muzej, Novi Sad.

Prostor na kome se vežbalo mačevanje i loptanje je bio isti onaj gde se ranije »ratovalo«. Međutim, ovo društvo se zbog »suviše viteškog« u mačevanju sve više okretalo loptanju, koje je na kraju i prevagnulo. Tome je sigurno doprinela i činjenica da je loptu bilo relativno lako nabaviti dok su mačevalački rekviziti bili skupi i teški za nabavku. O mačevanju u ovom društvu se ne zna ništa više osim da je Rada Novaković upravljao njime suviše autokratski zbog čega se jedan deo članova 1911. godine odvojio i osnovao »Beogradski sportski klub«.

Aprila 1907. godine, odlukom Ministarstva prosvete osnovana je i prva gimnastička škola u Srbiji a pod nazivom »Državna gimnastička škola u Beogradu«. Cilj ove škole je bio obrazovanje nastavnika gimnastike i mačevanja u srednjim školama. Nastava je trajala u dva tromesečna ciklusa. Među nastavnicima stručnih predmeta je bio i Šarl Duse »za borenje«. Duse je po programu te škole kako u prva tako i u druga tri meseca držao po četiri časa mačevanja nedeljno.

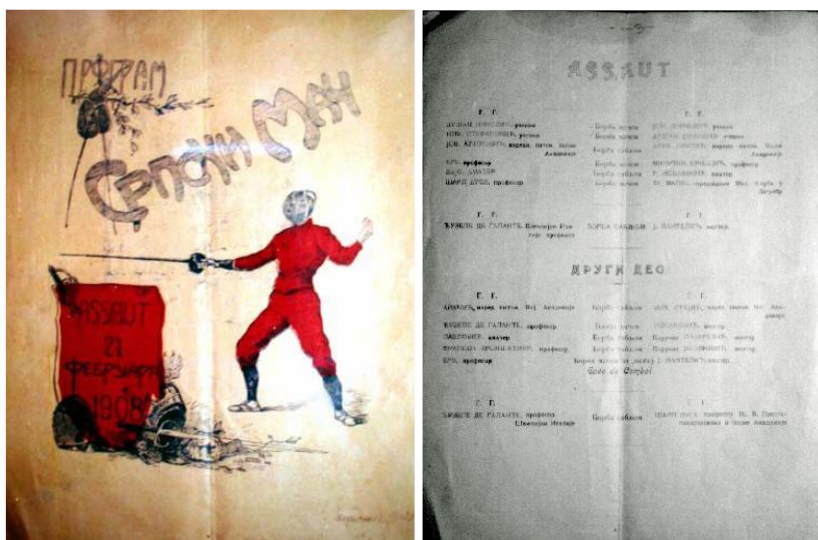
Šarl Duse (desno) u Vrnjačkoj Banji sa ing. Pavlom Denićem, upravnikom grada Beograda i konzulom u Solunu sa porodicom

Šarl Duse je sredinom 1907. godine zajedno sa francuzom (ili mađarom?) Erbom i Milutinom Krnjajićem aktivno učestvovao u radu Boračkog društva »Dušan Silni«. Osim toga, Šarl Duse je sa svojim najboljim mačevaocima nastupao i na međunarodnim mačevalačkim akademijama u Budimpešti, Beču, Parizu, Sofiji, Zagrebu, Beogradu i drugim gradovima. Tako je održana jedna mačevalačka akademiji u Beogradu 21. februara 1908. godine. Na nju je došao Đuzepe de Galante najveći šampion Italije, takođe profesor mačevanja. Ova svečana akademija je ujedno bila i prva poznata mačevalačka manifestacija koja je održana pod pokroviteljstvom krune tj. Njegovog Kraljevskog **Visočanstva Kralja Petra I Karadjordjevića.**

Kralj Petar I Karađorđević

Beogradske novine su 4.III.1908. sledećim izveštajem, iz kojeg se najbolje može videti duh mačevanja u Beogradu tog vremena, propratile ovaj događaj veka u Srbiji tog doba.

Palakat nadmetanja orhanizovanog od strane Boračkog društva "Srpski mač"1908. godine sa učesnicima i programom takmičenja na akdemiji

»Retka viteška svečanost Srpskog Mača sakupila je odabranu publiku u sali Kolarčevoj; po sredini podijum za borbu lepo ukrašen, redovi sedišta sa obe strane. Kralj, prestolonaslednik Djordje, princeza Jelena i knežević Pavle uveličali su prisustvom sjaj ove sportsko-mondenske večeri.

Dame u divnim toaletama ispunile su prve redove u okrug Kraljevih sedišta. Primetili smo dvorsku damu princeze Jelene, g-dju Sergijev, markizu Lagargon sa ćerkom, g-dju Andre Nikolića, g-dju Steve Lovčevića, g-dju pukovnika Sondermajera (isti je imao dvoboj sa Crnjanskim – prim. A. Stanković), g-dju i g-djicu Popović, g-djicu i g-djice pukovnika Protića, g-djicu Nataliju V. Djordjevića, g-djice Ugričićeve,, g-dju Grujić, g-djicu Lozanovićevu itd;

od gospode ruskog poslanika Sorgijeva sa sinom, austrijskoga poslanika barona Forgača, barona Largo, austrijskoga vojnog atašea majora Tančoša, kneza Lipe, Arslan Beja, bojnog bugarskog atašea majora Gančeva. Preko od Kraljevog sedišta u prvome redu general Ugričić, pukovnik Šturm, I adjutant major Miloš Popović, ordonans N.V. prestolonaslednika kapetan Milan Nedić, u predsedničkoj fotelji g. Andra Nikolić, ministar prosvete; počasni predsednik Srpskog Mača dr. Subotić i dr. Kujundžić, pukovnik Miloš Vasić, Stevan Lovčević, pukovnik dr. Sondermajer, Miša Svilokosić, major Purić, dr. Panić, dr. Koen, dr. Giga Jakšić, Djoka Jovanović, skulptor, itd.

Dirigovali su borbom Andra Nikolić i dr. Subotić. U prvoj partiji aplauzom su pozdravljeni za skladnu i veštu borbu Andre Nikolić, Stevan Lovčević, Nikodije Stevanović, Dušan Janković, gimnazijaliste Akademci i narednici Jovan Aćimović, Aleksa Protić, Aračić i Stajić. Sa puno hvale, profesor Erb i Milutin Knjajić u skladnoj borbi floretom radi lepote stava i rada, uzajamnim dogovorom, gotovo bez tuševa, dopali su se. Vajs i Novaković u borbi sabljom nisu se mogli složiti, njihovo takmičenje sa prekidima bez sledbenosti, sa udarcima bez zadržavanja, mnogo hitrine, malo razmišljnja, Novaković bi i bez ovih primedbi nadmašio Vajsa.

Šarl Duse, profesor, jubilar, borio se sa velikim znanjem protiv amatera visokoga ranga dr. Malecom, njihova borba mačem, jedna lepa lekcija iz borbene veštine, sa preimućtvom za profesora sa puno hvale za amatera, koji je odlično predstavljao hrvatske borce i svoj I hrvatski masčevalački klub, čiji je predsednik dr. Maleš, obasut je hvalom od beogradske publike. Šampion Italije Djuzepe de Galante i J. Pantelić očarali su publiku svojim značajkim assaut-om. Njihova borba sabljom ispunjena s kraja na kraj vezom u udarcima odbranjenim u povraćaju. Borba koja je isticala svakog momenta je bila sve interesantnija, ruka je letela brzinom, da bi se zadržala u nižim odbranama, protivnici su rivalizovali u teškom eskiviranju tela (povlačenjem), da bi odbranili direktne napade u nedostatku terena, ili iz tih mučnih pozicija u veliki odskok ili bod. Udari gotovo podjednaki i s jedne i s druge strane izazivali su aplauze i oni su toplo pozdravljeni. Novaković je uspeo da u maču podrži snažnu borbu sa profesorom Galanteom, on se više dopao u ovoj borbi, nego li na sablji, tim pre što je profesor Galante u floretu nepobediv. Pronšahner u sigurnom i lakom i lepom stavu, iznenadjen znanjem i brzinom svoga protivnika poručnika Josifovića, bio je u nekoliko zbunjen učestanim napadima ovog odličnog duseovog učenika. Josifović se nije trebao toliko žuriti; njegovo preimućstvo je bilo toliko i bez toga vidljivo, lojalnome borcu red je ostaviti nešto vremena da se pribere, lepota borbe je u čestim udarcima i ove treba tražiti. Prošahner je veoma jak borac.

Pavlović, elegantan i snažan, želeo je da pred odabranim skupom pokaže lepotu rada i svog divnog stava. On je uspeo, da sa svojim protivnikom poručnikom Lazarevićem izdrži assaut - interesantan i dobar, Lazarević vitak u stavu, uvežbaniji od svoga protivnika, pokazao se sigurniji u odbrani i ripostu; ali kad je u brzini nedovoljna odbrana a za spas se traži instinktivan rad, red je reći pardon - ipak oni su se dopali.

Erb, profesor i Pantelić, amater, pokazali su nam jednu kratku frazu u borbi I, Epee de Combat - mačem za dvoboj (ovo je prvi pomen nadmetanja u borbenom mačevanju u Srbiji - primedba A. Stanković) uz obazrivost »divljih mačaka«.

Ovo poredjenje iz Jakšićevog stiha može se uzeti kao deviza za rad mačem dvobojskim. Tu se najvećma ceni prvi pogodak i la bele – poslednji, uslovno.

Oni su obojca pozdravljeni od prisutnih, njihov je rad bio veoma dopadljiv i od iste škole, u avantaž Panteliću prvi i la belle u avantaž Erbu, u nogu i au masque.

Borba je postala interesantnom, no polomljeni mač onemogućio je, da se produži, nadajmo se videti ih u drugoj prilici. Ali su najbolji borci bili te večeri dva nasrtljiva mališana, dva div junaka u odelu Nemanjićkih paževa, sirotani u Srpskom Maču. Knežević Pavle najviše im je pljeskao. Galante i Duse – clou de la soiree – zadivili su nas, sva hvala je nedovoljna da se oceni takav umetnički rad, dostojanstven i neobično interesantan. Vi koji niste prisustvovali večeri Srpskog Mača izgubili ste mnogo. Umetnici i kavaljeri, odlika escrinuura –, stari kamaradi i poznanici u istoj ovakvoj borbi zadivili su čak i parisku publiku; pred nama su se dohvatili džinovi u sablji, Duse, hladan, sa majstorstvom dominira nad protivnikom. Galante, pronicljiv, brz i hitar u beskonačnost brani se kao lasica. Sve se to složno prikazalo u borbi koja je bila pravo savršenstvo boračke umetnosti. Eviva Galante! Bravo Duse! Bravo Srpski Mač!

Jevrem Pantelić, Šarl Duse, Đuzepe de Galante 1908. godina

Čestetka i aplauz Kralja, prestolonaslednika i Njegovog doma zanela je borce umetnike i oni se junački na pisti zagriše uz urnebesno pljeskanje očarane publike.

U ime Srpskog Mača Jevreme Pantelić je predao divan buket cveća Nj. K.V. princezi Jeleni. Kralj je čestitao borcima, a prestolonaslednik Djordje poslao je na dar šampanjac. Na svečanom banketu je u zdravlje Kralja, prestolonaslednika i Njegovog doma, J. Pantelić popio zdravicu a odgovorio mu je u zdravlje kralja talijanskog Galante. Andri Nikoliću, počasnome predsedniku Srpskog Mača, čestitamo na uspehu njegovih mladih članova i neka ih i dalje vodi njegov ugled i zauzumljivost u tom pravcu. Srpski Mač i njegov predsednik zaslužuju našu svu pohvalu i podsticaj srpske štampe".

Koristim ovu priliku da ukažem na činjenicu da se u gore pomenutom novinskom izveštaju sa turnira ni na jednom mestu ne samo da se ne spominju brožčani rezultati već se uopšte i ne navodi ko je pobednik.

Donji grad Kalemegdana sa kasarnama u vreme "Srpskog mača", 1908. godine. U levom gornjem uglu je kula Nebojša.

DVOBOJI U BEOGRADU

U Beogradu, kao i širom Evrope, s početka 20. veka su bili popularni dvoboji rapirima, sabljama i pištoljima. Srbija je, naime, krajem XIX veka bila jedina zemlja u Evropi čije je zvanično zakonodavstvo priznavalo slobodu dvoboja. Posredno ozakonjenje prava na dvoboj je bilo izglasano na sastanku Narodne skupštine 10. januara 1899. godine. Zapisnik vezan za izglasavanje ovog zakona je neobično zanimljiv. Reč je bila, naime, o članu 2, tačke 2 kojom se Vojni disciplinski sud smatra nadležnim, pored ostalog, »da sudi i rešava o nepravilnostima u slučaju dvoboja i po delima i sukobima van službe, ukoliko se posledice ne kazne po zakonu.«

S tim u vezi Dragomir Rajović, pravnik je rekao: » U krivičnom zakonu što god nije zabranjeno – dozvoljeno je. A u njemu, gospodo, dvoboj nije zabranjen, nije označen kao kažnjiv. I pitanje časti u celom svetu raspravlja se upravo ovim činom. Govoriti o štednji dragocene krvi kada je u pitanju čast, izlišno je, čast je skuplja od života. Vezati oficira, pa i svakog građanina, da on u pitanju časti ne upotrebljava dvoboj, znači ostaviti ga da bude kukavica ili lopuža, koju može svako da grdi, a da on to pitanje ne može da raspravi pištoljem ili sabljom u ruci. To ni u koliko ne izdiže karakter jednog čoveka. Čast se ne dosuđuje sudom. To se ne meri na oku, te da se kaže: vredi pet dinara. Vredi toliko koliko ko oseća. Poružna reč kad se kaže, valja je znati i dokazati, a pametan čovek treba da meri svoje reči. Ne, gospodo, za svoju reč, ljudi treba da su kadri da založe svoj život, a na prvom mestu – oficiri, koji nose odličja i oružje, koje i kralj nosi.

Ono što je uneseno u ovaj zakon, nije doneseno unatoč ili protivno postojećim našim zakonima. Tu nema mučkog ubistva, već tu čovek oružjem u ruci svoju čast pere. To dejstvuje na karakter čoveka i ljudi će se više poštovati. Prema tome držim da je ovaj predlog umestan.«

S tim u vezi i predsednik suda, poslanik Ljuba Kamenčić kazao je sledeće: » Dvoboj među nama Srbima je stara stvar. Možemo mi to osuđivati i odbaciti, ali to je bilo, biće i mora biti. Uzmimo samo slučaj, gde čovek ne može da se zadrži, gde je u pitanju čast porodice.

Je li moguće da u tom trenutku sudi hladno i da traži sud? A šta je to, zar to nije dvoboj? Pa kad to u praktici svi ne osuđujemo, zašto onda da to osuđujemo kad ulazi u Zakon, koji reguliše kako to treba da bude, bar među onim ljudima koji su pozvani da čuvaju čast, ono što je najdragocenije u srpskom narodu.« On je kasnije našao ne samo da dvoboj nije »branjen važećim krivičnim zakonom već je upravo njime – dozvoljen! Tamo stoji: da onaj koji je učinio krivično delo u odbrani časti, imanja i života, potpuno se izvinjava (oslobađa). Pa šta je to? To je ovo isto. Dakle, gospodo, hoćemo da dopustimo da neko u odbrani svoga imanja ubije čoveka a nećemo da dopustimo da to isto uradi u odbrani svoje časti i časti svoje porodice!? Svima ne pomaže molitva, nego motika. To ne treba dokazivati. Mi imamo vrlo raskalašnih primera u običnom životu, da se tome inače drugačije ne može stati na put. Tu je jedini lek – puštanje krvi. I kad je tako, onda nemojmo braniti ljudima od časti, da oni ne raspravljaju ova pitanja onako kako su nekad naši stari, a i kako se to raspravlja u celom obrazovanom svetu. To su moji razlozi i, zato, ovo treba primiti.«

Međutim bilo je nešto glasova i protiv. Tako je poslanik Dragan Mucić za govornicom našao da: » Je bolje pravdu zadovoljavati na sudu nego u dvoboju.« a Stojanović da su dvoboji u prošlosti bili između neprijatelja – Srba i Turaka, a »ovo što mi hoćemo to je da se biju i kolju dva rođena brata, dva sina i da to hoćemo da ozakonimo. A ako to ozakonimo mi čeno se ogrešiti. Našu krv treba da pričuvamo za druge prilike i za drugo vreme, koje će nas možda uskoro pozvati i našu krv za mnogo važniju stvar zatražiti.«

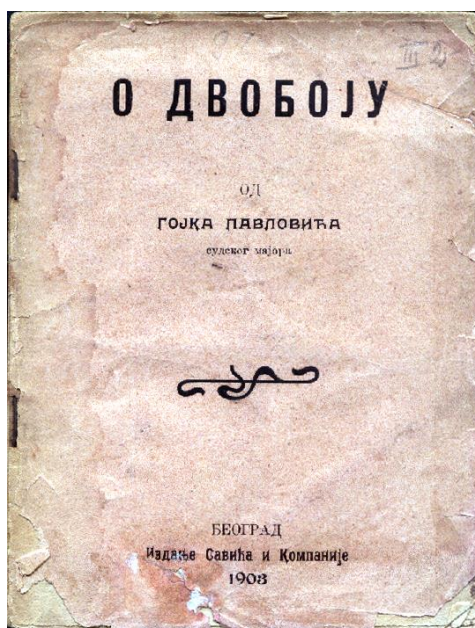
Ivan Stanisavljević je predlog ozakonjenja dvoboja smatrao »vrlo dobrim i umesnim« pošto: »Vi gospodo znate kakvih ima nevaljalaca! Oni umeju vrlo dobro da uvrede i to tako vešto, da ne možeš ni dokazati da je kriv, pa je vrlo glupo tužiti ih sudu. Treba ih zvati na dvoboj!« Poslanik Aleksandar Miljković uzevši reč reče:

»Dvoboj se ovim zakonom nikome ne natura! – Nigde u zakonu ne stoji napisano: ti moraš ići na dvoboj!...Dvoboj, gospodo, čeliči karakter, zato što svaki onaj koji je ubeđen da mu nema mesta u društvu ako ne ogovori sudu časti, odnosno pravičnosti, uvek će se dukčije ponašati i upravljati u tom društvu. Ovaj član je zato odista koristan za društvo i njegovo uređenje, ne samo za gospodu oficire nego i za sve uopšte«. Temu izglasavanja zakona o slobodi dvoboja je pretresao i poslanik Nikola Nikolić: »Vi hoćete da upućujete uvređenog na sud da se tužaka, a pri tom gubite iz vida kako to biva u sudu. Kad nekoga tužite, on traži da uvredu dokažete, pa vas još pita: a gde vam je tapija od vaše časti? To je, gospodo, žalosno! Pa i ako ga jedva sud osudi, to je petnaest dana zatvora. Zar je tako jevtina čast poštenog čoveka?... Dvoboj, naročito u vojsci, jeste stvar od preke potrebe. Dvoboj tu ima, pre svega, vaspitnu ulogu. Veoma je važno da ljudi, u međusobnom ophođenju, vode računa i da mere reči koje adresuju na druge. Kad čovek zna da će za svoje vređajuće ponašanje – a morate priznati da smo laki na reči – ako pusti svoj jezik da ne zna za granice, naići na oštricu mača, onda će vrlo dobro voditi računa šta će govoriti i gledaće da svake uvredljive izraze iz svog rečnika izbriše.«

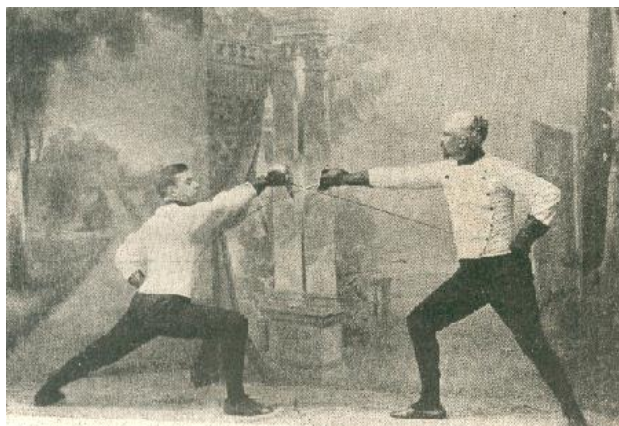
Poslanik Milićević je izašavši za govornicu i izjavio da: »Ja sam, gospodo, svoje najbolje godine proveo u zemlji gde je duel bio takoreći na dnevnom redu ne samo među oficirima već i među građanima. Ja zato nisam nikada nikavih neprijatnosti imao. Prema meni se svaki uljudno ponašao i s punim pravom je tražio da se i ja tako ponašam. Regulisanje dvoboja je naročito važno za oficirsko društvo, jer se ne sme dozvoliti da, kad neko oficira uvredi, tu polete piksle i tepsije ili se potuca po sudovima, već tu treba staviti da se ta stvar na bolji, časniji način izvede, a to je dvoboj.« Na kraju je reč uzeo Ministar vojni koji je povodom predloga ovog zakona rekao sledeće: »...Dvoboja je i ranije bivalo, gospodo, dosta, bilo ih je mnogo, mada su bili zabranjeni. Zabranjeno je i ubistvo u Srbiji, ali se mi pri svemu tome, opet ubijamo. Zabranjeno je i batinanje i bijenje kočevima i vrljikama, pa se mi opet batinamo i bijemo.

Ja sam rad da izbegnem nedostojno ponašanje oficira, u svakom pogledu i u svim prilikama, i stoga sam smatrao za dužnost da vam podnesem na rešenje jednu ovakvu odredbu, koja će da kazni nepravilnosti koje bi se u dvoboju vršile. A ako se pravilno dvobojuju i duelišu, ja im to ne branim. Ja im ne mogu zabraniti, a ni vi im ne možete zabraniti da se biju. Kad hoće da se biju, oni će se biti. Ja sam samo hteo da se reguliše to, da se dvoboj po pravilima izvršava.« Reči Ministra, kako je zabeleženo, naišle su na živo odobravanje a ozakonjenje dvoboja na »mala« vrata je izglasano prihvatanjem velike većine poslanika.

Na popularnost dvoboja u to vreme ukazuje i veoma interesantna knjiga »**O dvoboju**« sudskog majora Gojka Pavlovića izdatu 1903. godine u Beogradu od strane »Savića i Kompanije« koja je u toj istoj godini doživela čak dva izdanja. Tada su se dvoboji masovno organizovali i u Vršcu obzirom da je to bilo jedino mesto u Austro-Ugarskoj carevini gde su dvoboji bili dozvoljeni. U jednom takvom dvoboju je kasnije, 1926. godine učestvovao protiv oficira Sondermajera i sam Miloš Crnjanski. Sudski podaci o protokolima dvoboja ukazuju da je i u Zagrebu samo 1902. godine bilo održano 30 dvoboja rapirima i sabljama.

Knjiga je napisana, kako kaže autor, da bi »pružila čitaocima da se mogu upoznati sa zakonskom i običajnom pravnom stranom dvoboja, jer se ubistvo i druge povrede koje protivnici u dvoboju nanose jedan drugom, ne mogu smatrati kao obično ubistvo i obične telesne povrede, koje se kažnjavaju po opštim odredbama zakona, već u izricanju kazne za dela izvršena u dvoboju mora biti izvesne snishodljivosti i kazne ne smeju imati unižavajući karakter.« Major Pavlović u prvom delu knjige ukazuje na vrste dvoboja, pravila, procedure, kodekse i protokole dvoboja. Drugi deo knjige se bavi domaćim i stranim zakonodavnim zabranama i sudskom praksom vezanom za dvoboje, stepenima i vrstama neizbežne krivične odgovornosti za duelante, sekundante, svedoke i lekare kao i usklađivanjem moralno podržane institucije dvoboja sa njenom zakonskom zabranom.

Fotografija odbrane 6 opozicijom za sablju (espadron) iz ruskog priručnika za mačevanje izdatog 1909. godine

Kad je reč o dvobojima u Beogradu treba spomenuti i interesantan podatak da je 1908. godine regent Đorđe Karađorđević – prestolonaslednik, iako je to bilo zakonom zabranjeno, izazvao jednog poručnika na dvoboj mačevima. Nije poznato šta je bio povod tog dvoboja ali je poznato da se on odigrao u Topčideru i da je pomenuti poručnik bio ranjen. Dvoboje Srbi i Beograđani nisu imali, međutim, samo u otadžbini. U prvih 25 godina XX veka puno Srba odlazi da živi i studira u drugim zemljama Zapadne Evrope gde upražnjavaju lokalno mačevanje i običaje vezane za ovu veštinu. Mnogi od njih učestvuju i u dvobojima širom Evrope. Jedan takav Srbin je bio i dr. Teodor Božin iz čijih memoara se može videti da je on bio verovatno najžešći Srbin koji je upražnjavao borbu »šlagerima na menzuri«. *

***Od sredine 19. veka pa sve do kraja 1945. godine u Nemačkoj je postojao vrlo specifičan oblik mačevanja - hajdelberško mačevanje šlagerima koje je imalo tradiciju od 200 godina. Njega su od sredine 18. veka upražnjavali nemački studenti. Krajem 19. veka postalo je veoma popularno kod prohitlerovske mladeži. Mačevaoci mačuju u debelo vatiranim odelima sabljama. Primaknu se jedan drugom na distancu udara i na znak sudije žestoko zamahuju sa ciljem da protivniku nanesu udarac po licu – »šmis« (ožiljak). Što je student – duelant imao više ožiljaka na licu bio je više poštovan i više su mu se divili. Dok se mačevaoc bori telo mora ostati nepomično, osim ruke u kojoj je sablja. Druga ruka stoji sve vreme na ledjima. Dok mačevaoci vežbaju na licu mogu imati rešetkastu masku, ali kad dodje u »mensur« - zvaničan duel, zadržavaju se samo naočare ili štitnik za nos, ili još bolje izlaže potpuno golo lice protivnikovom oružju. Kad udarac padne, zabranjeno je vrđnuti i za dlaku a prisutnom lekaru se nalaže da ranu zašije na mestu bez anestetika. Bilo je zabranjeno da se izazove borba prsa u prsa ili da se prekine (preda): preostalo je samo da se ostane ukopan u mestu.**

O ovome je dr. Božin za 1920. godinu pisao: » Svako jutro smo se vežbali sabljama po jedan sat, a često su subotom bile borbe oštrim sabljama. Bio sam se dobro izvežbao i postao vrstan mačevalac. Menzura (borba u mestu) je bila obavezna da bi se mladić oslobodio brucštva.

Posle dva semestra svako je morao da ima bar 3-4 menzure. Za samo društvo je bio obavezan »Schlager«, to je neka vrsta sablje, a za dvoboj je bila obavezna oštra sablja. Tako sam ja svoje menzure dobro odradio pa sam postao čak i »fuksmajstor« studenstskog društva.

Dr. Božin je u Nemačkoj čak dva puta bio prinuđen da u dvoboju, za vreme svojih studentskih dana iskaže znanje u mačevalačkoj veštini. Prvi put je to bilo zbog jedne devojke.

O tome Božin između ostalog piše: »Iduća subota je bila određena za mačevanje. Svi moji drugovi se okupiše u 6 sati ujutru i sve je bilo na licu mesta. Neutralni sudija je bio isto moj poznanik, ali nije bio član našeg društva. Ja sam dosta dobro vladao sabljom. Već dve godine svaki dan po jedan sat vežbam. Moj protivnik je bio rezervni konjički poručnik, pa još i sin moga profesora anatomije (ali ispit kod njega sam već bio uspešno položio). Bandažiramo se i počeo se sve spremati. Sudija gleda na sat i reče: »Fertig, los!« Razmenismo nekoliko udaraca, ali ni jedan ne pogodi. Pariramo obojca dobro, i posle pet udaraca sabljom dolazi »Halt«. Onda testanti obrišu sablju alkoholom i ponovo: »Los!« Odjednom ja osetih strašan bol na levom obrazu. Krv mi poteče preko grudi, pa mi oduzeše sablju iz ruke i postaviše me na stolicu. Zatim je nastala debata, jer me je udario posle »halta«. Diskvalifikovan je, ali je to za mene bila slaba vajda. Jedan zub i ceo obraz mi je presečen. Rana je morala da se šije, te mi dadoše konjaka da popijem. Tako sam sve izdržao bez narkoze, odnosno anestezije. Kad se završila ta moja avantura, cura mi pošalje divno vezenu traku, koju smo nosili preko grudi. Na njoj je bilo zlatnim slovima izvezeno: »Nec temere, nec timide« (sačuvaj čast bez straha).

To je bilo geslo našeg studentskog društva. Kad sam otišao u stan, moja gazdarica da padne u nesvest, videći me sa ogromnim zavojem oko glave. Nekoliko dana nisam se pojavljivao na ulici.«

I drugi dvoboj je dr. Božin imao zbog devojke ali ovog puta u Danskoj (Grajfsvald) tri godine kasnije, 1923. godine. O tom događaju je zapisano: »Odredi se dvoboj sabljom za jednu subotu po podne, u jednom lokalnu van grada...Moj izazivač prvi put je uzeo sablju u ruke, a ja sam odmah to primetio i još više moj sekundant. Ja sam stao leđima okrenut vratima, dok je moj protivnik bio leđima okrenut moru. Već prve udarce je nekako izbegavao (a to važi za kukavičluk), pa se odmah videlo da će siromah nastradati. On u jednom trenutku htjede da me udari, a ja zamahnem i malo ga uplašim, na šta on ustukne natrag. Kako je bilo dosta studenata posmatrača oni povikaše: »Baci ga u more!« Ja udarih jednu visoku kvartu i on, raskrvavljen, predade se i tako se završila ta lakrdija.«

Primeru dvoboja naših ljudi u inostranstvu je bilo još puno. Tako su deseterica studenata Srba, Hrvata i Slovenaca, koji su studirali na bečkom univerzitetu u Beču, 26.4. 1914. godine izazvali na dvoboj sabljama desetericu austrougarskih oficira. Slični pozivi su tada došli i od studenata Srba iz Praga i Graca.

Dr. Dobrosav Knezmiljković (1865- 1941) iz Aleksinca sa šlagerom. Za vreme studija u Beču (doktorirao hemiju 1893) bavio se, kao i mnogi Srbi koji su u 19. veku studirali u Austriji i Nemačkoj, mačevanje "šlagerom". Bio je jedan od prvih učitelja mačevanja u »DUŠANU SILNOM« 1910. godine. Držao je i časove mačevanja ne samo u društvu već i u beogradskim srednjim školama.

Verovatno najpoznatiji mačevalački dvoboj jednog našeg čoveka u inostranstvu je bio onaj u kome je, po predanju, učestvovao Lekso Saičić. On je kao crnogorski dobrovoljac učestvovao u Rusko-Japanskom ratu 1905. godine. U vezi sa ovim ratom je i Crna Gora formalno zaratila sa Japanom. Ni do danas formalni prekid rata između ove dve strane još uvek nije zaključen.

Lekso je jednom prilikom, kako priča Marko Miljanov, na izazov japanskog samuraja, kome niko nije smeo da izađe na megdan (pošto je svima bila poznata vrednost njegove borilačke veštine) rešio da se odazove na dvoboj. On je verovao u svoju mačevalačku veštinu pošto je u Crnoj Gori vežbajući umeo da svom partneru u mačevanju sabljom odseče zašiveno dugme ispod vrata. U ovom dvoboju je Lekso uspeo samuraju u trećem sudaru da odseče glavu što je jako podiglo moral ruskoj vojsci.

Mačevanje u Beogradu tog vremena je bilo u zenitu raskoši. Širom Beograda od 1900. do 1910. godine se održavaju mačevalačke AKADEMIJE tj. prikazi mačevanja za publiku. Mnoge od njih su bile organizovane u dobrotvorne svrhe. Mačevalalo se ne samo po salonima, fiskulturnim salama i na javnim mestima već i u ekskluzivnim prostorima kao što su **Oficirski dom (danas SKC), Ruski dom, Kristalna palata kod Starog dvora i Dom garde kod Belog dvora.**

Detalj sa časa mačevanja floretom početkom 20. veka, Lajoš Vermeš

Na ovom mestu ću spomenuti samo veliku mačevalačku akademiju koja je održana 1906. godine u dvorani »Kolarca« u Beogradu. To je bio događaj godine pošto su najveći mačevaoci Beograda (od kojih su mnogi završili najpoznatije mačevalačke škole u Francuskoj i Austriji) ukrstili oružje u dupke punoj sali pred najviđenijom beogradskom gospodom koja je morala platiti visoku cenu ulaznice za ovaj spektakl.

Srpsko mačevanje početkom u to vreme je imalo nekoliko mačevalaca svetskog glasa i prestiža. S tim u vezi ću prvo spomenuti Svetislava Jovanovića (brat poznatog srpskog slikara Paje Jovanovića i Milana Jovanovića, najpoznatijeg srpskog fotografa 19. veka) koji je bio slikar i fotograf sa ogromnim međunarodnim ugledom.

Naročito su ga cenili u Parizu gde je živeo i bio rado priman u najviše francuske krugove. Jedan od njegovih najbližih prijatelja bio je sin predsednika Francuske Republike, Sadik Karno. Odlikovan je 1928. godine francuskim ordenom Legije časti, a Kraljevina Srbija mu je dodelila ordenje najvišeg ranga: Orden Belog Orla i orden Svetog Save.

Svetislav Jovanović je načinio jedan autoportret na kome sebe prikazuje u mačevalačkom odelu sa četkicom u rukama.

Svetislav Jovanović

Naime, on nije bio samo umetnik već i plivač, jahač i mačevaoc sa svetskom slavom u to vreme. Svetislav je u Parizu kao mačevalac osvojio najviše šampionske titule 1904 i 1907. godine. Jovanovićev biograf Gaston Renar postavlja ga među najslavnije mačevaoce sveta rečima: »Stotine pobedenih ispustili su svoje oružje pod Jovanovićevim udarcima.« U časopisu »Oružje« (Les Armes), naročito iz 1908. godine Jovanović se stavlja uz najveće mačevaoce sveta kao što su Boda, Lana, Busea. Da sve to nije bilo preterivanje vidi se i iz podatka da je Jovanović bio predsednik najvećeg i najjačeg mačevalačkog kluba u Francuskoj – Pariskog mačevalačkog kluba, u kome su se okupljale ličnosti iz najviših krugova Francuske. Na to mesto je Jovanović, kao strani građanin, bio izabran iako su pravila izričito određivala, da predsednik može biti samo Francuz. Jovanović je umro u Parizu 1933. godine i sahranjen je na groblju Perlašez na kome je mesto samo za najuglednije.

Beogradske mačevaoce svetskog glasa je stvarala i Vojna akademija u Beogradu sa svojim učiteljem mačevanja Šarlom Duseom. Tako je Dragomir T. Nikolajević, polaznik II kursa Oficirske škole mačevanja, januara 1907. godine učestvovao na turniru u Hagu koji je organizovalo holandsko Ministarstvo vojske. Na ovom turniru je učestvovalo 180 oficira a borbe su se odvijale po principu »svako sa svakim«. Ovaj turnir je trajao 20 dana. Među najboljim mačevaocima je bio i Dragomir Nikolajević koji se u finalu borio sa italijanskim profesorom mačevanja svetskog glasa Canelom (Zanello). Borba je bila toliko lepa da je Nikolajević bio nagrađen medaljom i specijalnim poklonom koji mu je uručila holandska kraljica Vilhelmina.

Veoma poznat i međunarodno priznat mačevaoc u to vreme je bio i poručnik Aleksandar Josifović, kasnije prvi predsednik Jugoslovenskog mačevalačkog saveza. Za njega je Šarl Duse, mačevalački stručnjak svetskog glasa, govorio: »Poručnik Josifović se toliko usavršio u mačevanju, da se sada može takmičiti sa prvim svetskim mačevaocima...« Josifović je, inače, osvojio I mesto na pomenutom turniru u Hagu u borbi sabljom za »gospodu oficire«.

Tradicija privatnih škola mačevanja u Beogradu, na samom početku XX veka, međutim, i pored postojanja velikih sportskih društava, se ne prekida. Tako **Milutin Krnjajić** otvara po odobrenju Ministarstva prosvete od 1.10.1909. godine u Beogradu svoju Privatnu školu za gimnastiku i borenje. Reč je o naredniku austro-ugarske vojske sa završenom školom u Viner Nojštatu i stečenim zvanjem (18.8.1902) vojnog učitelja borenja (mačevanja) i gimnastike koji je 1905. godine bio samostalni učitelj mačevanja i gimnastike u Militerknaben pansionat u Sarajevu. On je krajem te godine došao u Srbiju i nastanio se u Beogradu gde je 1.2.1906. godine postavljen za učitelja gimnastike u I beogradskoj gimnaziji. Radio je i u »Dušanu Silnom« gde je imao zvanje prednjaka (učitelja) za mačevanje do avgusta 1908. godine. Tada je zbog nesuglasica napustio ovo društvo i otvorio svoju privatnu školu mačevanja.

Milutin Krnjajić sa grupom učenika Prve muške gimnazije koja uči mačevanje 1908-1909. godina. U srednjem redu s leva nadesno sede: Stanislav Vinaver, Radoslav Gođevac, Milutin Krnjajić, nastavnik Branislav Pavlović, Branislav Miljković. U gornjem redu, u sredini, s leva na desno Erih Najman, Vojislav Roknić. Ova mlada gospoda koja će kasnije, svaka na svoj način, ostaviti pečat na srpsku kulturu su tada bili pred velikom maturom.

Privatna škola mačevanja Milutina Krnjajića se nalazila u tadašnjoj ulici Knjeginje Ljubice br. 26. (Danas Zmaj Jovina) i u njoj su članovi pored gimnastike i raznih igara vežbali »borenje sabljom, mačem i rapirom«. Ova škola je radila do 1912. godine kada je Milutin Krnjajić zatvara zbog svog učešća u ratovima 1912-1914. Milutin Krnjajić je poginuo na frontu 1914. godine u borbi protiv austro-ugarske vojske.

Februara 1910. godine, osnovan je **Srpski olimpijski klub**. U početku za članstvo u njemu nisu bili zainteresovani mačevaoci i biciklisti. Ali je ovaj klub dve godine kasnije, 1912. već imao veoma jaku sekciju za »borenje-hrvanje«. Međutim, iako su mačevaoci u vreme olimpijskih igara u Štokholmu, na kojima je bilo zastupljeno i mačevanje, imali izuzetne međunarodne rezultate (i verovatno su tada bili najbliži u istoriji našeg sportskog mačevanja osvajanju neke od medalja) oni nisu bili zainteresovani za učešće na njima.

Da su naši mačevaoci verovatno propustili jedinstvenu šansu da osvoje medalju na nekoj od Olimpijada vidi se i iz podatka da je na tim istim Olimpijskim igrama srebrnu medalju, doduše kao predstavnik sabljaške ekipe Austro-Ugarske, osvojio i Slovenac Rudolf Cvetko.

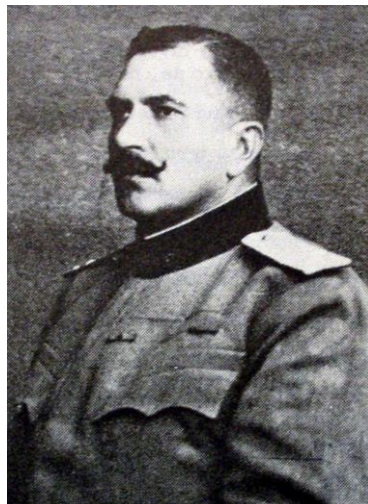
Izgled mačevalki dvadesetih godina 20. veka

Izgled mačevalke dvadesetih godina 20. veka. Wilhelmine Neralić-Werdnik. Učiteljica mačevanja, supruga Milana Neralića od 1911. godine i Martina Wednika od 1925, obojica diplomirani učitelji mačevanja. U Beču je imala svoj klub Fechtclub Werdnik i pobednica u fletetu na Olimpijskim igrama 1932 i treća na Olimpijskim igrama 1936 i 1948 te pobednica na Prvenstvima sveta 1947, 1949 i 1950.

U periodu rada Privatne škole mačevanja »Knjajić« (1910) je zabeležen jedan podatak od velikog značaja za mačevanje u Beogradu. Tada je bila napisana prva poznata knjiga o mačevanju u Srba. Naime, Dragomir Nikolajević, kapetan sa završenom Vojnom akademiju u Beogradu, koji je 1902. godine poslat na specijalizaciju u vojnu školu u Žoenvilu l' Pon kod Pariza (Ovu školu je osnovao 1852. španski pukovnik, emigrant Fr. Amoros, kao centralnu gimnastičku vojnu akademiju u kojoj se pored gimnastike učilo i mačevanje) gde je ostao dve godine i stekao diplomu profesora mačevanja, rvanja i boksa (dakle on je prvi Srbin koji je stekao stranu diplomu sa zvanjem profesora mačevanja), poslat je 1910. godine u Pariz radi sakupljanja literature potrebne za pisanje knjiga o sportu i fizičkoj kulturi.

Po povratku iz Pariza on je napisao 12 udžbenika o 12 sportskih grana a za potrebe Vojne akademije. Dva udžbenika i to za boks i rvanje su izdata dok su ostalih deset, među kojima je bilo i mačevanje, u rukopisu, sa reversom, predati u Državnu štampariju u Beogradu. Svi ti rukopisi, pa dakle i prva knjiga o mačevanju u Srbiji, su uništeni pre štampe i objavljivanja za vreme I svetskog rata!

Dragomir Nikolajević

U periodu od 1900. do 1914. godine među Beograđanima je bio veoma popularan izletnički sport. Beograđani su, naime, imali svoja dva omiljena izletišta koja su posećivala tokom vikenda i praznika. Reč je o Topčideru i Košutnjaku.

Do ovih izletišta se dolazilo uglavnom tramvajem, a niz ulicu Kneza Miloša. Obično bi se za vreme Vidovdana, Đurđevdana ili 1.maja bili su čak organizovani i posebni izletnički vozovi iz Beograda.

Tramvajska linija niz ulicu Kneza Miloša do Topčidera i Košutnjaka

Tada se omladina masovno okupljala u ova dva izletišta upražnjavajući razne sportske i rekreativne aktivnosti. Čak su se i predškolska deca i cela zabavišta izvodila u Topčider. Često se moglo videti i po hiljadu dečaka i devojčica u pratnji ushićenih roditelja koji su dolazili na školski organizovane uranke.

Tu su se igrale razne igre, nadmetanja i držala istorijska i prirodnjačka predavanja. Đaci su voleli da se rasporede u dva tabora i da se igraju viteških igara među kojima je bila najpopularnija »megdan« između »Srba i Turaka«. Na ove izlete su dolazili u velikom broju i vojnici i građani koji su provodili po ceo dan šetajući po šumama Košutnjaka, nadmećući se ili posmatrajući popularne sportove tog doba. Često su se održavala razna takmičenja uz vojnu muziku i žandarme na konjima koji su održavali red. Na ovim izletima je bilo predstavnika gotovo svih beogradskih sportskih društava. Najstariji Beograđani su pričali da je 1910. godine, kada su se »Dušan Silni« i »Soko« spojili u jedinstveni Savez srpskih sokolskih društava »Dušan Silni«, na ova dva izletišta bio organizovan slet svih aktivnosti koje su se upražnjavale u novoformiranom društvu. Među ovima je bilo i mačevanja koje je imalo svoj prostor u Topčideru ispred konaka. Slične aktivnosti su održavane i kasnije a na veliko zadovoljstvo publike i šetača.

"Izletnički sport" početkom 20. veka

Mačevanje u Beogradu je početkom XX veka imalo često, u skladu sa tadašnjim modernim evropskim shvatanjima, status povezan sa boksom. Većina učitelja mačevanja je imala i bokserske kvalifikacije. Naime, i mačevanje i boks su u to vreme smatrani najažnijim džentlmenskim borbenim veštinama i to tipično zapadnim borbenim veštinama. Mačevanje je bilo oružna a boks bezoružna borbena veština. U celinu ih je spajalo nekoliko elemenata. Naime, boks je nastao iz mačevanja i svi elementi mačevalačkog stava, kao i tehnika bodova i pariranja sečivom u velikoj meri su očuvani i koriste se u boks.

Navešću jedan dokument koji pokazuje da je ovakvo shvatanje postojalo i u Beogradu. »Srpski borački i boks klub« (SBBK) dobio je od boračkog (mačevalačkog) kluba iz Venecije poziv da učestvuje na međunarodnom turniru u sablji, maču i boks 29.30.1912. godine.

O beogradskim mačevaocima pisali su najlepše italijanski, nemački, francuski i američki listovi. Jevrem Pantelić, šampion u sablji, kao pobednik je dobio od italijanskog ministra prosvete zlatnu medalju a od organizatora zlatni pehar.

Međutim, ubrzo, sav navedeni poletni zamah procvata civilnog mačevanja u Beogradu u periodu od 1914. godine do 1920. godine doživljava svoj prekid i lom. Na tlu Srbije otpočinje I svetski rat.

VIII GLAVA

Građansko mačevanje u Beogradu od I do II svetskog rata

Austro-Ugarska 1914. napada Srbiju čime praktično i otpočinje I svetski rat. Beograd je bio prvi grad u Evropi koji se bombarduje. Nakon nekoliko dana komandant austrijske komande u Zemunu (Golja) šalje komandantu grada Beograda (Joksimu Gajiću) pismo sa sledećim sadržajem: »Danas do 6 časova po podne imate mi predati beogradsku tvrđavu, da je ne bih dalje rušio, i u znak predaje, umesto srpske zastave, istaknite belu zastavu. Vi sa vašim štabom bićete primljeni na zemunskom zemljištu, a u znak počasti ostaviću vam sablju«. Joksim Gajić je na ovo odgovorio tako što je na tvrđavu pored jedne istaknuo još dve srpske zastave a zatim su uz topovsku paljbu Srbi prešli Savu i zauzeli Zemun dok su se austrijske trupe potpuno razbijene povukle.

Austro-Ugari će nakon toga žestoko bombardovati Beograd i u njega će ući posle dugotrajnih i strašnih uličnih borbi za svaku kuću. Tada će se u Beogradu zadržati 13 dana za vreme čega će činiti strašna zverstva, odvoditi ljude u logore i opljačkati gotovo ceo grad, kako privatne kuće tako i muzeje, škole i biblioteke iz kojih su se sistematski i po nalogu iznosile i transportovale materijalne i kulturne vrednosti u Beč i Peštu. Obim pljačke je bio toliki da u beogradskim kućama i stanovima nakon austro-ugarskog povlačenja nije bilo moguće naći nameštaj, prozore, vrata pa čak ni kvake. No Austrijanci će biti ubrzo, pod srpskom kontraofanzivom i pobedama u cerskoj i kolubarskoj bici, proterani iz Beograda.

Nakon toga se austro-ugarskoj priključuje i Nemačka čime započinje još veća drama. General Makenzen je pre napada na Beograd svojim vojnicima u zapovesti rekao: »Vojnici! Vi ne idete na italijanski ni na ruski, ni na francuski front. Vi polazite u borbu protiv jednog neprijatelja, opasnog, žilavog, hrabrog i oštrog. Vi polazite na srpski front, Na Srbiju, a Srbi su narod koji voli slobodu i ljubi svoju otadžbinu, i koji se bori i žrtvuje do poslednjeg. Pazite da vam ovaj mali neprijatelj ne pomrači slavu i ne kompromituje dosadašnje uspehe slavne nemačke armije«. Makenzen je bio u pravu pošto je ubrzo srpski major Dragutin Gavrilović braniocima Beograda izdao sledeću zapovest: »Tačno u tri časa neprijatelj se ima razbiti vašim silnim jurišom, razneti vašim bombama i bajonetima. Obraz Beograda, naše prestonice mora biti svetao. Vojnici junaci! Vrhovna komanda izbrisalaje naš puk iz svog brojnog stanja. Naš puk je žrtvovan za čast Beograda i otadžbine...Vi nemate više da se brinete za živote vaše koji više ne postoje. Zato napred, u slavu, za Kralja i Otadžbinu. Živeo Kralj! Živeo Beograd!« Beograd je tada rušen sa 350 topova a na njega je palo preko 100.000 topovskih granata najvećeg kalibra. Posle dva dana neprekidnog bombardovanja neprijatelj ulazi u grad i otpočinju po drugi put žilave i krvave ulične borbe. Beograd na kraju potpuno razrušen i skoro pust, pada. Preživeli građani branioci se kolju, vešaju i streljaju. Među prvim žrtvama su bila tri dečaka iz beogradske gimnazije od 12 i 14 godina čiji je zločin bio što su nosili sanduke municije svojoj starijoj braći i roditeljima prilikom odbrane grada.

Tada će pune tri godine Beograd biti bez ikakvog javnog i duhovnog života, gotovo pust, sav u razvalinama, u gladi, bedi, pod terorom i pljačkom na svakom koraku. Međutim, srpska vojska koja se povukla na Krf 1918. godine otpočinje kontraofanzivu i ono što je trebalo vojskama Austro-Ugarske, Nemačke i Bugarske da osvoje za tri meseca Srbi vraćaju probojem solunskog fronta za mesec i po dana. Srpski kralj se tako pobedonosno vratio u Beograd 18. oktobra 1918. Srbija je u prvom svetskom ratu pobedila nakon 4 godine ali je izgubila 1200000 ljudi ili 28% stanovništva u najboljim godinama života.

Kad je reč o **mačevanju** jasno je da u ovom periodu, kao i neposredno nakon njega, nisu postojali nikakvi uslovi za organizovanje bilo kakvih aktivnosti u tom pravcu. U prvom slučaju zbog neposrednih ratnih dejstava a u drugom slučaju zbog obnove grada. Takođe, ogromni gubici u stanovništvu (čitave generacije), pri čemu je gotovo najviše bilo civila i to u najboljim godinama za bavljenje mačevalačkom veštinom, na duži period su potpuno izbrisali mačevanje sa istorijske scene Beograda. U gradu u tom dramatičnom periodu više nije bilo uslova ni za borbeno mačevanje pošto se rat u to vreme već uveliko vodio na savremen način a vojnička sablja je imala jedino još statusni i protokolarni značaj. Veština borbenog mačevanja se transformisala u potpunosti u veštinu borbe bajonetom. No, Beograd se u svakom smislu, kao i svaki put ranije, poput Feniksa, obnovio neverovatnom brzinom i to kao nikad do tad. Putopisci koji su došli u ovaj grad samo tri godine kasnije pišu kako imaju utisak da su zalutali i da se nalaze u jednom potpuno novom i modernom gradu Srednje Evrope. Trgovi i parkovi su veliki i uređeni, zgrade su ogromne, masivne, savremene i u njima je život prešao iz horizontale u vertikalnu. Nema više nikakvog traga Istoka. Tada su nastale građevine koje i danas čine pretežni deo centra grada.

Dvadesetih godina XX veka, dakle, u Beogradu su već stvoreni uslovi za ponovno oživljavanje civilnog mačevanja. No, prvi dokumenti koji govore o aktivnostima u tom pravcu ne dolaze od Srba! Naime, u Beogradu je gotovo u kontinuitetu od Srednjeg veka postojala mnogoljudna **jevrejska** zajednica. Jevreji nisu nikada nosili oružje kako iz sopstvenih razloga tako i zato što im je to bilo zabranjivano. U Beogradu su do XX veka mačevali najverovatnije samo u periodu XIV i XV veka i to samo za vreme odbrana opsadnutog grada od strane Turaka, a zajedno sa svim građanima.

Kada je reč o Jevrejima u XIX veku i sportskom mačevanju situacija se potpuno menja. U Nemačkoj 1898. godine se osniva »Jevrejsko gimnastičko udruženje« koje je u čitavoj Evropi otvaralo svoje podružnice u jevrejskim zajednicama. Već na olimpijadi 1900. godine Jevrej Flesch za Austriju osvaja medalju. Ubrzo posle toga Beč postaje pravi centar jevrejskog mačevanja u Evropi. Jevreji u Beču osnivaju niz sekcija, škola i klubova koji su u tesnoj vezi sa svim evropskim i austrijskim mačevalačkim institucijama uključujući i sa bečkom **Akademijom umetnosti mačevanja**. Jevreji tako, upravo preko Beča, počinju u najvećoj meri da šire mačevanje u svim većim evropskim gradovima u kojima su postojale njihove zajednice. Beograd je bio jedan od tih gradova pošto je u njemu postojala velika jevrejska Opština. Osim toga, u Novom Sadu je osnovan 1920. godine sportski klub »Juda Makabi« u kome je postojala sekcija za mačevanje. Za sada nije poznato da li je mačevanje u jevrejsku zajednicu u Beogradu došlo direktno iz Beča, ili pak iz Novog Sada (što je najverovatnije). No, ono što je sigurno to je da sačuvani dokumenti pokazuju da su u Beogradu na Dorćolu u dvorištu zgrade jevrejske Opštine u Solunskoj ulici Jevreji mačevali tj. imali svoju školu mačevanja sigurno 1921. godine, a možda još i ranije.

Ono što je bitno to je da ova škola predstavlja prvu poznatu školu civilnog mačevanja u Beogradu posle I svetkog rata. Jevreji su, zbog bečkog centra mačevanja, u Beogradu najverovatnije upražnjavali austrijsku (nemačku) školu mačevanja.

Mačevalačke vežbe jevrejskog sportskog društva u Beogradu 1921.

Od prilike u isto vreme u Beogradu je postojala i velika **ruska** zajednica. Reč je o Rusima koji su u periodu od 1919. do 1923. godine kao emigranti došli na teritoriju Kraljevine SHS. Njih je bilo oko 120.000. Mnoge od ovih izbeglica su bile oficiri koji su mačevanje učili kao obavezan predmet u kadetskim korpusima i vojnim akademijama. Mačevanje je u to vreme, kao i ranije, bilo veoma popularno u Rusiji i među civilima. Ovi Rusi mačevaoci su često u Beogradu organizovali akademije i kurtoazna nadmetanja ne samo međusobno već i sa oficirima srpske vojske. Ruski mačevaoci emigranti su u Beograd doneli rusku školu mačevanja.

Ruski emigranti na mačevalačkoj akademiji u Beogradu oko 1925. godine

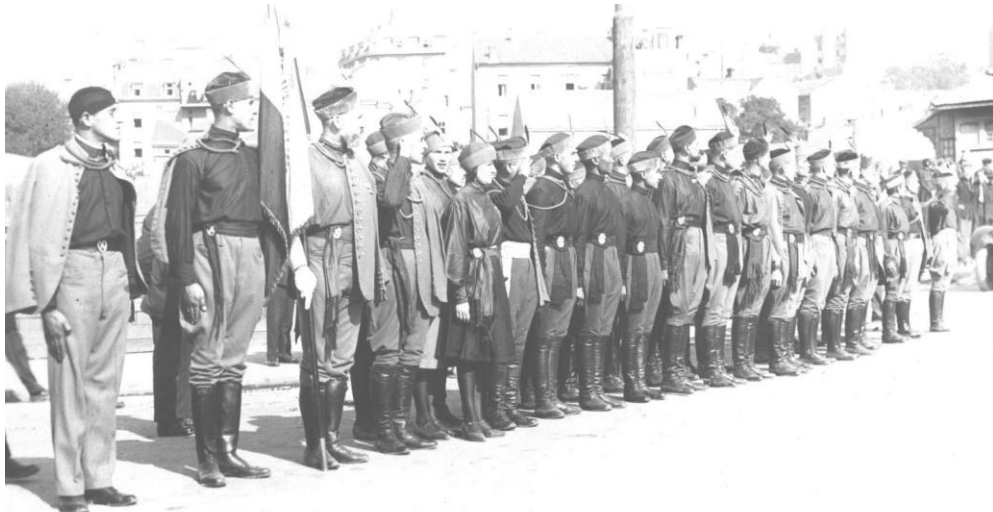
Za jednog od tih ruskih emigranata imenom znamo da se profesionalno bavio mačevanjem u Beogradu. Naime, upravo u ovom periodu se u Beogradu otvara i **III** pozorišna škola. Reč je o »Glumačko-baletskoj školi« osnovanoj 1. novembra 1921. godine. U ovoj glumačkoj školi su se držali kontinuirano godinama časovi mačevanja (borenja). Nastavnik borenja je bio Rus **Evgenije Išovski** koji je došao u Beograd zajedno sa ostalim ruskim emigrantima.

Scensko mačevanje u Narodnom pozorištu u Beogradu 1929. godine

Rusi su u Beogradu imali i svoj Sokolski savez u okviru kojeg su upražnjavali razne sportske veštine. Među članovima ovom saveza bilo je i jako popularno mačevanje što potvrđuje i podatak da je knez Maksutov jedno vreme imao svoju školu mačevanja upravo u zgradi u kojoj su Sokoli imali svoju salu za gimnastiku sa svim potrebnim rekvizitima. To je zgrada današnjeg Ruskog doma u Narodnog fronta 33.

Ruski Sokoli u Beogradu 6.10.1929. godine.

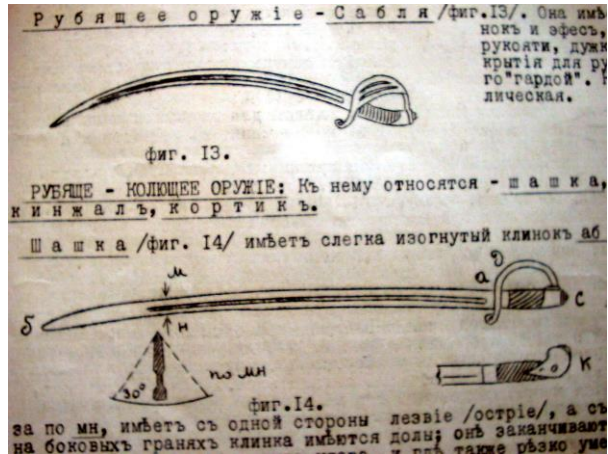

Zgrada u kojoj su »Ruski Sokoli« imali salu za gimnastiku i mačevanje.

Rusi su u to vreme u Njegoševoj 19. imali i svoj Oficirski dom. U njemu su se belogardejski oficiri okupljali, družili, pa i mačevali. Poznato je da su u ovom domu održavani i redovni kursevi iz niza vojnih predmeta kao i polaganja za sticanje novih činova. Tako je sačuvana jedna interesantna skripta izdata 1937. godine u kojoj se detaljno opisuju razne vrste mačevalačkog oružja i načini na koje se ono izrađuje i koristi.

Zgrada u Njegoševoj 19.

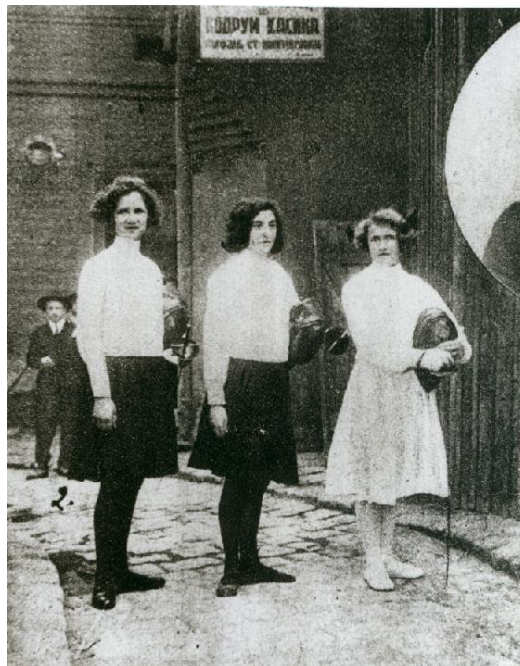

Ruska skripta iz 1937. godine

Međutim, u Beogradu početkom tridesetih godina XX veka ima i jako puno Francuza. Većina njih su predstavnici ili radnici velikih francuskih kompanija koje se bave građevinom, saobraćajem ili industrijom. Francuska kultura je tada bila veoma popularna a u Srbiji postoji oko 60 društava i klubova prijatelja Francuke od kojih najviše u Beogradu. Beograđani u velikom broju odlaze da žive ili se školuju u Parizu. U tom smislu u Beogradu još uvek postoji veoma jak uticaj francuske škole mačevanja koju je doneo Šarl Duse a čiju su tradiciju nastavili da čuvaju u najvećoj meri oficirski krugovi.

Tokom januara 1925. godine iz Pariza u Beograd dolazi izbeglica iz carske Rusije knez Ivan Vladimirovič Maksutov, učitelj mačevawa i boksa. Bio je vrstan mačevalac, član mačevalačke reprezentacije Rusije koja je učestvovala na II Olimpijadi u Štokholmu 1912. godine. U pariskom klubovima je uživao glas "odličnog učitelja mačevanja i boksa".

Pošto se trajno nastanio u Beogradu on je u ulici kralja Milana 69 na I spratu februara 1925. godine otvorio prvu međuratnu privatnu školu mačevanja.

Devojke mačevalke na Terazijama ispred "Kasine" 15.2.1925. godna.

O ovom događaju Beogradske novine pišu 8.2.1925 sledeće: *»Knez Ivan Maksutov, koji je ovih dana doputovao iz Pariza, otvorio je u Beogradu školu za mačevanje i boks. Knez Maksutov je poznat kao vrstan mačevaoc, te u pariskim krugovima uživa glas dobrog učitelja. Kako je knez Maksutov prešao u Beograd gde će se definitivno i nastaniti, otvorio je ovu školu i time popunio jednu znatnu prazninu u ovom artistsičkom sportu u nas. Pored mačevanja knez Maksutov će predavati u svojoj školi i boksovanje, koje mu je takodje dobro poznato.*

Ulica Kralja Milana (danas Srpskih vladara). Kuća br.69 u kojoj je knez Maksutov imao svoju školu mačevanja je najverovatnije prva preko puta tramvaja desno. Danas se tu nalazi čuvena »Mitićeva rupa«na Slaviji.

Kako saznajemo, knez Maksutov angažovan je u Vojnoj Akademiji za učitelja mačevanja. Škola za mačevanje se nalazi u ulici Kralj Milana br. 69. I sprat desno. Zainteresovani mogu se obratiti lično i na kneza Maksutova utorkom i petkom od 19-21 časa.«

**Grupa učenika i učenica u sali za vežbanje mačevanja (Kralja Milana 69) kneza Maksutova
15. 2.1925.**

Tako su počeli redovni časovi mačevanja na kojima je bilo toliko polaznika da su morali biti podeljeni po grupama. Takođe, Maksutov je počeo da daje i individualne, privatne časove. Aleksandar Vučo, književnik, pročitavši u novinama da je otvorena privatna škola mačevanja, počinje sa svojim bratom Milanom Vučom (inženjerom i zastupnikom fabrike »Citroen«) uzimati časove mačevanja u salonu svoga stana u Knjeginje Ljubice 1. (Danas Zmaj Jovina).

Zgrada u kojoj je knez Maksutov držao časove mačevanja Aleksandru i Milanu Vučo 1925. godine.

Knez Maksutov sa svojim mačevaocima 1925. godina. S leva na desno: knez Maksutov, Vlada Popović, Milovan Ćika, Konstantin Čajkovski, Anatolij Vurgaft, Đorđe Lukin, Mihailo Gortinski, Konstantin Eger, Mitrofan Čajkovski, Lav Serdakovski.

Škola mačevanja zbog velikog interesovanja prelazi ubrzo u veći prostor u Hilendarskoj 5 u kojoj ostaje sve do kraja sezone.

Zgrada u Hilendarskoj 5. u kojoj je bila škola mačevanja 1925-26. godine

Te iste godine (1925) biva primljen i za nastavnika mačevanja u državnoj Višoj realnoj gimnaziji u Zemunu. U Zemunu je, takodje, držao i časove u Mačevalačkoj sekciji gimnastičkog društva »Soko«.

Knez Maksutov sa svojim mačevaocima 1926. godina

Novu mačevalačku sezonu 1926. godine Maksutov započinje u novom prostoru. i to u ulici Kraljice Natalije 33. (Reč je o zgradi koja će biti 1931. godine srušena a na mesto koje će 1933. godine biti podignuta zgrada današnjeg Ruskog doma u Narodnog fronta 33.) Časovi mačevanja su se držali svaki dan od 18 sati. Ono što je bilo karakteristično za škole Maksutova je to da su svi polaznici dobijali diplome, na kraju završenog tečaja i položenog ispita, za stečena zvanja tj. Maksutov je radio prvi u Beogradu na stvaranju obrazovnog mačevalačkog kadra. Sva ova uverenja – svedočanstva su bila ispisana njegovom rukom.

Svedočanstvo

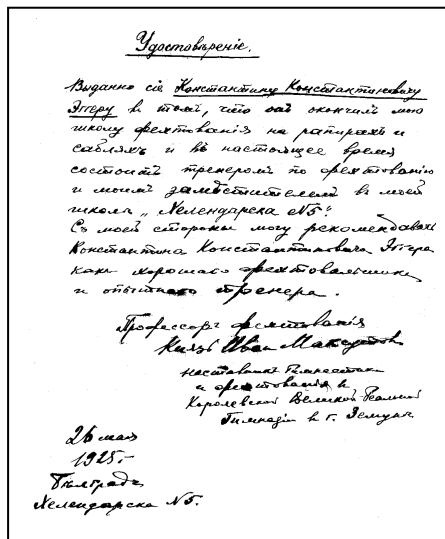
Izdajem svedočanstvo g. Konstantinu K. Egeru o svršenom kursu za mačevanje na floretama i sabljama.

Za ovo vreme, koje je probavio u mojoj školi on je pokazao odličan uspeh i sad se nalazi kao trener i moj zastupnik u izvođenju predavanja - časova za mačevanje u mojoj školi u Hilendarskoj ulici broj 5.

S moje strane preporučujem g. K.K. Egera kao odličnog borca sa mačem i floretom i kao dobrog trenera.

Beograd,
26.5.1925. god
Hilendarska br. 5

Profesor za mačevanje Knez Ivan I. Maksutov nastavnik gimnastike i mačevanja u Državnoj višoj realnoj gimnaziji u Zemunu.

Svedočanstvo izdato Konstantinu Konstantinoviču Egeru*, kasnije prvom i dugogodišnjem posleratnom profesoru scenskog mačevanja na Pozorišnoj akademiji u Beogradu, o završenoj školi mačevanja.

Konstantin Konstantinovič Eger je rođen u Rusiji, Peterburg, 16. april 1895. Bio je plemićkog (kneževskog) porekla kako sa očeve (general-lejtenant ruske Carske vojske) tako i sa majčine strane. U gradu Orel završio je Orlovsko - Bahtinski Kadetski korpus (Srednja vojna škola), a u Petrogradu Konstantinovsku Artiljerijsku vojnu akademiju. U oba ove škole je učio mačevalačku veštinu koja je bila među obaveznim predmetima nastave. Kao oficir Ruske Carske vojske je odlikovan sa pet ordena i dve medalje. Iz rata je izašao u činu potpukovnika. Posle povlačenja Dobrovoljačke armije »belih«, septembra 1920. godine, preko Poljske i Bugarske, sa jednim delom ruskih izbeglica dolazi u Beograd. Eger će u Beogradu postati očuh kneza Andreja A. Gardenina prvog istoričara mačevanja u Srbiji koji je takođe plemić po rođenju kako po ocu tako i po majci koja je poreklom iz čuvene porodice grofa Rajevskog o kojoj je pisao Tolstoj.

Maksutov, međjutim, 1927. godine u skladu sa modernim evropskim trendovima tog vremena transformiše svoju privatnu školu u »Prvi beogradski mačevalački klub«. Prostorije u kojima je radio ovaj klub su se nalazile u Ruskom oficirskom domu a treninzi su se održavali ponedeljkom od 18-20 časova, utorkom od 20-22 časa i sredom 18-20 časova. (Ovaj klub će postojati sve do 1933. godine tj. dok se u njemu budu održavali ostaci duha privatne inicijative Maksutova).

Trenutak gašenja i transformisanja privatnih ŠKOLA mačevanja i pojava građanskih (društvenih) mačevalačkih KLUBOVA 1927. godine je trenutak prekretnice i početka savremenog sportskog mačevanja u Beogradu.

Knez Maksutova (sedi u odelu) nastavnik mačevanja na Vojnoj akademiji. Iza njega stoji Konstantin Eger. (1928)

Od tog perioda se počinju osnivati sportski mačevalački **klubovi** i organizovati razna takmičenja šire i intenzivnije no ikad. Maksutov krajem te iste 1927. godine stupa i u kontakte sa međunarodnim Olimpijskim komitetom i Međunarodnom mačevalačkom federacijom (FIE) iz kojih će prosteći njegova inicijativa u Beogradu za osnivanje Jugoslovenskog mačevalačkog saveza.

Februara 1928. godine je **Prvi beogradski mačevalački klub** u svojim novim prostorijama u Njegoševoj 19 odžao prvenstvo kluba za kategoriju početnika iz dva dela i to 5. i 7. februara uz učešće 12 parova. Ovaj događaj spominjem pošto je on od značaja jer je tada **po prvi put bilo organizovano mačevalačko takmičenje za dame u Beogradu**. Na vidovdan 1928. godine Prvi beogradski mačevalački klub će se preseliti u salu Francuskog Kluba, a kasnije će mu centrala biti u restoranu »Samarkand« na Terazijama.

Restoran "Samarkand" (strelica pokazuje natpis "SAMARKAND") na Terazijama u kome je bila centrala Prvog beogradskog mačevalačkog kluba.

Inicijativa Maksutova da se osnuje Jugoslovenski mačevalački savez je 22. aprila 1928. godine u Novom Sadu urodila plodom. Jedan Rus je udario temelje sportskog mačevanja u Jugoslaviji.*

* **Ovde treba spomenuti da je u Kraljevini SHS mačevalački savez osnovan još 1927. godine u Zagrebu, ali pošto ga mačevalačke organizacije Vojvodine i Srbije nisu priznale, a nije bio ni međunarodno registrovan, 1928. godine je u Novom Sadu u svečanoj sali Gradske kuće formiran novi savez za Kraljevinu sa sedištem u Beogradu. Ovaj savez je ubrzo bio registrovan u međunarodnoj federaciji. U to vreme, a i kasnije, će među mačevaocima južnoslovenskih naroda biti čestih razmirica i trvenja praćenih skandalima (često i međunarodnim – npr. Avgusta 1928. godine u Parizu na igrama Međunarodne Studenstke Unije) koji će našu mačevalačku veštinu predstavljati u veoma ružnom svetlu.**

Dva meseca kasnije, u nedelju 10. juna 1928. godine JMS, a pod rukovodstvom Aleksandra Josifovića, pešadijskog pukovnika, organizovao je u Beogradu u dvorani Muzičke škole »Stanković« **prvo zvanično prvenstvo Kraljevine SHS** u floretu i sablji za gospodu.

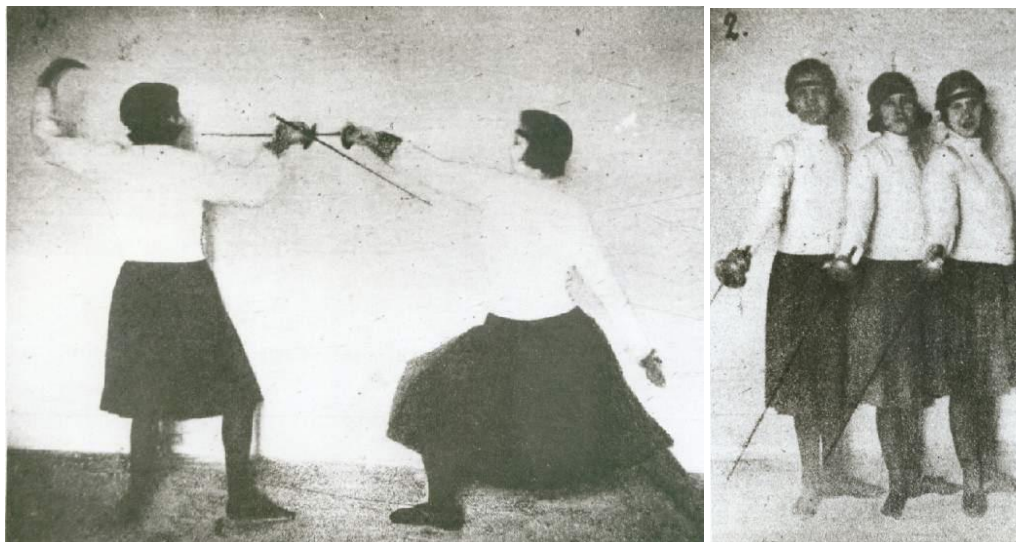

Zgrada muzičke škole »Stanković«

Po završetku takmičenja, jednom broju takmičara su dodeljene veoma lepe nagrade: Đuri Frojndu srebrni sat, Milovanu Ćiki srebrna tabakera, Franji Frelihu srebrni pehar, Stevanu Singeru srebrna kutija za cigare, dr. Petru Švarcu srebrni pehar, Mitrofanu Čajkovskom srebrna tabakera, Ladislavu Farkašu srebrna tabakera i Gezi Kauferu srebrna tabakera.

Knez Maksutov će 28. 11. 1928. godine u Beogradu osnovati i Prvi **Studentski** Mačevalački Klub. Cilj kluba je bio da »okupi sve studente oduševljene za mačevanje i da im da pravilnu obuku« ("SPORT" 1828). Mačevanje i obuka u njemu su se izvodili u stanu kluba u ul. Kraljice Natalije br. 33 i to ponedeljkom, utorkom, četvrtkom i subotom od 18-21 čas. Kako su beogradske novine tog vremena objavile »Svečano otvaranje klubskog stana i početak rada kluba biće 2 decembra u veče. Ulaz na ovo otvaranje je ograničen i biće slobodan pored članova kluba još i predstavnicima pojedinih sportskih društava. Veče će otvoriti g. knez Maksutov predavanjem o sportu i njegovom fiziološkom značaju. Zatim će biti jedna demonstracija mačevanja izmedju članova ovog novog kluba i članova Prvog Beogradskog mačevalačkog Kluba. Veče će se završiti čajankom i igrankom. Članovi imaju prava da se služe svim spravama za mačevanje. Uprava kluba je odredila vrlo nisku cenu za upis članova.

Upis staje svega 10. dinara a vrši se svakog dana u stanu kluba kod sekretara od 12-3 časa po podne. Pored toga upis se vrši i u dane mačevalačkog treninga od 6-9 časova u veče.«

Devojke članice škole mačevanja kneza Maksutova 1925. godina.

Samo šest dana kasnije, 6.12. 1928. godine »SOKO« osniva i mačevalačku sekciju. Radom ove mačevalačke sekcije rukovodi knez Maksutov. Sekcija je imala »salu u centru varoši, što još više daje nade u uspeh« (»Sportista« 429, 6.12. 1928). Upis članova je vršen u kancelariji u Kosmajskoj ulici br. 24.

Knez Maksutov (levo) - u svojoj školi mačevanja, 1925

U skladu sa duhom osnivanja novih mačevalačkih klubova se decembra 1929. godine osniva mačevalački klub »SALLE D`ESCRIME« (boračka sala, sala za mačevanje) i jedan od trenera u ovom klubu je bio Konstantin Konstantinovič Eger, učenik kneza Maksutova. Eger će kasnije, nakon II svetskog rata biti i prvi

nastavnik pozorišnog mačevanja na Dramskoj akademiji. Kad je reč o mačevanju u to vreme, u predratnoj Jugoslaviji je bilo moguće kupovati osnovnu opremu. Ona je, po vrlo visokim cenama, prodavana u »Beogradskoj sportskoj radnji« koja se nalazila u Knez Mihailovoj ulici 32 a kasnije se preselila u pasaž Akademije Nauka, Knez Mihailova 35. Ova radnja je često svoju robu, pa i mačevalačke rekvizite, reklamirala u beogradskim sportskim listovima.

U vreme pred kraj dvadesetih godina XX veka u Beogradu se pojavljuje još jedan vrstan učitelj mačevanja koji je jako doprineo razvoju i popularizaciji ove veštine. Reč je o **Evgeniju Mihajloviču Davidovu**. Reč je o ruskom emigrantu i istaknutom učitelju mačevanja, gimnastike, boksa, rvanja i atletike. On je 1927. godine otvorio »Školu za fizičku kulturu Evgenija Davidova« koja je imala i svoju školu mačevanja. Ova škola je bila u ulici Kraljice Natalije 31. Danas se na tom prostoru nalazi zgrada ETŠ Nikola Tesla koja je podignuta 6 godina kasnije.

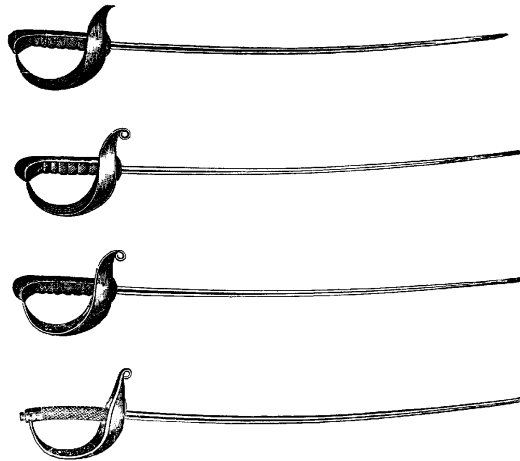
Prostor na kome je bila škola mačevanja Evgenija Davidova 1927. godine

Iz jednog novinarskog članka objavljenog u »Sportu« br. 5 od 21.6. 1928. godine se vidi da je u ovoj školi posvećivana posebna pažnja mačevanju. Naime, u njemu se kaže: »U ponedeljak 25.6.1928. održana je u prostorijama Francuskog Kluba, Kraljev trg br. 5, prijateljska utakmica u mačevanju između članova Prvog beogradskog mačevalačkog kluba i Škole za Fizičku Kulturu, koja je dala vrlo dobar sport u ovoj sportskoj grani.« U nastavku teksta se spominje i izvesni mačevaoc **Bolgač**, član škole sa »veoma dobrim perspektivama«.

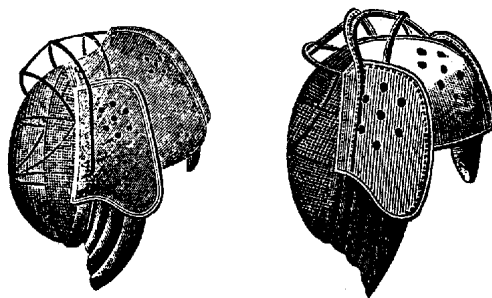

Prostor Kraljevog trga (danas Studentski trg). Kuća br. 5. - Francuskog kluba je najverovatnije poslednja kuća desno.

Davidov je od 1828 do 1935 bio kontraktualni (ugovorni) učitelj veština i stalni nastavnik gimnastike u III muškoj gimnaziji u Beogradu. Časove mačevanja je aktivno držao u viteškoj organizaciji »SOKO« III u Vojvođanskoj ulici na Crvenom krstu.

Sablje sportske s početka XX veka

Sportske maske s početka XX veka

O duhu i razumevanju mačevanja u Beogradu tog vremena najbolje govori jedan novinski članak objavljen u listu »Snaga« 6.1.1929. godine. U njemu se između ostalog kaže:

»Mačevanje je jedan od najlepših sportova, i vodi poreklo još iz ritterskog doba, kad se mačem branilo sve što je časno, sveto i uzvišeno. To je sport koji stvara izrazito karakter čoveka, on postaje džentlmen, vitez i stvara veseo i bodar duh. Mačevanje je sportska borba ali ujedno i najveća veština, koju čovek postiže u vladanju oružjem i samim sobom. Mačevanje je starinski i ritterski sport, koji uistinu nije toliko pristupačan široj masi, ali je ono jedan po zdravlje neobično koristan i estetski sport. Veštinu mačevanja je dosta teško savladati ali ko je savlada neće je nikada napustiti. Mačevanje je posle rata kod nas zastalo i stoga što se niko nije latio da razbije zabludu koja postoji kod mnogih, naime, da je mačevanje sport koji služi samo za dvoboje! U stvari mačevanje je divan sport i veština korisna svakome a naročito vojniku, gospodinu.

Mačevanje i pored toga što svestrano razvija noge, ruke, trup, dajući gipkost svakom mišiću i svakom delu čovečjeg tela, - razvija i brzinu mišljenja, odlučivanja, preciznosti, procenjivanje odstojanja, veru i samopouzdanje, najzad i veštinu obmanjivanja protivnika, oštromnost i lukavstvo, što je potrebno svakome čoveku u životu, a po najpre vojniku. Mačevanje počiva na principima borbe, gde se od početka do kraja provlači taktika. A šta je život do večna borba? Želeti je da se ovaj sport, kao lepa veština, kod nas ponovo oživi i nađe sebi dostojno mesto među ostalim sportovima...«

U Beogradu je 3.maja. 1930. u 9 časova ujutru, u prostorijama Oficirskog Doma (današnji Studentski kulturni centar - SKC) održana prva posleratna mačevalačka akademija a sa početkom u 9 časova uveče. Na ovo mačevalačko nadmetanje je tada došlo 80 mačevalaca i mačevalki iz cele države i to je bilo prvo veliko takmičenje u sportskom mačevanju koje je održano pod pokroviteljstvom Jugoslovenskog Mačevalačkog Saveza, osnovanog, inače, dve godine ranije.

Zgrada oficirskog doma (današnji Studentski kulturni centar) između dva svetska rata

Pred kraj 1932. godine zbog finansijskih problema, kao i neaktivnosti članova sa radom u potpunosti prestaje **Prvi Beogradski mačevalački klub** koji je osnovao Maksutov 1928. godine. U zapisniku Jugoslovenskog mačevalačkog saveza od 15.1.1933. godine, tim povodom piše: »...Klub sa adresom u Beogradu – restoran "Samarkand", Terazije, sa predsednikom Ivanom Maksutovim, ne odgovara na dopise, te se briše iz članstva Saveza«.

Fotografija jednog mačevalačkog nadmetanja u salonima predratnog vremena (1933. godina)

Drugog februara 1935. godine u 19,15 časova se u Zemunu osniva »**Zemunski mačevalački klub**«. Ovaj događaj se dogodio u sali hotela "Centrale". Predsednik je bio Dušan Gložanski, pukovnik. Za podpredsednika je izabran potpukovnik Tomislav Babić itd. Od 13 članova 8 su bili aktivni oficiri. Klub je imao, po izveštaju zapisnika osnivačke skupštine, 30 sabalja.

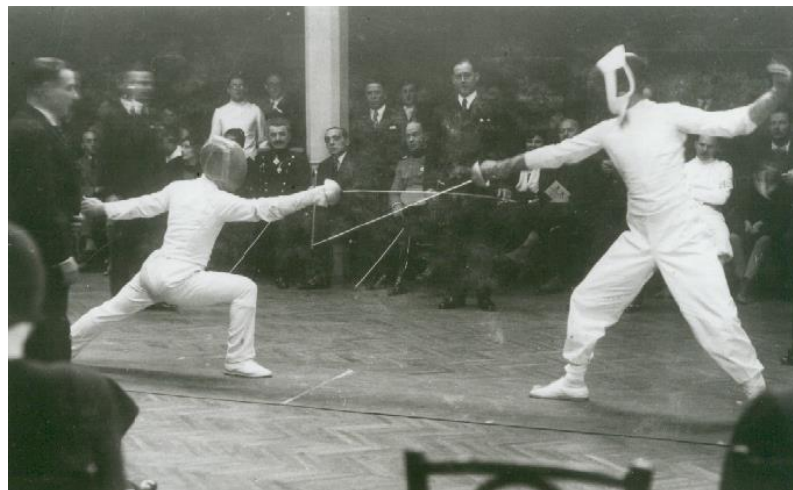
Časovi su se održavali u sali u domu "Kralja Aleksandra", Staroj sokolani i ponekad u prostorijama kasarne ponedeljkom, sredom i petkom, i to: »od 19 do 20 časova rapir i floret za gospodu i floret za dame, a od 20 do 21 čas sablja za gospodu«, kako je pisalo u pristupnici. U istoj je bilo zapisano i sledeće: "Preporučuje se da se upoznate sa klubskim pravilima i da se snabdete vežbačkom opremom. Propise za mačevanje, Pravilnik, **Lekcioniranje sabljom i lekcioniranje rapirom** (floretom) možete nabaviti uz povoljnu cenu od 12 dinara kod blagajnika kluba. Nadalje, umoljavate se da na vreme podmirite svoj članski ulog. Članom se smatrate tako dugo dok ne podnesete svojeručno napisan otkaz, koji će biti potvrđen na glavnoj skupštini i tek tada dobivate razrešnicu i prestajete biti članom, a najkasnije u vremenu od mesec dana nakon predaje otkaza".

Kad je reč o ovom dokumentu on nam govori da je postojao izvesni priručnik ili skripta koji se koristio u mačevalačkim krugovima. Ništa od toga nije sačuvano. Može biti da je reč o delu pukovnika Gložanskog s obzirom da je isti 1938-39. godine izdao knjigu o tehnici mačevanja rapirom i sabljom.

Ova godina je od značaja i zbog toga što je u njoj poslednji put bila održana jedna mačevalačka manifestacija pod pokroviteljstvom krune tj.

NJ.KRALJ.V.KNEZA-NAMESNIKA PAVLA. U tekstu koji je dostavljen od strane Odbora za organizaciju svakoju od zvanica i učesnika prvenstva Kraljevine Jugoslavije u mačevanju za 1935. godinu je, između ostalog, rečeno: **»Ova priredba sa svečanom Akademijom na dan 26. maja u 21 čas, treba da bude prava svečanost i manifestacija za mlađi naraštaj i oficirski kor. Za ovu svečanost angažovani su visoki aktivni funkcioneri, koji svesrdno pomažu ovu akciju. Odredjeni akcioni odbor od Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda namerava da prikupi fotografije svih starih mačevalaca, uglednih gradjana Beograda, koji su upražnjavali taj sport, te da jednim člankom uz takve fotografije proprati i iznese istorijat ovog sporta, kako je lepo negovan u predratnoj maloj Srbiji. Takav jedan članak poslužio bi kao podstrek mlađim generacijama i nadležnima da ovaj sport kao viteški podignu na visinu na kojoj je on bio. Odbor umoljava Vas, cenjeni gospodine, dabiste bili ljubazni i dali Vašu fotografiju za gornju svrhu. Fotografiju izvolite uručiti donosiocu ovog ili je dostavite na adresu gosp. Bana-Bunić, referenta Ministarstva fiz. vaspitanja naroda, Beograd. Fotografije će se sačuvati i po upotrebi ispravne vratiti. Sa odličnim poštovanjem i zahvalnošću, sekretar...» (potpis nečitak), pečat pokroviteljstva NJ.KRALJ.V.KNEZA-NAMESNIKA PAVLA.«**

Prvenstvo se održavalo u velikoj sali Oficirskog doma u Beogradu u ulici Kralja Milana. Za njega je bilo organizovano i sviranje 24 muzičara sa kapelanom muzike Kraljeve Garde. Povodom ovog prvenstva štampa je zabeležila da je »...Zanimanje Beogradske publike bilo vrlo slabo...«

Oficirski dom 24-26. maja 1935

Mesec dana kasnije, 23.juna 1935. godine kroz Beograd je od Slavije do Kalemegdana prošla velika povorka sportista, predstavnika raznih sportova u sklopu proslave Olimpijskog dana. Proslava je počela u 11 časova pre podne i u njoj su u 12 povorci učestvovali »mačevaoci sa mačevima«.

Međutim, u to doba puno faktora veoma negativno utiče na razvoj mačevanja u Beogradu. Prvi, nezaobilazni i najvažniji je velika svetska ekonomska kriza koja je terala Beograđane da rade što više a žive što skromnije.

Iz ovog razloga se avgusta 1934. godine odlukom Beogradske opštine uvodi nova stavka u budžetu koja je predvidela prihode od taksi na »bokserske, rvačke i mačevalačke utakmice, cirkuske, akrobatske i mađioničarske predstave, za spiritističke seanse, panorame i menažerije«. Ove takse su bile veoma visoke i iznosile su 38% od stečenog prihoda. Ako pratimo dokumenta tog vremena možemo videti da je mačevanje tada bio veoma skup sport zbog čega nije imao mnogo pristalica tako da su i tako već mali prihodi, smanjeni još više velikom ekonomskom krizom biti visoko oporezovani.

S druge strane mačevanje u Beogradu, tog vremena, nije imalo svoje državne dotacije i mecene već je isključivo tržišno prihodovalo tj. plaćan je prostor, učitelji i rekviziti. No, to bi nekako i išlo da je bilo masovnijeg odziva za članstvo. Međutim, ne samo da je bilo malo građana zainteresovanih za sportsko mačevanje već nisu uspevali ni pokušaji da se ovaj sport uvede u policiju, kao ni pokušaji da se vojska sportski organizuje u mačevanju.

Međutim, ovde treba spomenuti još jedan veoma negativan faktor za beogradsko civilno mačevanje tog doba. Zakonom o srednjim školama od 1939. godine u članu 67 se zabranjuje učešće srednjoškolskoj omladini u radu sportskih klubova i društava. S druge strane Ministarstvo prosvete nije dozvoljavalo sportskim klubovima korišćenje školskih i ostalih gimnastičkih sala, jer su iste mogle koristiti samo viteške organizacije »SOKO«. Iz ovog razloga se Jugoslovenski mačevalački savez zauzeo pri Ministarstvu vojske i Ministarstvu fizičkog vaspitanja naroda sa tekstom sledeće sadržine:

»Gospodine ministre, Jugoslovenski mačevalački Savez na svojoj godišnjoj skupštini doneo je jednoglasno rezoluciju koju smo slobodni dostaviti vašem Gospodstvu. U svim kulturnim državama celoga sveta igra mačevanje kao sredstvo za telesni odgoj omladine jednu od najvažnijih uloga. Poznata je činjenica, da mačevanje kao jedno od najzdravijih sredstava za pravilan i zdrav razvitak čovečjeg tela u svom sprovođenju potencira do krajnjih mogućnosti usavršavanje i duševnih sposobnosti svakog pojedinca, izazivajući u vežbaocu vrline: odvažnost, brzo delovanje i naglo prosuđivanje.

Iz svih gore navedenih razloga smatra glavna skupština svojom dužnošću da obrati pažnju gospodina Ministra na važnost propagande tog lepog sporta i obligatnog uvođenja istoga u prosvetne institucije civilne kao i vojne, počevši od srednjih pa do visokih škola. Shvatajući, da gornje traženje ne može tako kratkim putem biti provedeno u život, glavna skupština slobodna je zamoliti Gospodina Ministra da se zauzme kod Ministra prosvete za sledeće i to:

1. Da Ministarstvo prosvete uvede mačevanje kao obligatan predmet uz gimnastiku u svim srednjim školama.

2. Da se dozvoli srednjoškolcima da budu članovi mačevalačkih klubova sa pravom javnog nastupa na priredbama Jugoslovenskog mačevalačkog saveza i njegovih članova.

3. Da Ministarstvo prosvete ustupi mačevalačkim klubovima gimnastičke dvorane gimnazija uz minimalnu odštetu za ogrev, svetlo i čišćenje«. U potpisu, pešadijski pukovnik Aleksandar Josifović.

Ministar vojni se založio kod Ministra prosvete pismom sledeće sadržine: »Dostavlja se priložena prestavka Jugoslovenskog Mačevalačkog Saveza Kraljevine Jugoslavije u prepisu, s molbom da se izdejstvuje sprovođenje mačevanja kod srednjoškolske omladine barem pod tačkama 2 i 3 pomenute prestavke«

I Ministar fizičkog vaspitanja se založio sa sledećim tekstom: »Ova zabrana naišla je u sportskim klubovima i savezima na veliko negodovanje, jer je, naročito u manjim mestima, glavni nosilac našeg mladog sporta bila upravo ta

omladina, te je njezino neučestvovanje dovelo do nazatka, a u nekim varošima i potpun propast sportskog života. U većim gradovima, gde je stroga kontrola školskih vlasti manje moguća, našao se izlaz na taj način, što su se srednjo školci prijavljivali i nastupali u kljubovima pod tuđim ili izmišljenim imenima. Ne treba spomenuti da ovakav način izigravanja zabrane štetno utiče na vaspitavanje omladine, koja se, osećajući potrebu svog aktivnog učestvovanja u sportskom pokretu, nije prezala ni od ovakvog koraka. Sem toga usled pomanjkanja stručnog kadra nastavnika gimnastike po srednjim školama i malog broja časova gimnastike, omladini se nije mogla pružiti nikakva kompenzacija za gore navedenu zabranu.

...i Ministarstvo vojske i mornarice se zauzelo, na molbu Mačevalačkog saveza, da se srednjo školcima dozvoli upražnjavanje mačevalačkog sporta po klubovima, tim više, što među nastavnicima gimnastike u srednjim školama nema stručnih lica koja bi mogla da popularišu ovaj zdravi i viteški sport, koji u svim kulturnim zemljama igra vrlo važnu ulogu u telesnom vaspitanju.....«

U Beogradu se 1937. godine osniva »**Beogradski mačevalački klub**«. Njegov predsednik je bio Francuz Rene Klod, učitelj mačevanja i predstavnik francuske telegrafске kompanije. Knez Andrej Gardenin o ličnosti Rene Kloda piše sledeće: »Rene Klod je bio po mnogo čemu zagonetna ličnost i do današnjih dana (1995). O čemu se radi? Krenimo redom: Podaci ministarstva vojske i mornarice. Obaveštajna služba, 1939. godina: »...

Naime, glavni radio-telegraf je bio potpuno u rukama francuske firme T.S.F i od ukupno 30 njegovih nameštenika, više od polovine su bili beloemigranti. Ovakav sastav je, po mišljenju Đeneralštabnog odeljenja Ministarstva vojske, omogućio francuskoj obaveštajnoj službi pun uvid u državne, a naročito vojne tajne, jer su telegrami Glavnog Đeneralštaba išli tim radio-telegrafom...« Niže se, dalje, kaže: »**Rene Klod (predstavnik kompanije T.S.F)** preko svojih ljudi kontroliše celo poslovanje, pa **vrši i prepisivanje telegrama**. Što se tiče osoblja, ono je vrlo interesantno – sve sami nesigurni elementi. Gospodin Rene Klod, kao član francuskog Drugog biroa, ume da se snalazi i sebi odabere saradnike. Isti vrlo aktivno radi na organizovanju svoje obaveštajne službe. Neki veruju da koketira sa Gestapoom, jer je fašista po ideologiji. Od celokupnog osoblja više od polovine su Rusi i Ruskinje. Sa mnogima je živeo i intimno i time ih privezao za sebe, ili su se pak uzajamno kompromitovali pa ne smeju da se izdadu. Od najpoverljivijih koje upotrebljava za svoje obaveštajne svrhe je Ana Dubrova. Njen suprug je zaposlen u Ministarstvu Vojske i Mornarice. Zatim njegova sekretarica Valerija Konovnicina čiji je muž činovnik Ministarstva Saobraćaja. Pored ovoga svi šefovi su Rusi i njegovi odani saradnici. To su Kumovič Arkadije i njegova žena sa kojom je Rene živeo ranije«...

Beogradski mačevalački klub, koji je, kako je već rečeno osnovao Rene Klod, bio je osnovan sa zadatkom da »se gaji i širi mačevalački sport u prestonici, gde je taj sport nekada bio na vrlo visokom stepenu a što je zadnjih godina bilo zanemareno«. Klub je imao prostorije u Deligradskoj 12 (od 7.12.1939 Dom Ratnih invalida, Vilzanov trg b.5) i u svom radu će, kao i svi drugi klubovi, imati puno problema zbog čega je čak i prekidao svoje redovne aktivnosti. U tom smislu je ovaj klub više puta pisao molbe Ministarstvu fizičke kulture. U jednoj od 26.11.1938. godine je rečeno sledeće: »...bez pomoći Ministarstva neće moći da se nastave vežbe, pošto su sa radom prestali u vežbaonici, ako ne dobiju izvesnu novčanu pomoć, a prvo da se likvidira dug od 7000 dinara. Potrebna je i higijenska vežbaonica sa radnom kancelarijom. Klub bi morao da raspolaže sa priborom za mačevanje za najmanje 20 osoba(pribor nabrojan) i da ima jednog

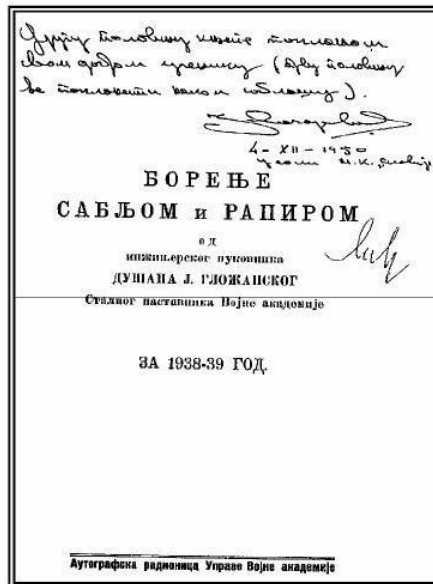
nastavnika. Za međunarodne utakmice i otvaranje tečaja za spremanje nastavnika mačevanja potrebno je da se angažuje učitelj mačevanja iz inostranstva sa visokom spremom...Namere kluba su da održi tri kursa(za početnike, redovne vežbače i kurs višeg stila). Radi propagande klub predviđa da se uključi u štampu, javne akademije, priredbe i takmičenja u celoj zemlji a ovo sve uz sporazum, saveze i sugestije sa Ministarstvom...« (sve ovo do u detalj liči na molbe današnjih sportskim mačevalačkih klubova u Beogradu – prim. autora)

U Beogradu je 1938. godine osnovan još jedan mačevalački klub: **Jugoslovenski mačevalački klub »Lucijen Godin«**. I njegov predsednik je bio **Francuz Rene Klod**. Članovi ovog novog kluba su zajedno sa članovima Beogradskog mačevalačkog kluba vežbali sportsko mačevanje u sali Češkog Doma koji se nalazio u Zrinjskoj ulici (danas Svetozara Markovića). Ovaj klub je imao dva učitelja mačevanja: kneza Maksutova i Konstantina Egera. Ovo je ujedno i poslednji poznati dokument u kome se spominje ime kneza Maksutova koji će posle II Sv. rata otići u Švajcarsku gde će i umreti.

Gospodin Rene Klod živi i radi u Beogradu i za vreme II svetskog rata i okupacije Beograda. Bio je i član »VITEZA«. Mačuje i sam na mačevalačkoj akademiji u Beogradu 8. aprila 1944. godine koja je održana u korist Crvenog krsta i ranjenika u hotelu »Bristol« u Karađorđevoj ulici. Posle rata je bio tehnički savetnik ambasade Francuske a 1948. godine je otputovao u Francusku da bi te iste godine po povratku u Beograd bio angažovan za nastavnika predmeta mačevanje na Državnom institutu za fizičku kulturu (DIF) i trenera mačevanja u Mačevalačkoj sekciji fiskulturnog društva »Crvena zvezda«. On je ovoj sekciji i poklonio rekvizite i prve aparate za električnu signalizaciju pogodaka, a svoje honorare je poklanjao Crvenom krstu Srbije. U Francusku je bespovratno otišao 1952. godine«.

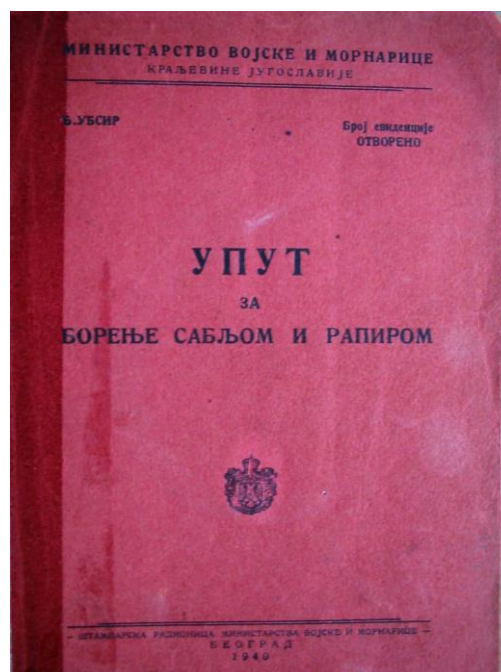
Rene Klod će osnovati 1939. godine i Jugoslovenski mačevalački klub, čiji će biti i predsednik. Ovaj klub je imao dvoranu za vežbanje u Francuskom Domu. Članova je bilo oko 50 a učitelj mačevanja je bio knez Maksutov.

Za 1938. godinu je vezan još jedan događaj od velikog značaja za mačevanje u Beogradu. Naime, tada je inženjerijski pukovnik Dušan Gložanski napisao za potrebe Vojne akademije u Beogradu prvi poznati štampani udžbenik o tehnici mačevanja na srpskom jeziku. Ova veoma obimna i detaljna knjiga se zove »Borenje sabljom i rapirom« i štampana je u Radionici Ministarstva vojske i mornarice. U uvodu knjige se kaže: **»Danas je mačevanje jedna čisto sportska grana, koja po svojoj lepoti, zanimljivosti i korisnosti, po našem mišljenju, premašuje sve ostale grane. Ni u jednom sportu telo vežbaoca nije tako ravnomerno i povoljno napregnuto kao pri mačevanju. Sem toga, mačevanje obuzima i intelekt borca, njegovu prisebnost, hladnokrvnost i snalaženje u brzo promenljivim situacijama. Ovo je lep sport: lep borben stav, muški pokret, zveket oružja, borbeni uzvici itd. čine ga naročito privlačnim. Ovaj sport nije dosadan jer je i duh borca stalno zaposlen kombinovanjem a ne samo telo. Nažalost, ovaj sport nije u našoj državi dovoljno popularisan kao ostale sportske grane kojima se ne može odreći izvestan karakter vulgarnosti.«**

"Boreње sabljom i rapirom", Dušan Gložanski 1938. godina

Godinu dana kasnije je izdato drugo izdanje ove knjige ali pod imenom autora Đ Ubsira. U ovoj knjizi u uvodu se kaže: »...Možda izraz **veština** nije dobra karakteristika za mačevanje. Bolje je to izraženo u stranim jezicima, gde se govori o **umetnosti** mačevanja. Mačevanje ne zahteva samo fizičku i mehaničku veštinu u vođenju oružja, već i duboko poznavanje čovečje duše i psihološko shvatanje situacije koja se odigrava munjevitom brzinom. Ima rođenih talenata za mačevanje, a neki, i pored najveće telesne veštine, ne postižu uspehe, jer nemaju onog **umetničkog** nadahnuća, nemaju talenta za ovu veštinu. Stoga je izraz **umetnost** pravilnija od izraza veština...«

Dakle, dve (ili bolje reći jedna)* jedine poznate, ikad napisane knjige u Beogradu do 1940. godine, o tehnici i taktici civilnog mačevanju nisu rezultat aktivnosti neke građanske(civilne) škole mačevanja već su vojni udžbenici za ovaj predmet na Vojnoj akademiji.

*** Još oko 1930. su pitomci Vojne akademije posedovali manju knjižicu obima oko 26 strana koja je korištena kao priručnik za obuku u mačevanju. No, ovo nije bila knjiga već više omanja skripta.**

Kako su građanska gimnastička društva posle I svetskog rata uglavnom ugasila mačevalačke aktivnosti i počela se prvenstveno baviti masovnim sportovima prestala je i edukacija stručnog kadra u mačevanju, a koja je bila veoma aktivna pre I svetskog rata. U Beogradu. Iz ovog razloga Jugoslovenski mačevalački savez će 15.marta 1940. godine ustanoviti »Pravilnik za polaganje ispita za učitelja mačevanja po klubovima«.

U ovom pravilniku je zabeleženo: »Ko želi postati učitelj mačevanja po klubovima, a nema diplomu priznate škole mačevanja u zemlji ili inostranstvu, imade položiti ispit po ovom Pravilniku«.

Ispit se polagao pred Predsednikom JMS, delegatom Ministarstva fizičkog vaspitavanja naroda i dva učitelja mačevanja koje je JMS predložio. Ispit se delio na teorijski i praktični deo. U teorijskom delu su bila pitanja koja se odnose na: opštu istoriju mačevanja, metodiku mačevanja, pravila Međunarodnog mačevalačkog saveza, higijenu mačevanja i prvu pomoć »kod nezgoda«. Praktični deo ispita se odnosio na: »jednu lekciju za početnika, jednu lekciju za naprednog mačevaoca, izvođenje jedne borilačke vežbe, i jedne konvencionalne vežbe, prikaz individualnog uvođenja u slobodnu borbu, slobodnu borbu protiv drugog mačevaoca, suđenje slobodne borbe dvaju dobrih mačevaoca uz tumačenja izvođenih akcija«. Svaki član komisije je po Pravilniku trebalo da donese ocenu iz svakog pojedinog predmeta sa »dobro«, »dovoljno« ili »nedovoljno«. »Nakon svršenog ispita sastaje se komisija na većanje i donosi konačnu odluku da li je kandidat »osobito sposoban«, »sposoban« ili »nesposoban« za učitelja mačevanja po klubovima«.

U ovom Pravilniku još piše: »Ispit se nakon 6 meseci može ponovo polagati«; a »komisija se ima sastati u sedištu Jugoslovenskog Mačevalačkog Saveza. Troškovi za članove komisije, koji ne stanuju u mestu ispita, **snosi kandidat** i to:put do mesta ispita i natrag železnicom/II razred brzi voz/ te stan i hranu u mestu ispita/najviše din.150 dnevno/. Ako je koji član komisije profesionalni učitelj mačevanja, pripada mu osim toga dnevnicu od din. 100,- «

Poslednji sačuvani poznati dokument, a koji se odnosi na mačevanje u Beogradu neposredno pre II Sv. rata, odnosi se na poslednji sportski mačevalački klub koji će biti otvoren u ovom gradu. Reč je o Mačevalačkoj sekciji Beogradskog sportskog kluba »Mitić« i ona je osnovana pred kraj 1940. godine. Ovaj klub je osnovan na inicijativu Voislava Govedarice, trgovca u robnoj kući »Mitić« i Evgenija Mihajlovića Davidova – Čike, poznatog sportskog radnika, koji su izložili svoj predlog g. Vladi Mitiću vlasniku robne kuće i vlasniku predratnog sportskog društva »Mitić«.

Vlada Mitić je prihvatio sa oduševljenjem ovaj predlog, nabavio potrebnu opremu i dao prostor u Knez Mihailovoj ulici br.46 na prvom spratu. Časove mačevanja je držao Evgenije Mihajlović Davidov, predsednik sekcije je bio Mile Mitić a podpredsednik Vojislav Govedarica.

Zgrada u Knez Mihajlovoj u kojoj su se 1940. godine održavali časovi mačevanja.

Mačevanje u Zemunu

i

mačevanje u Beogradu

Zemun je imao svoj značajan udeo u mačevalačkoj kulturi Beograda. Ovaj grad se, naime, od 1717. godine nalazio u rukama Austrije i u njemu će skoro 200 godina neposredno, na puškomet od orijentalnog Beograda, rasti i razvijati se zapadnoevropska kultura i duh. Obzirom da je Zemun bio tako blizu dolazilo je neprestano do stalnih migracija stanovništva na obe strane pošto su Srbi često bežali iz Zemuna od austrijske vojne torture u Beograd, koliko i iz Beograda zbog krdžalijskog divljaštva i turske zaostalosti u Zemun. Od 1754. godine zbog čestih krađa, razbojništva i hajdučije svi stanovnici Zemuna su stekli pravo da mogu slobodno da nose, radi lične sigurnosti, sablje i mačeve. Grad je bio posebno nesiguran noću. Pošto su svi građani Zemuna tada već bili oslobođeni vojne službe oni su mogli, i učili su slobodno mačevanje van vojnih institucija. S druge strane nosili su razne tipove lakih građanskih mačeva. U jednom dokumentu iz 1774. godine je čak bilo naloženo iz Beča da svi učitelji u školama na svom radnom mestu moraju nositi i **špadu**. Svi elementi građanskog mačevanja u Zemunu su, dakle, postojali.

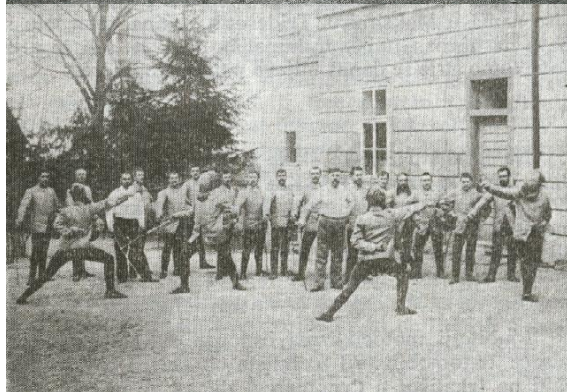
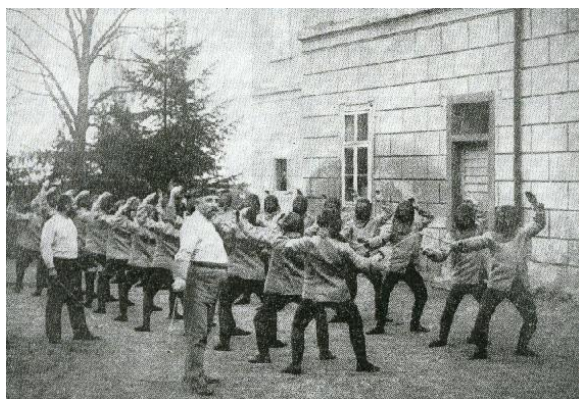
Zemun u XVIII veku predstavlja jedan od najvećih srpskih gradova koji je bio i centar duhovnog uticaja Evrope na Beograd. Skoro sve vrednosti zapadnjačke kulture koje su stizale u Beograd XVIII veka dolazile su iz Zemuna. U Zemunu XVIII veka postoje biblioteke, knjižare, pozorište, arhiv, izvode se baleti, opere, postoje škole, bolnice, slikarski ateljei, izložbe, bilijar, kuglane, igranke, maskenbali, čak izletišta. U radnjama se moglo nabaviti sve, čak i najlukuznija pariska roba. Bogati stanovnici Zemuna živeli su vrlo raskošno i nosili su zlatno pečatno prstenje, džepne čaovnike, nakit, pariske i mančesterske prsluke, cilindre i drugu evropsku odeću.

Sve do 1918. godine na teritoriji cele Habsburške Monarhije, koja je inače bila veoma militarizovana država, postojale su vojne ispostave (regimente). U njima se izvodila redovna vojna obuka kojom su rukovodili oficiri Monarhije. Veliki

deo ove vojne obuke se sastojao u mačevanju (za oficire) i to sabljom i rapirom. Iz ovog razloga je svaka regimenta imala svog učitelja mačevanja i gimnastike. Glavni i najveći centar u kojem su se Austro-Ugarski učitelji mačevanja školovali je bio TURN UND FESCHTLEARERE u Bečkom Novom Mestu.

Ovo mnoštvo oficira, koje su vežbali mačevalačku veštinu i iz zadovoljstva, uzrokovalo je često niz dvoboja koji su se dešavali ne samo međusobno već i češće među oficirima i građanima. Iako su dvoboji bili zabranjeni na teritoriji cele carevine (izuzev u Vršcu) oni su se gotovo stalno dešavali i nestali su tek oko 1914. godine.

Slična situacija, kada je reč o mačevanju, je bila i u Zemunu u kome je postojala stalna austrijska vojna posada.

Sa časa Austro-Ugarske škole mačevanja: Zagreb 1894/1896

Po sačuvanim podacima mačevanje je u Zemunu bilo omiljena aktivnost među vojnicima i građanima kao i streljaštvo i konjički sport. Postoje podaci da su bila organizovana i takmičenja. U Zemunskoj realci 1868. godine, među svim predmetima, kao neobavezni predmet je bilo predviđeno i mačevanje. Časove mačevanja (»turnovanja«) učenici nisu plaćali već je učitelja mačevanja plaćala Generalna komanda i to po 15 forinti za svaki semestar, a po 20 forinti ako je bio izvan školskog kolegijuma.

U Zemunu su često održavani i balovi za veoma brojne i bogate građanske staleže i oficire. Ovim balovima su gotovo stalno prisustvovali i viđeniji gosti iz Beograda. Balove su organizovali i razni zemunski esnafi. No, s druge strane i Zemunci, kao i zemunski oficiri su odlazili na balove u Beograd. Ta živa komunikacija koja je postojala između ova dva grada je sigurno uticala i na širenje zapadne mačevalačke kulture u Beogradu. Međutim, ovi živi uticaji austrijske škole mačevanja će postojati samo do pred kraj XIX veka kada će Zemunski mačevalački uticaji pasti u senku mnogo većeg, bogatijeg i razvijenijeg

suseda Beograda od koga će Šarl Duse načiniti centar i veliku oazu francuskog mačevanja.

Borbena mačevanje Austro-Ugarskih vojnika kurtoaznim sabljama 1902. godine, Novi Sad.

Mačevanje u Vojvodini

i

mačevanje u Beogradu

Mačevanje na teritoriji **Vojvodine** ima veoma dugu tradiciju. Pre kosovske bitke ove prostore drže Ugari sa svojim školama i tehnikama mačevanja koje se uglavnom oslanjaju na zapadnu vitešku tradiciju ali sa akcentom na sabljaško oružje.

Nakon kosovske bitke počelo je iseljavanje srpskog stanovništva iz oblasti južno od Save i Dunava u krajeve severno od tih reka. Ovo naseljavanje je postalo najintenzivnije u vreme despota Stefana Lazarevića i Đurđa Brankovića, a potom u doba ugarsko-turskih ratova i sremskih despota. Nakon toga u 16. i 17. veku sa teritorija pod Turcima srpsko stanovništvo sa Balkana u velikim masama naseljava Srem, Bačku, Banat i Baranju koji postaju nove srpske zemlje. U ta naselja Srbi su donosili svoju tradiciju, kulturu i verovanja, pa i tehnike borbe i mačevanja koji su u početku bili viteško-srednjevekovnog a kasnije hajdučkog karaktera.

Austrijsko-turski ratovi vođeni na prostorima Vojvodine od 1683. do 1739. godine uslovili su promene u tehnikama borbe i mačevanja. Naime, Srbi aktivno počinju da učestvuju na strani austrijske vojske u ratovima protiv turske, obučavaju se u austrijskim garnizonima kao "frajkori" (nem. "slobodne trupe") – dobrovoljačke jedinice. Oni ove tehnike borbe kombinuju sa hajdučkim jer ih prilagođavaju vrstama mačeva koje poseduju, a to su bili uglavnom jatagani.

Vojna frajkorska disciplina je bila tipična za graničarsku vojsku i njoj su uglavnom rukovodili pogranični i granični austrijski oficiri ali je i veliki broj Srba dobio frajkorske oficirske činove prošavši austrijsku vojnu obuku. Frajkorske činove je imao i Karađorđe.

Dobrovoljac Mihaljevićevskog srpskog frajkora (rekonstrukcija po Pavlu Vasiću)

No, mnogi Srbi koji su prebegli u Vojvodinu posle Karađorđevog ustanka i kasnije, je bio školovan u Rusiji i obučen ruskim tehnikama borbenog mačevanja sabljom. Takođe, treba podsetiti da u periodu raspada Osmanlijskog carstva tj. u vreme vladavine dahija, kabadahija i sultanovih odmetnika 1796/97. godine osniva se »srpska nahijska vojska«. To je bila srpska vojna organizacija na nivou nahije koja je imala podršku od Sultana i borila se protiv turskih hajduka koji su harali Srbijom. Turska vlast je naoružavala ovu malobrojnu i slabo obučenu narodnu »vojsku« jataganima, puškama i pištoljima. Osim toga, ovim Srbima je povremeno **davana i turska vojna obuka i dozvoljavano im je da slobodno vežbaju mačevanje i** pucanje kako bi bili dovoljno vešti da održavaju red i sačuvaju zaduženo oružje.

Srbi na teritoriji Vojvodine do 19. veka, dakle, koriste mešavine raznih tehnika mačevanja od kojih su dominantne: ***austrijska, mađarska, ruska i turska.***

Za zasluge u ratu protiv Turske i odbranu južnih granica monarhije bečki dvor je srpskom narodu počev od 1690. godine, izdao čitav niz privilegija koje su se odnosile na kulturno-prosvetnu, a pre svega versku autonomiju.

Tokom 18. veka, međutim, izvodi se od strane Austrije masovna kolonizacija Nemaca, Mađara, Slovaka, Rumuna i Rusina na područja naseljena Srbima. To je dovelo do jačanja zapadno-evropske kulture na području Vojvodine pa i do dominantnog širenja tehnika mačevanja i vrsta oružja koje su karakteristične za Zapadnu Evropu, a opadanje i nestajanje drugih tehnika. Špade i sablje uglavnom zamenjuju jatagane i pale a zapadne tehnike u školama mačevanja, koje rade pod rukovodstvom školovanih učitelja iz Beča i Pešte po većim gradskim centrima, u potpunosti potiskuju tradicionalni hajdučki način učenja i vežbanja mačevanja.

U 19. veku, iako su dvoboji među banatskom valastelom, kao i oficirima, bili veoma česti pod vlašću Monarhije (Vršac će na kraju postati jedino i poslednje mesto u Evropi gde će biti dozvoljeni dvoboji) do 1918. godine se u duhu tadašnjih evropskih tokova klasično borbeno mačevanje počinje potiskivati iz građanskog života i njega zamenjuje sve više sportsko mačevanje. Tako se od strane vlasti u Budimpešti 1867. godine "dozvoljava otvaranje mačevalačkog društva u Velikom Bečkereku" (istom onom gradu u kome su Španski mačevaoci

1735 napravili svoju "Novu Barselonu" – vidi: "Španci i mačevanje u Beogradu"), "ali na sportski način".

U tom smislu se širom Vojvodine formira veliki broj mačevalačkih organizacija udruženja, društava i klubova: Veliki Bečkerek (Zrenjanin) 1867, Subotica 1880, Vršac 1891, Novi Sad 1855, Sombor 1887, Senta, Vrbas, Bela Crkva... U ove centre dolaze mnogi poznati učitelji mačevanja, uglavnom oficiri i to iz Mađarske, Italije i Austrije (Đula Agrima, Eduardo Armentani, Anđelo Toričeli, Eugen Kristian, Margit Kristian, Fric Potije, Kalman Koš, Bela i Rudolf Tot, Aldo Moldviko, Albert Konjai Kiš....

Oni ne samo da uče građane ovih gradova sportskom mačevanju već i sami učestvuju na mnogim takmičenjima i organizuju brojne mačevalačke akademije i javne časove uz učešće poznatih imena iz susednih zemalja.

U Novom Sadu je od 1837. godine držao svoju privatnu školu mačevanja i čuveni pesnik **Đorđe Marković Koder**. Njegov isto toliko čuveni učenik iz Segedina (1839) **Steva Todorović**, slikar i osnivač prvog sportskog društva u Srbiji, će 1855. godine utemeljiti mačevalački pokret u Novom Sadu. Čak će i Jugoslovenski mačevalački savez biti osnovan u Novom Sadu 1928. godine na inicijativu ruskog **kneza Maksutova** koji je u Beogradu imao nekoliko škola mačevanja.

Na prostoru Vojvodine će mačevanje uz gimnastiku postati u drugoj polovini 19. veka obavezni predmet u državnim školama a Vojvođani će pratiti evropske tokove mačevanja svog vremena. Tako postoje dokumenti da su mačevaoci Bečkereka tražili učitelja koji će im predavati mačevanje po "novoj metodi" (u Beču je L. Barbazeti uveo revolucionarnu novinu učenja po novom "italijanskom sistemu"). Iz tih razloga je i pored niza mađarskih učitelja mačevanja iz Italije došao 1901. godine **Eduardo Armentani** (kasnije **Anđelo Toričeli**) koji je mačevaoce učio po novoj "italijanskoj" školi. Veliki Bečkerek je tako postao regionalni centar mačevanja u koji su na borbe i akademije dolazila najveća imena tadašnjeg svetskog mačevanja: Milan Neralić, Santeli, Toričeli, Atila Pačauer...

Posebno treba pomenuti čuvenog **barona Lajoša Vermeša** iz Subotice, profesora gimnastike i diplomiranog majstora mačevanja, osnivača "Paličke Olimpijade" (pre novih Olimpijskih igara), nosioca 250 medalja...koji je bio postavljen čak za dvorskog učitelja mačevanja Aleksandra Obrenovića u Beogradu. Lajoš Vermeš je pratio mačevalačke tokove svoga vremena i nije se bavio samo sportskim mačevanjem već i "istorijskim" mačevanjem koje se pojavilo u Evropi krajem 19. veka.

Detalji sa časa borbenog mačevanja sabljom i malim štitom početkom 20 veka. Lajpš Vermeš. Vojvodjanski muzej, Novi Sad. Na slici se vidi ispad iz kontrastava, karakterističan za borbeno mačevanje.

Dakle, Vojvodina, kao i Zemun, je zbog direktnih i jakih uticaja Austro-Ugarskih vlasti i kulture bila jak mačevalački centar u kome se čuvala i gajila tradicija evropskog mačevanja i odatle su dolazili u Srbiju mnogi znani i neznani učitelji mačevanja kako Srbi tako i Mađari i Austrijanci (Đorđe Marković Koder, Lajoš Vermeš,...) da otvaraju svoje škole mačevanja ili drže mačevanje na dvoru ili vojnim i policijskim ustanovama. No, dešavalo se i obrnuto, a posebno od vremena dolaska Belgijanca Šarla Dusea u Beograd.

* * *

Period ŠKOLA mačevanja u Beogradu i Srbiji je, dakle, uveliko počeo da zalazi krajem dvadesetih godina XX veka pred nadolazećim sportskim tendencijama. Može se reći da je epoha ŠKOLA u Beogradu imala svoj klimaks do I svetskog rata. Međutim, epoha klubova koja će postepeno nasleđivati epohu ŠKOLA sa svojom sportskom koncepcijom ipak neće, iz niza pomenutih unutrašnjih i spoljašnjih razloga, doživeti do II svetskog rata naročitu ekspanziju. Ona će, u odnosu na sportsko mačevanje, koje je postojalo u to vreme u Zapadnoj Evropi, više biti životarenje i borbu za opstanak. Takvo stanje predratnog sportskog mačevanja će dospeti do svoje kulminacije sa II svetskim ratom koji će Beogradu doneti bezbrojna avionska bombardovanja (nemačka i saveznička) i nova, temeljna rušenja koja će razoriti Beograd više nego austrijski i nemački topovi za vreme I svetskog rata. Iz ovih razloga se pravom epohom KLUBOVA i razmahom sportskog mačevanja u Beogradu može smatrati tek vreme i mačevalačke aktivnosti posle II svetskog rata.

IX GLAVA

Kratki osvrt na mačevanje u Beogradu posle II svetskog rata

Svi sportski mačevalački klubovi u Beogradu, koji će se osnivati od trenutka gašenja privatne škole Maksutov pa do danas, će imati jedan isti problem: prvo će biti osnivani pa će se tek onda razmišljati o tome gde će, kako će i od čega funkcionisati. Dovoljno je samo reći da nijedan mačevalački klub na tlu Beograda (a isto važi i danas) nikada nije imao svoju sopstvenu salu za mačevanje u vlasništvu već je uvek bio u nekom podstanarskom odnosu. Karakterističan primer je upravo i sam »Beogradski mačevalački« klub koji je osnovan 1937. godine. Tako, u dopisu Ministarstvu za fizičko vaspitanje naroda od 7. avgusta 1937. godine se između ostalog kaže: **»Klub ima nameru da što pre otpočne sa svojim stvarnim radom. Pored mnogih drugih teškoća, a sa kojima treba u početku rada računati, pojavljuje se i naročito ta, što klub još ne raspolaže nikakvom imovinom, a redovni članski doprinosi, koji se već naplaćuju, nikako neće dostizati za neophodno potrebne izdatke. Uprava kluba se radi toga obraća Ministarstvu sa molbom, da mu na teret svog budžeta odobri što veću novčanu pomoć koja bi u prvom redu imala poslužiti za nabavku mačevalačkog pribora, a zatim i za deo režijskih izdataka (honorar učitelju mačevanja, zakupnina za salu i sl.) koji se ne bi u prvom početku mogao podmiriti iz članskih uloga. U punoj nadi da će ovaj naš poduhvat naći na svim nadležnim mestima puno razumevanje, očekujemo po ovoj molbi povoljno rešenje i ostajemo sa odličnim poštovanjem.«**

Ovi problemi, karakteristični za sportsko mačevanje u Srbiji, su bili još izraženiji za vreme okupacije tokom koje je bilo veoma malo mačevalačkih aktivnosti. Medjutim, oni su se održali i bili intenzivirani tokom cele posleratne epohe kada je, sa osnivanjem mnoštva sportskih klubova i društava, počeo da cveta i sport uopšte.

Mačevanje se u tom periodu, nakon II svetskog rata, u potpunosti svelo na sport i počinje se razvijati u istom košu, rame uz rame sa ostalim kolektivnim sportovima i igrama sa loptom i lopticama. Mačevalački klubovi, zbog siromaštva, se preko raznih sportskih društava počinju tesno povezivati i »udavati« za fudbalske i košarkaške klubove i sportska društva a mačevaoci postaju ostrašćeni "loptaši" i pasionirani navijači i učesnici njihovih masovnih utakmica. Ovaj duh kolektivnih igara i nadmetanja sa loptom se tako raširio i na mačevalačku veštinu koja je zbog toga počela poprimati forme apsolutno strane njenoj suštini. Mačevanje je postalo sporedno: najvažnije je bilo biti veran, pasioniran i uporan navijač i pratilac politike matičnog sportskog društva (kome je do mačevanja stalo koliko i do lanjskog snega) koje je ustupalo prostor i povremeno davalo neka sitnija novčana sredstva uz puno ucena. Mačevalački klubovi, kao i mačevalački sport uopšte, su poprimili karakter priveska i način života »sitne ribe« kojoj je jedini cilj da preživi među krupnim ajkulama masovnih sportova. S druge strane potpuni amaterizam u svakom pogledu (pošto mačevanje u Beogradu neće nikada odrasti i sazreti tj. uspeti da se finansira iz svojih sopstvenih aktivnosti već živi od donacija, sponzorstava i budžetske pomoći), slabi uslovi za rad, nedostatak opreme i mačevaoca koji će se bilo kao takmičari ili kao treneri potpuno, profesionalno i u skladu sa svetskim tokovima i izuzetno visokim svetskim standardima, posvetiti **samo** mačevanju, društvena koncepcija sporta tj. odsustvo privatne inicijative i poslovnog duha koji moraju postojati u svakom pozivu, te veoma česte unutrašnje borbe i nesuglasice

uzrokovane sitnim ličnim interesima, imali su za posledicu da mačevalački sport na tlu svih posleratnih državnih zajednica Južnih Slovena nikada nije dostigao čak ni osrednje sportske rezultate na evropskom, svetskom ili Olimpijskom nivou.

Sve analize najvećeg dela građe vezane za taj period, pokazuju da je posleratna istorija mačevanja tj. mačevanje perioda epohe KLUBOVA **bez RASKOŠNOG duha predhodne epohe**, veoma jednolična i nezanimljiva. Ona je tipično sportska i gotovo bez ostatka se svodi i sažima na suvoparne podatke i hiljade novinskih i sudijskih izveštaja u kojima jedni pobeđuju druge, drugi treće, treći, opet prve i tako u krug sa ovim ili onim brojčanim rezultatima a koji se postižu čas na jednom putovanju u jedno mesto, čas na drugom putovanju u drugo mesto, itd. da bi dogodine opet sve to išlo iznova u krug sa manje-više istim akterima, uz povremeni dodatak začina ponekog sitnijeg ili krupnijeg sportskog skandala.

Autor, koji je i sam ponikao iz ovog perioda, i koji se i sam u njemu pokazao kao izuzetno uspešan sportista, danas smatra da je ova, savremena i jednostrana koncepcija mačevanja, kao čistog sporta, morala kad-tad prirodno dospeti do granica zasićenja i monotonije i početi da stvara dijalektički svoju suprotnost, a koja se ogleda ne samo u pokretu vraćanja i čuvanja tradicije mačevanja perioda ŠKOLA već i u pojavi i traženju drugih, i različitih vrsta mačevanja. Niz znakova već odavno ukazuje da se budućnost i opstanak evropskog mačevanja nalazi upravo u tim novim i drugačijim horizontima i vizurama. Ne videti i ne osetiti osvit ovakve perspektive znači ne videti i ne osetiti približavanje kraja evropskog mačevanja uopšte.

No, s obzirom da ništa vezano za mačevalačku veštinu Beograda ne treba da padne u zaborav već treba da bude istraženo i pribeleženo koristim ovu priliku da pozovem nekog drugog da zabeleži, prikaže i opiše i taj period nakon II svetskog rata - period KLUBOVA pošto smatram da praćenje ove građe (mačevanja kao čistog sporta), taj mukotrpan, pipavi i sumorni posao, više dolikuje nekom knjigovođi ili statističaru no teoretičaru i istoričaru.

U tom smislu možemo biti svi veoma zahvalni **knezu Andreju A. Gardeninu** koji je uporno i strpljivo evidentirao, praktično sve do svoje smrti, takmičarske rezultate svih posleratnih klubova i mačevalaca u Jugoslavijama i Srbiji tako da budući analitičari te sportsko-istorijske statistike imaju već spremljen dobar deo matematičke građe.

*

Perspektive i uloga mačevalačke veštine u Beogradu u XXI veku

Prva škola evropskog borbenog mačevanja u Jugoistočnoj Evropi

Kad je reč o **perspektivama** zapadnog mačevanja većina evropskih zemalja, koje imaju veoma dugu, uspešnu i zahuktalu tradiciju sportskog mačevanja, se teško bori sa ustaljenom praksom i inercijom koju poseduju od sredine 19. veka. Tek Italija i Rusija polako skreću na put REFORMACIJE i vraćanja mačevalačkoj veštini izgubljene – borbene dimenzije. Međutim, novi vek u kome smo osvanuli je mačevanju u Beogradu pružio šansu da ono što je bilo njegov glavni nedostatak bude pretvoreno u glavnu prednost.

Naime, baš zato što nema dublje izgrađene korene sportske tradicije, mačevanje u Beogradu se nalazi u relativno povoljnijem položaju za lako, brzo i uspešno preostrojanje ka novim horizontima koje donosi budućnost. Ono nije toliko opterećeno tradicijom i uspesima prošlosti pa se može slobodno i bez straha otisnuti punim jedrima na mora koja većini evropskih zemalja još uvek izgledaju nezamisliva, strana, opasna i nepoznata.

Kad je reč o **ulozi** mačevalačke veštine u veku u koji smo stupili ona je sasvim drugačija od one koju je imalo mačevanje u predhodnom veku. Dok je mačevanje kao čisti sport bilo sasvim u duhu XX veka, odražavalo ga, povlađivalo mu i bilo u njegovoj funkciji, u XXI veku mačevanje, kao izvorna i drevna borbena veština, se okreće i vraća *sebi* stupajući u polemičku komunikaciju sa vremenom u kome postoji. U tom smislu mačevalačka veština u XXI veku stiće i kulturološku dimenziju sličnu umetnosti, a koju je u Evropi inače i imalo od kraja 16. do kraja 18. veka.

U skladu sa ovim novim duhom sve je više Beograđana koji smatraju da mačevanje **nije sport** i da ovo ime više odgovara igrama i zabavama sa loptama i lopticama, nego borbenoj veštini koja je skoro 4000 godina bila ključ života i smrti, časti i osvete, sredstvo ropstva i put do slobode kako u ratu tako i u miru epohama i generacijama ljudi.

Takvo viđenje i shvatanje mačevanja je pokrenuo devedesetih godina XX veka i u Beogradu osnovne korake reforme mačevanja. **Prva ŠKOLA** klasičnog borbenog ("istorijskog") mačevanja koja je otvorena u Beogradu nakon gašenja poslednje privatne škole kneza Maksutova je bila »**Prva beogradska škola evropskog mačevanja**« osnovana pri Centralnom domu vojske Jugoslavije. Ona je otvorena februara 1997. godine. U školi se, po prvi put nakon II svetskog rata mačevanje učilo ne samo kao sport već i kao borbena veština.

Zgrada doma vojske i članovi mačevalačke sekcije Centralnog doma vojske SCG.

U tom smislu se, rukovodjeno zdravim realizmom vezanim za objektivne mogućnosti mačevalačkog sporta u našoj sredini i dostignute takmičarske rezultate predhodnih generacija, i u skladu sa savremenim trendovima u mačevalačkoj veštini, sve manje upražnjava sportsko-takmičarsko mačevanje a sve više sportsko-rekreativno i prvenstveno BORBENO (klasično) mačevanje. Uči se rukovanje ne samo renesansnim oružjem (razni tipovi jednoručnog lakog mača) već i viteško mačevanje.

Rapir-daga, sablja, špada i dvoručni mač. Centralni dom vojske Srbije 2005-2006. godine

Turnir u sporstkom mačevanju floretom i borbenom mačevanju špadom i rapirom. Centralni Dom Vojske Srbije 2006. godine.

Članovi mačevalačke sekcije Centralnog doma vojske SCG. (2009. godine)

Druga škola koja je nastavila da radi u ovom duhu je ništa manje poznata **Škola mačevanja »Sv. Đorđe«** osnovana februara 2000. godine, a sa prvim prostorom u Domu omladine Beograda.

Prva generacija mačevalaca Škole mačevanja »SV.Đorđe« iz Beograda. Pogon doma omladine Beograda, februar 2001. godine.

I ova škola je osim programa sportskog mačevanja floretom za početnike razvila i program borbenog mačevanja **špadom, rapirom i dvoručnim mačem**.

Mačevi za klasično mačevanje Škole mačevanja »Sv. Đorđe«

Mačevanje rapirom, dvoručnim mačem i špadom. Škola mačevanja "Sveti Đorđe". Pogon Doma omladine Beograda 2002-2003. godine

I u Školi mačevanja "Sveti Đorđe" su organizovani turniri kako u sportskom mačevanju za početnike tako i u borbenom mačevanju špadom za starije članove škole.

Turniri su najčešće organizovani u saradnji sa mačevalačkom sekcijom Centralnog doma vojske tako da su ove dve škole praktično u to vreme bile jedine škole mačevanja ne samo na Balkanu već i Jugoistočnoj Evropi koje su organizovale mačevalačke aktivnosti i susrete u borbenom (klasičnom) mačevanju.

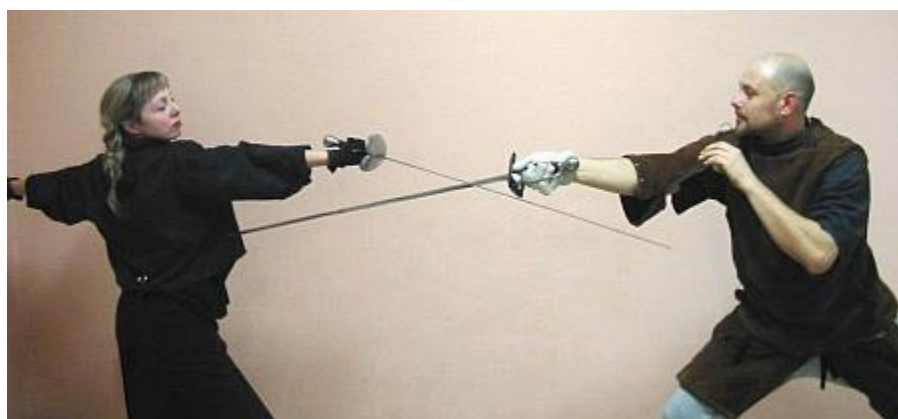
Turnir u sportskom mačevanju fletom i borbenom mačevanju špadom. Škola mačevanja "Sveti Đorđe". Pogon Doma omladine Beograda. Maj 2003. godine

Celokupni koncept čuvanja tradicije borbenog (klasičnog) mačevanja i vraćanja mačevanja izvornom duhu epohe ŠKOLA u Beogradu na sebe je preuzeo **Nacionalni centar za evropsko mačevanje** (NCEM) iz Beograda osnovan u drugoj polovini 2000. godine.

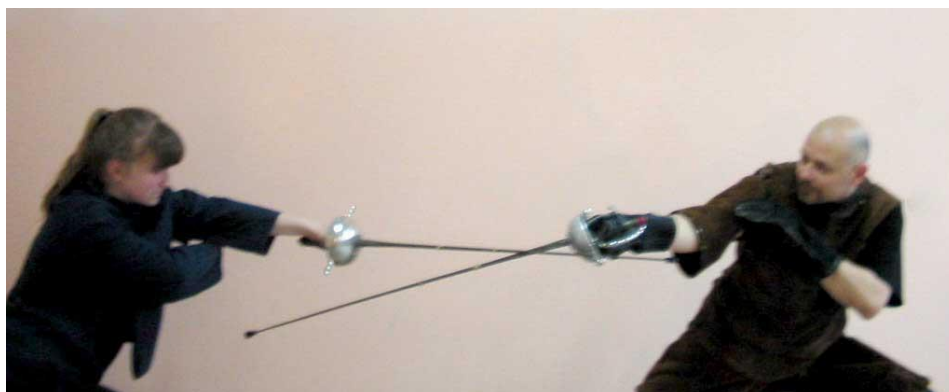
Škola mačevanja "Sveti Đorđe" će zbog renoviranja prostora Doma omladine i reorganizacija koncepta rada ove ustanove svoje aktivnosti premestiti početkom 2003. godine u Kosovsku ulicu br. 19 - OŠ "Drinka Pavlović" i u tom prostoru se i danas nalazi u saradnji sa **Udruženjem za pozorišno i istorijsko mačevanje** osnovanim 2012. godine u Beogradu.

Prva generacija mačevalaca sekcije viteškog mačevanja »Despot Stefan« mačevalačkog kluba »Sv. Đorđe« (april 2003, OŠ »Drinka Pavlović«, Kosovska 19)

Mačevanje špadom, Škola mačevanja "Sveti Đorđe" 2009. godine. OŠ "Drinka Pavlović", Kosovska 19.

Španski rapir i francuski rapir, Škola mačevanja 2009 godine. "Sveti Đorđe", OŠ"Drinka Pavlović", Kosovska 19

Rapir i bakler i viteški mač i srednji štit, 2012 godine. Škola mačevanja "Sveti Đorđe", OŠ"Drinka Pavlović", Kosovska 19

Rapir i bakler i viteški mač i srednji štit 2013. godine. Škola mačevanja "Sveti Đorđe", OŠ"Drinka Pavlović", Kosovska 19

Špada i rapir-daga, 2014. godina, Škola mačevanja "Sveti Đorđe", OŠ "Drinka Pavlović", Kosovska 19

POGOVOR

Prateći istoriju građanskih škola mačevanja u drugim zemljama Evrope može se reći da je istorija ŠKOLA građanskog i dvorskog mačevanja u Beogradu relativno skromna. Postoje veoma važni istorijski razlozi zbog kojih se ovo dogodilo. Navešću samo najvažnije. Istorija Beograda i Srba u njemu je bila uglavnom istorija ratova, zbegova, naseljenika, doseljenika i izbeglica. Pravo beogradsko građanstvo je veoma teško i retko uspevalo da se generacijama razvija i živi u svom gradu pa je većina stanovnika Beograda generacijama bila samo skrma i ljuštura građanstva. Retki su bili Beograđani koji su dva kolena u nazad imali svoje pretke rođene u gradu.

Iz ovog razloga mačevanje je među Beograđanima uvek bilo praktikovano i viđeno između dve krajnosti. S jedne strane ono je bilo samo vojno i ratno sredstvo za opstanak a sa druge strane neozbiljna zanimacija, povodenje, sjajan dekor i lak kojim se približavalo zapadnoj građanskoj kulturi. Ono **nikada** nije bilo viđeno, doživljavano i upražnjavano kao jedna čista veština i umetnost kojoj je zbog nje same vredelo posvećenje. Mačevanje u Beogradu takvu dimenziju nije ni moglo doseći pošto nije imalo vremena da stekne jače korenje i dobije vekovnu neprekinutu tradiciju, pa i evoluciju koji su za ovu veštinu od velikog značaja.

Beograđani, naime, kao da su generacijama sticali, kroz svoju, a i životnu praksu svojih najbližih predaka koji su živeli između neprestanih rušenja i izgradnji, jedno tvrdo, stalno prisutno i za njih opravdano uverenje da sve što se čini - **zalud** se čini. Iz tog razloga se u njima stvorila izvesna crta apatije, inertnosti i pasivnosti kao i orijentalne nebrige, koja ljude navodi da preduzimaju neki posao samo onda kad ih prilike na to nateraju pa žive fatalistički - od danas do sutra uz setu i sevdah.

Ovakva životna klima nije mogla pogodovati upražnjavanju jedne veštine koja zahteva strast, posvećenje, sistematičnost, napor, upornost, ozbiljnost, i pre svega žrtve. Dakle, profesionalizam kao i svuda u Evropi! S druge strane s mačevanjem u Beogradu je isto kao i sa svim drugim tekovinama kulture koje svoj život crpe iz soka tradicije. Dok u većini gradova Evrope daleka i bliža prošlost postoje spojene i ujedinjene u vidljivim spomenicima materijalne i duhovne kulture koji su jedni pored drugih, u većem ili manjem kontinuitetu, to u Beogradu nije slučaj. **Beograd bi se u tom smislu mogao zvati NEISTORIJSKIM gradom tj. paradoksalno gradom bez prošlosti. U njemu je istorija bila toliko teška, rušilačka intenzivna i razarajuća da se okrenula sama protiv sebe, uništila i samopotrošila toliko da o njoj nisu ostali gotovo nikakvi tragovi.**

Tako je isto i sa mačevanjem u Beogradu. Njegova istorija je od 15. do 19. veka bila toliko intenzivna i tragična da ono nije imalo ni vremena ni prostora da stekne svoju pravu prošlost i istoriju zbog čega je postalo NEISTORIJSKO kao i grad u kome je postojalo. U ovoj njegovoj neistoričnosti i zaboravu se i nalazi objašnjenje svih paradoksa vezanih za slabu popularnost, skromnu razvijenost i nepostojanje prave tradicije mačevanja u Beogradu danas.

Crta neistoričnosti i čudesno jak osećaj prolaznosti i zaborava među beograđanima, međutim, odnosi se na sve a ne samo na mačevalačku veštinu. Život u oskudici mira i pod neprestanim nevoljama između seobe, gladi, bolesti, nemaštine, rata, rušenja i građenja kod beograđana je izoštrila duh i stvorila razigranu i nehajnu osećajnost koja se do umetnosti izveštila da uz prkos prekoračuje nesreće svakog vremena. O tome je čuveni francuski putopisac Alber Male, dvorski učitelj Aleksandra Obrenovića napisao:

»Izgleda kao da je ovde sve udešeno da ne traje«, i da »mana ove zemlje, rado bih napisao njen porok, jeste nedostatak širih zamisli. Zabrinuti su jedino za odmah. Iz ovog nedostatka širih zamisli proizilazi potpuna nemoć da se stvori i očuva plan celine. Slučaj je ovde najveći gospodar. Kako, uprkos trudu, događajima u najvećoj meri nedostaje doslednost...«

Time je ukazao ne samo na nemoguće uslove za očuvanja istorijski dostignutog, zbog neprestanog rušenja i građenja, već i na **nehaj** za stvaranje novog zbog osećanja prolaznosti i uzaludnosti svega što se čini, a sa kojim su u takvim uslovima stalno živeli Srbi, a ponajviše Beograđani.

U deo tog ambijenta spada i zaborav vlastite prošlosti (jer »kratko pamćenje« je sredstvo borbe protiv nesreće pošto zlo može preživeti i ići dalje samo onaj ko ume da zaboravlja) pa i nemar i nebriga, a često i neshvatanja prave vrednosti i značaja bilo kog dela nacionalnog blaga za kulturu svakog čoveka.

Zavet svakog beograđana zato treba neprestano da je: popeti se na srce Beograda, tačku oko koje se i okretao najburniji deo njegove istorije - Kalemegdan (»kale« - grad, »megdan« - polje za borbu). Njegov najviši plato, kod Dizdareve kule, taj epicentar miliona očiju što su gledale odozgo na dole i odozdo na gore, a koji su još u srednjem veku Turci nazvali »Fićir-Bajir« - »Breg za razmišljanje«, neka ga stalno i iznova navodi da misli - da ne zaboravi da misli.

**MOLIMO ČITAOCE DA UKOLIKO POSEDUJU BILO KAKVU
INFORMACIJU, DOKUMENT ILI FOTOGRAFIJU KOJI MOGU OBOGATITI
SLIKU MAČEVANJA U BEOGRADU U PERIODU ŠKOLA DA NAM SE JAVE**

www.mačevanje.org

O AUTORU

Učitelj *borbenog, sportskog i scenskog* mačevanja. Rođen u Beogradu 1962. godine. Sportskim mačevanjem se počeo baviti 1976. godine. Najveći deo znanja iz sportskog mačevanja stiče na časovima **Mareka Polanskog**, tadašnjeg trenera dva poljska prvaka sveta. Kao pomoćnik u treninzima sportskog mačevanja je prvi put radio 1983. godine kada i dobija zvanje instruktora mačevanja. U periodu 1987 - 1989. godine radi kao asistent **prvo ČAJKOVSKOM a zatim VOJĆEHOVSKOM, trenerima sportskog mačevanja svetskog glasa koji su iza sebe ostavili više svetskih i Olimpijskih prvaka.** Zvanje učitelja mačevanja dobija 1996. godine u Beogradu a 1998. godine u Atini zvanje profesora mačevanja.

Osniva 1999. godine Školu mačevanja "Sveti Đorđe" - prvu i najveću školu klasičnog borbenog ("istorijskog") mačevanja u Jugoistočnoj Evropi. Obnavlja pri Centralnom domu vojske Srbije 2000 godine rad „Oficirske škole mačevanja" osnovane 1900 godine, a pri **Vojnoj akademiji** u Beogradu 2003. godine i katedru sekcije za mačevanje.

Sa knezom [Andrejom Aleksandrovičem Gardeninom](#) 2000. godine osniva »**Nacionalni centar za evropsko mačevanje**«. U periodu od 2003 do 2009. godine drži časove scenskog mačevanja na Akademiji umetnosti "BK" i u školama mačevanja u Dubrovniku (**Renaissance Association »RAGUSEUM«**) i Mostaru (**"Centar za dramski odgoj BiH"**). Trenutno je učitelj mačevanja u Školi mačevanja „Sveti Đorđe“ pri **"Udruženju za pozorišno i istorijsko mačevanje"** u Beogradu.

Od 2002. godine je redovni član "Udruženja filmskih i televizijskih umetničkih saradnika Srbije" a od 2003 do 2007. godine predsednik "Nacionalnog centra za pozorišno mačevanje". Kao učesnik ili reditelj scenskih borbi je od 2001. do 2008. godine radio na više pozorišnih i filmskih projekata: Šekspir, Bogojavljenjska noć – Užičko pozorište, Hamlet – Narodno pozorište u Beogradu, Komediya zabune – Narodno pozorište u Beogradu; Aleksandar Dima, Tri musketara – pozorište "Boško Buha", "AMSELFELD" - Bitef teatar, film »La porta belle 7 stelle« italijanskog režisera PASQUALLE POZZESSERE, film **"BOD"**, **Dušana Popovića**, reklamni spotovi od kojih je najpoznatiji za kompaniju "Zepter", scenariji mačevalačkih borbi za film "Kazanova", mačevalačke scene za spektakl Prvenstva sveta u šahu Fišer-Spaski, dubrovački dokumentarni film o Marinu Držiću "Od tartare do urote"...

Izdao je knjige: „*Položaji i radnje bez oružja*“ – sportsko mačevanje; „*Opera nova*“ i „*Manifest*“ – klasično borbena mačevanje; dve historiografije o mačevanju u Srbiji: „*Viteško, dvorsko i građansko mačevanje u Srbiji od Despota stefana do II svetskog rata*“, „*Vojno mačevanje u Srbiji 1804 – 2004-godine*“, „*Osnovi konjičkog mačevanja*“, „*Evropski mačevi - istorijska sistematika za mačevaoce i scenske umetnike*“, „*Kratka istorija evropskog mačevanja - sa osvrtom na mačevalačku literaturu*“ i „*Dnevnik učitelja mačevanja*“, 2015. godine.

Njegov moto u radu sa učenicima je da: **okretnost mača zahteva i okretnost duha jep kome je tup duh, tup mu je i život, na n mač.**

Zato učenike neprestano provocira, izaziva, kuša, pravi zamke, zagonetke i parabole, bode, seče, zavodi, sapliće, izmiče se... ne samo mačem već i rečima, mislima i delima jep samo onaj učenik koji **živahno** teži da mu uzvрати brzim,

oštroumnim, okretnim provokativnim, maštovitim... mislima, rečima i delima - dakle **s duhom**, je učenik koji je na putu da mu tako uzvrat i mačem.

Smatra da je današnje *dekadentno* vreme potpuno **otkinuto od osovine** postojanja i da gotovo sve što nudi čoveku kao novo i *hipermoderno* je surogat, farsa, trivijalnost, banalnost i degeneracija. Od budućnosti zato ne očekuje ništa dobro pa, jer samo ko misli na sutra imaće danas i samo ko misli na juče imaće će sutra, vazda učenicima preporučuje da što više i stalno **sami** rade na sebi kako bi postali mudri, dalekovidni i spremni da vide, prepoznaju i mačuju sa svime nakaznim što neizbežno i odasvud tiho, skriveno i nevidljivo **nadolazi**.

Iz tog razloga u svojoj veštini i svemu ostalom ce najradije drži konzervativno štita klasičnog, mača tradicionalnog i patine starog ne samo što kad lepote nema lepom se vraćamo, i jer ono što je proganjano zaslužuje da bude branjeno, već i zato što su temelji sveta večni za razliku od građevina na njima. Stoga koristi svaku priliku da podseti i sebe i učenike da će svojoj veštini, sebi i svetu koji ih okružuje od najveće koristi biti ne ako žive u skladu sa modom nego ako žive u skladu sa vrlinom.

Literatura:

Arhiv Jugoslavije

Arhiv Srbije

Fizička kultura u školama Srbije u XIX veku: Nikodije Trujić

Arhiv Jevrejske opštine u Beogradu

Zbornik Arhiva za istoriju fizičke kulture

Arhivska građa i radovi kneza Andreja A. Gardenina

Arhivska građa i radovi prof. Aleksandra Stankovića

Alber Male: Dnevnik sa srpskog dvora

Strani putopisci: Beograd u 19. veku

Branko Bogdanović: Hladno oružje Srbije i Crne Gore 19-20 vek

Branko Najhold:Hronika Zemuna

Dorđe Karađorđević: Istina o mom životu

SANU: Istorija Beograda I,II,III

Radoš Ljušić: Kneževina Srbija

Službeno odelo u Srbiji: Istorijski muzej Srbije i SANU

Istorija Srba: Litera 1992

Mačevi u zbirkama Vojnog muzeja: Branka Milosavljević

WAGNER, EDVARD, Cut and Thrust Weapons

Wilkinson, Frederik, Swords and Daggers

Oružje u srednjevekovnoj Srbiji, Bosni i Dubrovniku: Gavro Škrivanić

Mačevanje u Srbiji 1914-1944: Andrej Gardenin

Građa za enciklopediju Fizičke kulture i sporta: Komisija za istoriju, Arhiv i Muzej fizičke kulture Srbije

Dubrovačko oružje:Đurđica Petrović

Fotografija u Srbiji u XIX veku:Muzej primenjenih umetnosti

Milan Jovanović fotograf: Goran Malić

Anastas Jovanović – Prvi srpski fotograf: SANU i Muzej grada Beograda

Zahvaljujem se na saradnji Zavodu za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, Narodnom muzeju u Beogradu, Vukovom i Dositejevom muzeju, Vojnom muzeju u Beogradu, Muzeju grada Beograda, Pedagoškom muzeju, Muzeju pozorišne umetnosti, Jevrejskom istorijskom muzeju, Istorijskom muzeju Srbije i Branki Milosavljević, višem kustosu Vojnog muzeja u Beogradu, na svesrdnoj pomoći i saradnji.

Posebno se zahvaljujem Branislavu Lazareviću koji je toliko dugo postavljao internet prezentaciju mačevalačkog kluba »Sv. Đorđe« da je autor imao vremena da od skromne informativne građe, sakupljene za jedan link, spremi novu građu i napiše ovu knjigu.

**ШКОЛА МАЧЕВАЊА
СВЕТИ ЂОРЂЕ"**

WWW.MAČEVANJE.ORG